

Samu Lagerström, Ritva Mitchell

KLEROT I

Taide- ja kulttuurialojen elinkeinorakenteen muutos
ja lähitulevaisuuden osaamistarpeet

Samu Lagerström
Ritva Mitchell

KLEROT I

Taide- ja kulttuurialojen elinkeinorakenteen muutos
ja lähitulevaisuuden osaamistarpeet

Cuporen julkaisuja 9

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö 2005

© Samu Lagerström, Ritva Mitchell ja Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö
Cupore

ISBN 952-5573-11-7 (nid.)

ISBN 952-5573-15-X (PDF)

ISSN 1795-1739

Kannen kuva: Yliopistopainon arkisto

Taitto: Oona Loman

Ulkoasu: Oona Loman

Yliopistopaino

Helsinki 2005

Sisältö

Esipuhe	9
1. Johdanto	11
1.1. Tutkimuksen tavoitteet ja kohderyhmä	11
1.2. Tutkimuksen toteuttamisstrategia ja menetelmät	14
1.3. Internet-kyselytutkimuksen toteuttaminen	20
1.4. Analyysit ja ennakointi.....	22
2. Elinkeino- tuotanto- ja ammattirakenteen muutos: yleiset ja tilastolliset tausta-analyysit	28
2.1. Elinkeinorakenteen muutokset ja niiden huomioon ottaminen	28
2.2. Toimiala- ja ammattiryhmäanalyysit: tarkastelujen perustana olevat tilastoaineistot.....	29
2.3. Taiteen ja kulttuurin elinkeino- ja ammattirakenteen muutokset toimialatilastojen valossa	32
2.4. Taiteen ja kulttuurin elinkeino- ja ammattirakenteen muutokset ammattitilastojen valossa	37
2.5. Työvoiman koulutustaso (VKTM) kulttuuri- ja taideammateissa 1995–2000	46
2.6. Työnantajasektorit ja yrittäjyys taide- ja kulttuuriammateissa	50
2.7. Taiteen ja kulttuurin ammattirakenne ja rakenteen muutossuunnat ryhmittelyanalyysin valossa.....	55
2.8. Kulttuuri- ja taideammattien alueellinen jakautuminen ja sen muutokset 1995–2000	61
2.9. Tilastoanalyysien keskeiset tulokset: tiivistelmä	67
3. Taiteen ja kulttuurin koulutusjärjestelmät, opiskelijat, valmistuneet ja työmarkkinat	74
3.1. Koulutuksen tasot ja yleinen määrällinen kehitys	74
3.2. Korkeakoulutason tutkintojen lukumäärän kehitys.....	77
3.2.1. Yliopistosektori	77
3.2.2. Amk-sektori.....	80
3.3. Yliopisto- ja amk-koulutukseen hakeneet ja hyväksytyt	82
3.3.1. Yliopistosektori	83
3.3.2. Amk-sektori.....	84
3.4. Vastavalmistuneiden sijoittuminen ja työllistyminen yliopisto- ja amk-sektorilla	86
3.4.1. Yliopistosektori	86
3.4.2. Amk-sektori.....	89

3.5. Koulutus, ammatillinen todellisuus ja henkisten voimavarojen kehitys ja hyödyntäminen	91
3.5.1. Yliopisto- ja amk- tutkinnon suorittaneiden työllistymisestä kulttuuri- ja taidealan ammateissa 1997–2003: tiivistelmä	91
3.5.2. Välittäjäportaan rakentamisesta: tuottajien ammatti ja kolmannen sektorin merkitys.....	93
4. Internet-kysely: kohdennus, analyysit ja asiantuntija-arviot eri alojen muutosprosesseista ja tulevista osaamistarpeista	99
4.1 Internet-kysymysten kohdennus.....	99
4.2 Asiantuntijoiden arviot elinkeinorakenteen (ammattialojen) muutoksista.....	101
4.3 Asiantuntijoiden SWOT- arviot kohdealueiden nykytilasta	108
4.4. Elinkeिनorakenteen muutos: johtopäätöksiä jatkoanalyysia varten	118
4.5. Asiantuntijoiden arvioita uusista osaamistarpeista Internet-kyselyissä	120
4.6. Taiteen ja kulttuurin ammattirakenteen moninaisuus ja uudet osaamistarpeet: johtopäätöksiä	155
5. Asiantuntijoiden arviot koulutusjärjestelmien toimivuudesta.....	158
5.1. Arvioiden kohdennus.....	158
5.2. Koulutusjärjestelmien toimivuus kohdealueilla	158
5.3. Muutospaineet ja -mahdollisuudet: johtopäätöksiä.....	175
6. Asiantuntija-arviot yhteiskunnan yleisistä kehittämishaasteista ja niihin vastaamisesta taiteen ja kulttuurin osa-alueilla	177
6.1. Taiteet, kulttuuri ja yhteiskunnan kehitys: ongelmat ja näkökulmat niiden tarkasteluun	177
6.2. Taiteet, kulttuuri ja kehitysongelmat: asiantuntijoiden arviot	179
6.2.1. Sukupuolten tasa-arvo.....	179
6.2.2. Odotettavissa oleva sukupolven vaihdoksen aiheuttama murros	181
6.2.3. Yrittäjyyden ja luovuuden edistäminen ja uusien työpaikkojen synnyttäminen	182
6.2.4. Alueellisen kehitykset ongelmat	184
6.2.5. Kansainvälistyminen	186
6.2.6. Yleinen kulttuurinen kehitys.....	188
6.3. Yhteiskunnan ongelmat taiteen ja kulttuurin uusien osaamistarpeiden kannalta.....	189

7. Taiteet, kulttuuri ja osaamistarpeet lähitulevaisuudessa ja pitemmällä aikavälillä	193
7.1. Kakkumalli ja sen (mahdollinen) mureneminen	193
7.2. Luovan työn ammattiryhmien koulutustaustat ja kilpailutilanne	195
7.3. Asiantuntija- arviot osaamistarpeista: miten niihin vastaaminen muuttaisi kilpailua ja työllisyystilannetta?	198
7.4. Osaamisen lajit ja niiden yhteensovittaminen taide -ja kulttuuriammateissa: kohden positiivista kehitysskenaariota.....	202
7.5. Positiivisen kehitysskenaariion toteutumisen ennakkoehdot	204

Lähteet	207
----------------------	------------

Liitteet	211
-----------------------	------------

Liite 1. Internet- haastattelujen ensimmäisen kierroksen kyselylomake	211
Liite 2. Internet- haastattelujen toisen kierroksen kyselylomake	254
Liite 3. Tarkasteluun valittujen kulttuuri- ja taidetoimialojen sisällöt	264
Liite 4. Taidealan ammattijärjestöjen jäsenmäärät 1969–2004	280
Liite 5. Tarkasteluun valittujen kulttuuri- ja taideammattien sisällöt	282
Liite 6. Ryhmittelyanalyysi	293
Kuvio 1. Koulutus 1995	293
Kuvio 2. Koulutus 2000	294
Kuvio 3. Palkkataso 1995	295
Kuvio 4. Palkkataso 2000	296
Kuvio 5. Yrittäjyys 1995	297
Kuvio 6. Yrittäjyys 2000	298
Kuvio 7. Yksityissektorin palkansaajat 1995	299
Kuvio 8. Yksityissektorin palkansaajat 2000	300
Kuvio 9. Naisten osuus 1995	301
Kuvio 10. Naisten osuus 2000	302
Kuvio 11. Ikääntyvien osuus 1995	303
Kuvio 12. Ikääntyvien osuus 2000	304
Liite 7. VKTM tarkastelua	
Esimerkki. Työllisen työvoiman (15–74 v.) koulutustaso 1999	305
Kuvio 1. Työvoiman koulutustaso ammattiryhmittäin 1995.....	306
Kuvio 2. Työvoiman koulutustaso ammattiryhmittäin 2000.....	307
Kuvio 3. Työvoiman koulutustasoindeksin muutos ammattiryhmittäin 1995–2000.....	307

Liite 8. Kulttuuri- ja taidealan yliopistosektorin koulutusohjelmat 1998–2004	313
Liite 9. Kulttuuri- ja taideammattien alueellinen jakautuminen	328

Asetelmaluettelo:

Asetelma 1. Tutkimusstrategia ja tutkimuksen toteuttamisen vaiheet	16
Asetelma 2. Kulttuurialan koulutuksen (KAK), kulttuuriammattissa toimimisen (KA) ja kulttuurin toimialalla toimimisen (KTA) yhdyntyminen ja eriytyminen	18
Asetelma 3. Neljä näkökulmaa taiteen ja kulttuurin asemaan ja merkitykseen kehitystekijöinä	179

Kuvioluettelo:

Kuvio 1. Kulttuuri- ja taideammattien jakautuminen työnantajasektoreittain 2000	51
Kuvio 2. Taiteellisen työn ammattien työnantajasektorijakautuma vuonna 2000	52
Kuvio 3. Kulttuuri- ja taidealan yliopistokorkeakouluista (perustutkinto) sekä ammattikorkeakoulujen kulttuurialoilta (nuoret + aikuiset) tutkinnon suorittaneiden kehitys 1997–2004	82
Kuvio 4. Keskiarvotyöttömyysprosentti perustutkinnon suorittamisen jälkeen kulttuuri- ja taidealan yliopistokorkeakouluissa sekä muissa yliopistoissa ja korkeakouluissa 1995–2001	89
Kuvio 5. Pääasiallinen toiminta työtön vuoden kuluttua tutkinnon suorittamisesta ammattikorkeakouluissa 1997–2001 (nuoret + aikuiset)	91
Kuvio 6. Työttömät ja taidealan tutkinnon suorittaneet	92
Kuvio 7. Työttömien lukumäärä ilman taidealan työttömiä sekä arkkitehtejä työllisyystilastojen mukaan	92

Taulukkoluettelo:

Taulukko 1. Työllinen työvoima kulttuurin toimialoilla 1995, 2000, 2002	32
Taulukko 2A. Työllinen työvoima kulttuurin toimialoilla 1995, 2000, 2002.....	34
Taulukko 2B. Työllinen työvoima luovan työn, esittävien taiteiden ja viihteen "muistiorganisaatioiden" sekä kulttuurituotannon ydinalueilla 1995, 2000, 2002	36
Taulukko 3. Työllisten määrän muutos valituissa kulttuuriammattiteissa 1995–2000.....	39
Taulukko 4. Taiteilijakunnan ja kulttuurityövoiman kasvu 1970–1985 ja 1995–2000.....	40
Taulukko 5. Kulttuuriammattien luova ydinjoukko: taiteilijat, taideteolliset suunnittelijat ja muut kulttuurituotteiden ja palvelujen luovan panoksen tuottajat työllisenä työvoimana 1995 ja 2000	42
Taulukko 6. VKTM koko maan työlliselle työvoimalle vuonna 1999	47
Taulukko 7. VKTM mittari kulttuuri- ja taideammattiteissa 1995–2000	48
Taulukko 8. Yrittäjyys kulttuuriammattiteissa 2000	54
Taulukko 9. Kulttuuri- ja taideammattien jakautuminen maakunnittain 1995	64

Taulukko 10. Kulttuuri- ja taideammattien jakautuminen maakunnittain 2000	64
Taulukko 11. Kulttuuri- ja taideammateissa toimivien työllisyysmäärän lukumääräinen muutos 1995–2000 maakunnittain	65
Taulukko 12. Kulttuuri- ja taideammateissa toimivien työllisyysmäärän muutos 1995–2000 maakunnittain	66
Taulukko 13. Ylempien perustutkintojen keskimääräiset vuositavoitteet 1998–2006	77
Taulukko 14. Toteutuneet ylempät perustutkinnot vuosina 1998–2004	77
Taulukko 15. Perustutkintojen (kandidaatti + maisteri) lukumäärän kehitys yliopistokorkeakouluissa	78
Taulukko 16. Tohtorintutkintojen keskimääräiset vuositavoitteet 1998–2006	79
Taulukko 17. Toteutuneet tohtorintutkinnot vuosina 1998–2004	79
Taulukko 18. Jatkotutkintojen (lisensiaatti + tohtori) lukumäärän kehitys yliopistokorkeakouluissa	79
Taulukko 19. Ammattikorkeakouluissa kulttuurialoilta tutkinnon suorittaneiden kehitys koulutusohjelmittain 1997–2004 (nuoret + aikuiset)	81
Taulukko 20. Perustutkinto-opiskelijoiksi hakeneet yliopistokorkeakouluissa 1995–2003	83
Taulukko 21. Perustutkinto-opiskelijoiksi hyväksytyt kulttuuri- ja taidealan yliopistokorkeakouluissa 1995–2003	84
Taulukko 22. Ensisijaisesti kulttuurialoilta hakeneet ammattikorkeakouluissa 1997–2004 (nuoret+aikuiset)	85
Taulukko 23. Ammattikorkeakoulujen kulttuurialoilla aloittaneet 1997–2004 (nuoret+aikuiset)	85
Taulukko 24. Taideteollinen korkeakoulu. Perustutkinnon suorittaneiden sijoittuminen 1997–2001	86
Taulukko 25. Sibelius-Akatemia. Perustutkinnon suorittaneiden sijoittuminen 1997–2001	87
Taulukko 26. Teatterikorkeakoulu. Perustutkinnon suorittaneiden sijoittuminen 1997–2001	87
Taulukko 27. Kuvataideakatemia. Perustutkinnon suorittaneiden sijoittuminen 1997–2001	88
Taulukko 28. Muut yliopistot / korkeakoulut. Perustutkinnon suorittaneiden sijoittuminen 1997–2001	89
Taulukko 29. Ammattikorkeakouluista kulttuurialoilta valmistuneiden sijoittuminen 1997–2001 (nuoret+aikuiset)	90
Taulukko 30. Ammattikorkeakouluista muilta aloilta valmistuneiden sijoittuminen yhteensä 1997–2001 (nuoret+aikuiset)	91
Taulukko 31. Käsi- ja taideteollisuuden ja taide- ja humanististen alojen tutkintojen osuudet (%) ammattiryhmien koulutetuista 25–44 vuotiaista työllisistä 2000 (ensimmäinen prosenttirivi) ja ennuste 2015 (toinen prosenttirivi) koulutustasoittain.	196

Esipuhe

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämistätiö toteutti vuosina 2003–2005 ESR-rahoitteen ennakointihankkeen KLEROTin, joka eritteli kulttuurin ja liikunnan elinkeinorakenteen muutoksia ja paikansi niistä johtuvia ammattiryhmien uusia osaamistarpeita. Hanke tuotti runsaasti erilaista tausta- ja tapaustutkimustietoa ja suoritti laajat internet-välitteiset delfoi-tyyppiset haastattelututkimukset sekä kulttuurin että liikunnan alueilla. Molemmilla alueilla analyysien tulokset on koottu laajoiksi loppuraportteiksi.

Tämä julkaisu sisältää kulttuurin eri osa-alueiden muutosanalyysit ja uusia osaamistarpeita koskevat ennakoinnit. Sen tilastolliset analyysit paikantavat muutoksia, joita viime vuosikymmenellä ja vuosituhanen käänteessä tapahtui kulttuurisektorin eri toimialojen ammattiryhmissä. Kulttuurisen työvoiman määrällisten muutosten lisäksi analyysit kohdentuvat muutoksiin, joita on tapahtumassa kulttuurisektorin ammattiryhmien koulutus- ja palkkatasossa, yrittäjyydessä ja sijoittumisessa eri työnantaja-sektoreille. Lisäksi eritellään eri ammattiryhmien kehityssuuntia sukupuolten tasa-arvon, käynnissä olevien ikääntymisprosessien ja alueellisen jakautuman suhteen. Näitä tilastoanalyysieja täydennetään kulttuurisektorin koulutusjärjestelmien toimivuuden, opiskelija- ja tutkintomäärien ja työmarkkinatilanteen analyyseilla. Erityisesti arvioidaan, missä määrin väitteet liian suurista koulutettujen ja tutkinnon suorittajien määristä pitävät paikkansa.

Tutkimuksen keskeisimmät tulokset selvittävät, missä määrin taiteen ja kulttuurin eri osaluille on tarvetta laajentaa opetusta sellaisille osaamisalueille kuin liike- ja yritystalouden tuntemus, mainonta ja markkinointi, sopimusoikeus ja sopimuskäytännöt, yleisöanalyysit ja kansainvälistymistaidot. Asiantuntijat katsovat, että tällaisia uusia taitoja tarvitaan. Uudet osaamistarpeet kuitenkin vaihtelevat suurestikin eri osa-alueita koskevissa arvioissa.

Tutkimuksen johtopäätöksissä eritellään, onko kulttuurisektorin nykyinen koulutus määrällisesti oikein mitoitettua ja auttavatko nykyiset koulutussisällöt työpaikkojen saantia ja uralla etenemistä. Johtopäätöksissä ja tulevaisuuden ennakoinneissa päädytään siihen, että kulttuurisektorin tuleva kehitys ja kasvu tulevat riippumaan toisaalta luovien ydinalueiden ammattitoiminnan luovuuden ja innovatiivisuuden lisäämisestä toisaalta koulutusjärjestelmien kyvystä tuottaa työelämän edellyttämiä uusia osaamistarpeita.

Kiitämme hankkeen ohjausryhmän jäseniä hankkeen seurannasta ja heidän asiantuntijatyöstään sen kaikissa vaiheissa¹. Erityisesti haluamme kiittää kulttuurisektorin asiantuntijoita, jotka uhrasivat aikaansa ja vastasivat vaativiin internet-kysymyksiin. Heidän ansiostaan tutkimus perustuu todelliseen tutkimukselliseen dialogiin.

Ritva Mitchell
Tutkimusjohtaja

Ilpo Kokko
Klerot projektin ohjausryhmän puheenjohtaja

¹Ohjausryhmän jäseninä kulttuurin sektorilla ovat olleet Helsingin kaupungin kulttuuritoimen vs. johtaja Marianna Kajantie, Tilastokeskuksen yliaktuaari Sari Karttunen, opetusministeriön kulttuuriasiainneuvos Ilpo Kokko (ohjausryhmän puheenjohtaja), opetusministeriön ylitarkastaja Turja Pesonen, Kuntaliiton erityisasiantuntija Maisa Lovio, professori Janne Viikuna, professori Anita Kangas, professori (emeritus) Ilkka Heiskanen ja Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian yliopettaja Katri Halonen.

1. Johdanto

1.1. Tutkimuksen tavoitteet ja kohderyhmä

Tämän tutkimuksen tavoitteena on paikantaa taide- ja kulttuuritoimintojen elinkeino- ja ammattirakenteen muutoksien keskeisiä kehityspiirteitä ja tältä perustalta ennakoida näiden alojen tulevia osaamistarpeita sekä arvioida miten näihin tarpeisiin voitaisiin parhaiten vastata. Tutkimus on osa laajempaa ESR- rahoitteista KLEROT- projektia, jossa rinnakkaisissa osahankkeissa on selvitelty vastaavaa kehitystä liikunnan ja urheilun toimialoilla.¹ Lisäksi tapaustutkimusanalyysien avulla on selvitetty koulutustarpeita ja työmarkkinakehitystä eräässä kulttuurialan kehkeytyvässä ammattiryhmässä, taide- ja kulttuurialan tuottajissa.²

Tilastollisesti tarkasteltuna tämän tutkimuksen kohderyhmänä on toimialaluokituksen pääluokkien 22, 74 ja 92 aloilla toimivat taiteen ja kulttuurin ammattiryhmät, joita elinkeinorakenteen muutosprosessit ja niihin liittyvät ammattitaito- ja osaamisodotukset koskevat.³ Taiteen ja kulttuurin ammattiryhmiä, ammatteja ja koulutusta tarkastellaan tässä tutkimuksessa myös ammattitilastojen kautta, lähinnä pääluokissa 24, 34, 41 ja 73. Kulttuurin toimiala- ja ammattiluokitusten yhteensovittaminen ja sen kautta tapahtuva kulttuurialojen käsitteellinen ja tilastotekninen määrittely nousi erääksi tutkimuksemme vaikeimmista ongelmista. Tätä selvitettäessä tämän tutkimuksen sivutuotteena syntyivät hankkeen ensimmäiset laajakot kulttuuri- ja taideammattien vuosina 1995–2000 tapahtuneita muutoksia käsitelleet tilastojulkaisut.⁴

¹ Vehmas, Hanna, Matti Kontsas, Tomi Koskinen, Katariina Kämppe, Kari Puronaho, Liikuntalan elinkeinorakenne ja osaamistarpeet, Cuporen julkaisu 11, Helsinki 2005.

² Halonen, Katri, Huomisen rientoja tuottamassa. Tapahtumatuoottajien ammatin kehitystrendejä tuottajia kouluttavien ammattikorkeakoulujen näkökulmasta, Cuporen julkaisu 5, Helsinki 2004 ja Halonen, Katri, Visioita ja valintoja. Tapahtumatuoannon tulevaisuus helsinkiläisten tuottajien arvioimana, Cuporen julkaisu 10, Helsinki 2005.

³ Ks. myös luku 2.2. Tarkastelujen perustana olevat tilastoaineistot.

⁴ Lagerström, Samu, Suomen kulttuuri- ja taideammatit tilastollisessa tarkastelussa, Cuporen julkaisu 3, Helsinki 2004, ja Lagerström, Samu, Suomen kulttuuri- ja taideammatit tilastollisessa tarkastelussa maakunnittain, Cuporen julkaisu 4, 2004, <http://www.cupore.fi>.

Tutkimuksemme on voinut hyödyntää laajaa tutkimuskirjoa, joka viimeisen kymmenen vuoden aikana on analysoinut ja ennakoinut maamme työvoiman määrää, työllisyyttä ja koulutetun työvoiman tarvetta. Tämän tutkimusaallon taustalla ovat viime vuosikymmenen aikana alkaneet ja taoudellisen toiminnan kaikkia toimialoja ravistelleet – ja edelleen ravistelevat – elinkeinorakenteen muutokset ja näiden synnyttämät uudet osaamis- ja koulutustarpeet.

Opetushallitus on tehnyt tai teetättänyt useita tutkimuksia ja selvityksiä, joissa on koulutuksen suunnittelutyötä varten selvitelty laajalti kaikki keskeiset toimialat kartoittaen, mitä työvoiman kysynnän muutoksia maassamme on tapahtunut, mitä uusia määrällisiä ja laadullisia koulutustarpeita parin viime vuosikymmenen aikana on syntynyt ja mitä tarpeita tulevaisuus tuo tullessaan.⁵ Näitä tutkimuksia ovat puolestaan tukeneet työministeriön laajat työvoimaselvitykset.⁶ Näistä ennen kaikkea viimeisimpiä määrällisiä työvoiman kysynnän ja koulutustarpeen selvityksiä on hyödynnetty tässä tutkimuksessa ja muissakin KLEROTin osahankkeissa.⁷ Muista aikaisemmista hankkeista tämän tutkimuksen kannalta tärkeimpiä ovat olleet viestintäalan koulutustarpeita selvittelleet kaksi laajaa tutkimusta, jotka auttoivat meitä rajaamaan omaa tutkimustamme viestinnän sektorin suuntaan.⁸ Myös käsityön ja muotoilun alueella on tehty useita tulevaisuuden osaamistarpeita kartoittaneita laajoja tutkimuksia. Näistä erittäin hyödyllisiä omalle hankkeellemme ovat olleet Pekka Korvenmaan Sitralle tekemät kartoitukset muotoilusta ja kansainvälisestä kilpailukyvyistä samoin kuin Sitran rahoittama käsityöryttäjäyttä koskeva tutkimushanke.⁹ Kari Ilmosen kevyen musiikin koulutusta ja työmarkkinoita selvittelyt tutkimus antoi meille

⁵ Näistä tutkimuksista, ks. Opetushallituksen Internet-tietopalvelujärjestelmää ENSTI/Ennakoinnin sähköinen tietopalvelu <http://www.oph.fi/info/ensti/> ja viimeiseksi Hanhijoki, Ilpo, Seppo Kantola, Mervi Karikorpi, Jukka Katajisto, Matti Kinari ja Hannele Savioja, Koulutus ja työvoiman kysyntä 2015. Valtakunnallisia ja alueellisia laskelmia, Opetushallitus, Helsinki 2004.

⁶ Vrt. esim. Työministeriö, Työvoima 2020. Osaamisen ja täystyöllisyyden Suomi. Loppuraportti, Helsinki, Työpoliittinen tutkimus nro 245, 2003.

⁷ Vrt. Hanhijoki, Ilpo et al, mt. Helsinki 2004.

⁸ Hansén, Aino-Maria, Tulevaisuuden tekijät. Viestintäalan kehitystrendit, ammatit, osaamisvaatteen ja työvoiman tarve 2000-luvun kynnyksellä, Turun kauppakorkeakoulu, Yritystoiminnan tutkimus- ja koulutuskeskus, Mediaryhmä, Turku 2000; Stenvall, Sari, Sisältötuotantoalan osaamistarveskenaario 2005–2010, Turun kauppakorkeakoulu, Yritystoiminnan tutkimus- ja koulutuskeskus, Mediaryhmä, Turku 2001 sekä Stenvall-Virtanen, Sari, Viestinnän koulutusohjelmat ammattikorkeakouluissa. Koulutusohjelman suuntautumisvaihtoehdot, nykytilanne ja resurssit, Turun kauppakorkeakoulu, Yritystoiminnan tutkimus- ja koulutuskeskus, Mediaryhmä, 5.3.2004.

⁹ Korvenmaa, Pekka, Muotoiltu etu I, Muotoilu, teollisuus ja kansainvälinen kilpailukyky, Sitra, Helsinki 1998; Korvenmaa, Pekka (toim.), Muotoiltu etu II, Muotoilu, teollisuus ja kansainvälinen kilpailukyky, Sitra, Helsinki 2004; Luutonen, Marketta, Anne Äyväri, Käsin tehty tulevaisuus. Näkökulmia käsityöryttäjäyteen, Sitran raportteja 24, Sitra, Helsinki 2002.

puolestaan yksityiskohtaisempaa tietoa kevyen musiikin koulutuksesta, osaamistarpeista ja työmarkkinatilanteesta ja F&L Management Services Ltd:n ESR- rahoituksella toteutettu hanke yrittäjyydestä musiikkiteollisuudessa.¹⁰ Käynnissä olevista tutkimushankkeista omaamme lähimmäksi noussee Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen koordinoima viestintäalan ammattikuvia ja koulutustarpeita selvittävä ESR- rahoitteinen tutkimus.¹¹

Tutkimuksen loppuvaiheessa koulutuksen tutkimuksen ja suunnittelun valokeilaan nousivat selvitykset, joiden avulla taiteen ja kulttuurin ammatteja voitiin vertailla toisaalta tietointensiivisillä toimialoilla (Kisa, Kibs-knowledge- intensive business services) toimiviin tietotekniikan ja tietotyön ammatteihin, toisaalta yleisemmin liike-elämää palveleviin ammattitoimintoihin ja niiden edellyttämään osaamiseen. Nämä tutkimukset auttoivat tulkitsemaan myös ammattiryhmien siirtymistä toimialalta toiselle ja pohtimaan niihin liittyviä uusia osaamistarpeita.¹²

Koulutustarveanalyysit voivat olla joko määrällisiä tai laadullisia. Nyt raportoitava hanke kuuluu lähinnä *laadullisten tarvetutkimusten joukkoon*. Olemme kuitenkin tehneet tutkimuksemme osaamistarveanalyysin ja -ennakoinnin taustaksi suhteellisen paljon selvitystyötä taiteen ja kulttuurin työvoiman kehityksen määrällisten trendien selvittämiseksi.

Voimme jakaa laadulliset tarveanalyysit toisaalta tehokkuuden analyyseihin (opetuksen organisoiminen, pedagogiikan ja tekniikan arviointeihin), toisaalta sisältösuuntautumisen analyyseihin (mitä opetetaan, onko se sitä, mitä työelämässä tarvitaan, ja mitä uutta pitäisi opettaa). Nyt raportoitava tutkimus on ennen kaikkea *sisällöllisten laadullisten koulutustarpeiden paikantamista ja arviointia*, kuten termin osaamistarve¹³ käyttö

¹⁰ Ilmonen, Kari, Soittajille soppaa. Koulutuksen haasteet rytmimusiikissa, Like, Helsinki 2003; F&L Management Services Ltd., Yrittäjyys musiikkiteollisuudessa. Suomalaisen musiikkiteollisuuden kilpailukyyn kehittäminen, Helsinki 1998.

¹¹ Ks. projektin väliraportti, Raittila, Pentti, Nina Olin, Viestintäammatit tulevaisuuden Suomessa. Arvioita työvoimatarpeen ja koulutustarjonnan kohtaamisesta, luonnosversio, maaliskuu 2005.

¹² Vrt. esim. Kautonen, Mika, Marja Hyypiä, Riku Mulari ja Liina Penttilä, Tietointensiivisten liike-elämän palvelujen ennakointi Pirkanmaalla FORE-KIBS, Pirkanmaan TE- keskuksen julkaisuja 4, 2004, 9–10, 11–12, 15–16; vrt myös Toivonen, Marja, Expertise as Business. Long-term development and future prospects of knowledge-intensive business services (KIBS), HUT, Monikko Oy, Espoo 2004. Kibs:iin, eli liike-elämän palveluklusteriin on taiteen toimialoista (TOL2002- luokituksen mukaan) otettu mukaan taideteollinen muotoilu ja suunnittelu (74871) sekä arkkitehtipalvelut (74203). Lähialueista on mukana mainostojat (74401) ja muu mainospalvelu (74409). Kibsiin on otettu mukaan kaikkiaan 44 toimialaa.

¹³ Osaamistarpeista oppimisyhteiskunnassa ks. esimerkiksi Eteläpelto, Anneli, Päivi Tynjälä (toim.), Oppiminen ja asiantuntijuus. Työelämän ja koulutuksen näkökulmia, WSOY, Porvoo 1999.

koulutustarpeen asemasta osoittaa. Tosin se käsittelee myös eräitä yleisiä koulutuksen *organisointitarpeita, erityisesti eri koulutustasojen välistä työnjakoa opetuksen tarjoajina.*

1.2. Tutkimuksen toteuttamisstrategia ja menetelmät

Tutkimuksen toteuttamisessa on ollut kolme osin rinnakkaista, osin päällekkäistä vaihetta: *taide- ja kulttuurialojen elinkeino- ja ammattirakenteen taloudellisten ja institutionaalisten muutosten kuvaus, tätä muutosta tämentävät tilastolliset analyysit ja sisällöllisten osaamistarpeiden paikantamiseen ja ennakointiin tähtäävä internet-kysely.*

Tutkimuksen toteutus aloitettiin huhtikuussa 2003 laajalla alaa käsitelneiden tutkimusten erittelyllä, sekä saatavissa olevan tilastoaineiston koamisella. Aikaisemmista tutkimuksista pyrimme paikantamaan taiteen ja kulttuurin alueilla tapahtuvia *megatrendejä* ja etäisempää tulevaisuutta ennakoivia *heikkoja signaaleja*. Pyrimme siis toisaalta paikantamaan kulttuurin toimialalla tapahtumassa olevia elinkeinorakenteen muutoksia, kuin myös tutkimuksen kannalta keskeisten taide- ja kulttuurialojen niitä ammattiryhmiä, jotka ovat näiden muutosten keskiössä.

Samanaikaisesti aloitimme asiantuntijoiden paikantamisen internet-haastattelujamme varten. Tämä tehtiin moniasteista lumipallomenetelmää käyttäen. Aluksi paikansimme joukon taide- ja kulttuurialojen keskeisiä toimintayksikköjä: julkisen hallinnon asiantuntijaelimiä ja taide- ja kulttuurilaitoksia, järjestöjä, yrityksiä ja koulutuslaitoksia. Näiden henkilöstöstä pömittiin aluksi pieni asiantuntijoiden ydinjoukko, jota käytettiin myös laajemman asiantuntijaryhmän paikantajina.¹⁴ Heidän avullaan voitiin myös laajentaa haastateltavien joukkoa sekä yleisasiantuntijoiden että koulutuksen erikoisasiantuntijoiden osalta.

¹⁴ Maineperusteista aseman paikantamista (reputational method) on perinteisesti käytetty henkilöiden yhteiskunnallisen aseman ja yhteiskuntaluokan määrittämisessä. Sitä on käytetty myös asiantuntijoita tutkittaessa ja erikoistehtäviin valittaessa. Tällöin perusajatuksena on, että tutkimusongelman alalta valitaan ensin pieni ryhmä strategisissa asemissa olevia henkilöitä, jotka työskentelevät yhdessä ongelma-alueen asiantuntijoiden kanssa tai/ja käyttävät hyväkseen heidän tuottamia tietoja ja taitoja. Tämä ryhmä muodostaa lumipallopaikannuksen ensimmäisen kierroksen. Siihen kuuluvia pyydetään nimeämään "lumipallon" seuraava kierros, eli joukko henkilöitä, joita he pitävät ongelma-alueen keskeisinä asiantuntijoina. Tämän toisen kierroksen asiantuntijoita voidaan pyytää nimeämään seuraava asiantuntijakierros jne., kunnes koossa on määrältään riittävä ja myös riittävän monipuolinen asiantuntijajoukko. Menetelmä edellyttää, että kohdehenkilöt muodostavat suhteellisen suppean yhteisön, jossa henkilöt todella tuntevat toistensa kyvyt ja/tai "mainearvosanan" antajien luotettavuuden. Tämä ehto täyttyy Suomen kaltaisen pienen maan taide- ja kulttuurialakohtaisella tasolla ainakin kansallisesti.

Tausta-aineist selvitystä jatkettiin hankkimalla Tilastokeskuksesta keskeistä tilastoaineistoa taiteen ja kulttuurin ammatti-, toimiala- ja työllisyystilanteesta ja niissä viime vuosina tapahtuneista muutoksista. Näitä aineistoja analysoitiin toisaalta työvoiman kysynnän ja tarjonnan selvittämiseksi, toisaalta niitä hyödynnettiin internet-kyselyn kohdealueiden määrittämisessä ja kysymysten tietoaineistona, ts. asiantuntijoille kohdennettujen elinkeinorakenteen muutosta, työllisyystilannetta, koulutusjärjestelmän toimivuutta ja uusia osaamistarpeita koskevien kysymysten laatimisessa. Aineistoihin lisättiin taide- ja kulttuurialojen koulutuksen tasoa ja koulutusjärjestelmän toimintaa ja tuotosta sekä työmarkkinatilannetta kuvaavaa tilastoaineistoa. Tausta-analyyseista keskeisimmiksi nousivat ammattitilastot, joita koskevat analyysit suoritettiin syksyllä 2003 ja keväällä 2004. Analyysien perustiedot julkaistiin erillisjulkaisuina syksyllä 2004.¹⁵ Internet-kyselyn kysymykset laadittiin keväällä 2004 ja kyselyn kaksi kierrosta suoritettiin vuoden 2004 touko-, kesäkuussa ja syys-, lokakuussa.

Edellä esitetyt tutkimuksen vaiheet on tiivistetty seuraavaksi tutkimusstrategiaa selventäväksi asetelmaksi (Asetelma 1).

Kuvio osoittaa, että tilastollisten tausta-aineistojen analyysin ja internet-kyselyjen keskinäinen vuorovaikutus – näiden kahden lähteen tuottamien tietojen keskinäinen tarkentaminen – oli keskeinen tutkimusstrategia tutkimuksen kaikissa vaiheissa. Tämän vuorovaikutteisen aineistojen käsittelyn seurauksena tapahtui myös alun perin valittujen käsitteellisten jaotteiden muuttamista ja tutkimusmenetelmien mukauttamista.

Tarjolla olevien tilastoaineistojen heikkoudet pakottivat erityisesti pohtimaan, miten luokituksiltaan yhteismitattomista tilastoista yleensä voitiin saada yhteismitallisia tietoja. Erityisen keskeiseksi nousi ongelma taiteen ja kulttuurin toimiala- ammatti- ja koulutusalatilastojen keskinäisestä yhteismitattomuudesta. Tästä johtuen tilastolliset tausta-analyysit jouduttiin suorittamaan käyttäen laajaa kulttuurin määritelmää, jota voitiin sitten supistaa nimenomaan taiteen ja kulttuurin ydinalueiden ongelmiin kohdentuvaksi. Näiksi ydinalueiksi nostettiin yleisesti hyväksytyyn näkemyksen mukaisesti

luova taiteellinen työ (ml. taideteollisuus),

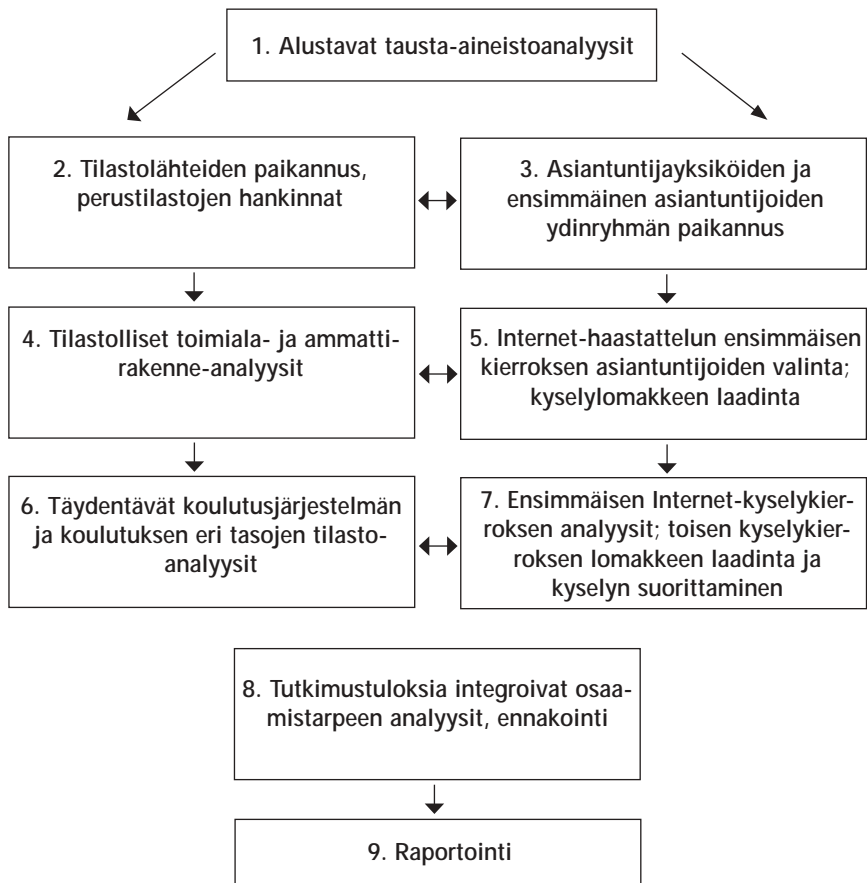
esittävät taiteet (musiikki, tanssi, teatteri ml. viihdeala), ja

kulttuuripalvelut (kirjasto- ja museotoiminta).

Taide- ja kulttuuritoimintojen taustatietojen (työvoiman määrä, koulutus, sukupuoli, palkkataso, työnantajasektori, ikä, maakunta) tarkastelujen lisäksi näitä taustatietoja tiivistettiin ja kohdennettiin ongelmakohtaisiksi ryhmittelyanalyysin avulla.

¹⁵ Ks. Lagerström, Samu, mt., 2004.

Asetelma 1. Tutkimusstrategia ja tutkimuksen toteuttamisen vaiheet

Yleisten kulttuurin toimialojen työvoimakehityksen lisäksi suoritettiin joukko erillisanalyysseja. Näistä osa nosti esiin erityisongelmia, osa taas auttoi toimiala- ja ammattiryhmäanalyysien kytkentää koulutuksen ongelmiin. Edellisten joukkoon kuuluvat ammattiryhmäkehityksen alueanalyysit, jälkimmäisiin taas taiteen ja kulttuurin ammateissa toimivien koulutustason, työpaikan omistajasektorin ja yrittäjyyden analyysit.

Keskeisimmät toimiala- ja ammattitilastot tilattiin perusmuodossaan Tilastokeskuksesta; analyysit suoritettiin tutkimuksemme toimesta. Perusaineistot ja niiden laaja tilastollinen käsittely on raportoitu Samu Lagerströmin edellä mainituissa julkaisuissa.

Tilastoanalyysillä pyrittiin kolmeen tavoitteeseen:

1. Selvittää ne toimialojen ja ammattiryhmien ydinalueet, joista taiteen ja kulttuurin toimialojen kehitys erityisesti riippuu.
2. Selvittää, miten tapahtuneet elinkeinorakenteen muutokset ovat vaikuttaneet näiden ja muiden keskeisten kulttuurin- ja taiteen toimialojen ja ammattiryhmien kehitykseen.
3. Selvittää, siinä määrin kuin se on tilastoaineistoja käyttäen mahdollista, miten näiden vaikutusten voidaan arvioida ilmenneen koulutetun työvoiman tarpeina sekä ydinalueilla että muilla taiteen ja kulttuurin toimialoilla ja ammattiryhmissä. Pyrimme erityisesti selvittämään, missä määrin kulttuurin keskeiset toimialat todella hyödynsivät taide- ja kulttuurialojen ammatteihin koulutettuja tai kouliintuneita henkilöitä.

Tehtävän vaikeus käy ilmi seuraavan sivun asetelmasta (Asetelma 2), johon on luonnosteltu taiteen ja kulttuurin aloilla saadun koulutuksen, ammatin ja työn toimipaikkasijoittumisen mahdolliset keskinäiset suhteet. Kuvion osoittamista alueista ydinalueeksi tuntuu nousevan alue C, *jossa koulutus, ammatti ja työpaikka ovat kaikki kulttuurisia*. Tämä näyttää kuitenkin liian yksinkertaiselta, sillä toimipaikan kulttuurisuuden aste voi vaihdella. Voimme kysyä, ovatko kuvataiteet ”kulttuurisempia” kuin tietokone- ja konsolipelien graafinen suunnittelu tai taidemuseot kulttuurisempia kuin historialliset museot? Muuttuuko graafinen teollisuus kulttuuriseksi vain siksi, että sekä sen toimialat että ammattiryhmät, jotka vastaavat suuressa määrin toisiaan, sijoitetaan kulttuurisektorille kuuluviksi? Tällaisiin kysymyksiin emme valitettavasti löydä vastauksia tilastoanalyysistä, mutta niiden avulla olemme voineet tarkentaa näitä kysymyksiä ja pohtia, *missä määrin ja miten kulttuuristen toimialojen työvoiman kysyntä ja kulttuuristen ammattialojen tarjonta kohtaavat toisensa*.

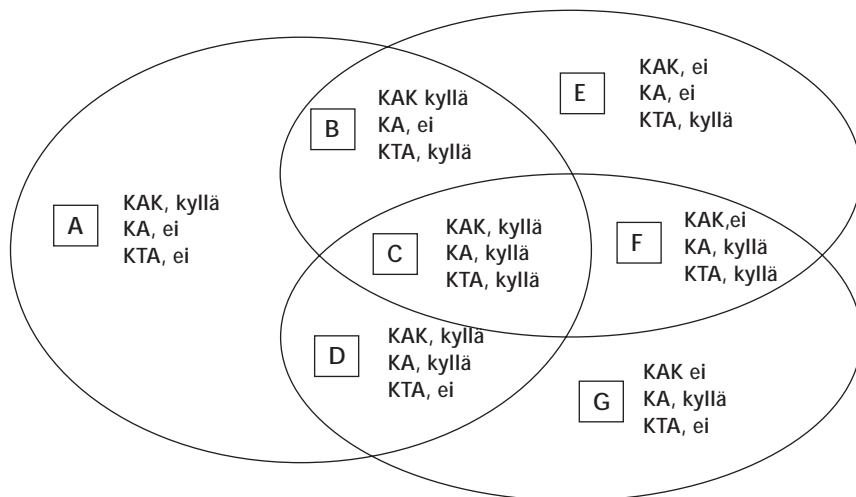
Tilastoanalyysien keskeisiksi ongelmiksi nousivat siis taide- ja kulttuuri-toiminnan kehityksen yleisten suuntaviivojen esiin nostaminen ja kehityksen ydinalueiden ongelmien paikantaminen. Analyysit perustuvat lähinnä taulukointitekniikkaan: yleiskuvan esittämiseen perustaulukoiden avulla ja yksittäisten ongelmien esiin nostamiseen tiivistetyillä ja kohdennetuilla taulukoilla. Ammattitilastojen analyysissä käytetään myös ryhmittelyanalyysiä muutoksen taustatekijöiden kuvauksessa ja tulkinassa.

Kysymys kulttuuristen toimialojen ja ammattialojen kohtaamisesta johti tilastoanalyysit automaattisesti kulttuurisen työvoiman koulutuksen pariin, selvittelemään tilastollisesti kulttuurin koulutusjärjestelmien tuotosta ja taide- ja kulttuurialojen työmarkkinatilannetta. Yleinen kysymys, johon

etsimme vastausta oli, missä määrin työvoiman tarjonta vastasi toimiala- ja ammattitilastojen osoittamia kulttuurisen työvoiman määrällisiä tarpeita. Analyysit johtivat myös pohtimaan taiteen ja kulttuurin yksittäisten alojen työvoiman kysynnän ja tarjonnan tasapainoa ja keskinäistä yhteistyötä taloudellisen kasvun ja työvoiman kysynnän lisäämisen kannalta.

Vaikka kaikki nämä tilastolliset analyysit johtivat tutkimuksen keskeisten kysymysten ääreen, varsinaisen osaamistarpeen paikannukseen ja kehityksen ennakointiin ne eivät kuitenkaan vielä johtaneet. Ennakointiin tarvittavan laadullisen osaamistarvetiedon keräämisessä keskeiseen asemaan nousi delfoi-tyyppinen asiantuntijoille suunnattu internet-kysely.

Asetelma 2. Kulttuurialan koulutuksen (KAK), kulttuuriammatissa toimimisen (KA) ja kulttuurin toimialalla toimimisen (KTA) yhdentymisen tai eriytyminen

ESIMERKKEJÄ:

- A= muusikon ammattikoulutus, toimii musiikkiterapeuttina
- B= muusikon koulutus, toimii äänilevyteollisuuden palveluksessa tuottajana
- C= muusikon koulutus, toimii sinfoniaorkesterin soittajana**
- D= muusikon koulutus, toimii kapellimestarina sotilassoittokunnassa
- E= liiketaloustieteen koulutus, toimii levy-yhtiön toimitusjohtajana
- F= tietojenkäsittelyalan koulutus, multimediatäiteilijä, oma yritys
- G= tietojenkäsittelyalan koulutus, multimediatäiteilijä, toimii alan opettajana

Haastateltavien asiantuntijoiden otos valittiin siis lumipallomenetelmää käyttäen. Internet-haastattelujen kysymykset esitetään liitteessä (Liite 1). Tässä tarkastelemme vain niitä perusteita, joille asiantuntijoiden internet-haastattelut rakennettiin ja sitä, kuinka laajaa asiantuntijaryhmää pyrittiin ja onnistuttiin käyttämään.

Internet-kyselyn tutkimusasetelma kehiteltiin paljon käytetyn delfoi- tekniikan pohjalta, sitä tutkimuksen tilastoanalyysien strategiaan yhdistäen.

Delfoi-menetelmää on käytetty varsin usein arvioitaessa

1. Pitkän aikavälin yhteiskunnallista ja teknologista kehitystä.
2. Julkisten instituutioiden toimintaympäristössä tapahtuneita muutoksia.
3. Normatiivisen ts. hallinnollisten tavoitteiden ja toimintaohjelmien muotoilussa.
4. Potentiaalisten toimenpiteiden löytämisessä tai keksimisessä jonkin tietyn toimintaohjelman löytämiseksi.
5. Vertailtaessa vaihtoehtoisia toimintaohjelmia.
6. Päätöksenteon tukena johdon tasolla sekä yksityisellä että julkisella sektorilla.

Vertaamalla edellä esitettyä listaa tämän tutkimuksen tavoitteisiin ja kysymyksenasetteluun, sen valinta ennustusmenetelmäksi oli mielekästä, varsinkin kun vastaajat valikoitiin maineperusteista lumipallomenetelmää käyttäen, joka varmisti heidän asiantuntijuutensa. Vastaajat olivat lisäksi poimittu edustavasti siten, että he pystyivät arvioimaan:

- A. Elinkeinorakenteen muutosta;
- B. Nykyistä työtilannetta ja ammattikuvaa;
- C. Koulutuksen nykyistä tilaa ja tulevia osaamistarpeita, sekä
- D. Kulttuuri- ja taidealojen yleistä kehitystä.

Yleensä katsotaan, että tutkimuksessamme käytetyn kaltainen muunnelma delfoi- menetelmästä – siis useita asiantuntijakierroksia käsittävä kysely – soveltuu varsin hyvin useiden asiantuntijatahojen esittämien tulevaisuudennäkymien yhdistelemiseen. Useimmista asiantuntijakierroksista koostuva kyselytutkimus on hyödyllinen varsinkin silloin, kun tutkimusongelma on siinä määrin laaja-alainen, että sitä ei esimerkiksi vaikean rajatta-

vuutensa vuoksi voida tarkastella yhden täsmällisen analyttisen tekniikan avulla.¹⁶ Delfoi-tekniikkaan kuuluu myös yleisesti se, että vastaajien (asian-
tuntijoiden) tulevaisuutta koskevia näkemyksiä ei hyväksytä sellaisenaan,
vaan niiden täytyy olla perusteltuja. Koska oma tutkimuksemme toteuteti-
tiin siten, että asiantuntijat joutuivat toisaalta reagoimaan ”faktoihin”, siis
”avointen” tulevaisuuskysymysten lisäksi oman tutkimuksemme jo esiin
nostamiin faktoihin ja ongelmiin, tämä asia oli huomioitu jo tutkimusstra-
tegiassa. Myöhemmin tutkimuksessa toteutettiin toinen kyselykierros, jossa
vastaajille esitettiin strukturoituja koulutusta koskevia kysymyksiä. Tällöin-
kin vastaajille annettiin mahdollisuus perustella valitsemansa vastausvaihtoehto
avoimella kysymyksellä. Delfoi-tekniikan onnistunut soveltaminen
ei olisi onnistunut tässä tutkimuksessa, jos kysymysten taustalla ei olisi ol-
lut elinkeinorakenteen ja ammattirakenteen muutosselvityksiä ja jos tutki-
muksessa olisi käytetty pelkästään strukturoitua lomaketta.

Vaikka tutkimusmenetelmä perustuu delfoi- tekniikkaan, ei pyrkimyksenä
ollut pääsy konsensukseen. Pelkkä delfoi- tekniikka on vain yksi me-
netelmä tulevaisuuden tutkimuksessa ja sen suora käyttö olisi yhtenäistä-
nyt vastauksia liikaa. Delfoi ei yksinään olisi pystynyt tuomaan esiin mm.
kaikkea sitä tutkimustietoa, mitä tutkimuksemme laaja-alaisuus ja kysy-
mystenasettelun moninaisuus jo alkuvaiheessa olettivat. Toisaalta tietyt
aikaisemmissa tutkimuksissa esiin nousseet megatrendit ja heikot signaalit
näkyivät myös osassa tämän tutkimuksen vastauksia ja osa-alueita.

Tiedonkeruuvaiheessa tutkimus toteutettiin internet-pohjaisena loma-
ketutkimuksena anonyymisti siten, ettei vastaajille kerrottu muiden tutki-
mukseen osallistuvien henkilöllisyyttä. Vastaavasti tutkimukseen osallistu-
neiden henkilöllisyyttä ei ilmoiteta vastauksia analysoitaessa.

1.3. Internet-kyselytutkimuksen toteuttaminen

Varsinainen ensimmäisen kierroksen internet-kyselytutkimus toteutettiin
touko- kesäkuussa 2004 yhteensä 319 kulttuuri- ja taidealan asiantuntijal-
le.¹⁷ Tutkimuksen yksinkertaistamiseksi kulttuuri- ja taidealat jaoteltiin yh-
deksän pääkategorian alle, joille kysely (ja itse tutkimus) varsinaisesti suun-
nattiin. Kategorioinnissa pyrittiin kiinnittämään erityistä huomiota aloilla

¹⁶ Vrt. Kuusi, Osmo & Hannu Linturi, Delfoi asiantuntijamenetelmänä, Internetix, 2002 sekä
Kuusi, Osmo, Asiantuntijatiedon jalostaminen tulevaisuudentutkimuksessa, Futura. Vsk. 15,
no. 4, 1994, 8–16.

¹⁷ Tutkimuksen pilotointi suoritettiin toukokuun 2004 alussa yhteensä 12 asiantuntijalle. Olemme
voineet tutkimukssessamme hyödyntää myös näitä ensimmäisen vaiheen asiantuntijoiden vasta-
uksia. Näin ollen tutkimuksenne tiedot perustuvat yhteensä 82 asiantuntijan vastauksiin.

käynnissä oleviin muutosprosesseihin sekä siihen, että kaikki keskeiset kulttuurin ja taiteen alueet tulisi huomioitua.

Vastauksia palautui kaksinkertaisen karhuamisen jälkeen asettamaamme määräaikaan mennessä 72 kappaletta, vastausprosentin ollessa näin 22,6 %.¹⁸ Kulttuuri- ja taidealakohtaiset vastausprosentit olivat seuraavat:

	Lähtenyt	Saapunut	Vastausprosentti
Teatteri- ja tanssiala	52	11	21,2 %
Kuvataideala	34	7	20,6 %
Musiikkiala	66	11	16,7 %
AV-ala (elokuva)	33	6	18,2 %
Kustannusala	29	9	31,0 %
Muotoiluuala	31	9	29,0 %
Museoala	26	7	26,9 %
Kirjastoala	28	7	25,0 %
Valokuvausala	20	5	25,0 %

Alhaiseksi katsottua vastausprosenttia voidaan osin selittää käytetyllä delfoi- menetelmän muunnoksella sekä kvalitatiivisella tutkimusotteella. Tutkimus vaatii vastaajilta sekä ajallisesti että tiedollisesti erittäin paljon. Saadut vastaukset olivat kuitenkin laadullisesti erittäin korkeatasoisia ja kattavia. Vastaukset myös ylittivät tasollaan pääsääntöisesti niille asetetut ennako-odotukset tarjoten paljon myös sellaista merkittävää tietoa, mitä emme olisi osanneet kysyä ilman kvalitatiivisen tutkimusotteen kautta saatettavaa vastaajien oma-aloitteisuutta.¹⁹

Vastaavasti esiin nousi monia asioita, mitä alun perin aineistojen avulla toteutettu megatrendien ja heikkojen signaalien etsiminen käynnissä olevista muutosprosesseista ei paljastanut. Tämä voidaan nähdä valitsemamme tutkimustavan vahvuutena verrattuna perinteiseen kvantitatiiviseen tutkimukseen, jossa kysymystenasettaja luo pääsääntöisesti itse valittavat ja käytettävät mielipiteet.

¹⁸ Ensimmäisen kierroksen kyselylomake, ks. Liite 1.

¹⁹ ks. luku 1.2. Tutkimuksen toteuttamisstrategia ja menetelmät.

Ensimmäisen kyselytutkimuksen vastaukset analysoitiin syys-joulukuussa 2004, jonka jälkeen tammikuussa 2005 toteutettiin vastauksien pohjalta vielä toinen erillinen kyselytutkimus koulutusalan vastaajille. Toisen kierroksen kyselytutkimuksen tavoitteena oli osin delfoi-menetelmän mukaisesti kohdentaa ja tarkentaa vastausten sisältöjen relevanttisuutta.²⁰ Tässä tutkimuksessa kohdentaminen tarkoitti sitä, missä määrin ja millä tavoin taide- ja kulttuurialan koulutusjärjestelmät ja koulutusohjelmat olivat kyenneet vastaamaan ensimmäisen kierroksen kyselytutkimuksessa esiin nostettuihin ja nousseisiin osaamistarpeisiin ja koulutusjärjestelmään kohdentuviin mahdollisiin muutospaineisiin. Yksimielisyyteen ei vastausten sisältöjen osalta haluttu tälläkään kyselykierroksella päästä, joka otettiin huomioon myös lomakesuunnittelussa.

Toisen kierroksen kyselylomake oli kaikille vastaajille sama, tosin lomakkeen alussa vastaajia pyydettiin ilmoittamaan edustamansa koulutus- ja taideala. Vastaajien poiminta tapahtui ensimmäisen kyselykierroksen tavoin lumipallo-otantaa käyttäen katsomillemme koulutusalan asiantuntijoille ja kyselylomake postitettiin sähköpostin välityksellä yhteensä 40 henkilölle. Kahden karhuamiskierroksen jälkeen kyselylomakkeen oli täyttänyt 23 vastaajaa palautusprosentin ollessa 57,5 %. Vaikka toinen kyselykierros toteutettiin pääasiassa kvantitatiivisena, oli vastaajilla myös mahdollisuus kommentoida jokaista kysymystä ja valitsemaansa vastausvaihtoehtoa vapaamuotoisesti.²¹ Saatuja vastauksia käytettiin apuna ensimmäisen kyselykierroksen tulosten analysoinnissa, eikä niitä esitetä yksittäisinä tässä tutkimuksessa.

1.4. Analyysit ja ennakointi

Suunnittelimme aluksi tutkimuksemme ennakoinnin perustuvan lähinnä ennakointitutkimuksissa yleisesti käytettyyn delfoi- perusteiseen internet-kyselyyn. Hanketta toteuttaessamme tilastolliset analyysit ja internet-kyselyjen sisältöjen suunnittelu sekä taustalla olevien elinkeinorakenteen muutosvaikutusten luotaaminen alkoivat kuitenkin kytkeytyä odotettua voimakkaammin toisiinsa. Internet-kyselyjen merkitys laadullisen osaamistarve-ennakoinnin perustana nousi samalla entistä selvemmin esiin ja sen asiantuntija-arvioista etsittiin ratkaisuja niihin kulttuurisen työvoiman kysynnän ja tarjonnan määrällisiin ongelmiin, joita toimiala-, ammatti- ja koulutustilastojen analyysit olivat nostaneet esiin.

²⁰ Ks. esim. Routio, Pentti, Ennustaminen / Delfoi-menetelmä. Taideteollinen korkeakoulu 2004, <http://www2.uiah.fi/projects/metodi/090.htm>.

²¹ Toisen kyselykierroksen kyselylomake ks. Liite 2.

Ennakointitutkimuksessa nousee yleensä esiin kaksi ajatusmallia: *visiointi ja skenaarioiden rakentaminen*.

Visioajattelu perustuu paljolti trendiajatteluun, jossa paikannetaan eri tason kehityssuuntia ja niiden vaikutuksia ennakoitavan alueen kehitykseen. Trendikerrosten pohjalla nähdään *megatrendit*, joiden otaksutaan läpäisevän koko yhteiskunnan – tai, kuten parin viime vuosikymmen aikana on alettu otaksua, koko globalisoituvan maailman.²² Näiden megatrendien varjossa ja vaikutuksen alaisena kehkeytyvät sitten muiden tasojen (institutionaalisen mesotason, yhteiskunnallisen ja alueellisen makrotason ja eri tavoin määritettyjen sektoreiden) kehityssuunnat, jotka tuovat oman endogeenisen kehitysdynamiikkansa ja siitä johdettavissa olevan sopeutumiskykynsä mukaan megatrendikehitykseen. Visiot tulevasta kehityksestä jollakin osa-alueella rakennetaan sitten eri tason trendien tarjoamien mahdollisuuksien ja kohdealueen endogeenisen kehitysdynamiikan näitä mahdollisuuksia oikein oivaltavan muuttamisen varaan. Visioajattelussa pyritään paikantamaan tilastojen avulla kaikkein pohjimmaisat kehityssuunnat ja asiantuntija-arvioijia käytettäessä korostetaan asiantuntijoiden kykyä aistia uusia vasta alullaan olevien kehityssuuntien oireita, *heikkoja signaaleja*.²³ Visioajatteluun liittyy usein myös positiivinen arvo-ajattelu: trendit – erityisesti megatrendit – nähdään mahdollisuuksia tarjoavina ja kohdealueen dynamiikka muutettavissa olevina.

Skenaarioajattelu nojaa tavallisesti myös trendien paikantamiseen ja niiden kehityssuuntien asiantuntijoilla arvioittamiseen. Se on kuitenkin kohdennetumpaa kuin visiointi ainakin kolmessa suhteessa. Ensiksi aikaväli on tavallisesti lyhyempi ja tarkastelu kohdistuu keskipitkälle aikavälille, josta sitten voidaan siirtyä pitemmän aikavälin kehitysarvioihin. Toiseksi arvioinnin kohdekenttä on tavallisesti suppeampi, sektorikohtainen tai maantieteellisesti rajattu ja myös ongelmaperusteinen ja tavallisesti johonkin tai joihinkin strategiaan muutostekijöihin kohdistuva. Kolmanneksi skenaarioajattelussa ei tähdätä yhteen kattavaan tulevaisuuden näkemykseen, vaan vaihtoehtoihin näkemyksiin, jotka formuloidaan päätöksentekijöiden näkökulmasta. Täten taustalla ei ole yhtenäistä näkemystä kaikkien hyväksymistä positiivisista arvoista vaan pikemminkin käsillä olevista muutosmah-

²² Mika Mannermaa määrittelee megatrendin seuraavasti: "Megatrendeilla eli kehityksen suurilla aalloilla tai linjoilla tarkoitetaan yleensä sellaista ilmiötä tai ilmiökokonaisuutta, jolla voidaan nähdä olevan yleinen jo toteutuneen kehityksen perusteella tunnistettava suunta ja jonka uskotaan jatkuvan samansuuntaisena myös tulevaisuudessa", Mannermaa, Mika, Heikoista signaaleista vahva tulevaisuus, WSOY, Helsinki 2004.

²³ Mika Mannermaan mukaan heikolla signaalilla tarkoitetaan ilmiötä, jotka ovat 'oraalla' ja joilla ei yleensä ole selvästi tunnistettavaa menneisyyttä. Ne eivät aiemmin olleet olemassa tai ainakaan merkityksellisiä, Mannermaa, Mika, mt. Helsinki 2004.

dollisuuksista, joiden välillä on valittava ja josta valinnasta kehitysvastuussa olevat päätöksentekijät vastaavat. Mika Mannermaa on kirjassaan 'Tulevaisuuden hallinta- skenaariot strategiatyöskentelyssä' määritellyt skenaarion seuraavasti:

Skenaariomenetelmällä luodaan loogisesti etenevä tapahtumasarja, jonka tarkoituksena on näyttää, miten mahdollinen, joko todennäköinen, tavoiteltava tai uhkaava tulevaisuudentila kehittyy askel askeleelta nykytilasta.”²⁴

Tämän tutkimuksen ennakointitehtävässä olemme siis kallistuneet skenaarioajattelun suuntaan. Tämä on jo tehtävämme määrittämisen kannalta luonnollista: ennakoitava tekijä, uudet osaamistarpeet on suppea, mutta sen ilmenemistä ja kehitystä on ennakoitava monialaisella ja monitasoisella alueella, eli taiteen ja kulttuurin eri toimialoilla ja ammattiryhmissä. Tällaisessa ennakointitehtävässä vaarana on, että päädytään esittämään suurimpia yhteisiä tekijöitä eli joitakin niin yleisiä ja yleisesti hyväksytyjä osaamistarpeita, että lopputulokseksi saattaa syntyä informatiiviselta arvoltaan suhteellisen heikko yleiskuva kohdealueesta ja sen tulevista osaamistarpeista.

Tämän tutkimuksen *kehityssuunnista mahdollisiin kehitysvaihtoehtoihin* rakentuvaa ajatusmallia voitaisiin kutsua kerrosvoileipämalliksi. Tarkasteltava kohdekenttä nähdään taiteen ja kulttuurin toimialoista ja niillä toimivista ammattiryhmistä koostuvaksi kokonaisuudeksi. Tämän kentän tilaa ja kehityssuuntia tarkastelevien tilastoanalyysien taustalla on yksinkertainen arvoketjuanalyysi, jonka tarkoituksena on selvittää, missä määrin taiteellinen luova työ ja sille perustuva kulttuurituotanto luovat työllisyyttä ja taloudellisia arvoja ja mitä koulutuksellista lisää, eli uutta opetusta, oppimista ja osaamista voitaisiin tarvita työllisyyden ja taloudellisten arvojen lisäämiseksi. Koulutus ja sen tuottama uusi osaaminen nähdään tällöin tavallaan taiteellisen työn ja kulttuurituotannon eri osa-alueiden arvonlisäkerrosten toiminnallisena voimistajana ja tutkimuksessa käytetyllä asiantuntija-arviointitekniikalla pyrittiin määrittämään, millaisella uudella osaamisella tätä voitaisiin parhaiten vahvistaa. Kun taiteiden ja kulttuurin keskeisemmiksi ongelmiksi nousivat tutkimusta suunniteltaessa lähes kaikilla taiteellisen työn ja kulttuurituotannon aloilla vaikea taloudellinen tilanne ja eri aloille koulutettujen tutkinnonsuorittajien työllistyminen, uuden oppimisen arvioiminen keskittyy paljolti uusien käytännön työelämässä toimimisen kannalta keskeisten osaamistarpeiden paikantamiseen.

²⁴ Mannermaa, Mika, Tulevaisuuden hallinta – skenaariot strategiatyöskentelyssä, WSOY, Porvoo 1999.

Taiteen ja kulttuurin toimialojen ja ammattiryhmien osaamistarpeiden kehittämistä ei kuitenkaan voitu tarkastella ainoastaan tämän yksinkertaisen mallin ja vallitsevaa työllisyys- ja taloudellista tilannetta parantaviin osaamistarpeisiin keskittyvien asiantuntija-arvioiden avulla.

Ensiksi oli otettava huomioon taiteellisen työn ja kulttuurituotannon eri osa-alueiden sisäisen rakenteen erilaisuus ja erilainen kytkeytyminen laajempiin elinkeinoelämän rakenteisiin. Esimerkiksi yrittäjyysosaaminen on erilaista muotoilun ja teatteritoiminnan osa-alueilla, ja tämän erilaisuuden toivottiin nousevan esiin asiantuntija-arvioissa.²⁵ Pyrimmekin tulkitsemaan asiantuntija-arvioita niiden kohdealueiden erilaisten arvonlisäketjujen ja luovan työn niihin eri tavoin kytkeytymisen katsannosta. Toimiala- ja ammattilastojen analyysit olivat tärkeitä juuri näiden kohdealueiden erilaisuuksien ymmärtämiseksi.

Toiseksi, taiteen ja kulttuurin luovien ydinalueiden ammatit ja niissä toimivat henkilöt on nähtävä elinkeinorakenteen muutoksista johtuvien ja niitä työmarkkinatilanteen, toimintojen ja ammattiosaamisen kannalta eri suuntaan ohjaavien paineiden alaisina. Edellä on puhuttu vain taiteen, ja lähinnä sen luovien ydinammattien, asemasta luovuudesta kulttuurituotantoon etenevän lisäarvoketjun toimijoina. Perusajatuksena on ollut, että taiteellinen työ tuottaa tähän lisäarvoketjuun luovan sisällön, joka tuotantoprosesseissa muuntuu taide- ja kulttuuriyleisöjen ostamiksi tai muilla tavoin vastaanottamiksi kulttuurituotteiksi. Toisaalta näihin tuotantoprosesseihin ja jopa niiden perustana olevien teosten (käsikirjoitusten, sävellysten jne.) tuottamiseen osallistuu monia eri ammattiryhmiä, joiden määrä ja luova panos voivat vaihdella voimakkaasti. Tuotantotekniikan kehitys, ja erityisesti informaatioteknologia, on lisännyt tuotantoprosessiin osallistuvien ammattiryhmien määrää ja muuttanut niiden luonnetta.

Juuri informaatioteknologian vaikutus kulttuurituotantoon on aiheuttanut muutospaineita ja synnyttänyt uusia osaamistarpeita lähes kaikissa taide- ja kulttuurisektorin ammattiryhmissä. Varsinaisen luovan työn tekijöiden on hankittava itselleen uutta tuotantoprosesseja koskevaa tietoutta tietääkseen, mitä heidän luovan työnsä tuloksilta tuotantoteknisesti edellytetään ja voidakseen tarvittaessa kontrolloida miten, mihin ja millä taloudellisilla tuloksilla heidän luovaa työtään hyödynnetään (esim. tekijänoikeudet). Eräät kulttuurin tuotantoprosesseissa toimivat ammattiryhmät taas muuttuvat lisääntyvän tietoteknistymisen myötä osaamisen suhteen enenevässä määrin toimenkuviltaan samanlaisiksi kuin tietotyötä muissa tuotantoprosesseissa tekevät tietotekniikan ammattilaiset. Tästä johtuen

²⁵ Yrittäjyyden määrittelmistä ja määrittelmien vaikutuksesta annettuun koulutukseen ks.

Paasio, Kaisu, Piia Nurmi, Jarna Heinonen, Yrittäjyys yliopiston tehtävänä, Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:10, Helsinki 2005.

heidän työmarkkinansa laajenevat ja kulttuurituotanto puolestaan muuttuu entistä selvemmin osaamisintensiiviseksi tuotanto- ja palvelutoiminnaksi, jota eräät sen alat (esimerkiksi tietokirjallisuus, dokumenttielokuvat, suurin osa radio- ja televisio-ohjelmista) ovat sisällöllisesti olleet. Lisäksi kulttuurituotannon yleinen tietoteknistyminen on alkanut hajottaa perinteistä kulttuurituotannon kenttää sellaisena kuin se on totuttu määrittämään. Eräät kulttuuritoiminnan piiriin luetut toimialat kuten arkkitehtipalvelut, taiteellinen suunnittelu ja muotoilu sekä mainonta ovat muuttuneet luovaan työhön perustuvista kulttuurituotannon aloista yhä enenevässä määrin liikeyrityksiä palveleviksi aloiksi. Tämä taas edellyttää kokonaan uusia osaamistarpeita esimerkiksi muotoilukoulutuksessa, jotta sieltä valmistuneet olisivat kykeneviä toimimaan tämän palvelutoiminnan ehdoin.

Kolmanneksi taiteellisen luovan työn ja kulttuurituotannon yleisen kehityksen ja uusien osaamistarpeiden erittelyssä ja ennakoinnissa ei voida keskittyä ainoastaan kulttuurialojen työllisyyttä ja taloudellista kasvua edistäviin ja elinkeinoelämän ja tuotantotekniikan muutoksiin sopeuttaviin kehittämisnäkyymiin. Taiteen ja kulttuurin alueilla työllisyyttä ja taloutta on pidetty lähinnä vain välineinä, taiteellisen työn omin kaanonein määritetty taiteellinen lahjakkuus, luovuus ja ammatillinen erinomaisuus nähdään varsinaisina tavoitteina. Taiteilla ja kulttuurilla on myös itseisarvoja, josta syytä niiden edistämistä ei pitäisi koskaan katsoa vain työllisyyden tai talouden kannalta. Taiteellinen työ ja kulttuurituotanto luovat henkisiä voimavaroja, joiden pitkän aikavälin säilyttäminen ja uudistaminen tulisi asettaa lyhyen aikavälin taloudellisten tavoitteiden edelle.

Uusia oppimistarpeita koskevien aineistojen keruu ja tulkinta on tehty tässä tutkimuksessa keskipitkän aikavälin (5-8 vuotta) katsannosta, mutta samalla on pyritty ottamaan pitemmän aikavälin perspektiivi huomioon juuri taiteen ja kulttuurin luomien henkisten voimavarojen säilyttämisen ja kasvattamisen kannalta. Asiantuntija-arvoissa käytettiin avoimia vastausvaihtoehtoja sisältäviä kysymyksiä, joiden kautta saatiin myös luovuutta ja sen pitkän aikavälin merkitystä koskevia arvioita.

Kysymys taiteen ja kulttuurin taloudelliset arvot ylittävistä itseisarvoista avaavat kehitys- ja osaamistarvearviointeja myös toiseen, yleisempien yhteiskunnallisten arvojen suuntaan. Tutkimus ja suunnittelutyö ovat viime vuosina korostaneet myös taiteiden ja kulttuurin merkitystä yhteiskunnan yleisen kehityksen tärkeinä välineinä – esimerkiksi alueellisen kehityksen moottoreina. Nämä tekijät nousivat esiin tutkimuksemme tilastoanalyysissa ja asiantuntija-arvoissa taiteen ja kulttuurin toimialojen kehitykseen ja koulutusjärjestelmien toimivuuteen vaikuttavina tekijöinä. Osaamistarpeita arvioitaessa nämä yleisemmät yhteiskunnalliset arvot tulee myös ottaa huomioon taloudellisten ja taiteellis-kulttuuristen arvojen rinnalla.

Kaikki kolme tutkimuksemme perspektiivin laajennusta lisäsivät alku-
peräiseen lisäarvoketjuperusteiseen malliin uusia kerroksia ja johtivat myös
pohtimaan sitä, mitä uusia osaamistarpeita koskevia johtopäätöksiä ja tu-
levaisuuden ennakoiteja voisimme viime kädessä tehdä. Lopulta päädyim-
me ratkaisuun, jossa tulevan keskipitkän taloudellisen kehityksen perspek-
tiivi pidettiin tarkastelun ydinalueena, mutta samalla kiinnitimme huomiota
siihen, miten taiteen ja kulttuurin koulutuksen kehittämisessä tulisi ottaa
huomioon taloudellisen kehityksen lisäksi myös taiteen ja kulttuurin luomi-
en henkisten voimavarojen pitemmän aikavälin kehittäminen ja eräät muut
keskeiset yhteiskunnalliset arvot. Näiden arvojen toteuttaminen ei edellytä
ainoastaan uusien osaamistarpeiden toteuttamista vaan myös koulutusjär-
jestelmien ja osaamisen yhteiskunnalliseen käyttöön siirtävien mekanismi-
en kehittämistä.

Tutkimuksemme johtopäätösluvussa pyrimme tiivistämään osaamis-
tarveanalyseja myös tulevaa kehitystä ennakoiden. Emme ole kuitenkaan
pyrkineet kääntämään malliamme skenaarioiksi vaan tyydyimme ainoas-
taan määrittämään, mitä rakenteellisia ja sisällöllisiä kehittämisvaihtoehto-
ja tutkimuksemme nosti esiin ja mitä ongelmia niiden toteuttaminen saat-
taa kohdata. Voimmekin yhtyä erääseen aikaisempaan skenaarioanalyysin
avoimen jatkotyön varaan jättävään ESR – ennakoititutkimukseen, jossa
todetaan, että tällä ratkaisulla tutkimuksemme haluaa:

*“...tuottaa ensisijaisesti poliittiselle päätöksentekojärjestelmälle,
mutta myös paikallistasolle ja yksittäisille toimijoille vaihtoehtoisia
tulevaisuudenkuvia oman päämäärätietoisien toiminnan pohjaksi.”²⁶*

²⁶ Luukkanen, Olli, Opettaja vuonna 2010. Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen enna-
kointihanke (Opero) selvitys 15. Loppuraportti, Opetushallitus 2000, 329.

2. Elinkeino- tuotanto- ja ammattirakenteen muutos: yleiset ja tilastolliset tausta-analyysit

2.1. Elinkeinorakenteen muutokset ja niiden huomioon ottaminen

Tutkimuksemme ensimmäisessä vaiheessa suoritettiin laaja taiteen ja kulttuurin toimialoja ja ammattirakennetta viime vuosikymmenellä ravistelleen elinkeinorakenteen muutosten analyysi. Se kohdistui erityisesti taiteen ja kulttuurin ydinalueille luovaan taiteelliseen työhön, esittäviin taiteisiin, kulttuuriteollisuuden keskeisille osa-alueille ja eräiden keskeisten kulttuuripalvelujen alueelle. Nämä analyysit ovat palvelleet tutkimustamme kahdella tavalla. Toisaalta ne ovat luoneet taustaa kulttuurisen tuotannon ja työvoiman kehitystä tarkentaville tilastoanalyysiellemme ja toisaalta niiden avulla voitiin kehittää selviä tosiasiaperusteisia kysymyspattereita internet-kyselyymme.

Elinkeinorakenne on väljä yleiskäsite, jota on vaikeaa määritellä. Eräässä vasta ilmestyneessä julkaisussa se on määritetty tuotantorakenteesta liikkeelle lähtien seuraavasti:

*”Tuotantorakenteella tarkoitetaan tavallisesti tuotantotoiminnan eri toimialoja, joiden luokittelu koostuu toisaalta tuotantoaloista (maanviljely, elintarviketeollisuus, metalliteollisuus, jne.) ja tuotannon toiminnallisista (funktionaalisista) sektoreista (perustuotanto, teollisuus, palvelut, koulutus, tutkimus- ja tuotekehittely, liikenne jne.). Nämä kaksi luokittelua taas täsmentyvät erilaisten ammattiluokitusten kautta, jotka nekin jakautuvat erilaisiin tehtäviin (ammattitehtävien luokitukset) ja aseisiin, siis toisaalta johtajuuteen ja alaisuuteen perustuviin luokituksiin, toisaalta koulutukseen ja asiantuntemukseen perustuviin luokituksiin. Tuotantorakenteesta puhuttaessa siihen liitetään usein mukaan luokituksia, kuten esimerkiksi instituutionaalista sektorijakoa (esim. valtio/kunnat, yksityinen yritystoiminta), maantieteellisiä ulottuvuuksia (aluejako, kotimarkkinat/vientiteollisuus) ja loppukäyttäjä-/kuluttajaulottuvuuksia (yritysten keskinäiset markkinat, kotitalouksien päivittäiskulutuksen markkinat, kotitalouksien laitehankinnat jne.). Tällaisten laajennusten jälkeen on mielekkäämpää puhua *elinkeinorakenteesta* kuin tuotantorakenteesta”.²⁷*

²⁷ Heiskanen, Ilkka, Pertti Ahonen ja Lasse Oulasvirta, Taiteen ja kulttuurin rahoitus ja ohjaus: kipupisteet ja kehitysvaihtoehdot, Cupore, Julkaisuja 6, Helsinki 2005, 71.

Alustavat taiteen ja kulttuurin elinkeinorakennetta koskevat analyysimme kattoivat tästä määritelmästä tuotantorakenteen muutokset suhteellisen yleisellä tasolla, kiinnittivät erityistä huomiota koulutuksen, ammattirakenteen ja työmarkkinatilanteen muutossuuntiin ja selvittelivät institutionaalisen sektorin kehitystä. Tämän selvitystyön keskeiset tulokset kirjautuivat internet-kyselymme kysymyksiin, jotka ovat luettavissa liitteissä 1 ja 2.

Seuraavat tilastoanalyysit jatkavat elinkeinorakenteen muutosten erittelyä paneutumalla yksityiskohtaisemmin niihin taiteen ja kulttuurin toimialojen ja ammattiryhmien viime vuosikymmenellä kokemiin muutoksiin, joihin olemme jo viitanneet. Pääosin ne keskittyvät taiteen ja kulttuurin työvoiman toimiala- ja ammattiryhmäkohtaisiin muutossuuntiin, joilla katsoimme olevan merkitystä työmarkkinaodotuksiin perustuvien uusien osaamistarpeiden kannalta. Osa ammattiryhmäanalyyseista – esimerkiksi koulutustason, sukupuolten välisen tasa-arvon ja aluekehityksen analyysit liittyvät internet-kyselyyn sisällytettyihin kysymyksiin ja auttavat niihin saatujen vastausten tulkinnessa.

2.2. Toimiala- ja ammattiryhmäanalyysit: tarkastelujen perustana olevat tilastoaineistot

Tutkimuksemme tilastoanalyysien perustana ovat siis Tilastokeskukselta tilatut tai sen erillisistä tilastojulkaisuista saadut taiteen ja kulttuurin toimiala- ja ammattitilastot.

Toimialakohtainen taiteen ja kulttuurin työvoimatarkastelu vuosina 1995, 2000 ja 2002* perustuu kokonaisuudessaan Tilastokeskuksen Kulttuuritilasto 2003:ssa²⁸ esitettyyn jaottelumalliin. Tarkastelun kohteena olevien toimialojen valikoitumista on selitetty julkaisussa seuraavasti:

”Aluksi valitaan ne toimialat, jotka liittyvät läheisesti kulttuuriin. Tällöin ovat mukana mm. taidelaitokset, mainosala sekä radio ja televisiotoiminta. Vuonna 1995 kulttuurin toimialoilla oli noin 75 700 ja vuonna 2000 lähes 90 000 työntekijää. Kulttuurin toimialojen työntekijöiden osuus kaikista työllisistä oli 4 prosenttia vuonna 2000.”

Seuraavassa toimialatarkastelussa taulukoissa ovat mukana kaikki toimialalla työskentelevät ammatista riippumatta. Toimiala-analyysit suoritettiin toimialaluokitusta (TOL 2002) käyttäen.²⁹ Toimialaluokituksen avulla luokitellaan ryhmiin samankaltaisia toimintoja. Toiminnot taas ovat

*Tilastokeskukselta saatu ennakkotieto.

²⁸ Kulttuuritilasto 2003, Kulttuuri ja viestintä 2004:1, Tilastokeskus, 2004.

²⁹ Toimialaluokitus TOL 2002, Käsikirjoja 4, Tilastokeskus, Helsinki 2002.

samanlaisia, kun ne ovat tuottamiensa hyödykkeiden, tuotantopanosten-
sa sekä tuotantoprosessinsa mukaan samankaltaisia. Toimialaluokitus 2002
perustuu Euroopan unionin yhteiseen toimialaluokitukseen NACE 2002:
een, joka on vahvistettu Euroopan unionin komission asetuksella.³⁰ Komis-
sion asetuksen mukaisesti jäsenvaltiot voivat käyttää NACE:sta johdettua
kansallista luokitusta kansallisiin tarkoituksiin. Kansallisten versioiden on
kuitenkin oltava NACE:n rakenteen ja hierarkian mukaisia.³¹

Tässä julkaisussa kulttuuritoimialojen tarkastelu perustuu kokonai-
suudessaan Tilastokeskuksen Kulttuuritilasto 2003:n toimialaluokitteluun.
Mukana on yhteensä 54 kulttuurin- ja taiteen toimialaa.³² Itse toimialat
on jaettu vielä 11 toimialaryhmään, jotka esitellään myöhemmin. Toimiala-
analyysin tarkoituksena on osoittaa, miten taiteen ja kulttuurin toimialat
vaihtavat toisten toimialojen kanssa ammattitaitoista työvoimaa.

Ammattitilastoihin perustuvat taustatarkastelut ovat huomattavasti yk-
sityiskohtaisempia. Kulttuuri- ja taideammattien ammattirakennemuutoksia
on käsitelty tarkemmin KLEROT -projektin yhteydessä ilmestyneessä Suo-
men kulttuuri- ja taideammattitilastollisessa tarkastelussa 1995–2000 jul-
kaisussa.³³ Valittu aikaperiodi edustaa tällä hetkellä uusinta Tilastokeskuk-
sen keräämää kulttuuri- ja taideammattiteja koskevaa tilastotietoa. Tiedot
pohjautuvat aina viiden vuoden välein suoritettavaan väestölaskentaan.

Tarkastelun kohteena olevat kulttuuri- ja taideammattit on valittu manu-
aalisesti vuoden 2001 ammattiluokitukselta.³⁴ Koko ammattiluokitus on yk-
sinkertaisesti käyty lävitse ”ammatti ammatilta” ja asiantuntija-arvioita hy-
väksi käyttäen on poimittu tarkasteluun maamme 41 keskeisintä kulttuuri- ja
taideammattia. Samaa ammattijaottelumallia käyttää pääsääntöisesti myös
Sari Karttunen tilastojulkaisussaan Kulttuurityövoima Suomessa 1970–1999.
Ammattiteja ja ammattiryhmiä valittaessa on pyritty kiinnittämään erityistä
huomiota myös arvoketjuajatteluun, jossa puhtaiden kulttuuri- ja taideam-
mattien ohella on mukana myös erilaisia kulttuuri- ja taidealaan liittyviä tai
sivuavia ammatteja. Perinteisiä teollisuusammattiteja sisältää esimerkiksi am-
mattiryhmä: graafinen työ, kun taas ammattiryhmä: taide, muotoilu ja taide-
käsityö sisältää varsin useita ns. puhtaita kulttuuri- ja taideammattiteja.

Tilastotietojen käyttöön liittyy myös joitakin teknisiä ongelmia, kuten
väestölaskennan lukujen sekä ammattijärjestöjen jäsentietojen keskinäisen

³⁰ Nomenclature Générale des Activités Economiques dans les Communautés Européennes.

³¹ Lähde. Tilastokeskus 2005.

³² Tarkasteluun valittujen toimialojen sisällöt (toimialanumeroiden selkiinnytykset), ks. Liite 3.

³³ Ks. Lagerström, Samu, mt. 2004.

³⁴ Ammattiluokitus 2001 noudattaa Euroopan unionin ammattiluokitusstandardia (ISCO-88
COM, International Standard Classification of Occupations) nelinumerotasolle saakka.

rinnastamisen vaikeus.³⁵ Karttunen on selventänyt ongelmaa artikkelissaan ”Taiteilijoiden lukumäärän kehitys 1950-luvulta 2000-luvulle – kasvaako työvoima työllisyyttä nopeammin” seuraavasti:³⁶

”Väestölaskennan lukujen voi tulkita kertovan lähinnä henkilöistä, jotka hankkivat pääasiallisen elantonsa laskennan lyhyen viitejakson (vuoden viimeisen viikon) aikana taiteilijana, kun taas järjestöt määrittelevät ammattimaisen toiminnan muunlaisin kriteerein ja pitemmällä aikajänteellä.”

Joillakin taiteenaloilla luvut ovat järjestöjen ja väestölaskennan kanssa varsin yhtenäisiä, mutta esim. 24521 kuvataiteilijoiden kohdalla keskinäinen ristiriita on melkoinen. Kuvataiteilijoiden lukumäärä on ammattijärjestöjen jäsentietojen perusteella moninkertaistunut viimeisen 25 vuoden aikana, kun taas väestölaskentatietojen perusteella kuvataiteilijoiden lukumäärä on vuodesta 1995 vuoteen 2000 tultaessa laskenut 604 henkilöstöstä 455 henkilöön. Tilastoero johtuu pääosin siitä, että kuvataiteilijat toimivat elantonsa turvaamiseksi varsin usein myös muissa ammateissa, esim. opettajina. Tällöin myös väestölaskennoissa kuvataiteilija ilmoittaa ammatikseen varsin usein opettajana toimimisen, eikä kuvataiteilijaa. Karttusen mukaan nykyinen ero järjestöjen jäsenmäärien ja väestölaskennan lukujen välillä johtuu kuvataiteissa myös siitä, että alan työttömyys on viimevuosina ollut hyvin korkea.

Karttunen huomauttaa lisäksi, että:

”Väestölaskenta-aineistossa taiteilija saattaa määrittyä jopa työvoiman ulkopuoliseksi (siis ei työlliseksi, eikä työttömäksi), jos hänen pääasiallinen tulonsa on veroton apuraha eikä muuta tuloa ole kuin nimeksi.”

Samoja selityksiä voidaan pitää osittain toimivina myös muilla kuin kuvataiteen kentällä tilanteissa, joissa eroavaisuudet väestölaskennan lukujen sekä ammattijärjestöjen jäsentietojen välillä ovat selviä.

Ammattien moninaisuudesta johtuen huomiota tulee kiinnittää myös ammattien sisältöjen erilaisuuteen. Esimerkiksi ammatti 2432 kirjastonhoitajat, informaattikot ym. sisältää rakenteellisesti kaksi varsin erilaista ammattia ja vaikka ammatissa toimijoilla olisi yhteinen koulutus, sijoittuvat kirjastonhoitajat ja informaattikot työelämässä kuitenkin varsin usein erilaisiin ja eri työnantajasektorin tehtäviin.³⁷

³⁵ Taidealan ammattijärjestöjen jäsenmäärät 1969–2004, ks. Liite 4.

³⁶ Karttunen, Sari, Taiteilijoiden lukumäärän kehitys 1950-luvulta 2000-luvulle - kasvaako työvoima työllisyyttä nopeammin? teoksessa Arpo, Robert (toim.), Taiteilija Suomessa. Taiteellisen työn muuttuvat edellytykset, Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja n:o 28, Helsinki 2004.

³⁷ Tarkasteluun valittujen kulttuuri- ja taideammattien sisällöt (ammattinumeroiden selkiinnytykset), ks. Liite 5.

2.3. Taiteen ja kulttuurin elinkeino- ja ammattirakenteen muutokset toimialatilastojen valossa

Seuraavaksi tarkasteltavissa taulukoissa ovat mukana kaikki taiteen ja kulttuurin toimialalla työskentelevät ammatista riippumatta. Yleiskuvan seitsemän viime vuoden kehityksestä saa taulukosta 1, jossa kulttuurin toimialaryhmät (11, joissa on 54 toimialaa) on järjestetty perinteisen esitysjärjestyksen mukaan. Voimakkaita viimeaikaisen työvoiman kasvun alueita on taulukon mukaan kolme: *arkkitehti- ja taideteollinen suunnittelu ja taiteellinen työ, mainonta sekä elokuvien ja videoiden tuotanto ja jakelu.*

Taulukko 1. Työllinen työvoima kulttuurin toimialoilla 1995, 2000, 2002.

	1995	2000	2002	Muutos 1995–2002	Muut % 1995–2002
Toimi-ala:					
Arkkitehti- ja taideteollinen suunnittelu sekä taide	3 327	5 374	6 077	2 750	82,7
Taide- ja antiikkiliikkeet sekä antikvariaatit	369	444	519	123	31,1
Kirjastot, arkistot ja museot yms.	9 516	9 780	9 771	255	2,7
Kirjojen tuotanto ja jakelu	4 044	4 899	4 851	807	20,0
Sanoma- ja aikakauslehtien tuotanto ja jakelu	27 847	29 301	27 434	-413	-1,5
Mainonta	4 767	8 470	7 663	2 896	60,8
Valokuvaus	3 015	3 266	3 265	250	8,3
Radio ja televisio	11 459	13 982	13 096	1 637	14,3
Elokuvien ja videoiden tuotanto ja jakelu	1 391	2 387	2 902	1 511	108,6
Musiikin ja äänitteiden tuotanto ja jakelu	992	1 154	1 192	200	20,2
Huvipuistot, näyttämö ja konserttitoiminta ja pelit sekä muu viihde ja virkistys	8 718	10 661	10 826	2 108	24,2
<i>Yhteensä</i>	75 472	89 718	87 596	12 124	16,1

Lähde: Tilastokeskus, Kulttuuritilasto 2003, Kulttuuri ja viestintä 2004:1, 259–260.

Seuraava taulukko (taulukko 2 A sivulla 34) muuttaa perinteistä esitysjärjestystä ryhmittelemällä samat tiedot sen mukaan, kuinka "kulttuurisia" toimialaryhmät ovat. Varsinainen kulttuurituotanto on jaettu kolmeksi ryhmäksi: luovaan ja esittävään taiteelliseen työhön ja kulttuuripalveluiksi. Loput kulttuurialoina pidetyt alueet on jaettu kahdeksi liitännäistoimialojen ryhmäksi, joista ensimmäiseen kuuluvat varsinaiset ns. kulttuuriteollisuuden

toimialat ja toiseen etäisemmät joukkoviestinnän ja taiteellisesta ytimestä etäämpänä olevat tuotantotoiminnot.

Taulukossa toimialaryhmät asettuvat järjestykseen, jossa varsinainen kulttuuriteollisuuden ja sitten etäisempien median ja mainonnan voidaan nähdä asettuvan suppean luovan työn ydinalueen jatkeeksi. Jälkimmäisten seuraan on liitetty sekä julkisesti tuetut esittävät taiteet että huvi- ja virkistystoiminta.

Taulukon mukaan luova työ näyttää olevan voimakkaassa kasvussa ja näyttäisi täten toimivan koko kulttuurialan työpaikkakehityksen moottorina. Tätä näkemystä vahvistaa tavallaan se, että työvoiman kasvu on ollut voimakasta liitännäisaloilla I eli varsinaisessa kulttuurituotannossa.

Tämä pätee kuitenkin lähinnä vain ajanjaksolla 1995–2000, kasvu näyttää elokuva- ja videotuotantoa ja -jakelua lukuun ottamatta pysähtyneen tai peräti taantuneen näillä aloilla vuosina 2000–2002. Liitännäisaloista II kasvualoja ovat olleet mainonta, viihde ja virkistys. Esittävien taiteiden ja kulttuuripalvelujen työvoiman kasvu näyttää olevan näiden tilastojen mukaan pysähdyksissä.

Taulukko 2 A. Työllinen työvoima kulttuurin toimialoilla 1995, 2000, 2002.

	1995	2000	2002	Muutos 1995–2002	Muut % 1995–2002
Toimiala:					
<i>Luovan työn ydinalueet:</i>	3 327	5 374	6 077	2 750	82,7
- arkkitehti- ja taideteollinen suunnittelu sekä taide	3 327	5 374	6 077	2 750	82,7
<i>Esittävät taiteet, vastaava viihde</i>	4 679	5 430	5 084	405	8,7
- näyttämö ja konserttitoiminta	4 679	5 430	5 084	405	8,7
<i>Kulttuuripalvelut</i>	9 516	9 780	9 771	255	2,7
- kirjastot, arkistot ja museot yms.	9 516	9 780	9 771	255	2,7
<i>Liittännäisalat I</i>	21 270	26 132	25 831	4 561	21,5
- kirjojen tuotanto ja jakelu	4 044	4 899	4 851	807	20,0
- taide- ja antiikkiliikkeet sekä antikvariaatit	369	444	519	123	31,1
- elokuvien ja videoiden tuotanto ja jakelu	1 391	2 387	2 902	1 511	108,6
- musiikin ja äänitteiden tuotanto ja jakelu	992	1 154	1 192	200	20,2
- radio ja televisio	11 459	13 982	13 096	1 637	14,3
- valokuvaus	3 015	3 266	3 265	250	8,3
<i>Liittännäisalat II</i>	41 352	48 432	45 525	4 206	18,7
- sanoma- ja aikakauslehtien tuotanto ja jakelu	27 847	29 301	27 434	-413	-1,5
- mainonta	4 767	8 470	7 663	2 896	60,8
- huvipuistot, pelit sekä yleinen viihde ja virkistys	4 039	5 231	5 762	1 723	39,4
<i>Yhteensä</i>	75 472	89 718	87 596	12 124	16,1

Lähde: Tilastokeskus, mt, 2004.

Taulukko 2 B (sivulla 36) tarkentaa tätä yleiskuvaavaa. Taulukosta on poistettu kaikki liitännäistoimialat ja kulttuurisesti etäisemmät toiminnot, jolloin siihen on jäänyt jäljelle luova taiteellinen työ, esittävät taiteet ja viihde, kulttuuriperinnön säilyttäminen ja kulttuuriteollisuuden ydinalueet. Viimeksi mainitusta on mukana vain varsinainen tuotanto; jakelu, siis tuku- ja vähittäiskauppa, elokuvateatterit ja radio- ja tv-toiminnan jakelu- ja välityspalvelut on suljettu pois tarkastelusta.

Taulukosta käy ilmi, että luovan työn tekijöiden määrä on kasvanut voimakkaasti kaikilla kolmella alueella, arkkitehtuurissa, taideteollisuudessa ja vapaan taiteellisen työn alueella ja kasvu näyttää jatkuvan edelleen. Vastaavasti teollinen kulttuurituotanto osoittaa selvää kasvua jaksolla 1995–2000, mutta kasvu näyttää pysähtyneen vuosina 2000–2002. Esittävien taiteiden ja viihteen työvoima kasvoi vielä 1995–2000, mutta erityisesti näyttämö- ja konserttitoiminnan kasvu pysähtyi ja kääntyi las-

kuun vuosina 2000–2002. Kulttuuriperinnön säilytyksen ja siirron työvoiman kasvu on ollut lähes pysähdyksissä koko tarkastelujakson.

Taulukon alimman rivin suhdeluvut osoittavat, että taulukon ydinalueiden osuus laajasti määritetystä taiteen ja kulttuurin työvoimasta kasvoi parilla prosenttiyksiköllä vuosina 2000–2002. Osuuden kasvun syynä on kuitenkin lähinnä kokonaistyövoiman väheneminen liitännäistoimialoilla (mainonta, sanoma- ja aikakauslehtien kustantaminen ja jakelu). Ainoaksi selvästi kasvaneeksi toimialaryhmäksi jäävät luovan työn ydinalueet. Vuosien 2000–2002 kehitys näyttää viittaavan siihen, että kulttuurin ydinalueiden tuotantotoiminta pysähtyy ja jos tämä suunta jatkuu, se heikentää lähinnä taiteilijatoiminnan työmarkkinoita. Arkkitehtuurin ja taideteollisuuden työmahdollisuudet ovat suurelta osin muilla toimialoilla kuin kulttuuri-teollisuuden tuotannossa.

Taulukko 2 B. Työllinen työvoima luovan työn, esittävien taiteiden ja viihteen "muistiorganisaatioiden" sekä kulttuurituotannon ydinalueilla 1995, 2000, 2002.

	1995	2000	2002	Muutos lkm 1995–2002	Muut % 1995–2002
Toimialaryhmät ja toimi- alat:					
<i>Luovan työn ydinalueet:</i>	3 327	5 374	6 077	2 750	82,7
-arkkitehtipalvelut (74203)	1 791	3 015	3 179	1 388	77,5
- taideteollinen muotoilu ja suunn.(74841,74 871)	369	722	997	628	170,2
- taitelijatoiminta (92311)	1 167	1 637	1 901	734	62,9
<i>Esittävät taiteet, viihde</i>	5 050	5 978	5 707	657	19,2
- näyttämö- ja konsertti- toiminta (92312)	4 679	5 430	5 084	405	8,7
- muut viihdepalvelut (9234)	371	548	617	246	66,3
<i>Kulttuuriperinnön säilytys ja välitys "muistiorgani- saatioissa"</i>	9 885	10 224	10 290	405	4,1
- kirjasto-, arkisto- ja mu- seotoimi, kulttuuriperin- nön säilyttäminen (9251, 9252)	9 516	9 780	9 771	255	2,7
- taide- ja antiikkiliik- keet sekä antikvariaatit (52284, 52501, 52502)	369	444	519	150	40,7
<i>Teollisen kulttuurituotan- non ydintoiminnot:</i>	9 761	12 117	12 192	2 431	24,9
- kirjojen kustantaminen (2211)	1 768	2 386	2 453	685	38,7
- elokuvien ja videoiden tuotanto (9211)	740	1 159	1 196	456	61,6
- äänitteiden kustantami- nen (2214)	271	385	392	121	44,1
- radio- ja televisio toimi- ta (9220, 64203)	6 982	8 187	8 151	1 169	16,7
<i>Ydintoimialat yhteensä</i>	28 023	33 693	34 260	6 237	24,3
<i>Kaikki kulttuurin toimi- alat</i>	75 472	89 718	87 596	12 124	16,1
<i>Ydintoimialat % kaikista toimialoista</i>	37,1	37,6	39,1		

Lähde: Tilastokeskus, mt. 2004.

Voimme nostaa tämän yleisarvion lisäksi taulukosta 2 B esiin vielä kaksi vuosien 1995–2002 kehitystrendiä, jotka tarkentavat kuvaa luovan työn muuttuvasta asemasta koko työvoiman ja ammattirakennekehityksen kentässä.

Ensimmäinen trendi on "muiden viihdepalvelujen" työvoiman voimakas kasvu, joka ilmeisesti liittyy paljolti mm. erilaisten viihdetilaisuuksien ja tapahtumatuotannon kasvuun. Sama kehityskuvio heijastuu esiintyjä

ja tapahtumia taiteen ja kulttuurin ”taloihin” houkuttelevan ja tilaisuuksia järjestävän henkilökunnan kasvuna. Toimialatilastoista löytyy erillinen kulttuurilaitosten ylläpitäjien ammattiryhmä (TOL 9232), jolla työllistyvien määrä kasvoi melko voimakkaasti vuosina 1995–2000, mutta samoin kuin muiden kulttuurin palvelualojen tämänkin alan työvoiman kasvu näyttää nyt pysähtyneen.

Toinen trendi on taiteen ja kulttuurin tuotteiden lisääntyvä useiden eri kanavien kautta tapahtuva välittyminen. Taulukkojen numerotiedoissa se näkyy lähinnä vain radio- ja televisioalan ohjelmansiirtopalvelujen (TOL 64203) työvoiman voimakkaana kasvuna, joka digitaalitekniikan kehityksen myötä tulee voimistumaan. Toisaalta varsinaisen ohjelmatuotannon ja primäärin radio- ja televisiolähetystoiminnan työllistämien henkilöiden määrä on viime vuosina laskenut.

Seuraava ammattiryhmäkohtainen tilastotarkastelu selventää edellä esitetyn toimialatarkastelun tuloksia.

2.4. Taiteen ja kulttuurin elinkeino- ja ammattirakenteen muutokset ammattitilastojen valossa

Voimme seuraavaksi siirtyä tarkastelemaan elinkeinorakenteen muutoksia ammattitilastojen avulla. Tämä luku keskittyy tarkastelemaan ammattirakenteen keskeisiä muutoksia ammattiluokituksen (AL 2001) mukaisesti ottaen huomioon kaikki ne analyysiongelmat ja -pidäkkeet, joita edellä käsiteltiin.

Taulukko 3 (sivulla 39) antaa yleiskuvan ammattirakenteenkehityksestä vuosien 1995 ja 2000 poikkileikkausten avulla.³⁸ Ennen sen tietojen erittelyä palaamme kuitenkin edellä tehtyihin huomaautuksiin kulttuuriammateissa toimivien henkilöiden toimimisesta kulttuurin toimialoilla ja kulttuurin toimialojen työllisen työvoiman toimimisesta kulttuuriammateissa. Karttunen on laskenut vuoden 1995 tietojen osalta, että kulttuuriammateissa toimivista 55,8 prosenttia kuuluu kulttuuristen toimialojen työlliseen työvoimaan ja kulttuuristen toimialojen työvoimasta taas 51,1 prosenttia toimii kulttuurisissa ammateissa. Täten ”kulttuurista ydinjoukkoa”, siis taiteen ja kulttuurin toimialoilla ja ammateissa toimivia olisi vuonna 1995 ollut 38 554 henkeä.

³⁸ Tarkasteluun valittujen ammattien sisällöt (ammattinumeroiden selkiinnytykset), ks. Liite 5. Taulukkoon on sisällytetty työvoiman ammattiryhmäkohtainen sukupuolijako. Sukupuolten väliseen tasapainoon taide- ja kulttuuriammateissa palataan myöhemmin. Tässä yhteydessä voimme kuitenkin todeta, että eräillä naisvaltaisilla aloilla miesten suhteellinen osuus on nousut ja vastaavasti eräillä kulttuurityön alueilla naiset ovat saaneet lisää jalansijaa päällikkö- ja asiantuntijatehtävissä.

Toisaalta tämäkin luku sisältää määrityksellisiä harhoja. Mukana ovat esimerkiksi graafisen työn ammateissa toimivat sanoma- ja aikakauslehtitoimialan työllistämät painotyön tekijät. Heistä tulee kulttuurisen toiminnan ydinjoukkoa ammattimäärityksestä ja työtehtävistä johtuen noin 60–80 prosenttisesti. Tämä tietysti muistuttaa siitä, että kulttuurin toimiala- ja ammattiryhmiä on tarkasteltava portaittaisesti ydinalueista liitännäisalueisiin edeten – kuten teimme edellä toimialatarkastelussa.

Taulukoiden 1 ja 3 tietoja vertaillaessa joka tapauksessa huomaamme, että ammattikunnan kasvu 1995–2000 oli 16,8 % eli *noin kaksi prosenttiyksikköä pienempi kuin toimialakasvu*. Tämä merkitsee sitä, että varsinaisten kulttuuriammattien suhteellinen osuus varsinaisessa kulttuurituotannossa ja jakelussa näyttää laskevan. Tämä tulkinta vahvistuu, kun tarkastelemme taulukon 4 ammattiryhmien muutoksia: työllisten kasvu syntyy lähinnä toimitustyön, mainonnan ja kulttuurihallinnon ja -johdon ammateissa.

Taulukko 4 (sivulla 40) järjestää ammatit taulukon pohjalla luovan työn ydinammateista (taiteet, luovan työn kulttuurituotantoon välittäjät) asteittain vähemmän kulttuurisiin eli tuotantoteknisiin ammatteihin (taulukon ylin rivi). Taiteellisen työn kanssa samaan luokkaan on siis liitetty sellaisia ammatteja kuten kuvaajat, kuvanauhoittajat ja äänittäjät, jotka voivat ratkaisevasti vaikuttaa kulttuurituotteiden laatuun ja osin myös sisältöön.

Taulukossa 4 on myös jatkettu kehitystarkastelua ajassa taaksepäin aina vuoteen 1970. Koska tilastoluokitteluja on tarkastelujaksolla pariinkin kertaan muutettu, osa vuotta 1995 edeltäneistä tiedoista on arvioita eikä ajanjaksolta vuosien 1985–1995 esitetä ammattiryhmäkohtaisia tietoja.

Taulukko 3. Työllisten määrän muutos valituissa kulttuuriammateissa 1995–2000.

	1995			2000			Muutos lkm			Muutos %		
	sp.yht	Mies	Nainen	sp.yht	Mies	Nainen	sp.yht	Mies	Nainen	sp.yht	Mies	Nainen
Taide, muotoilu ja taidekäsityö												
24515 Kirjailijat ja dramaturgit	305	147	158	200	94	106	-105	-53	-52	-34,4	-36,1	-32,9
24521 Kuvataiteilijat	604	309	295	455	236	219	-149	-73	-76	-24,7	-23,6	-25,8
24522 Graafiset suunnittelijat	1 677	926	751	1 647	897	750	-30	-29	-1	-1,8	-3,1	-0,1
24523 Taideoollisen alan suunnittelijat ja taiteilijat	1 162	320	842	1 484	670	814	322	350	-28	27,7	109,4	-3,3
34711 Taide- ja taideoollisen alan asiantuntijat	2 074	1 103	971	1 955	1 125	830	-119	22	-141	-5,7	2,0	-14,5
7312 Soittimien tekijät ja virittäjät	320	252	68	164	140	24	-156	-112	-44	-48,8	-44,4	-64,7
7330 Puu-, tekstiili-, nahka- ym. käsityötuotteiden tekijät	15	10	5	11	6	5	-4	-4	0	-26,7	-40,0	0,0
2453 Klassisen musiikin säveltäjät, muusikot ja laulajat	2 534	1 691	843	2 264	1 410	854	-270	-281	11	-10,7	-16,6	1,3
2454 Tanssitaiteilijat	480	124	356	542	133	409	62	9	53	12,9	7,3	14,9
24551 Näyttelijät	1 087	594	493	1 041	562	479	-46	-32	-14	-4,2	-5,4	-2,8
24552 Teatteri- ja elokuvatuotantajat	332	213	119	290	196	94	-42	-17	-25	-12,7	-8,0	-21,0
3473 Viihdemuusikot, laulajat, tanssijat ym.	770	681	89	1 551	1 324	227	781	643	138	101,4	94,4	155,1
3474 Klovnit, taikurit, akrobaatit ym.	19	14	5	74	37	37	55	23	32	289,5	164,3	640,0
Yhteensä	11 379	6 384	4 995	11 678	6 830	4 848	299	446	-147	2,6	7,0	-2,9
Toimitustyö												
24511 Päällikkötoimittajat	408	289	119	500	313	187	92	24	68	22,5	8,3	57,1
24512 Lehden- ja kustannustoimittajat ja kriitikot	5 114	2 575	2 539	6 047	2 936	3 111	933	361	572	18,2	14,0	22,5
24513 Radio- ja tv-toimittajat	1 990	1 128	862	2 295	1 164	1 131	305	36	269	15,3	3,2	31,2
3472 Juontajat, kuuluttajat ym.	285	227	58	345	233	112	60	6	54	21,1	2,6	93,1
Yhteensä	7 797	4 219	3 578	9 187	4 646	4 541	1 390	427	963	17,8	10,1	26,9
Valokuvaus, elokuvaus sekä radio- ja tv-tekniikka												
3131 Kuvaajat, kuvanauhoittajat ja äänittäjät	2 582	2 000	582	2 994	2 167	827	412	167	245	16,0	8,3	42,1
3132 Radio- ja tv-tarkkailijat	691	506	185	616	450	166	-75	-56	-19	-10,9	-11,1	-10,3
34712 Kuvaussihteerit ym.	443	90	353	433	99	334	-10	9	-19	-2,3	10,0	-5,4
7344 Valokuvaalaboratorioiden työntekijät	561	158	403	250	101	149	-311	-57	-254	-55,4	-36,1	-63,0
8224 Valokuvatuotteiden teolliset valmistajat	236	78	158	531	129	402	295	51	244	125,0	65,4	154,4
Yhteensä	4 513	2 832	1 681	4 824	2 946	1 878	311	114	197	6,9	4,0	11,7
Graafinen työ												
31192 Graafisen tekniikan asiantuntijat	1 925	1 600	325	1 886	1 466	420	-39	-134	95	-2,0	-8,4	29,2
7341 Latojat ja asemoijat	5 233	2 728	2 505	3 334	1 706	1 628	-1 899	-1 022	-877	-36,3	-37,5	-35,0
7342 Painopinnan valmistajat	1 432	700	732	1 397	763	634	-35	63	-98	-2,4	9,0	-13,4
7343 Kaivertajat ja syövyttäjät	54	49	5	29	20	9	-25	-29	4	-46,3	-59,2	80,0
7345 Kirjansitomöntekijät	1 287	273	1 014	442	182	260	-845	-91	-754	-65,7	-33,3	-74,4
7346 Silkki- ja tekstiilipainajat	256	146	110	257	158	99	1	12	-11	0,4	8,2	-10,0
8251 Painokoneen hoitajat	5 575	4 624	951	7 266	5 319	1 947	1 691	695	996	30,3	15,0	104,7
8252 Jälkikäsitteijät	1 851	877	974	2 734	1 419	1 315	883	542	341	47,7	61,8	35,0
Yhteensä	17 613	10 997	6 616	17 345	11 033	6 312	-268	36	-304	-1,5	0,3	-4,6
Mainonta												
1234 Mainos- ja tiedostojohtajat	444	234	210	613	291	322	169	57	112	38,1	24,4	53,3
24192 Tiedottajat	2 059	572	1 487	2 708	642	2 066	649	70	579	31,5	12,2	38,9
24191 Mainonnan ja markkinoinnin erityisasiantuntijat	3 119	1 627	1 492	8 365	4 708	3 657	5 246	3 081	2 165	168,2	189,4	145,1
24514 Mainostoimittajat	423	170	253	520	264	256	97	94	3	22,9	55,3	1,2
Yhteensä	6 045	2 603	3 442	12 206	5 905	6 301	6 161	3 302	2 859	101,9	126,9	83,1
Kulttuuritoimi, sekä kirjasto-, arkisto- ja museotyö												
1143 Muiden järjestöjen johtajat	295	205	90	495	292	203	200	87	113	67,8	42,4	125,6
12294 Kulttuurijohtajat	989	296	693	914	396	518	-75	100	-175	-7,6	33,8	-25,3
1319 Muut pienyrytysten johtajat	1 892	984	908	2 824	2 053	771	932	1 069	-137	49,3	108,6	-15,1
24311 Arkistonhoitajat	753	141	612	584	120	464	-169	-21	-148	-22,4	-14,9	-24,2
24312 Museualan erityisasiantuntijat	475	149	326	610	177	433	135	28	107	28,4	18,8	32,8
2432 Kirjastonhoitajat, informaattikot ym.	2 620	515	2 105	3 272	830	2 442	652	315	337	24,9	61,2	16,0
4141 Kirjasto-, arkisto- ja museotyöntekijät	4 783	901	3 882	5 140	994	4 146	357	93	264	7,5	10,3	6,8
Yhteensä	11 807	3 191	8 616	13 839	4 862	8 977	2 032	1 671	361	17,2	52,4	4,2
Valitut ammatit yhteensä	59 154	30 226	28 928	69 079	36 222	32 857	9 925	5 996	3 929	16,8	19,8	13,6

Kehitys näyttää seuranneen paljolti taloudellisen kasvun ja taiteen ja kulttuurin julkisen rahoituksen kehitystä. Tasainen 1970–1985 kasvu saavutti huippunsa 1990, 1990-luvun alun lama notkautti ammattiryhmien kasvua alaspäin, jonka jälkeen tätä notkahdusta kirittiin kiinni vuosina 1995–2000. Keskeisessä asemassa tässä kasvussa olivat mainosalan ammatit ja joukkoviestinnän toimittajat.

Taulukko 4. Taiteilijakunnan ja kulttuurityövoiman kasvu 1970–1985 ja 1995–2000.

Ammattiryhmät	1985 n	Kasvu (%) 1970–1985	2000 n	Kasvu (%) 1995–2000
Joukkoviestinnän ja kulttuuriteollisuuden tuotantoprosessien ja teknisten alojen ammatit	24 446	24,0	18 648	0,0
Toimittajat, radion ja TV:n kuvaajat/kuuluttajat	7 531	37,2	9 187	17,8
Mainosalan, markkinoinnin, ja tiedotusala ammatit	9 586	129,0	12 206	102,0
Kulttuuripalvelujen ammatit (kirjastonhoitajat, arkisto- ja museoala, jne.)	8 637	149,4	9 876	14,2
Laitosten ulkopuoliset kulttuurialan ammatit (taideohjaajat, -sihteerit, kulttuuriturismin ammatit jne.)	5 209	44,3	n.a.**	n.a.**
Kulttuurilaitosten ja järjestöjen johtajat	n.a.*	n.a.*	914	-7,6
Taiteilijat, taideteolliset suunnittelijat ja muut kulttuurituotteiden ja palvelujen luovan panoksen tuottajat	14 620	52,2	14 930	6,1
<i>Taiteen/kulttuurin ammatit, yht.</i>	<i>70 029</i>	<i>34,2</i>	<i>65 760</i>	<i>15,4</i>

* Tilastoluokitusten muutoksista johtuen tietoja näistä ammattiryhmistä ei voitu saada vuoden 1970 tilastoaineistosta.

** Tilastoluokitusten muutosten takia tietoja näistä ammattiryhmistä ei voitu saada vuosien 1995 ja 2000 aineistosta.

Lähde: Tilastokeskus, Kulttuuritilasto 2003, Viestintä ja kulttuuri 2004;1, 261–262; varhaisemmat tilastotiedot artikkelista Mitchell, Ritva ja Sari Karttunen, "Why and how to define an artist: types of definitions and their implications for empirical research results", teoksessa Towse, Ruth ja Abdul Khakee (eds.), *Cultural Economics*, Spinger-Verlag, Berlin, 1992, 175–185.

Kasvulukuja samoista lähteistä:

1970–1985 = 34,2 %

1985–1990 = 7,2%

1990–1995 = -8,0 %

1995–2000 = 15,4 %

Olemme edellä tarkastelleet vain laajahkojen ammattialojen muutoksia ajassa. Voimme kohdentaa tätä tarkastelua myös yksityisten ammattiryhmien muutoksiin vuosina 1995–2000. Taulukkoon 5 (sivulla 42) on kerätty tietoja luovan taiteellisen työn ja kulttuurituotannon laatuun ja sisältöihin vaikuttavien ammatinharjoittajien määrän kehityksestä 1995–2000.

Ammattitilastot vahvistavat toimialatilastojen perusteella tehtyä havaintoa taideteollisen suunnittelun ja luovan työn laajenemisesta. Tällä alueella näyttää tapahtuneen myös luovan työn itsenäistymistä ja sen koulutuksen tuottaman ammattikuvan selkiintymistä, ts. ammatinharjoittajat ilmoittavat enenevässä määrin taideteollisen suunnittelun ja luovan työn omaksi pääammatikseen. Tämä näkyy taulukossa nimenomaan kulttuurin alalla toimivien taideteollisten suunnittelijoiden ja luovan työn tekijöiden osuuden kasvuna vajaasta 25 prosentista 42 prosenttiin.

Toisin kuin toimialatilastoissa luovan taiteellisen työvoiman määrä on pysähtynyt – ainakin niiden osalta, jotka ilmoittavat väestönlaskennassa pääammatikseen taiteellisen työn. Toisaalta taiteilijayhdistysten ja ammattiliittojen jäsenmäärät esimerkiksi kirjailijoiden ja kuvataiteilijoiden osalta osoittavat päinvastaista eli jäsenmäärien voimakasta kasvua 1990-luvun lopulla ja 21. vuosisadan alkuvuosina.

Esittävän taiteen ja viihteen alueilta löytyy myös yksi ammatinharjoittajien ryhmä, joka on voimakkaasti kasvanut: viihdemuusikot ja muut viihdealan esiintyjät (ml. klovnit, taikurit, akrobaatit yms.). Myös muiden luovien panosten tuottajien joukosta löytyy kasvun ammatit: kuvaajat, kuvanauhoittajat ja äänittäjät. Näitäkin ammattiryhmiä luonnehtii niiden itsenäistyminen ja ammattikuvan selkiintyminen.

Taulukko 5. Kulttuuriammattien luova ydinjoukko: taiteilijat, taideteolliset suunnittelijat ja muut kulttuurituotteiden ja palvelujen luovan panoksen tuottajat työllisenä työvoimana 1995 ja 2000.

Ammattiryhmä (suluissa AL-koodi):	1995	Kulttuurin toimialoilla toimivat %	2000	Kulttuurin toimialoilla toimivat %	Muutos 1995–2000 %
<i>Luova taiteellinen työvoima:</i>	6 614	3 181 (48,1)	6 340	3 036 (47,9)	-4,1
Kirjailijat, dramaturgit (24515)	305	164 (53,6)	200	112 (56,0)	-34,6
Kuvataiteilijat (24521)	604	292 (48,3)	455	222(48,8)	-24,7
Taideteollisen alan suunnittelijat ja taitelijat (24523)	1 162	288 (24,8)	1 484	624 (42,1)	27,7
Graafiset suunnittelijat (24522)	1 677	1 128 (67,3)	1 647	998 (60,6)	-1,8
Klassisen musiikin säveltäjät, muusikot, laulajat (25453)	2 534	1 077(42,5)	2 264	983 (43,4)	-10,7
Teatteri- ja elokuvaohjaajat (24552)	332	232(69,9)	290	197 (67,9)	-12,7
<i>Esittävän taiteen/viihteen työvoima</i>	2 356	1 424 (60,4)	3 208	1 699(53,0)	36,2
Näyttelijät (2454)	1 087	934 (85,9)	1 041	863 (82,9)	-4,2
Tanssitaiteilijat (2454)	480	326 (67,9)	542	360 (66,4)	12,9
Viihdemuusikot, laulajat, tanssijat, ym. (3473)	770	153 (19,9)	1 551	427 (27,5)	101,4
Klovnit, taikurit, akrobaatit, ym. (3474)	19	11 (57,9)	74	49 (66,2)	289,5
<i>Muut luovan panoksen tuottajat</i>	5 099	3 305 (64,8)	5 382	3 694 (68,6)	5,6
Kuvaussihteerit ym. (34712)	443	375 (84,7)	433	396 (91,5)	-2,3
Kuvaajat, kuvanauhoittajat ja äänittäjät (3131)	2 582	1 736 (67,2)	2 994	2 174 (72,6)	16,0
Taide- taideteollisen alan asiantuntijat (34711)	2 074	1 194(57,6)	1 955	1 124 (57,5)	-5,7
<i>Luova ydinjoukko yhteensä</i>	14 069	7 910 (56,2)	14 930	8 429(56,5)	6,1

Lähde: Tilastokeskus, väestölaskenta; työssäkäyntitilasto 1995, 2000.

* * *

Toimiala- ja ammattitilastoista paikannetut *trendit* voimme tiivistää seuraavasti:

Kulttuurin toimialojen työvoima kasvoi suhteellisen voimakkaasti vielä 1990-luvun jälkipuoliskolla, erityisesti taiteellisen työn ja kulttuurin tuotannon ydinalueilla, mutta kasvu näyttää alkaneen hiipua vuosina 2000–2002.

Kulttuurin ammattiryhmien kokonaiskasvu 1995–2000 taas oli huomattavasti hitaampaa ja se keskittyi paljolti mainonnan ja joukkoviestinnän liitännäisammatteihin. Taiteen ja kulttuurin ydintoimintoja ylläpitävien ammattiharjoittajien määrän kasvu keskittyi lähinnä kolmeen ryhmään: taideteollisen alan suunnittelijoihin ja taiteilijoihin, viihdealan muusikoihin ja muihin ammattilaisiin sekä audiovisuaalisten alojen kuvaajiin, kuvanauhoittajiin ja äänittäjiin. Näitä luonnehti myös selkiintyvä profiili juuri kulttuurialan itenäisinä ammattiryhminä. Toisaalta esittävien taiteilijoiden määrän kasvu näytti pysähtyneen ja ns. vapaiden taiteilijoiden (ml. teatteri- ja elokuvaohjaajat) ammattiryhmät supistuneen. Jälkimmäisessä kehityssuunnassa voi olla työmarkkinakehityksen ja tilastojen keruumenetelmän aiheuttamaa harhaa: yhä harvempi vapaa taiteilija tulee toimeen taiteilijatyöllään ja ilmoittaa taiteellisen työn pääammatikseen. Tämä kehityssuunta voi vielä voimistua, jos koulutus tuottaa nykyisellä tai nykyistä kiivaammalla tahdilla uutta koulutettua työvoimaa ja kulttuurituotannon ydinalueiden kasvu jatkaa laantumistaan.

Tilastoanalyysit osoittavat, että kulttuurin toimialat laajenevat, laajasti määritettyinä, mutta paradoksaalisesti luovan ytimen ammattiryhmät supistuvat. Tämä sotii sitä näkemystä vastaan, että luovat alat olisivat jollakin tavoin kulttuurisektorin primus motoreita – varsinkin kun kulttuuriteollisen tuotannon toimialat kasvoivat lähes 25 prosenttia. Tätä voidaan selittää sillä, että ns. luovien toimialojen ammattiryhmiin on tullut lisää muiden alojen asiantuntijoita ja työntekijöitä ja että kilpailussa häviävät taiteellisen koulutuksen saaneet ja sitä sivutoinään tekevät kirjautuvat, väestölaskentatilastojen keruumenetelmistä johtuen, entistä harvemmin taidealan työntekijöiksi. Tämähän ei edellytä, että heidän ammatikseen kirjautuisi vain perinteisiä sivuammattajeja (esim. taidealan opettaja), vaan he voivat kirjautua muiden laajenevien kulttuuriteollisen tuotannon (esim. kirjankustannuksen) tai liitännäisalojen (esim. mainonnan) ammattilaisiksi.

Kulttuurialan toimiala- ja ammattitilastojen ongelmana on, että niissä pidetään mukana mainontaa ja toimitustyötä (ammattitilastoissa). Molemmissa on mukana joko luovuutta muokkaavaa työtä (kustannustoimittajat) tai taiteellista työtä (mainospiirtäjät, mainoselokuvien ja videoiden tekijät), mutta myös runsaasti tuotannon johdon ammattilaisia ja alojen asiantuntijoita. Riippuu paljolti toimintaorganisaation oikeudellisesta muodosta, keitä näiltä aloilta lasketaan kulttuurin toimialojen tai kulttuuriammattien piiriin. Mainonnan ja markkinoinnin asiantuntijoiden määrä ”kulttuuriammattina” kasvoi 168,2 prosenttia, mutta samalla heidän osuutensa kulttuurin toimialoilla toimivista laski. Siirto siis tapahtui mainonnan yrityksistä muiden toimialojen yrityksiin, josta johtuen mainonnan toimialan kasvu oli samalla aikavälillä vain 60,8 prosenttia.

Viimeksi mainittu kommentti johtaa meidät toisen vaihtoehdoisen tai edellistä täydentävän tulkinnan, ns. KIBS-analyysien pariin. Tämän tulkinnan mukaan yritysten tietoteknisen, tietosisältöjen ja tietotaitojen osaamisen tarve on sitten viime vuosikymmenen alun lisääntynyt, ei vain varsinaisten tietotyön ja tietoteknisten ammattien kysyntänä, vaan myös kulttuurialan ammatteihin koulutettujen kohdalla. Kun KIBS-analyyseissa edellä esitettyjen tilastojenkin mukaan voimakkaasti laajenevat arkkitehtitoimistot, mainonta ja markkinointi sekä taideteollinen muotoilu ja suunnittelu lasketaan KIBS-aloihin kuuluviksi, olisi täysin odotettua, että luoville kulttuurin aloille koulutuksen saaneet ovat myös enenevässä määrin työssä ei-kulttuurisilla KIBS-aloilla. Samoin voidaan otaksua, että monen taiteilijakoulutuksen saaneen ammatti muuttuu heidän KIBS-aloille siirtyessä ei-taiteelliseksi, joka omalta osaltaan selittää puhtaiden taideammattien vähennystä.

Toimiala- ja ammattitilastoja analysoimalla ei voida kuitenkaan ratkaista, onko edellä todettu taidealojen kasvun ja luovien alojen supistumisen näennäisen ristiriidan syynä taidealojen työllisen työvoiman siirtyminen muille toimialoille vai eräiden taide- ja kulttuuriammattien KIBSoituminen. Molemmissa tapauksissa voimme odottaa, että havaittu kehitys johtaa, ja on jo johtanut, uusiin kouluttamis- ja osaamistarpeisiin työn muutoksista johtuen. Luovien taidealojen on kyettävä kilpailemaan vaikkapa humanistisen tutkijakoulutuksen (esim. taidemuseoiden kuraattorit) tai kaupallisen ja hallinnollisen koulutuksen saaneiden henkilöiden kanssa (esim. elokuva-tuottajat) ja esimerkiksi tietotekniikan ja tietotyön lisääntyminen mainosalalla pakottaa lisäämään näiden hallintaa lisäävää opetusta jopa toissijaisesti tälle toimialalle tähtäävässä koulutuksessa.

Jotta laajempi kulttuurialan toimiala- ja ammattikehitys ei jäisi edellä esitettyjen ongelmallisten kehityssuuntien varjoon, voimme koota yhteen seuraavat ammattiryhmäkohtaiset määrälliset kehityshavainnot:

Taiteellinen työ, luova työ, muotoilu ja taidekäsiyö alueilla:

- 1) Kirjailijoiden ja dramaturgioiden määrän supistuminen, joskin syynä on Tilastokeskuksen työssäkäyntitilastojen tietoperustan epäluotettavuus.
- (2) Kuvataiteilijoiden ja graafisten suunnittelijoiden määrän supistuminen, joskin ongelmana on työssäkäyntitilastojen tietoperustan epäluotettavuus.
- (3) Taideteollisen alan suunnittelijoiden ja taiteilijoiden määrän voimakas kasvu ja näiden alojen asiantuntijatyövoiman kasvun pysähtyneisyys.

Keskeisillä taideohjelmien liittämisalueilla:

(4) Mainosalan työntekijöiden, erityisesti alan erityisasiantuntijoiden, määrän voimakas kasvu.

(5) Kustannusalojen työntekijöiden määrän pysähtyneisyys, joskin huomattavaa kasvua löytyy kirjankustannusalalla (36,8% toimialatilastojen mukaan), päällikkötoimittajien sekä juontajien, kuuluttajien ym. määrissä.

Esittävät taiteet, elokuva, viihde:

(6) Elokuva- ja teatteriohjaajien määrän pysähtyneisyys, mutta elokuva- ja videoalan työntekijöiden määrän voimakas kasvu.

(7) Näyttelijöiden määrän pysähtyneisyys, mutta tanssitaiteilijoiden määrän kasvu.

(8) Viihdemusiikin alan työntekijöiden määrän voimakas kasvu ja klassisen musiikin työvoiman määrän pysähtyneisyys.

Kulttuuritoimen (laitos- ja yritysjohton) alueilla:

(9) Kulttuurijärjestöjen ja pienyritysten johtajien määrän voimakas lisääntyminen ja kulttuuritoimen (lähinnä kulttuurilaitosten) johtajien määrän pysähtyneisyys.

(10) "Muistiorganisaatioiden" (museot, kirjastot ja arkistot) varsinaisten työntekijöiden määrän pysähtyneisyys, mutta museoiden ja kirjastonhoitajien/informaattikkojen/ erikoisasiantuntijatyövoiman kasvu.

Luetteloon voidaan vielä lisätä elinkeinorakenteen muutosten luonnolliset tapahtumanäyttämöt, kirjankustannusalan graafinen työ ja valokuva-laboratorion työntekijät. Niiden perinteiset ammattialat supistuvat ja uudet tai informaatioteknistyneet alat kasvattavat osuuksiaan.

Elinkeinorakenteen muutoksen seuraukset ilmenevät edellä esitettyjen tilastojen ja kehitystulkintojen mukaan kaikkein voimakkaimpina luettelomme alueilla (1)–(5). Seuraavat tilastoanalyysit selventävät erityisesti näiden, mutta myös muiden ammattialojen rakennemuutosten edellytyksiä ja seurauksia. Niissä luodaan ensiksi yleiskatsaus kulttuuriammattien koulutustason muutoksiin ja sitten niiden jakautumiseen työnantajasektoreittain ja yrittäjien määrän mukaan. Tämän jälkeen luodetaan laajemmin ja yksityiskohtaisemmin ammattiryhmien rakennemuutoksien edellytyksiä ja seurauksia niihin kohdenteluilla ryhmittelyanalyysillä ja viimeisen jakson analyysit kohdennetaan ammattiryhmien alueellisen jakautuman muutoksille.

2.5. Työvoiman koulutustaso (VKTM) kulttuuri- ja taideammateissa 1995–2000

Edellä esitettyjä analyyseja tarkennetaan ammattiryhmien koulutustason ja sen muutosten osalta seuraavilla koulutustasoindeksin (VKTM:n) jakautuma-analyyseilla.

Mitä sitten VKTM mittaa? Tämä käy ilmi seuraavasta Tilastokeskuksen määritelmästä ja esimerkistä.³⁹ Määritelmän mukaan:

Väestön koulutustasomittari (VKTM) mittaa peruskoulun jälkeen suoritettua korkeimman koulutuksen keskimääräisellä pituudella henkeä kohti. Koulutustaso ilmoitetaan 3-numeroisella luvulla. Esimerkiksi indeksin pisteluku 347 kertoo, että kyseessä oleva ryhmä on suorittanut koulutusta tutkintoon saakka keskimäärin 3,47 vuotta peruskoulun jälkeen, ks. esimerkki alempana.

Koulutustasomittarin pisteluvun laskenta perustuu koulutusluokituksen koulutusastetietoon siten, että kullekin koulutusasteelle on määritetty koulutuksen suunniteltu (teoreettinen) pituus peruskoulun jälkeen. Jos henkilö on suorittanut useita eriasteisia tutkintoja, otetaan koulutustasomääritykseen vain korkein viimeksi suoritettu tutkinto.

VKTM:n laskennasta annetaan seuraava esimerkki, jossa VKTM lasketaan vuoden 1999 osalta koko maan työlliselle työvoimalle (2 173 885 henkilöä ikäryhmässä 15–74 vuotta).

³⁹ <http://www.stat.fi/tk/he/kjt/kasitteet.html>.

Taulukko 6. VKTM koko maan työlliselle työvoimalle vuonna 1999.

Koulutusluokituksen koulutusaste	Paino (tutkinnon suorittaneita)	Koulutuksen teoreettinen pituus perusasteen jälkeen (vuosia)	Tulo
Perusaste	521 399	0	0
3 Keskiaste	924 874	3	2 774 622
5 Alin korkea-aste	388 147	5	1 940 735
6 Alempi korkeakouluaste	142 656	7	998 592
7 Ylempi korkeakouluaste	178 898	9	1 610 082
8 Tutkijakoulutus	17 911	12	214 932
Työllinen työvoima 1999	2 173 885		7 538 963
VKTM-indeksi = $(7\,538\,963 / 2\,173\,885) * 100 = 347$ (painotettu keskiarvo)			

Lähde: Koulutusluokitus 2003, Käsikirjoja 1, Tilastokeskus 2005.

Kuten esimerkki osoittaa VKTM- luvut eivät ole ryhmän keskiarvoja, vaan painotettuja keskiarvoja edellisen Tilastokeskuksen käsitteistön mukaisesti.

Seuraava taulukko esittää ammattiala- ja ammattiryhmäkohtaisia eroja VKTM- mittarilla sekä niissä vuosien 1995 ja 2000 välisenä aikana tapahtuneita muutoksia. Tarkemmat analyysit esitetään liitteessä 7.

Taulukko 7. VKTM mittari kulttuuri- ja taideammateissa 1995–2000.

	VKTM 1995	henkilöä 1995	VKTM 2000	henkilöä 2000	VKTM muutos 95-00	henkilöä muutos 95-00
Taide, muotoilu ja taidekäsityö						
24515 Kirjailijat ja dramaturgit	577	305	591	200	14	-105
24521 Kuvataiteilijat	369	604	433	455	64	-149
24522 Graafiset suunnittelijat	332	1677	387	1647	55	-30
24523 Taideteollisen alan suunnittelijat ja taiteilijat	467	1162	512	1484	45	322
34711 Taide- ja taideteollisen alan asiantuntijat	250	2074	282	1955	32	-119
7312 Soittimien tekijät ja viritäjät	253	320	267	164	14	-156
7330 Puu-, tekstiili-, nahka- ym. käsityötuotteiden tekijät	200	15	173	11	-27	-4
2453 Klassisen musiikin säveltäjät, muusikot ja laulajat	461	2534	480	2264	19	-270
2454 Tanssitaiteilijat	311	480	350	542	39	62
24551 Näyttelijät	363	1087	423	1041	60	-46
24552 Teatteri- ja elokuvaohjaajat	461	332	462	290	1	-42
3473 Viihdemuusikot, laulajat, tanssijat ym.	238	770	289	1551	51	781
3474 Klovnit, taikurit, akrobaatit ym.	189	19	232	74	43	55
yhteensä	365	11379	396	11678	31	299
Toimitustyö						
24511 Pääliikkötoimittajat	557	408	573	500	16	92
24512 Lehden- ja kustannustoimittajat ja kriitikot	506	5114	520	6047	14	933
24513 Radio- ja tv-toimittajat	504	1990	528	2295	24	305
3472 Juontajat, kuuluttajat ym.	242	285	254	345	12	60
yhteensä	498	7797	515	9187	17	1390
Valokuvaus, elokuvaus sekä radio- ja tv-tekniikka						
3131 Kuvaajat, kuvanauhoittajat ja äänittäjät	256	2582	293	2994	37	412
3132 Radio- ja tv-tarkkailijat	276	691	297	616	21	-75
34712 Kuvaussihteerit ym.	328	443	345	433	17	-10
7344 Valokuvaalaboratorioiden työntekijät	191	561	246	250	55	-311
8224 Valokuvatuuotteiden teolliset valmistajat	189	236	212	531	23	295
yhteensä	254	4513	287	4824	33	311
Graafinen työ						
31192 Graafisen tekniikan asiantuntijat	390	1925	393	1886	3	-39
7341 Latojat ja asemoijat	170	5233	214	3334	44	-1899
7342 Painopinnan valmistajat	230	1432	241	1397	11	-35
7343 Kaivertajat ja syövyttäjät	170	54	234	29	64	-25
7345 Kirjansitomotyöntekijät	308	1287	225	442	-83	-845
7346 Silkki- ja tekstiilipainajat	165	256	202	257	37	1
8251 Painokoneen hoitajat	173	5575	190	7266	17	1691
8252 Jälkikäsitteijät	130	1851	160	2734	30	883
yhteensä	206	17613	217	17345	11	-268
Mainonta						
1234 Mainos- ja tiedotusjohtajat	509	444	632	613	123	169
24192 Tiedottajat	624	2 059	648	2708	24	649
24191 Mainonnan ja markkinoinnin erityisasiantuntijat	554	3 119	523	8365	-31	5246
24514 Mainostoimittajat	367	423	455	520	88	97
yhteensä	561	6 045	553	12206	-8	6161
Kulttuuritoimi, sekä kirjasto-, arkisto- ja museotyö						
1143 Muiden järjestöjen johtajat	675	295	686	495	11	200
12294 Kulttuurijohtajat	686	989	599	914	-87	-75
1319 Muut pienyritysten johtajat	487	1892	502	2824	15	932
24311 Arkistonhoitajat	422	753	473	584	51	-169
24312 Museoalan erityisasiantuntijat	692	475	706	610	14	135
2432 Kirjastonhoitajat, informaattorit ym.	663	2620	682	3272	19	652
4141 Kirjasto-, arkisto- ja museotyöntekijät	335	4783	362	5140	27	357
yhteensä	490	11807	514	13839	24	2032
Kaikki valitut kulttuuriammatit yhteensä	372	59154	411	69079	39	9925

Taulukko kertoo koulutustason eroista ja muutoksista kuten myös luvussa 2.7 käsiteltävä klusterianalyysi. Sen avulla voimme täsmentää eräitä eroja ja pohtia koulutustason muutoksien syitä.

Periaatteessa korkean VKTM:n ammatit jakautuvat neljään ryhmään. Ensimmäinen näistä on *luovan työn ryhmä*, johon kuuluvat kirjailijat, dramaturgit, taideteollisen alan suunnittelijat ja taiteilijat. Siihen voidaan lisätä myös klassisen musiikin säveltäjät, joiden joukkoon taulukossa on tosin liitetty muusikot ja laulajat. Toinen ryhmä on *kulttuuripalveluihin liittyvän tietotyön ryhmä*, johon kuuluvat museoalan erityisasiantuntijat, kirjastonhoitajat ja informaattikot, ja joiden seuraan voidaan liittää myös kolmannen muistiorganisaation asiantuntijat, ts. arkistonhoitajat. Tämä on keskimääräisesti korkeimmin koulutettu ryhmä. Kaksi muuta korkeasti koulutettua ryhmää löytyvät ns. tieto-taitotyön alueilta: toimitustyöstä ja mainonnasta ja nimenomaan niiden päällikkötason ja asiantuntijatyön ammasteista.

Koulutustason nousu näissä ryhmissä on vuosina 1995–2000 ollut suhteellisen tasaista muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Sellaisena voidaan pitää mainonta-alan jakautumista kahtia siten, että johtajatason koulutustaso on kohonnut huomattavasti, kun taas ns. asiantuntijataso on laskenut. Jälkimmäinen johtuu ilmeisesti ammattikunnan voimakkaasta kasvusta.

Koulutustason kahtiajakautumista on tapahtunut myös valokuvauksessa ja graafisen työn alueella. Tämä johtuu selvästi teknisestä kehityksestä: perinteisten eriytyneiden ja suhteellisen korkeaa koulutusta edellyttävien ammattiryhmien supistumisesta ja uuden teknologian edellyttämän tietoteknisten taitojen tarpeen lisääntymisestä. Mielenkiintoinen tapaus on muutos kulttuurijohtajien ammattiryhmän (12294, johtavat kulttuuri- ja taidelaitoksia, tuottavat ohjelmia, elokuvia ym.) kohdalla. Klusterianalyysimme tulee myöhemmin osoittamaan, että ammatin miesvaltaistuminen nostaa keskimääräistä tulotasoa, mutta laskee koulutustasoa. Tapaus ei ole varmasti ainoa laatuaan taiteen ja kulttuurin alueillakaan.

Edellä esitetyt VKTM-tiedot paljastavat ammattitilastojen heikkouden myös koulutustason tarkastelussa. Ammattiluokitus johtaa ryhmien ja ammattien tarkasteluun erillisinä kokonaisuuksina. Tästä johtuen on vaikeaa nähdä, miten ammattiryhmät ja ammatit ovat toisistaan riippuvaisia esimerkiksi arvonlisä- ja tuotantoketjuissa. Vaikeutta lisää myös tilastojen institutionaalisten sektoreiden ("työnantajasektoreiden") puutteellinen luokitus erityisesti yksityisen sektorin osalta. Nämä puutteet vaikeuttavat myös osaamistarpeiden paikantamista ja koulutussuunnittelua.

2.6. Työnantajasektorit ja yrittäjyys taide- ja kulttuuriammateissa

Seuraavaksi tarkastelu suunnataan kahteen keskeiseen taiteen ja kulttuurin työvoimaan ja osaamistarpeisiin vaikuttavaan institutionaaliseen tekijään, työnantajasektoriin ja yrittäjyyteen.

Taiteen ja kulttuurin työvoiman jakautumista työnantajasektoreittain voidaan eritellä vuoden 2001 ammattiluokituksen mukaisesti, mutta vain vuoden 2000 osalta. Syy tarkastelun rajaamisesta yhteen vuoteen johtui siitä, että Tilastokeskuksen ei ollut enää teknisesti mahdollista toimittaa vuoden 1995 tilastoja samoilla työnantajasektorijaoilla nyt tarkasteltavan vuoden 2000 kanssa. Yksityiskohtaisempi työnantajasektorijaottelu ammattikohtaisesti löytyy vuoden 2000 osalta edellä mainitusta Lagerströmin KLEROT-projektin yhteydessä syntyneestä tilastojulkaisusta ja sukupuolten tasa-arvon kannalta Ritva Mitchellin ja Anna Kanervan selvityksestä 'Onko sukupuolella merkitystä, onko toimenpiteillä vaikutusta taiteissa ja kulttuurissa'?⁴⁰

Työnantajasektorit jakautuvat Tilastokeskuksen luokittelussa *julkiseen sektoriin* sekä *yksityiseen sektoriin*. Julkiseen sektoriin kuuluvat: *valtio, kunta* sekä *valtioenemmistöinen osakeyhtiö*. Suomen yritysrekisteripohjaiset tilastot luokittelevat yksityissektorin piiriin myös kolmannen sektorin voittoa tavoittelemattoman markkinaperusteisen toiminnan (ml. osuuskunnat) ja freelancerit ja ammatinharjoittajat, jotka yritysten tapaan ovat arvonlisäverovelvollisia tai työnantajia. Työssäkäyntitilastoissa ammattiasematieto määritellään Eläketurvakeskuksen työsuhdetietojen sekä verotuksen tulo- ja tulolajitietojen perusteella. Jos henkilö on yrittäjäeläkevakuumattu vuoden viimeisellä viikolla hänestä tulee yrittäjä.⁴¹

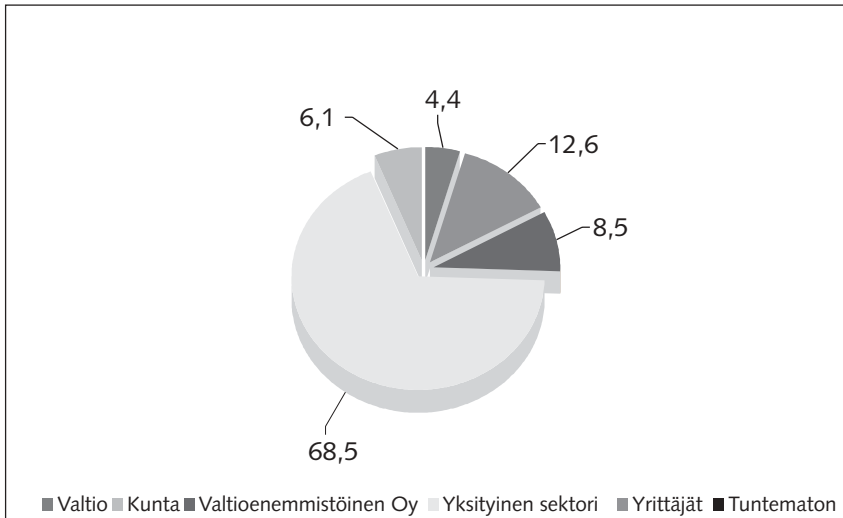
Kulttuuri- ja taideammattien jakautumista työnantajasektoreittain havainnollistaa kuvio 1.

⁴⁰ Lagerström, Samu, mt. 2004; Mitchell, Ritva, Anna Kanerva, Onko sukupuolella merkitystä onko toimenpiteillä vaikutusta taiteissa ja kulttuurissa, Cuporen julkaisuja 2, Helsinki 2004.

⁴¹ Julkaisussaan Kulttuuri – yrittäjyyden kehto Raimo Havusela jatkaa yrittäjyyden määrittystä "Tilastokeskuksen tilastoissa... Jos henkilöllä on tämän lisäksi jokin muu työsuhde ko. viikolla, verrataan henkilön yrittäjä- ja palkkatuloa keskenään. Mikäli yrittäjätulo on suurempi kuin palkkatulo, henkilö päätellään yrittäjäksi", ks. Havusela, Raimo, mt. 1999.

Kuvio 1. Kulttuuri- ja taideammattien jakautuminen työnantajasektoreittain 2000

Kaikki kulttuuriammatit 2000	
	%
Valtio	4,4
Kunta	12,6
Valtioenemmistöinen Oy	8,5
Yksityinen sektori	68,5
Yrittäjät	6,1
Tuntematon	0,0
<i>Työllinen työvoima (henkilöä)</i>	<i>69 079</i>

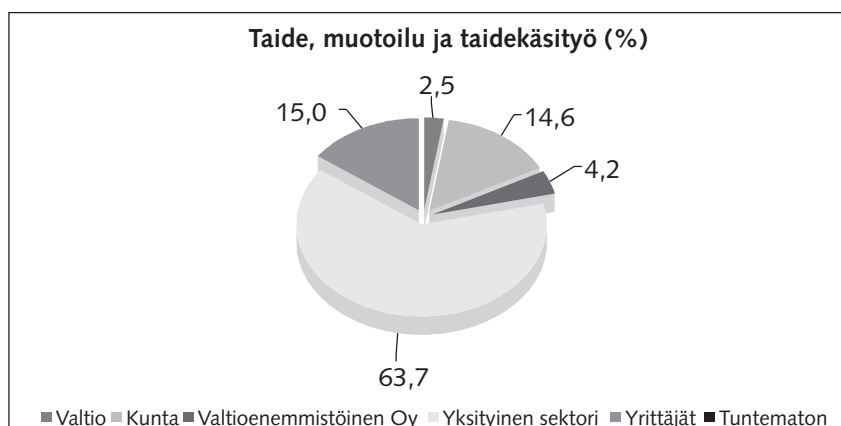
Valituissa kulttuuri- ja taideammateissa toimivista 68,5 prosenttia toimii yksityisen sektorin piirissä, siis yrityksissä tai (ammatinharjoittajina ainakin oman itsensä) työnantajina. Varsinaisiksi yrittäjäksi itsensä ilmoittaneiden osuus on vain 6,1 prosenttia. Julkinen sektori työllistää vajaat kolmekymmentä prosenttia: kuntasektori 12,6 prosenttia, valtioenemmistöiset osakeyhtiöt 8,5 prosenttia ja valtio 4,4 prosenttia.⁴²

Yksityisen sektorin tilastoinnin ongelmia voidaan havainnollistaa seuraavalla taiteellisen työn (taide, muotoilu, taidekäsityö) ammattien työnantajasektorijakautumalla (kuvio 2).

⁴² Tilastokeskuksen toimialatarkasteluun (Kulttuuritilasto 2003) perustuen Suomessa oli noin 14 300 kulttuurin aloilla toimivaa yritystä vuonna 2002, mikä on kuutisen prosenttia Suomen kaikista noin 227 000 liikeyrityksestä. Tarkastelu on toteutettu väljempää arvoketjuajattelua toteuttaen kuin tässä tarkastelussa ja mukana on mm. viihde-elektroniikkaan liittyvät toiminnot.

Kuvio 2. Taiteellisen työn ammattien työnantajasektorijakautuma vuonna 2000

Taide, muotoilu ja taidekäsityö	
	%
Valtio	2,5
Kunta	14,6
Valtioenemmistöinen Oy	4,2
Yksityinen sektori	63,7
Yrittäjät	15,0
Tuntematon	0,0
<i>Työllinen työvoima (henkilöä)</i>	<i>11 678</i>

Kuvion tiedot osoittavat, että näiden ammattien harjoittajista 63,7 prosenttia toimi laajasti määritetyllä yksityisellä sektorilla. Taiteilijatutkimusten antamien tietojen perusteella voidaan arvioida, että ammatinharjoittajina ja freelancerina toimi tästä noin 2/3 eli yli 40 prosenttia, loput olivat yritysten ja yhteisöjen (osuuskunnat, järjestöt, säätiöt) palveluksessa.⁴³ Koulutuksen kannalta tällä jakautumalla on – tai tulisi olla – huomattava merkitys yleensä ja erityisesti elinkeinorakenteen käynnissä olevien muutosten kannalta. Vaikka ammatillisen koulutuksen perussisältö olisikin sama koulutettavien tulevasta työnantajasektorista riippumatta, tietojen soveltamisosaamisen tarve vaihtelee suuresti työnantajasta riippuen.⁴⁴ Taiteilijayrittäjäksi lähteminen edellyttää toista tiedollista perustaa kuin suuressa kulttuuriteollisuusyrityksessä tai kulttuurilaitoksessa palkansaajana toimiminen

⁴³ Vrt., Rensujeff, Kaija, "Taiteellinen työ ja toimeentulo – taitelijan työmarkkinat, sosiaaliturva ja verotus", teoksessa, Arpo, Robert, (toim.), mt. 2004, 104–105.

⁴⁴ Ks. Halonen, Katri, mt, 2005.

tai vapaana ammatinharjoittajana oleminen. Ammatin edellyttämät osaamisen ehdot ovat kymmenen viime vuoden aikana muuttuneet myös esittävien taiteilijoiden ja kulttuuripalvelujen ammattien kohdalla: julkisen tuen kasvu on pysähtynyt ja taide- ja kulttuurilaitoksilta odotetaan tehokkuutta, tuottavuutta ja entistä parempaa taloudellista kannattavuutta. Tämän tulisi luonnollisesti näkyä myös koulutuksessa.

Yrittäjyyskin taide- ja kulttuurialoilla saa useita eri muotoja. Edellä esitettyihin työnantajatilastoihin suuret ja keskisuuret media- ja kulttuuriteollisuusyritykset kirjaannuttavat lähinnä palkansaajia, yrittäjät ovat lähinnä pienten yritysten omistajia. Nämä erot nousevat esiin, kun tarkastelemme ammattialoja, joilla on eniten yrittäjiä.

Taulukko 8 toistaa yrittäjyyden osalta saman, jonka klusterianalyysimme esittää myöhemmin. Siinä vuoden 2000 aineistolla muodostui kaksi ”yrittäjyysklusteria”. Ensimmäisen näistä muodosti ammatit, joissa yrittäjiä oli yli 25 prosenttia. Näitä ammatteja olivat toisaalta kirjailijat ja dramaturgit, kuvataiteilijat, taideteollisuuden suunnittelijat ja taiteilijat, kuvaajat, kuvanauhoittajat, toisaalta viihdyttäjät ja käsityöyrittäjät (soitinten tekijät, puu- tekstiili- ja nahkatuotteiden valmistajat). Toinen yrittäjyysklusteri koostui ammateista, joissa yrittäjiä oli 10–12 prosenttia ja joka koostui teatteri- ja elokuva-ohjaajista, tanssitaiteilijoista, juontajista ja kuuluttajista ja viihdyttäjäammateista. Molemmissa klustereissa on selvästikin kahta eri lajin yrittäjyyttä: toisaalta yrittäjyyttä, joka organisoii ja tukee taiteellisen luovan työn ja asiantuntijatiedon hyödyntämistä, toisaalta käden taitoon tai viihdyttämiskykyyn perustuvaa varsinaista pienyrittäjyyttä. Koulutuksen ja tiedontarve on väistämättä näissä yrittäjyyden lajeissa erilaista.

Taulukko 8. Yrittäjyys kulttuuriammateissa 2000.

	Naisten kkm. ammattissa	Naisista Yrittäjinä %	Miesten kkm. ammattissa	Miehistä Yrittäjinä %	Ammattissa toimivia yhteensä (kkm.)	Yrittäjiä yhteensä %
Taide, muotoilu ja taidekäsityö						
24515 Kirjailijat ja dramaturgit	106	29,2	94	38,3	200	33,5
24521 Kuvataiteilijat	219	47,5	236	64,8	455	56,5
24522 Graafiset suunnittelijat	750	19,2	897	23,4	1 647	21,5
24523 Taideteollisen alan suunnittelijat ja taiteilijat	814	42,9	670	31,0	1 484	37,5
34711 Taide- ja taideteollisen alan asiantuntijat	830	9,3	1 125	5,2	1 955	7,0
7312 Soittimien tekijät ja viritäjät	24	20,8	140	37,9	164	35,4
7330 Puu-, tekstiili-, nahka- ym. käsityötuotteiden tekijät	5	0,0	6	50,0	11	27,3
2453 Klassisen musiikin säveltäjät, muusikot ja laulajat	854	1,3	1 410	2,2	2 264	1,9
2454 Tanssitaiteilijat	409	16,1	133	12,0	542	15,1
24551 Näyttelijät	479	2,1	562	4,6	1 041	3,5
24552 Teatteri- ja elokuvaohjaajat	94	6,4	196	13,8	290	11,4
3473 Viihdemuusikot, laulajat, tanssijat ym.	227	7,9	1 324	7,5	1 551	7,5
3474 Klovnit, taikurit, akrobaatit ym.	37	2,7	37	21,6	74	12,2
<i>yhteensä</i>	<i>4 848</i>	<i>17,0</i>	<i>6 830</i>	<i>13,6</i>	<i>11 678</i>	<i>15,0</i>
Toimitustyö						
24511 Pääliikkötoimittajat	187	5,3	313	3,8	500	4,4
24512 Lehden- ja kustannustoimittajat ja kriitikot	3 111	5,6	2 936	8,5	6 047	7,0
24513 Radio- ja tv-toimittajat	1 131	0,5	1 164	1,4	2 295	1,0
3472 Juontajat, kuuluttajat ym.	112	6,3	233	12,9	345	10,7
<i>yhteensä</i>	<i>4 541</i>	<i>4,3</i>	<i>4 646</i>	<i>6,6</i>	<i>9 187</i>	<i>5,5</i>
Valokuvaus, elokuvaus sekä radio- ja tv-tekniikka						
3131 Kuvaajat, kuvanauhoittajat ja äänittäjät	827	23,8	2 167	29,8	2 994	28,2
3132 Radio- ja tv-tarkkailijat	166	0,6	450	1,6	616	1,3
34712 Kuvaussihteerit ym.	334	1,2	99	1,0	433	1,2
7344 Valokuvavalokuvatekijät	149	2,7	101	5,0	250	3,6
8224 Valokuvatuotteiden teolliset valmistajat	402	0,5	129	0,0	531	0,4
<i>yhteensä</i>	<i>1 878</i>	<i>11,1</i>	<i>2 946</i>	<i>22,4</i>	<i>4 824</i>	<i>18,0</i>
Graafinen työ						
31192 Graafisen tekniikan asiantuntijat	420	3,8	1 466	7,2	1 886	6,5
7341 Latojat ja asemoijat	1 628	1,6	1 706	5,0	3 334	3,4
7342 Painopinnojen valmistajat	634	0,8	763	0,7	1 397	0,7
7343 Kaivertajat ja syövyttäjät	9	0,0	20	0,0	29	0,0
7345 Kirjansitomotyöntekijät	260	0,4	182	10,4	442	4,5
7346 Silkki- ja tekstiilipainajat	99	2,0	158	5,7	257	4,3
8251 Painokoneen hoitajat	1 947	6,3	5 319	7,6	7 266	7,2
8252 Jälkikäsitteilyt	1 315	0,5	1 419	0,1	2 734	0,3
<i>yhteensä</i>	<i>6 312</i>	<i>2,8</i>	<i>11 033</i>	<i>5,7</i>	<i>17 345</i>	<i>4,7</i>
Mainonta						
1234 Mainos- ja tiedotusjohtajat	322	0,6	291	3,1	613	1,8
24192 Tiedottajat	2 066	2,0	642	3,1	2 708	2,3
24191 Mainonnan ja markkinoinnin erityisasiantuntijat	3 657	1,6	4 708	2,0	8 365	1,8
24514 Mainostoimittajat	256	3,9	264	6,4	520	5,2
<i>yhteensä</i>	<i>6 301</i>	<i>1,8</i>	<i>5 905</i>	<i>2,4</i>	<i>12 206</i>	<i>2,1</i>
Kulttuuritoimi, sekä kirjasto-, arkisto- ja museotyö						
1143 Muiden järjestöjen johtajat	203	0,0	292	0,0	495	0,0
12294 Kulttuurijohtajat	518	0,8	396	5,1	914	2,6
1319 Muut pienyritysten johtajat	771	0,0	2 053	0,0	2 824	0,0
24311 Arkistonhoitajat	464	0,4	120	0,0	584	0,3
24312 Museualan erityisasiantuntijat	433	1,4	177	3,4	610	2,0
2432 Kirjastonhoitajat, informaattikot ym.	2 442	0,2	830	0,0	3 272	0,2
4141 Kirjasto-, arkisto- ja museotyöntekijät	4 146	0,1	994	0,6	5 140	0,2
<i>yhteensä</i>	<i>8 977</i>	<i>0,3</i>	<i>4 862</i>	<i>0,7</i>	<i>13 839</i>	<i>0,4</i>
Valitut ammatit yhteensä	32 857	4,7	36 222	7,4	69 079	6,1

Kauttaaltaan kulttuuri- ja taidealan ammatteja tarkasteltaessa huomio kiinnittyy myös siihen, että miesyrittäjien osuus on naisyrittäjyyttä voimakkaampaa ja paikka paikoin ammattikohtaiset erot olivat todella selkeitä.⁴⁵ Naisyrittäjyyttä on jo pitkään edistetty jopa hallitustasolta saakka ja asiaa on viimeksi tutkinut mm. kauppa- ja teollisuusministeriön naisyrittäjyyden työryhmä⁴⁶, joka luovutti 14 -kohtaisen toimenpidesuosituksensa 4.1.2005 kauppa- ja teollisuusministerille.

2.7. Taiteen ja kulttuurin ammattirakenne ja rakenteen muutossuunnat ryhmittelyanalyysin valossa

Seuraavassa eritellään ryhmittelyanalyysia käyttäen taiteen ja kulttuurin ammattirakenteen muutoksia 1995–2000 kohdentaen ne tarkemmin muutosten edellytyksiin ja seurauksiin. Syy ryhmittelyanalyysin käyttöön todettiin jo edellä: tilastoluokitusten muutoksesta johtuen suorat työntantajasektorin ja yrittäjyyden muutokset olivat vaikeita tai peräti mahdottomia nähdä. Näitä koskeviin analyysihin liittyy läheisesti koulutuksen ja palkkatason muutokset, joihin myös kohdennettiin ryhmittelyanalyysit. Palkkatason muutosten suora vertailu olisi ollut ongelmallista aikajaksojen välillä tapahtuneen markasta euroon siirtymisen vuoksi. Lisäksi ryhmittelyanalyysit kohdennetaan myös kahteen yleisempään yhteiskunnalliseen kohdeominaisuuteen: sukupuolten väliseen tasa-arvoon (lähinnä naisten osuuteen) ammattiryhmissä sekä ikäkehitykseen eli odotettavissa olevaan sukupolven vaihdokseen.

Ryhmittelyanalyysin perusmuuttujana on edellä esitetty laaja taiteen ja kulttuurin ammattiluokitus ja toisena kriteerimuuttujana edellä mainitut ammattiryhmien kohdeominaisuudet. Ryhmittelyanalyysin tulokset esitetään liitteessä 6. Ryhmittely on tehty siten, että ammattiryhmät on ryhmitelty tarkastelun kohteena olevan kohdeominaisuuden samankaltaisuuden suhteen ensimmäiseen useamman ryhmän ”ryhmäkerrokseen”, sitten nämä ryhmät taas samankaltaisuuden mukaan seuraavaan ”ryhmäkerrokseen” jne., kunnes kaikki ammattiryhmät yhdentyvät yhdeksi ryhmäksi. Läheisyyden/etäisyyden mittarina on käytetty neliöityä eklidista etäisyyttä ja yhdistelyssä ns. average-linkage menetelmää. Analyysin tulokset esitetään (ja on liitteen 6 kuvioissa esitetty) dendogrammeilla -ryhmien yhdenytymistä ilmentävillä viivakuvioilla. Analyysit tehtiin erikseen vuosien 1995

⁴⁵ Suomessa naisyrittäjiä oli vuonna 2003 koko yrittäjäkunnasta 33,3 %. Lähde: Työvoimatutkimus. Tilastokeskus 2004.

⁴⁶ Lisätietoa kauppa- ja teollisuusministeriön sivuilta (<http://www.ktm.fi>), tai Yrittäjänaiset ry:n kotisivuilta: (<http://www.yrittajanaiset.fi/>).

ja 2000 ammattiaineistoilla; edellä lueteltujen kohdeominaisuusmuuttujien havaintoarvoina käytettiin ominaisuuden prosenttimäärää tai keskiarvoa. Koulutustason ryhmittelyanalyyseissä käytettiin kuitenkin kohdemuuttujasta samassa analyysissä useampia prosenttiosuuksia, eli vain peruskoulun saaneiden, ylempään korkeakoulututkinnon suorittaneiden ja tutkijakoulutuksen saaneiden prosenttiosuuksia kaikista ammateissa työskentelevistä, tässäkin sama analyysi erikseen vuosille 1995 ja 2000.

Vuoden 1995 aineistossa *koulutustaso* järjesti ammatit työn tiedollisten vaatimusten mukaan. Keskeiset luovan työn, tietotyön ja tuotannon johdon ja asiantuntijuuden ammatit järjestyivät omaksi klusterikseen, samoin kulttuuriteollisen työn "shop floor" ammatit (mukana poikkeuksena klovnit, taikurit ja muut vastaavat viihdyttäjäammatit). Näiden väliin jäi heterogeeninen klusteri, joka koostui esittävän taiteen, tuotannon suunnittelun, valvonnan ja portinvartioinnin sekä ammattitaitoa vaativan tuotannollisen työn ammateista.

Vuoden 2000 koulutusanalyysiklusterit heijastavat vuotta 1995 selvemmin ammattien yhteiskunnallista arvostusta. *Johdon ja tietotyön huippu eriytyi omaksi pieneksi klusterikseen, jonka syntyä selittänee mainonnan ja markkinoinnin ammattiryhmän putoaminen pois tästä klusterista. Tämä putoaminen johtuu nähtävästi näiden ryhmien voimakkaasta laajenemisesta ja vastaavasta koulutuksen keskimääräisen tason alenemisestä. Tämä kehitys ja yhden ammattiryhmän, kulttuurijohtajien, ammattiryhmän pieneneminen ja sen keskimääräisen koulutuksen aleneminen "sallivat" luovan taiteellisen työn (klassisen musiikin ammatit, kirjailijat ja dramaturgit, taideteollisen alan suunnittelijat ja taitelijat ja teatteri- ja elokuvaohjaajat) ja tietoasiantuntijoiden yhteisen laajahkon kolmesta pienklusterista koostuvan klusterin muodostumisen. Yleinen kulttuuriammattien koulutusajan ja tason kohoaminen ei ole nähtävästi johtanut ammattiryhmien välisten keskimääräisen koulutustason ja -ajan yhtenäistymiseen, vaan pikemmin erilaistumiseen. Toisaalta ammattiryhmien sisällä näyttää tapahtuneen yhtenäistymistä keskiarvon ympärille.*

Keskipalkkatason (keskimääräinen vuosipalkka euroina) perustalta muodostui vuoden 1995 aineistolla toisaalta selvä teknisen ja tiedollisen asiantuntemuksen ja johtajuuden ylempään palkkatason klusteri, jonka vastapoolina on alemman toimihenkilöstön, tuotannon sinikaulustyöläisten ja taiteellisen työn pienituloisten (tanssitaiteilijat, kuvataiteilijat, viihdemuusikot, ym.) muodostama laaja matalan palkkatason klusteri. Näiden väliin jäi kaksi klusteria, laitoshoidon ja tietotyön (kulttuurijohtajat, kustannustoimittajat ja kriitikot) ja menestyvän luovan työn ammattien

(klassinen musiikki, teatteri- ja elokuvaohjaajat) paremmin palkattu klusteri ja rutiinin tuotanto- ja palvelutyön alemmin palkattu ryhmä. Jälkimmäiseen kuuluvat myös näyttelijät.

Vuoden 2000 kohdalla ylemmän palkkatason klusteri oli laajentunut sisältäen johdon ammatteja (kulttuurijohtajat) ja tiedotus- ja kustannusammattien (tiedottajat, kustannustoimittajat ja kriitikot, mainostoimittajat) ammattiryhmiä. Korkeampi vuoden 1995 keskipalkkaisista klustereista oli menettänyt edellä mainitut ammattiryhmät ylemmän palkkatason klusteriin ja tilalle oli tullut näyttelijät ja teknisen alan asiantuntijat. *Syynä muutoksiin on ilmeisesti ollut yleinen palkkaerojen kasvu, parempi palkkaisen tietotyöammattien laajeneminen ja luovan työn proletarisoituminen.* Kun koulutustason huippu eriytyy ja palkkahuippu samanaikaisesti laajenee, voidaan epäillä, *ettei opiskelu ja koulutustason nousu ole aina saaneet osakseen vastaavaa materiaalista tunnustusta.*

Yrittäjyys osoittautui kulttuuriammateissa matalaksi valitulla mittarilla (yrittäjien prosenttiosuus ammattiryhmässä työskentelevistä), mutta suuremmaksi kuin monissa muissa ammattiryhmissä. Vuoden 1995 aineistosta muodostui kaksi klusteria, pieni 'yrittäjyys' klusteri, jonka ammatinharjoittajista yrittäjiä oli yli 25 prosenttia ja suurempi vähäisen yrittäjyyden (alle 15 prosenttia) klusteri. Edelliseen kuului toisaalta vapaiden taiteiden ammatteja (taideteollisuuden suunnittelijat ja taiteilijat, kuvataiteilijat, kuvaajat, kuvanauhoittajat, kirjailijat ja dramaturgit), toisaalta viihdyttäjiä (klovnit, taikurit ym.) ja käsityöyrittäjiä (soitinten tekijät, puu- tekstiili- ja nahkatuotteiden valmistajat). Vähäisen 'yrittäjyyden' klusteriin kuuluivat luonnollisesti julkisen sektorin ammatit: kirjastohoitajat ja museoiden ammattilaiset.

Vuoden 2000 aineisto ei osoita, että vuosina 1995–2000 olisi tapahtunut sanottavampaa yrittäjyyden kasvua. Yrittäjyys klusteri on säilynyt suunnilleen samana, mutta saanut rinnalleen suuresta klusterista ammattiryhmiä, jotka koostuivat *teatteri- ja elokuva-ohjaajista, tanssitaiteilijoista, juontajista ja kuuluttajista ja klovneista, taikureista ym.* vastaavista viihdyttäjäammateista. Tässä klusterissa on yrittäjiä 10–15 prosenttia; suurempaan klusteriin jää yrittäjiä enää alle 5 prosenttia. Voidaan kuitenkin todeta, että *yrittäjyys on vuosina 1995–2000 jonkin verran kasvanut taide- ja kulttuuriammateissa.*

Yrittäjyys vapaissa taideammateissa on kuitenkin suurelta osalta toimimista ammatinharjoittajana tai freelancerina tai taideteollisuudessa yhden /kahden hengen pienyrityksinä. Trendi kuvaa myös esiintyvien taiteilijoiden jatkuvaa freelanceroitumista. Teatterikorkeakoulun opettaja toteaa: *”Mitä taidealoilla yrittämiseen tulee, niin ainakin tällä*

*tasolla se on nimenomaan pientä ja (...) enemmän toimeentuloa, kuin pääomien keräämistä”.*⁴⁷

Työnantajasektorin analyysin vaikeudet tuotiin jo edellä esille. Kuitenkin ryhmittelyanalyysi, jossa kohdeominaisuutena käytettiin yksityisen sektorin palkansaajien osuutta antoi mielenkiintoisia tuloksia, varsinkin kun ne yhdistettiin edellisen yrittäjyyttä koskevan ryhmittelyanalyysin tuloksiin. Kolmesta pääklusterista ensimmäiseen suureen korkean yksityisen palkansaajaosuuden klusteriin (yli 70 prosenttia yksityisen sektorin palkansaajia) kuuluivat ensiksi teollisen tuotantoprosessin ammattiryhmät (graafisen teollisuuden teknisen työn ammatit, kirjansitomotyö, valokuvausalan laboratoriotyö, jne.), toiseksi mainosalan ja viestinnän johtoportaan ja/tai asiantuntijatyön ammatit ja kolmanneksi mainonnan ja taideteollisen alan operatiivisen alan ammatit (mainostoimittajat, taideteollisen alan suunnittelijat ja taiteilijat). Lisäksi mukana ovat omana pienenä ryhmänään viihdemuusikot, tanssitaiteilijat ja klovnit ja taikurit sekä järjestö- ja pienyritysjohdajat. Toinen klusteri (yksityisen sektorin palkansaajia 50–70 prosenttia) on syönyt sisäänsä taiteen ja kulttuurin ns. ”epätyypillisissä työsuhteissa” olevat ammatit, siis luovan taiteen ammattilaiset (ml. elokuva- ja teatteriohjaajat) ja esittävän taiteen ammattilaiset. Tähän ryhmään joutuvat myös vertailun vuoksi mukaan otetut urheilijat ja urheiluvalmentajat. Epätyypillisuus johtuu siitä, että ammateissa vaihdetaan ansiomuotoa (väliin palkansaajana pää tai toisessa ammatissa, väliin yrittäjänä kun yritystuloja tuli riittävästi, väliin freelancer- asemassa tai taiteilija-apurahalla). Lisäksi osa teattereista on kuntien omistuksessa ja näyttelijät ovat tällöin julkisen sektorin palkansaajia. Kolmannen pääryhmän (alle puolet yksityisen sektorin palkansaajia) muodostuminen on tavallaan itsestään selvää: sen muodostavat ammattiryhmät, joista suurin osa tekee työtä julkisen sektorin kulttuuripalvelulaitoksissa (arkisto- museo- tai kirjastoala, laitosten johto) tai julkisessa yrityksessä (YLEssä). Tähän ryhmään joutuu myös toinen vertailuryhmämme, eli liikunnan ja vapaa-ajan ohjaajat.

Yksityisen sektorin palkansaajien määrälle rakennetun ryhmittelyn muutos vuodesta 1995 vuoteen 2000 on parissa suhteessa mielenkiintoinen. Ensimmäisen ja toisen klusterin välillä on tapahtunut vain kaksi merkittävää siirtoa: urheilijat ja urheiluvalmentajat ovat siirtyneet ensimmäiseen (yli 70 prosenttia yksityisiä palkansaajia) ryhmään ja taideteolliset suunnittelijat ja taiteilijat toiseen ”epätyypillisten työsuhteiden ryhmään”, eli taide- ja taideteollisten asiantuntijoiden joukkoon. Näitäkin siirtoja merkittävämpiä on kuvataiteilijoiden, kirjailijoiden ja dramaturgien siirtyminen aikaisemmin vain julkisen sektorin palkansaajista muodostuneeseen ryhmään. Syynä on näiden ryhmien tilastoteknistä syistä ta-

⁴⁷ Paasio, Kaisu et, mt. 2005.

pahtunut pieneneminen, joka on nostanut yrittäjien määrää ja laskenut yksityisten palkansaajien määrää. Muutos ei ole yksinomaan tilastotekninen, sillä se osoittaa toisaalta näiden taitelijaryhmien turvautuvan ennestä enemmän sivuammatteihin ja muun ydinjoukon saavan lisääntyvästi enemmän yrittäjä- kuin palkkatuloja.

Naisten osuus (mitattuna naisten prosenttiosuudella eri ammattiryhmissä) jakoi ammattiryhmät vuoden 1995 aineistossa selviin klustereihin. Naisvaltaisten ammattien klusteriin sijoittuivat tanssitaide, kirjasto- ja museoalan ammatit sekä eräät koulutuksen ja palkan suhteen alemmat palvelutuotannon ammatit. Paremman palkan naisvaltaisia ammatteja on klusterissa vain pari: tiedottajat ja kulttuurijohtajat.

Naisvaltaisten ammattien klusterin vastapoolina oli miesvaltaisten ammattien klusteri, joihin kuului teknologisia, teollisia ja käsityöammattaitteja. *Niiden lisäksi tässä klusterissa on mukana myös kolme luovan työn ammattia (klassisen musiikin säveltäjät, teatteri- ja elokuvaohjaajat ja viihdemuusikot) sekä pari kulttuurialan johtajuuden ammattiryhmää (päällikkötoimittajat, muiden järjestöjen johtajat).*

Kolmas klusteri käsittää ammattiryhmiä, joissa on naisia ja miehiä tasavertaisesti. Taideammateista tähän klusteriin kuuluivat näyttelijät, graafiset suunnittelijat, kirjailijat ja dramaturgit, kuvataiteilijat, johdon ja tietotyön puolelta mainos- ja tiedotusjohtajat, kustannustoimittajat ja radio- ja tv-toimittajat.

Vuosien 1995–2000 kehitys supisti naisvaltaisten ammattiryhmien määrää, mutta piti silti naisten osuuden korkeana jo naisvaltaisissa ammateissa. Selvin poikkeus tästä naisvaltaisesta klusterista oli kulttuurijohtajien ammattiryhmä. Tasa-arvoiseen (noin 50–50 sukupuolijaon) klusteriin siirtyy siitä myös yksi luovan työn ryhmä (taideteollisen alan suunnittelijat ja taiteilijat) ja yksi matalan palkkauksen käsityöala (kirjansitojat). Miesvaltaisten ammattiryhmien klusterista siirtyi pois muiden järjestöjen johtajat, klovnit ja taikurit, ja tekstiili- ja nahkatuotteiden käsityöläiset ja sinne siirtyivät muut pienyritysjohtajat ja silkki- ja tekstiilipainajat. Kulttuurijohtajien asema tässä ja edellä raportoiduissa koulutus- ja palkka-analyyseissa paljastaa ammattielämässä usein toistuvan kehitysmallin: hyvin koulutettu ammatti menettää jostakin ulkoisesta syytä naisenemmistön, jolloin palkkataso nousee ja keskimääräinen koulutustaso laskee.

Viimeinen klusterianalyysi pyrki selvittämään paljon puhutun *ikääntymisen* ilmenemistä kulttuuriammateissa. Mittarina käytettiin yli 54-vuotiaiden prosentuaalista osuutta ammatissa työskentelevistä. Koska vuoden 2000 analyysiin ei vielä tule mukaan suurten ikäluokkien eläkkeelle lähtöä, klusterit kuvaavat toisaalta ammatinharjoittajien tulevaa eläkkeelle siirtymistä, toisaalta ammatin harjoittamisen edellyttämää fyysistä nuoruutta.

Vuoden 1995 klusterirakenteessa eläkkeelle lähtijöiden klusteri (12–20 prosenttia yli 54-vuotiaita) sisälsi toisaalta julkisen sektorin ammatteja (kirjastoissa, museoissa ja järjestöissä) ja toisaalta vapaan taiteen ammatteja (kirjailijat ja dramaturgit, kuvataiteilijat; mukana myös näyttelijät) ja pari media-ammattia (päällikkötoimittajat, radio- ja tv-tarkkailijat). Nuoruuden klustereissa (alle 6 prosenttia yli 54-vuotiaita) oli mukana nuorten ammatteja (tanssitaiteilijat, viihdemuusikot) sekä vasta parin viime vuosikymmenen aikana voimakkaasti laajenneita ammattiryhmiä (esim. tiedottajat, mainostoimittajat, kustantajat, juontajat ja kuuluttajat).

Vuoden 2000 tilanteessa näkyy jo jossakin määrin lähestyvä väestön ikääntymisuhka. Ikääntyminen (15–25 prosenttia yli 54-vuotiaita) näkyy selvimmin johdon ja perinteisen tietotyön ammateissa (esim. päällikkötoimittajat, kulttuurijohtajat, kirjastonhoitajat ja informaattikot) ja eräissä vapaissa ammateissa (kuvataiteilijat, kirjailijat ja dramaturgit). Nuorten ammattiryhmät ovat jakautuneet kahtia ja ”puhtaampaa” osaa (alle 5 prosenttia yli 54-vuotiaita) luonnehtivat nuoruusammatit (tanssitaiteilijat, viihdemuusikot, klovnit ja taikurit, juontajat/kuuluttajat) sekä eräät kulttuuri-teollisuuden ja käsityön ammatit.

Ikäluottuvuuden klusterianalyysistä on vielä vaikeaa arvioida suurten ikäluokkien eläkkeelle siirtymisen vaikutuksia taide- ja kulttuuritoimintaan. Kirjastot ja museot ovat kuitenkin jo valmistautumassa tähän suureen ammattikuntansa sukupolven vaihdokseen seuraavan viiden vuoden aikana. Vuoden 2010–2012 paikkeilla taideteollisuus ja mainonta tulevat kokemaan vastaavanlaisen sukupolven vaihdoksen. Matalapalkkaiset, korkeaa koulutusta edellyttävät ja naisvaltaiset kulttuuripalvelujen alat (kirjasto-arkisto ja museotoimi) saattavat olla työvoimapulan kourissa jo aikaisemmin. Kirjastostrategia 2010 toteaa mm. seuraavaa: ”Ammattihenkilöstön siirryttyä eläkkeelle kuntiin on palkattu aiempaa heikommin koulutettua kirjastotyövoimaa, vaikka väestön koulutustaso nousee. Seurauksena on kunnallisten kirjastopalvelujen tason polarisoituminen eri alueilla. Niin tieteellisten kuin kunnallisten kirjastojen henkilöstön eläköitymisaalto on vasta edessä”.⁴⁸

⁴⁸ Kirjastostrategia 2010. Tiedon ja kulttuurin saatavuuden politiikka, Opetusministeriön julkaisuja 2003:1, Helsinki 2003.

2.8. Kulttuuri- ja taideammattien alueellinen jakautuminen ja sen muutokset 1995–2000

Viime vuosikymmenellä kohdennettiin runsaasti erilaisia analyyseja taiteen ja kulttuurin merkitykseen taloudellisen kehityksen muutostekijöinä. Kantavana ajatuksena oli, että taiteet ja kulttuuri voisivat olla keskeisiä muutostekijöitä taloudellisessa kasvussa ja työpaikkojen luomisessa. Tämä tutkimus on jatkunut tällä vuosikymmenellä, mutta se on saanut myös uusia painotuksia. On alettu korostaa luovuuden merkitystä, ensin ns. luovien tuotantoalojen (creative industries) näkökulmasta ja sitten vielä tutkimusta tarkemmin kohdentaen taloudellisen kehityksen primus motoreihin, luoviin ympäristöihin ja kansakuntien kilpailukykyyn.⁴⁹ Seuraavat taiteen ja kulttuurin ammattien maakuntakohtaiset jakautumatiedot antavat karkeaa perustaa pohdiskelulle kaikista näistä näkökulmista.

Taulukoissa 9 ja 10 (sivuilla 64–65) maakunnat on järjestetty vuosien 1995 ja 2000 taide- ja kulttuurityön ammateissa toimivan työvoiman valtakunnallisen prosenttiosuuden mukaiseen järjestykseen. Maakuntien väestön määrä luonnollisesti vaikuttaa järjestykseen, mutta toisaalta sitä ei kontrolloitu taulukoissa, koska maakuntajakautumien taustalla oli selvä väestömäärän vaihtelut huomioonottava metropoli-aluekeskus-yliopistokaupunkijakautuma. Taulukoissa 11 ja 12 esitetään eri ammattiryhmien maakuntakohtaiset kasvutiedot 1995–2000.

Taulukosta 9 voi ensiksi huomata Uudenmaan kulttuurisen ylivallan: kaikkien tarkastelussa olevien taide ja kulttuuriammattien yli 40 prosenttisen keskittymisen tähän maakuntaan – tai pikemminkin pääkaupunkisedulle (Helsinki, Espoo, Vantaa). Sama metropoli-keskittymä jatkuu sitten Pirkanmaan (Tampere) ja Varsinais-Suomen (Turku) osalta. Viimeinen ns. kuutosista eli Oulu ei ole onnistunut nostamaan omaa maakuntaansa (Pohjois-Pohjanmaata) taide- ja kulttuuriammattien suhteen samaan luokkaan. Se kuuluu pikemminkin samankaltaisten kasvavien aluekeskusten joukkoon, eli yhteen Keski-Suomen (Jyväskylä) ja Päijät-Hämeen (Lahti) kanssa.

Taulukko 10 osoittaa, että keskittyminen Uudellemaalle ja pääkaupunkiseudulle on jatkunut, josta johtuen taide- ja kulttuuriammattien osuudet koko taiteen ja kulttuurin työllisestä työvoimasta ovat laskeneet muissa maakunnissa lähes kautta linjan. Jos tarkastelemme yksittäisiä ammattiryhmiä tarkemmin liitteessä 9, huomaamme, että erityisen keskittyneitä ammatteja ja ammattiryhmiä Uudellemaalle ovat graafiset suunnittelijat (64 %), teatteri- ja elokuvaohjaajat (69 %), näyttelijät (69 %) ja kirjailijat

⁴⁹ Luovien toimialojen analyyseista ks. esim. Florida, Richard, *The Rise of the Creative Class and How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life*, Basic Books, New York 2002. Suomalaisista tutkimuksista voidaan mainita esimerkiksi Sotarauta, Markku, Kati-Jasmin Kosonen, Yksilö, *kulttuuri, innovaatioympäristö. Avauksia aluekehityksen näkymättömään dynamiikkaan*, Yliopistopaino, Tampere 2004.

ja dramaturgit (62 %). Lähes 70 prosenttia mainosalan ammattilaisista asuu Uudellamaalla, mainostoimittajista jopa 74 prosenttia. Taiteen ja kulttuurin ammattilaisista ainoastaan julkisen sektorin kulttuuripalveluiden ammattinharjoittajat, museo- ja kirjastotoimen ammattilaiset, ovat jakaantuneet tasaisemmin maan eri osiin.

Ainoat todella merkittävät taide- ja kulttuurityövoiman lisäykset ovat mainonnan, kulttuuritoimen ja kulttuuripalvelujen (ml. kulttuurihallinto ja pienyrityttäjä) sekä toimitustyön kasvut Uudellemaalle/Helsingin seudulle, jotka yksinään edustavat lähes 71 prosenttia koko maan kasvusta, siis noin 10 000 hengestä. Vaikka nämä ammattialat ovatkin pääasiallisia kasvualoja, ovat taide, muotoilu ja taidekäsityö ja valo-, elokuva & radio- ja tv-tekniikka kuitenkin aloja, jotka selvimmin erottelevat kuusi johtavaa maakuntaa muista ja synnyttävät myös niiden väliset keskeiset erot. Näyttää siltä, että Pohjois-Pohjanmaa (Oulu) ja Päijät-Häme (Lahti) ovat selvimmin nousussa taide- ja kulttuurialan uusiksi luoviksi ympäristöiksi.⁵⁰ Toistaiseksi kuitenkin kulttuurin kaksi tukijalkaa muissa kuin todellisen urbaanin keskuksen omaavissa maakunnissa ovat toisaalta perinteinen graafinen viestintä ja siihen liittyvä toimitustyö ja mainonta, toisaalta valtion ja kuntien tukema kulttuuritoimi ja kulttuuripalvelut. Oma tapauksensa näyttää olevan Kanta-Häme, joka useiden kaupunkikeskusten risteysmaakuntana on nostanut asemaansa erityisesti mainonnan ja graafisen teollisuuden ammattien osalta.

Yleensä on otaksuttu, että yliopistot synnyttävät maakuntiin kulttuurielämää ja "luovaa ympäristöä".⁵¹ Taulukot 11 ja 12 (sivulla 65 ja 66) tukevat tätä näkemystä johtavien maakuntien ja Lapin osalta, mutta muuten mitään selvää syy-suhdetta on vaikeaa havaita. Yleisemminkin taiteen ja kulttuurin ammattialojen kehitys näyttää poikkeavan jossain määrin toimialaperusteisista kasvukeskus/maakunta-arvioista (vrt Työministeriö, loppuraportti, mt. 2005, ss. 204–207).

Taiteista ja kulttuurituotannosta on puhuttu paljon työllistäjänä ja alueellisen kehityksen edistäjänä. Tältä kannalta absoluuttisia työllisen kulttuurityövoiman lukuja esittävä taulukko 11 on paljastava. Jos katsotaan, että vain viiden hengen vuosittaiset siirtymät ovat maakuntatasolla jossakin määrin merkittäviä, huomaamme, että viisivuotiskaudella 1995–2000 yli 75 hengen työvoiman lisäyksiä on tapahtunut muissa kuin keskeisissä maakunnissa äärimmäisen vähän ja nekin lähinnä mainonnan alueella (kasvuna) ja graafisen työn alueella (lähinnä työvoiman supistumisena).

⁵⁰ Ks. Liite 9.

⁵¹ Ks. Esim. Kosonen, Kati-Jasmin, "Institutionaalinen kapasiteetti ja yliopistokeskuseutujen innovaatioympäristöjen vahvistaminen", teoksessa Sotarauta, Markku, Kati-Jasmin Kosonen, mt. 2004, ss. 114–145.

Käytettävissä olleista tilastoista ei valitettavasti saatu tietoja taide- ja kulttuurialan oppilaitosten ja opettajakunnan maakuntakohtaisesta jakautumasta. Taiteen perusopetuksen ja kulttuurin ammattikorkeakouluopetuksen alueellisista työllistävästä vaikutuksista ei ole saatavilla tilastotietoja.⁵² Yleissivistävän opetuksen käyttökustannustilastot kuitenkin osoittavat, että taiteen perusopetuksessa yli 100 000 vuosittaiseen opetustuntiin pääsevät vain Uusimaa, Varsinais-Suomi, Pirkanmaa ja Pohjois-Pohjanmaa, eli keskittyminen on ilmeistä myös taiteen ja kulttuurin opetustoimessa.⁵³ Eräiden maakuntien kuten Lapin ja Keski-Suomen kohdalla voimme kuitenkin olettaa, että niiden suhteellisen hyvä kehitys taide- ja kulttuuriammattien määrissä on ainakin osin oppilaitosperäistä.

⁵² Ammattikorkeakoulujen tehtävänä on..... palvella aluekehitystä ottaen huomioon alueen elinkeinorakenne ja työelämän vaatimukset.

⁵³ Vrt. Opetushallitus, Yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen käyttökustannukset 2003.

Taulukko 9. Kulttuuri- ja taideammattien jakautuminen maakunnittain 1995 (%) .

Prosenttia (%) Ammattiryhmä	Yhteensä	Taide, muotoilu ja taide- käsityö	Mainon- ta	Valo- ja elo- kuvaus sekä radio- ja tv-tek- niikka	Toimi- tus- työ	Kulttuu- ritoimi sekä kirjasto,- arkisto-ja museo- työ	Graafi- nen työ
Uusimaa	44,29	46,95	66,09	52,63	50,29	36,45	35,55
Pirkanmaa	8,64	9,30	6,19	9,86	7,94	8,48	9,16
Varsinais-Suomi	7,49	6,90	6,55	5,72	5,54	7,87	9,27
Pohjois-Pohjanmaa	4,04	4,50	1,97	3,08	4,10	6,34	3,14
Keski-Suomi	4,02	3,19	1,87	2,19	3,00	4,74	5,73
Päijät-Häme	3,49	3,72	2,30	5,96	2,35	2,89	4,04
Satakunta	3,07	2,28	1,64	1,93	2,36	3,41	4,44
Pohjois-Savo	3,01	3,24	1,94	2,24	3,03	3,90	2,84
Kanta-Häme	2,66	2,07	1,47	1,97	2,19	2,62	3,84
Pohjanmaa	2,54	2,41	1,52	2,39	2,67	2,97	2,67
Etelä-Savo	2,47	1,90	0,68	1,20	2,17	2,65	3,80
Itä-Uusimaa	2,42	1,39	1,60	1,62	1,98	1,41	4,46
Kymenlaakso	2,16	2,36	1,56	1,48	2,05	2,52	2,23
Lappi	2,10	2,33	0,78	1,79	2,42	3,61	1,33
Pohjois-Karjala	1,96	1,93	1,01	1,29	1,83	2,85	1,94
Etelä-Pohjanmaa	1,85	1,82	0,83	1,82	1,90	2,28	1,91
Etelä-Karjala	1,63	1,62	1,11	1,13	1,62	1,97	1,71
Kainuu	0,91	0,69	0,50	0,78	0,95	1,44	0,85
Keski-Pohjanmaa	0,76	0,91	0,26	0,47	0,96	1,01	0,66
Ahvenanmaa	0,49	0,50	0,15	0,47	0,65	0,61	0,45

Taulukko 10. Kulttuuri- ja taideammattien jakautuminen maakunnittain 2000 (%).

Prosenttia (%) Ammattiryhmä	Yhteensä	Taide, muotoilu ja taidekä- sityö	Mainon- ta	Valoku- vaus, elokuva- us sekä radio- ja tv-tek- niikka	Toimi- tus- työ	Kulttuu- ritoimi, sekä kirjasto- arkisto- ja mu- seotyö	Graafi- nen työ
Uusimaa	48,08	48,49	67,48	55,91	52,88	39,04	36,63
Pirkanmaa	8,42	9,78	5,70	9,76	7,28	8,53	9,54
Varsinais-Suomi	7,33	7,22	5,42	5,00	5,50	7,95	9,88
Keski-Suomi	4,04	3,13	2,75	2,28	3,03	4,55	6,17
Pohjois-Pohjanmaa	3,86	4,15	2,19	2,74	3,98	5,61	3,70
Päijät-Häme	3,07	3,43	2,25	6,47	2,22	2,83	3,09
Kanta-Häme	2,72	2,12	1,61	1,39	1,97	2,52	4,81
Satakunta	2,69	2,25	1,41	1,60	2,36	2,97	4,15
Pohjois-Savo	2,59	3,08	1,34	1,60	2,55	3,94	2,37
Pohjanmaa	2,34	2,12	1,28	2,67	2,69	3,12	2,33
Etelä-Savo	2,25	1,67	0,81	1,14	2,04	2,36	4,00
Itä-Uusimaa	2,17	1,64	1,69	2,09	2,31	1,58	3,29
Lappi	1,97	2,58	0,89	1,45	2,09	3,03	1,57
Pohjois-Karjala	1,81	1,66	0,97	1,14	1,50	2,62	2,20
Kymenlaakso	1,77	1,64	1,65	1,20	1,69	2,14	1,84
Etelä-Pohjanmaa	1,58	1,40	0,67	1,24	2,11	2,28	1,60
Etelä-Karjala	1,37	1,58	1,07	0,87	1,45	1,78	1,22
Kainuu	0,75	0,81	0,37	0,54	0,89	1,27	0,56
Keski-Pohjanmaa	0,69	0,82	0,30	0,46	0,81	1,00	0,62
Ahvenanmaa	0,50	0,40	0,14	0,46	0,66	0,88	0,43

Taulukko 11. Kulttuuri- ja taideammateissa toimivien työllisyysmäärän lukumääräinen muutos 1995–2000 maakunnittain.

Henkilöä (lkm) Ammattiryhmä muutos	Yhteensä	Taide, muotoilu ja taide- käsityö	Mainonta	Valo- kuvaus, elokuvaus sekä radio- ja tv-tek- niikka	Toimitus- työ	Kulttuu- ritoimi sekä kirjasto- arkisto- ja museotyö	Graafinen työ
Uusimaa	7 014	321	4 242	322	937	1 099	93
Pirkanmaa	703	84	322	26	50	180	41
Varsinais-Suomi	632	58	266	-17	73	171	81
Keski-Suomi	412	3	223	11	44	69	62
Kanta-Häme	306	12	108	-22	10	40	158
Pohjois- Pohjanmaa	278	-27	148	-7	46	29	89
Lappi	122	36	62	-11	3	-7	39
Pohjanmaa	111	-27	64	21	39	81	-67
Etelä-Savo	94	-21	58	1	18	13	25
Pohjois-Karjala	90	-26	57	-3	-5	26	41
Itä-Uusimaa	67	34	109	28	58	53	-215
Ahvenanmaa	55	-10	8	1	10	50	-4
Päijät-Häme	53	-22	136	43	21	51	-176
Satakunta	44	3	73	-10	33	8	-63
Keski-Pohjan- maa	25	-7	21	1	-1	20	-9
Pohjois-Savo	7	-9	46	-24	-2	85	-89
Etelä-Pohjan- maa	-1	-44	32	-22	46	46	-59
Etelä-Karjala	-14	1	64	-9	7	13	-90
Kainuu	-16	16	15	-9	8	6	-52
Kymenlaakso	-57	-76	107	-9	-5	-1	-73
Maakunnat yht.	9 925	299	6 161	311	1 390	2 032	-268

Taulukko 12. Kulttuuri- ja taideammateissa toimivien työllisyysmäärän muutos 1995–2000 maakunnittain (%).

Prosenttia (%) Ammattiryhmä muutos	Yhteensä	Taide, muotoilu ja taidekäsitä	Mainonta	Valokuvaus, elokuvaus sekä radio- ja tv-tekniikka	Toimintustyö	Kulttuuritoimi sekä kirjasto-arkisto- ja museotyö	Graafinen työ
Uusimaa	26,8	6,0	106,2	13,6	23,9	25,5	1,5
Kanta-Häme	19,5	5,1	121,3	-24,7	5,8	12,9	23,3
Ahvenanmaa	19,0	-17,5	88,9	4,8	19,6	69,4	-5,1
Keski-Suomi	17,3	0,8	197,3	11,1	18,8	12,3	6,1
Varsinais-Suomi	14,3	7,4	67,2	-6,6	16,9	18,4	5,0
Pirkanmaa	13,8	7,9	86,1	5,8	8,1	18,0	2,5
Pohjois-Pohjanmaa	11,6	-5,3	124,4	-5,0	14,4	3,9	16,1
Lappi	9,8	13,6	131,9	-13,6	1,6	-1,6	16,7
Pohjois-Karjala	7,8	-11,8	93,4	-5,2	-3,5	7,7	12,0
Pohjanmaa	7,4	-9,9	69,6	19,4	18,8	23,1	-14,2
Etelä-Savo	6,4	-9,7	141,5	1,9	10,7	4,2	3,7
Keski-Pohjanmaa	5,6	-6,8	131,3	4,8	-1,3	16,8	-7,8
Itä-Uusimaa	4,7	21,5	112,4	38,4	37,7	31,9	-27,4
Päijät-Häme	2,6	-5,2	97,8	16,0	11,5	15,0	-24,7
Satakunta	2,4	1,2	73,7	-11,5	17,9	2,0	-8,1
Pohjois-Savo	0,4	-2,4	39,3	-23,8	-0,8	18,5	-17,8
Etelä-Pohjanmaa	-0,1	-21,3	64,0	-26,8	31,1	17,1	-17,6
Etelä-Karjala	-1,5	0,5	95,5	-17,6	5,6	5,6	-29,9
Kainuu	-3,0	20,3	50,0	-25,7	10,8	3,5	-34,9
Kymenlaakso	-4,5	-28,4	113,8	-13,4	-3,1	-0,3	-18,6
Maakunnat yht.	16,8	2,6	101,9	6,9	17,8	17,2	-1,5

2.9. Tilastoanalyysien keskeiset tulokset: tiivistelmä

Edellä suoritetut tausta-analyysit on suurelta osin tehty laajalla kulttuurin toimiala- ja ammattiryhmämääritelmällä eli tarkastellut peruspopulaatiot vuoden 2000 tilastoissa olivat 87 597 (toimiala-analyysit) ja 69 080 (ammattiryhmäanalyysit). Tilastotarkasteluissa nämä on hajautettu luovan työn määrän ja kulttuurisuuden perusteella *ydinaloiksi* ja *ydinammateiksi* ja *liitännäisaloiksi* ja *liitännäisammateiksi*.

Ydinaloihin on laskettu kuuluviksi luova taiteellinen työ (mukaan lukien taideiteollinen suunnittelu ja muotoilu, teatteri- ja elokuvaohjaajat), esittävät taiteet/viihde, kulttuurialan johtaminen sekä keskeiset kulttuuripalvelut (kirjastot, arkistot ja museot). Laajan määritelmän liitännäisaloja – etäisyysjärjestyksessä ytimeästä – ovat: 1) kulttuuriteollisuus (kirjojen tuotanto ja jakelu, radio- ja televisiotoiminta, elokuvien ja videoiden tuotanto ja jakelu ja musiikin ja äänitteiden tuotanto ja jakelu, taidekauppa ja antiikki-liikkeet, ja valokuvaus palveluelinkeinona), 2) mainonta, 3) sanomalehtien ja aikakauslehtien tuotanto ja jakelu. Lisäksi ammattiryhmiltä edellytettujen ammattivalmiuksien katsannosta näillä liitännäisaloilla voidaan erottaa toisaalta ”taiteelliset ja sisällölliset ammattiryhmät” (tuottajat, tuotannon johto, toimittajat), toisaalta taas tuotantotekninen henkilökunta (valokuvavalokuvatorion työntekijät, painoalan graafisen työn tekijät, uuden tietotekniikan taitajat). Toimialatilastojen ja ammattitilastojen erilaiset ja myös usein muuttuvat rajaukset aiheuttavat sen, että esimerkiksi ammattitilastoihin ei voitu ottaa mukaan arkkitehtejä, vaikka arkkitehtipalvelut olivat mukana toimialatilastoissa.⁵⁴

Toimialojen kulttuurisuutta yritetään usein määrittää arvonlisääjattelun pohjalta, jolloin luova taiteellinen työ nähdään ytimenä, johon kulttuurituotanto ja jakelu perustuvat. Ainakaan edellä esitettyjen tilastojen osalta tilanne ei ole tämä. Liitännäisaloilla tuotetaan kulttuurituotteita, joiden sisältö tulee usein jopa suurimmilta osin muilta tahoilta kuin taiteista tai niillä luodaan sisältöjä itse tuotantoprosessin aikana. Toisaalta luovan taiteellisen työn ja kulttuurituotannon väliset arvonlisäsuhteet eivät perustu vain taiteellisen työn tuloksiin. Näitä suhteita syntyy, kun koulutettu työvoima siirtyy toimialalta toiselle (esimerkiksi kuvataiteilijat mainosalalle tai mainoselokuvien tekijät pitkien elokuvien tekoon) tai kun taiteilijat ja tuottajat tekevät yhteistyötä esimerkiksi uuden teknologian soveltamisessa (esimerkiksi mediataiteilijat, tietokone-/konsolipelien kehittäjät).

⁵⁴ Ammattitilastoissa arkkitehdit ovat luokiteltu ryhmään 214 Arkkitehdit ja muut tekniikan erityisasiantuntijat.

Kulttuurisen työvoiman kulttuurisuusasteiden lisäksi edellä esitetyt tilastoanalyysimme ovat kohdistuneet seuraaviin kysymyksiin:

Mitä määrällisiä ja rakenteellisia muutoksia kulttuurisilla toimialoilla ja taiteen ja kulttuurin ammattiryhmissä on viime vuosina tapahtunut?

Missä määrin kulttuurin toimialojen työvoiman kasvu on ollut samansuuntaista, ts. työllistävätkö kulttuurin toimialat nimenomaan kulttuuriammateissa toimivia?

Mitä rakenteellisia muutoksia kulttuurin toimialaryhmissä on viime vuosina tapahtunut sosiaalisen koostumuksen (koulutus, sukupuoli, palkkataso, yrittäjyys) suhteen?

Missä määrin ja miten taiteet ja kulttuuri vaikuttavat alueelliseen kehitykseen?

Vaikka yhtenäisiä tilastollisia aikasarjoja ei olekaan käytettävissä, taiteen ja kulttuurin toimialojen ja ammattiryhmien kehitys näyttää seuranneen ainakin ydinalueidensa osalta samalla tavalla yleistä taloudellista kehitystä kuin taiteen ja kulttuurin julkinen rahoitus. Toimialojen ja ammattiryhmien kasvun huippu sattui ilmeisesti vuosille 1985–1990, taantuma 1990-luvun laman jälkivuosiiin, menetetyt kiinniotto 1995–2000 ja kasvun pysähtyminen uuden vuosituhannen alkuvuosina. Viime vuosien kuvaan kuuluu myös eräiden luovan työn alojen, erityisesti taideteollisen suunnittelun ja muotoilun ja viihteen (ml. viihdemusiikki) voimakas kasvu. Liitännäisaloista mainonta on sekä toimialana että ammattiryhmiensä osalta kasvanut voimakkaasti.

Toimiala- ja ammattiryhmäkehityksen keskinäisestä vastaavuudesta voidaan todeta, että toimialakasvu on ollut voimakkaampaa ja yhtenäisempää kuin ammattiryhmien kasvu. Julkisen rahoituksen supistuminen on pysäyttänyt kasvua esittävien taiteiden ja kulttuuripalvelujen alueella, mutta eräs syy kasvujen eriytymiseen voi myös olla, että kulttuurialan ammattilaiset ovat teknistyvässä kulttuurituotannossa joutuneet väistymään ”ei-kulttuuristen” ammattien tieltä. Kolmas edellisiin liittyvä trendi on taiteen ja kulttuurin tuotteiden lisääntyvä eri kanavien kautta tapahtuva välittyminen. Taulukkojen numerotiedoissa se näkyy lähinnä vain radio- ja televisioalan ohjelmansiirtopalvelujen työvoiman voimakkaana kasvuna (kaapelivälityspalvelut), joka digitaalitekniikan kehityksen myötä tulee ilmeisesti voimistumaan. Vastavaa kehitystä on tapahtunut kulttuurin toimialojen tuotantoteknisillä aloilla, joilla perinteiset ammatit esimerkiksi kirjanpainannon ja valokuvauksen aloilla ovat korvautuneet uudella tietoteknisellä henkilökunnalla.

Näiden yleisten kehityssuuntien lisäksi ammattitilastoanalyysimme nostivat esiin joukon ammattikohtaisia vuosituhannen vaihteen trendejä. Palaamme niihin, kun lähdemme erittelemään koulutustilastoja. Sen sijaan nostamme esiin eräitä klusteri- ja alueanalyysien tuloksia.

Klusterianalyysin avulla suoritetusta vuosien 1995 ja 2000 ammattitilastojen vertailun tuloksista voidaan poimia esiin seuraavat:

1) Yleinen kulttuuriammattien *koulutusajan ja -tason* kohoaminen ei ole johtanut ammattiryhmien välisten keskimääräisen koulutustason ja -ajan yhtenäistymiseen, vaan pikemminkin erilaistumiseen. Toisaalta ammattiryhmien sisällä näyttää tapahtuneen yhtenäistymistä keskiarvon ympärille.

2) *Palkkatasoanalyysissa* todettiin eräiden keskipalkkaisten ammattien siirtymää korkeapalkkaisten ryhmään ja matalapalkkaisten ammattien siirtymistä näiden tilalle. Syy tähän on todennäköisesti yleinen palkkaerojen kasvu, korkeapalkkaisten tietotyöammattien laajeneminen ja luovan työn proletarisoituminen.

3) *Yrittäjyyden* osalta ei voitu havaita vuosina 1995–2000 tapahtuneen sanottavampia muutoksia. Uutta yrittäjyyttä oli ilmeisesti kehittyvässä erällä audiovisuaalisen sektorin ja esittävien taiteiden alueilla. Tätä heijasti vuoden 2000 uusi klusteri, johon kuuluivat teatteri- ja elokuva-ohjaajat, tanssitaiteilijat, juontajat ja kuuluttajista ja klovneista, taikureista ym. vastaavat viihdyttäjäammatit.

4) *Ikärakenteen* klusterianalyysista ei vielä käynyt esiin suurten ikäluokkien eläkkeelle siirtymisen vaikutuksia taide- ja kulttuuritoimintaan. Näytti kuitenkin siltä, että ennen vuonna 2010 alkavaa lähtöbuuria työntekijöitä eläkkeelle menettäneet ja ammattiaukot seuraavan 30–40 vuoden ajaksi täyttäneet ammattiryhmät ovat siihen paremmin valmistautuneita kuin ammattiryhmät, joissa vuonna 2000 oli vielä suhteellisen vähän kohtuullisen pian eläkkeelle siirtyviä. Jos tämä logiikka pätee, vaikeuksissa olisivat vuoden 2010–2012 paikkeilla taideteollisuus, mainonta sekä kulttuuriteollisuus teknisten ammattien osalta. Kuten on ennakoitu, matalapalkkaiset ja naisvaltaiset kulttuuripalvelujen alat (kirjasto- arkisto ja museotoimi) saattavat olla työvoimapulan kourissa jo aikaisemmin.

5) *Sukupuolten tasa-arvon* osalta klusterianalyysi osoitti naisvaltaisten ammattiryhmien lievää supistumista, mutta naisten osuuden säilymistä korkeana perinteisissä naisvaltaisissa ammateissa. Eräiden ammattien (erityisesti kulttuurijohtajien) klusterisiirtymät paljastivat, että taiteen ja kulttuurin alueillakin toimii vielä perinteinen epätasa-arvon malli: jos hyvin koulutettu ammatti menettää jostakin ulkoisesta syystä naisenemmistön, tästä seuraa keskimääräisen palkkatason nousu ja koulutustason lasku.

Alueanalyysi nosti esiin seuraavat kehityssuunnat:

1) Taide- ja kulttuuritoimintojen keskittyminen Uudellemaalle ja pääkaupunkiseudulle on jatkunut, josta johtuen taide- ja kulttuuriammattien osuudet ovat laskeneet muissa maakunnissa kautta linjan. Ainoat todella merkittävät taide- ja kulttuuriammattien lisäykset ovat mainonnan, kulttuuritoimen ja kulttuuripalvelujen (ml. pienyritykset) sekä toimitustyön kasvut Uudellemaalle/Helsingin seudulle. Vaikka nämä ammattialat ovat pääasiallisia kasvualoja, ovat taide, muotoilu ja taidekasityö ja valo-, elokuva & radio- ja tv-tekniikka kuitenkin aloja, jotka selvimminkin erottelevat kuusi johtavaa maakuntaa muista ja synnyttävät myös niiden väliset keskeiset erot. Tältä kannalta näyttää siltä, että Pohjois- Pohjanmaa (Oulu) ja Päijät-Häme (Lahti) ovat selvimminkin nousussa taide- ja kulttuurialan "luoviksi ympäristöiksi".

2) Eräät havainnot vahvistavat näkemystä, että yliopistot synnyttävät maakuntiin kulttuurielämää ja luovaa ympäristöä ja että kaupunkikeskusten risteysmaakunnat voivat parantaa asemiaan kulttuuritoiminnan liitännäisaloilla, erityisesti mainonnassa ja graafisessa teollisuudessa. Käytettävissä olleista tilastoista ei valitettavasti saatu tietoja taide- ja kulttuurialan oppilaitosten ja opettajakunnan maakuntakohtaisesta jakautumasta. Eräät havainnot viittasivat kuitenkin siihen, että eräissä maakunnissa (esim. Lapissa ja Päijät-Hämeessä) suhteellisen hyvä kehitys taide- ja kulttuuriammattien määrässä saattoi ainakin osin olla oppilaitosperäistä.

Ennen koulutusjärjestelmän ja taiteen ja kulttuurin ammattiryhmien työmarkkinatilanteen tarkastelua voimme kysyä, mitkä edellä tilastoanalyyseissä esiin nousseista kehityssuunnista liittyvät lähimminkin uusien osaamistarpeiden ennakoiteihin ja tarjoavat mielekästä taustaa internet-kyselyn tulosten tulkinnoille?

Ennakoinnin kannalta tärkein yleishavainto on, että taiteen ja kulttuurin toimialat näyttävät laajenevan ja tarjoavan lisää työllistymismahdollisuuksia, mutta ilmeisesti entistä pienempi osa niistä täyttyy taiteen ja kulttuurin ydinammateissa, siis luovassa taiteellisessa työssä toimivilla henkilöillä. Tämä johtaa kahteen jatkokysymykseen:

1) Voidaanko koulutuksella edistää taiteen ja kulttuurin ydinalueilla ammattikoulutuksen saaneiden työllisyyttä taiteen ja kulttuurin 'omilla' toimialoilla, varsinaisessa kulttuurituotannossa tai laajemmilla taiteen ja kulttuurin liitännäisaloilla?

2) Kuinka hyvin luovaa työtä ja sen tekijöitä tunnetuksi tekevät ja siten työllisyyttä edistävät mekanismit ja niitä hallitsevat ammattiryhmät toimivat ja millä tavoin niiden toimintaa voitaisiin edistää?

Ensimmäinen kysymys johtaa jatkokysymykseen:

3) Tulisiko koulutuksen keskittyä tiukasti oman ammattialan osaamiseen vai tulisiko siihen nykyisessä ja tulevassa työllisyystilanteessa lisätä käytännönläheisempiä ja työllisyysmahdollisuuksia laajentavaa koulutusta?

Tätä voidaan vielä terävöittää kysymällä,

4) Pitäisikö luovan työn ja muiden taiteen ja kulttuurin ydinalueiden koulutuksen tähdätä nykyistä selvemmin KIBSoitumiseen, osaamisintensiiviseksi toimialaksi muuttumiseen, vai tulisiko sen puolustaa luovan työn omaehtoista asemaa ja lujittaa sitä vahvistamalla sen asemaa kulttuurituotannon tuotanto- ja lisäarvoketjuissa?

Jälkimmäistä kysymystä selventää koulutustason jakautumista selvittänyt vuoden 1995 ryhmittelyanalyysi, jonka mukaan:

"Keskeiset luovan työn, tietotyön ja tuotannon johdon ja asiantuntijuuden ammatit järjestyvät omaksi klusterikseen, samoin kulttuuriteollisen työn 'shopfloor' ammatit (mukana poikkeuksena klovnit, taikurit ja muut vastaavat viihdyttäjämmit). Näiden väliin jäi heterogeeninen klusteri, joka koostui esittävän taiteen, tuotannon suunnittelun ja johdon, valvonnan ja portinvartiointin sekä ammattitaitoa vaativan tuotannollisen työn ammasteista."

Lainauksessa mainitun väliryhmän, joihin voidaan lisätä julkisen rahoituksen asiantuntijat ja kriitikot, on se välittävä porras, jonka avulla taiteen ja kulttuurin ammatillaisia voidaan sijoittaa heidän työvoimaansa hyödynnettäville toimialoille. Kuten vuoden 2000 klusterianalyysi osoitti, tämä heterogeenin ryhmä ei ole sanottavammin tiivistynyt eikä sen koulutustasokaan ole sanottavammin muuttunut. Tilastoaineistomme eivät kuitenkaan riittäneet tämän kehityksen tarkempaan analyysiin, mutta palaamme ammattitaidon välittymisen ongelmiin koulutustilastojen ja internet-aineistomme myöhemmissä tulkinnoissa.

Toinen taiteen ja kulttuurin ammattitoiminnan "välittymisongelma" liittyy yrittäjyyteen. Viime vuosina on monissa tutkimuksissa ja selvityksissä korostettu tarvetta lisätä taiteen ja kulttuurin alan ammateissa toimivien yrittäjyyttä ja tätä kautta heidän työllistymismahdollisuuksiaan. Tämä on ollut erityisen selvää muotoilun, av-sektorin ja elokuvan toimialoilla. Analyysimme ovat osoittaneet, että tällaisiin suosituksiin on varmasti tarvetta. Samalla olemme kuitenkin korostaneet, että "yrittäjyys" ja sen "osaaminen" eivät ole yksiselitteisiä käsitteitä. Niiden merkitys vaihtelee toimintasektoreista ja toimintamuodosta riippuen. Vain pieni osa taiteen ja kulttuurialan "yrittäjistä" erityisesti niiden luovan työn ydinalueilla on todellisia riskiä ottavia ja työvoimaa palkkaavia oman yritysorganisaation omistajia. Suurin osa on ammatinharjoittajia tai freelancereita. Toisaalta, vaikka palkansaajat ovat taiteen ja kulttuurin toimialoilla selvänä enemmistönä, monet näistä palkansaajista, samoin kuin freelancereista ja ammatinharjoittajista, toimivat yritysmaailman ehdoin ja tarvitsevat työssään yritysmaailman toimintamenetelmien tuntemusta. Myös ammatin edellyttämät osaamisen ehdot ovat kymmenen viime vuoden aikana muuttuneet erityisesti esittävien taiteilijoiden ja kulttuuripalvelujen ammattien kohdalla: julkisen tuen kasvu on pysähtynyt ja taide- ja kulttuurilaitoksilta odotetaan tehokkuutta, tuottavuutta ja entistä parempaa taloudellista kannattavuutta. Tämän tulisi luonnollisesti näkyä myös koulutuksessa. Kysymykset siitä, mitä yrittäjyyteen ja liike-elämän toimintoihin liittyviä tietoja ja taitoja taiteen ja kulttuurin ammateissa tarvitaan, nousee internet-aineistojemme tulkinnessa keskeiseen asemaan.

Taiteen ja kulttuurin ammateissa toimivien osaamistarpeet eivät kuitenkaan liity vain alan työllisyyteen, yrittäjyyteen ja arvonlisäketjujen toimivuuteen. Koulutus, hankittu osaaminen, työhön sijoittuminen ja uralla eteneminen vaikuttavat myös yleisemmin taloudelliseen ja yhteiskunnalliseen kehitykseen. Tätä on pyritty osoittamaan tilastoanalyysillä, jotka ovat kohdentuneet sukupuolten väliseen tasa-arvoon, palkkaukseen, koulutustasoon, edessä olevaan sukupolven vaihtumismurrokseen ja alueelliseen kehitykseen. Nämä ongelmat nostetaan esiin myös internet-kyselyssä ja sen tulosten tulkinnoissa.

Tilastoanalyysit osoittavat kuitenkin vain eräitä yleisiä kehityssuuntia, eivätkä ne tavoittaneet kulttuurikehityksen kaikkia alueita ja taide- ja kulttuuritoiminnan usein ajallisesti jaksottuvaa moninaisuutta. Tämä on ilmeisintä alueanalyysien kohdalla. Ne osoittivat voimakasta taiteen ja kulttuurin työvoiman keskittymistä, joka viittaisi siihen, ettei taiteilla ja kulttuurilla olisi paljoakaan käyttöä aluepolitiikan välineenä. Tilastot eivät kuitenkaan tavoita sitä voimakasta kehityssuuntaa, jonka EU:n rahoitus ja erityisesti rakennerahastoperusteinen rahoitus ja ammattikorkeakoulut ovat

tuoneet tullessaan. Osin tilastoaineistomme eivät ulotu ajassa riittävän pitkälle, mutta tämä ei ole ainoa syy. EU-rahoitus synnyttää lähinnä vain projekteja, jotka ovat suuntautuneet usein uusille liitännäisaloille (esim. kulttuurimatkailu, moninainen tapahtumatuotanto) ja joita on usein toteutettu suunnittelijoiden ja freelance-tuottajien toimesta. Niiden vaikutukset eivät ole ilmenneet ammattitilastoissa, eivätkä tule myöskään ilmenemään, ellei tilastojen luokituksia tarkenneta ja täsmennetä taiteen ja kulttuurin osilta.

3. Taiteen ja kulttuurin koulutusjärjestelmät, opiskelijat, valmistuneet ja työmarkkinat

3.1. Koulutuksen tasot ja yleinen määrällinen kehitys

Opetusministeriön internet-sivut määrittelevät Suomen koulutusjärjestelmää seuraavanlaisesti:⁵⁵

”Suomen koulutusjärjestelmä muodostuu peruskoulusta, toisen asteen koulutuksesta sisältäen ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen sekä korkeakouluista, joita ovat ammattikorkeakoulut ja yliopistot. Aikuiskoulutusta tarjotaan kaikilla koulutustasoilla.”

Taiteen ja kulttuurin koulutus kattaa kaikki nämä tasot. Lisäksi maassamme on taiteen ja kulttuurin erikoislukiot ja taiteen perusopetus, joka niveltyy keskeisiltä osin – erityisesti musiikkiopetuksessa – ammatilliseen koulutukseen. Seuraava järjestelmän ja sen tuotoksen tarkastelu kattaa lähinnä kuitenkin vain korkeakoulutason. Kohdennus on periaatteessa sama kuin edellä tilastoanalyysseissä: koulutus luovaan taiteelliseen työhön ja kulttuurin ydinalueiden ammattitehtäviin tapahtuu korkeakoulutuksen tasolla. Toisaalta mukaan otetaan myös eräitä toisen asteen koulutuksen tarkasteluja, jotta työmarkkinatilanteesta saataisiin kokonaiskuva.

Koulutuksen yleistarkastelun ulkopuolelle on jätetty myös tiedeyliopistojen humanistinen koulutus, joka tuottaa peruskoulutettua työvoimaa moniin kulttuurialan ammatteihin. Useimmiten varsinaisen humanistisen koulutuksen saaneiden kouliintuminen työtehtäviin tapahtuu erikoiskursseilla tai työelämässä, josta johtuen humanististen koulutusohjelmien toiminnan ja tuotoksen seuranta olisi vaatinut laajaa erillistutkimusta.

Seuraava tarkastelu kohdistuu ensiksi yliopistolliseen taiteen ja kulttuurin ydinalueiden koulutukseen, jota maassamme antavat *neljä* varsinaista kulttuuri- ja taidealan *yliopistokorkeakoulua*.⁵⁶ Toiseksi keskeiseksi

⁵⁵ Internet-lähde: <http://www.minedu.fi/opm/koulutus/koulutusjarjestelma.html>.

⁵⁶ Tarkastelun ulkopuolelle jäävät myös eräät ”tiedeyliopistojen” taidealojen tiedekunnat ja pienet erillisyyksiköt. Näiden ja erityisesti Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan asemasta ja merkityksestä, ks. Ahonen, Pertti, ”Taide- ja kulttuurialan yliopistokorkeakoulu- ja ammattikorkeakouluopetuksen analyysseja ja arviointeja”, teoksessa Heiskanen, Ilkka, Pertti Ahonen ja Lasse Oulasvirta, mt. 2005, 241–242, 258.

osapuoleksi ovat nousseet ammattikorkeakoulut, joissa on ollut mahdollisuus suorittaa tutkintoja taide- ja kulttuurialan koulutusohjelmissa 1990-luvun puolivälistä lähtien. Kulttuurialan koulutusta antavien ammattikorkeakoulujen lukumäärä on ollut voimakkaassa kasvussa koko 2000-luvun.

Periaatteessa jaon taideyliopistoihin ja ammattikorkeakoulujen taide- ja kulttuurikoulutuksen välillä voisi katsoa vastaavan edellä tehtyä linjausta luovan työn ydinalueisiin ja liitännäisalojen kulttuurituotantoon. Tällainen jakolinja on monestakin syystä vaikeasti perusteltavissa. Laaja humanistinen koulutus tuo mukaan kolmannen elementin ja taidekorkeakouluissa on tapahtunut jatkuvaa koulutuksen tieteellistämistä ja ammattikorkeakouluissa taas ns. academic driftia eli halua kehittää tutkintojärjestelmää kokonaisuudessaan yliopistokorkeakoulujen mallin mukaan.⁵⁷ Toisaalta ammattikorkeakoulujen kehkeytyvän ja laajenevan taide- ja kulttuuriopetuksen myötä toisen asteen ammatillinen koulutus on kytkeytynyt entistä voimakkaammin korkea-asteen koulutukseen. Se on entistä selvemmin nousut lukioasteen rinnalle kanavana, josta oppilaita ohjautuu myös korkea-asteen koulutukseen. Toisen asteen koulutus on yhä edelleen työmarkkinoiden ja erityisesti työmarkkinakilpailun kannalta merkittävä laajuutensa vuoksi. Se on kaikista tasoista määrällisesti suurin (56 oppilaitosta ja yli 11 000 opiskelijaa) ja se tarjoaa monia erilaisia ja usein myös hyvin käytännönläheisiä kulttuuri- ja taidealan koulutusohjelmavaihtoehtoja opiskelijoille.⁵⁸

Yleisesti kiinnostus kulttuurialan toisen asteen ammatillista koulutusta kohtaan on Opetushallituksen ”Koulutuksen määrälliset indikaattorit 2004” -julkaisun mukaan kasvanut jatkuvasti, samoin myös ensisijaisten hakemusten lukumäärä.⁵⁹ Vastaavaa kasvua on kokenut myös toisen asteen kulttuurialan aloituspaikkojen lukumäärä, joka on kasvanut 2 911 aloituspaikasta 3 346 aloituspaikkaan vuosina 2001–2003. Samalla aikaperiodilla kaikkien koulutusalojen yhteenlaskettujen aloituspaikkojen lukumäärä vähentyi 50 020 aloituspaikasta 48 790 aloituspaikkaan. Ensisijaisia hakijoita vuonna 2003 yhtä aloituspaikkaa kohden oli kulttuurialalla 1,8 hakijaa, kun taas kaikkien alojen yhteenlaskettu hakijamäärä aloituspaikkaa kohden oli 1,1 henkilöä. Näin voidaankin yleisesti todeta, että kulttuuriala on nopeimmin kasvava ala myös ammatillisessa toisen asteen koulutuksessa. Tällä on luonnollisesti oma merkityksensä myös korkeakoulutasoisen opetuksen mitoitukselle ja kehitykselle sekä tutkintoa niihin suorittamaan siirtyvien suhteen että myös työmarkkinakilpailun ja työllisyystilanteen kannalta.

⁵⁷ Vrt., Ahonen, mt. 2005, 257–258.

⁵⁸ Kulttuuritilasto 2003. Kulttuuri ja viestintä 2004:1 Tilastokeskus 2005, 256.

⁵⁹ Ammatillisen toisen asteen yhteishäiden ensisijaisten hakijoiden määrä on vähentynyt vuosina 2001–2003 8 prosenttia. Vähennystä on tapahtunut kaikilla muilla aloilla paitsi kulttuurialalla, jonka hakijamäärät ovat kasvaneet 4 prosenttia. Lähde: Kumpulainen, Timo (toim.), Koulutuksen määrälliset Indikaattorit 2004, Opetushallitus 2004.

Kaikki tässä luvussa olevat tilastotiedot pohjautuvat yliopistokorkeakoulujen osalta opetusministeriön ylläpitämään *KOTA Online*-tietokantaan ja ammattikorkeakoulujen osalta niin ikään opetusministeriön ylläpitämään *AMKOTA*-tietokantaan, jollei toisin ole mainittu.⁶⁰

Edellä tilastoanalyysien johtopäätösjaksossa korostettiin sitä, että meillä ei ole tilastoja eikä paljon muutakaan tietoa niistä ammateista, jotka toimivat välittäjinä taiteellisen luovan työn ja kulttuurituotannon välillä. Klerot- hankkeessa on kuitenkin kerätty ja analysoitu tietoja eräästä keskeisestä – ja tavallaan myös uudesta – tämän välittäjäportaasta ammatista, tuottajista. Näitä tietoja on esitetty ja analysoitu Katri Halosen edellä mainituissa julkaisuissa. Ilman näitä tietoja, joihin palaamme myöhemmin, tämän raportin eräät linjanvedot olisivat jääneet heikommin perustelluiksi.⁶¹

⁶⁰ Vrt. <http://www.csc.fi/kota/kota.html> ja [http://www.csc.fi/amkota/Tietokantojen päivittämisestä vastaavat pääasiassa suoraan yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen yhdyshenkilöt](http://www.csc.fi/amkota/Tietokantojen_paivittamisesta_vastaavat_paaasiassa_suoraan_yliopistojen_ja_ammattikorkeakoulujen_yhdyshenkilot). Osan tiedoista toimittaa tietokantoihin Tilastokeskus. Itse suoritettavan päivittämisen johdosta tiedoissa saattaa olla joskus myös puutteita. Tietokannat poikkeavat varsin paljon toisistaan ja mm. AMKOTA ei mahdollista kvantitatiivisen tiedon saamista ulos järjestelmästä ennen vuoden 1997 tilastointeja, toisin kuin KOTA-tietokanta. AMKOTA -tietokannan kautta poimituissa tiedoissa saattaa olla myös eroavaisuuksia aikaisempiin kulttuurialan koulutusta tarkasteleviin tilastointeihin. Syynä on koulutuslaluokituksen muutos, joka tehtiin tilastojen osalta vuonna 2003. AMKOTA -tietokannan vanhoissa valmiissa taulukoissa vuosien 1997–2002 tilastoinnin pohjana on ollut vanha koulutuslaluokitus, kun taas AMKOTA-tietokannasta raporttina ajettaessa kaikki vuodet 1997–2003 tulevat uudella luokituksella.

⁶¹ Halonen, Katri, mt. 2004 ja 2005.

3.2. Korkeakoulutason tutkintojen lukumäärän kehitys

3.2.1. Yliopistosektori

Perustutkintojen lukumäärän kehitys yliopistokorkeakouluissa on pysynyt varsin maltillisena, koska kolmivuotiskaudelle esitetyt tutkintotavoitteet sovitaan opetusministeriön kanssa erillisissä tulosneuvotteluissa.⁶² Toisaalta tulosohjausta on kehitetty tulossopimuskaudelle 2004–2006 enemmän strategisen ohjauksen suuntaan, jonka on katsottu lisäävän yliopistojen autonomiaa. Lähtökohtina ovat olleet yliopistojen oman strategiatyön kehittäminen ja opetusministeriön strategisen ohjauksen korostaminen.⁶³

Ylempien perustutkintojen tavoitteet ovat kulttuuri- ja taidealan yliopistokorkeakouluissa olleet vuosina 1998–2006 seuraavat:

Taulukko 13. Ylempien perustutkintojen keskimääräiset vuosittaiset tavoitteet 1998–2006.⁶⁴

	Maisteritavoite 98–00	Maisteritavoite 01–03	Maisteritavoite 04–06
Taideteollinen korkeakoulu	140	140	165
Sibelius-Akatemia	120	125	140
Teatterikorkeakoulu	35	45	45
Kuvataideakatemia	25	25	30
Yht.	320	335	380

Ylempiä perustutkintoja taas suoritettiin eri kulttuuri- ja taidealan yliopistokorkeakouluissa seuraavasti:⁶⁵

Taulukko 14. Toteutuneet ylempät perustutkinnot vuosina 1998–2004.

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Taideteollinen korkeakoulu	146	126	145	128	148	137	192
Sibelius-Akatemia	120	114	123	111	111	153	125
Teatterikorkeakoulu	43	59	54	44	46	65	43
Kuvataideakatemia	29	17	24	47	18	34	19
Yhteensä	338	316	346	330	323	389	379

⁶² Yliopistot ovat valtion virastoja.

⁶³ Artikkelit: Acatiimi-lehti nro.9/02. Opetusministeriön yliopistoyksikön johtaja Markku Mattila.

⁶⁴ Lähde: Opetusministeriö 2005.

⁶⁵ Ks. myös Liite 8. Kulttuuri- ja taidealan yliopistosektorin koulutusohjelmat.

Taulukkoja vertaamalla voimme havaita, että asetettuihin tutkintotavoitteisiin on maisterin tutkintojen osalta päästy keskiarvoisesti varsin hyvin. Tosin valmistuneiden määrät vaihtelevat opiskelijoiden omasta opiskelun ajoittamisesta johtuen.

Tarkastelua voidaan perustutkintojen lukumäärän osalta kohdentaa myös siten, että suoritettuihin tutkintoihin lasketaan yhteensä alempi (kandidaatti) ja ylempi (maisteri) perustutkinto. Nämä ovat laskettu yhteen taulukkoon 15.

Taulukko 15. Perustutkintojen (kandidaatti + maisteri) lukumäärän kehitys yliopistokorkeakouluissa.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Taideteollinen korkeakoulu	153	183	247	251	189	235	238	234	229	269
Sibelius-Akatemia	115	133	130	142	134	148	134	142	184	142
Teatterikorkeakoulu	37	38	84	56	69	55	51	49	80	50
Kuvataideakatemia	32	37	35	56	48	52	61	28	39	30
<i>Yhteensä</i>	<i>337</i>	<i>391</i>	<i>496</i>	<i>505</i>	<i>440</i>	<i>490</i>	<i>484</i>	<i>453</i>	<i>532</i>	<i>491</i>

Perustutkintojen lukumäärien yhteenlasketussa kehityksessä voidaan havaita tapahtuneen pientä nousua tarkasteluperiodilla 1995–2004. Kehityksessä voidaan havaita kaikilla aloilla laman (1991–1993) jälkeinen valmistusboomi, taideteollisella alalla 1997–1998, musiikissa 1998–2000, teatterin alalla 1996–2000 ja kuvataiteen alalla pitkä vuodet 1998–2001 kattava jakso. Seuraavat boomivuodet ajoittuvatkin sitten vuosille 2003 (musiikki, teatteri ja kuvataide) ja 2004 (taideteollisuus).

Perustutkinnon keskimääräinen suoritus-aika oli Taideteollisessa korkeakoulussa keskimäärin 6,5 vuotta, Sibelius-Akatemiassa 7,7 vuotta, Teatterikorkeakoulussa 4,4 vuotta ja Kuvataideakatemiassa 6,5 vuotta. Suoritus-aika on Teatterikorkeakoulua lukuun ottamatta muiden yliopistojen ja korkeakoulujen perustutkinnon suoritus-aikaa korkeampi (6,3 vuotta).

Sukupuolijakaumaltaan naiset suorittavat perustutkintoja miehiä enemmän varsinkin kulttuuri- ja taidealan yliopistokorkeakouluissa. Taideteollisessa korkeakoulussa perustutkinnon suorittajista oli naisia 64,9 prosenttia aikaperiodilla 1995–2004, luvun ollessa Sibelius-Akatemiassa 65,6 prosenttia, Teatterikorkeakoulussa 61,4 prosenttia ja Kuvataideakatemiassa 64,8 prosenttia.

Muiden Suomessa toimivien yliopistojen ja korkeakoulujen perustutkinnon suorittajista naisten osuus oli vastaavalla aikaperiodilla 60,5 prosenttia. Mikäli lukua haluttaisiin verrata kulttuuri- ja taidealan yliopistokorkeakouluhin, tulisi tietää myös naisten ja miesten osuudet kaikista opiskelijoista.

Kolmivuotiskaudelle esitetyt tutkintotavoitteet koskevat myös tohtorintutkintotavoitteita, jotka ovat kulttuuri- ja taidealan yliopistokorkeakouluisa olleet vuosina 1998–2006 seuraavat:

Taulukko 16. Tohtorintutkintojen keskimääräiset vuosittaiset tavoitteet 1998–2006. ⁶⁶

	Tohtoritavoite 98–00	Tohtoritavoite 01–03	Tohtoritavoite 04–06
Taideteollinen korkeakoulu	2	5	10
Sibelius-Akatemia	4	8	9
Teatterikorkeakoulu	0	2	3
Kuvataideakatemia	0	1	2

Tohtorintutkintoja taas suoritettiin kulttuuri- ja taidealan yliopistokorkeakouluissa seuraavasti:

Taulukko 17. Toteutuneet tohtorintutkinnot vuosina 1998–2004.

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Taideteollinen korkeakoulu	3	2	2	6	3	5	8
Sibelius-Akatemia	4	4	3	6	8	9	5
Teatterikorkeakoulu	0	2	0	4	3	2	0
Kuvataideakatemia	0	0	0	1	1	0	0
<i>yhteensä</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>5</i>	<i>17</i>	<i>15</i>	<i>16</i>	<i>13</i>

Tohtorintutkintotavoitteet näyttävät toteutuvan hyvin Taideteollisessa korkeakoulussa, Sibelius-Akatemiassa sekä Kuvataideakatemiassa. Teatterikorkeakoulussa tohtoritavoitteet ovat jopa jonkin verran ylittyneet kolmivuotiskaudella 2001–2003. Tohtoritavoitteiden vertaaminen muiden yliopistojen tavoitteisiin ei ole kuitenkaan mielekästä, koska taideyliopistojen tohtoriohjelmiin on täysin erilaiset peruslähtökohdat. Ammattiryhmien koulutustason mittareissa taidekorkeakoulujen opiskelijoiden tohtorintutkinnot alkoivat vaikuttaa vasta vuoden 2000 jälkeen.

Tarkastelu voidaan jatkotutkintojenkin lukumäärän osalta kohdentaa myös siten, että suoritettuihin tutkintoihin lasketaan yhteen sekä *lisensiaatin* että *tohtorin* tutkinnot. Nämä ovat laskettu yhteen seuraavassa taulukossa.

Taulukko 18. Jatkotutkintojen (lisensiaatti + tohtori) lukumäärän kehitys yliopistokorkeakouluissa.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Taideteollinen korkeakoulu	4	7	6	8	23	2	6	3	5	8
Sibelius-Akatemia	7	5	5	8	6	10	13	9	14	6
Teatterikorkeakoulu	1	0	2	1	2	0	5	3	3	0
Kuvataideakatemia	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0
<i>Yhteensä</i>	<i>12</i>	<i>12</i>	<i>13</i>	<i>17</i>	<i>31</i>	<i>12</i>	<i>25</i>	<i>16</i>	<i>22</i>	<i>14</i>

Kehityksestä huomataan, että jatkotutkintojen lukumäärät ovat olleet pienoisessa nousussa tarkasteluperiodimme aikana. Varsinkin vuodet 1999, 2001 sekä 2003 erottuvat selvästi suuremmilla jatkotutkintomäärillään.

Kun tarkastelemme sukupuolijakaumaa kaikkien jatkotutkinnon (lisensiaatti / tohtori) kulttuuri- ja taidealan yliopistokorkeakouluissa suorittaneiden kesken, on naisten osuus keskeisesti suurempi kuin muissa yliopistoissa.

⁶⁶ Lähde: Opetusministeriö 2005.

Taideteollisessa korkeakoulussa naisten osuus jatkotutkinnon suorittajista oli tarkasteluperiodilla 1995–2004 noin 67,3 prosenttia, Sibelius-Akatemiassa 47,1 prosenttia, Teatterikorkeakoulussa 89,5 prosenttia ja Kuvataideakatemiassa 64,8 prosenttia.

Muiden Suomessa toimivien yliopistojen ja korkeakoulujen jatkotutkinnon suorittajista naisten osuus oli vastaavalla aikaperiodilla ainoastaan 20,4 prosenttia.

3.2.2. Amk-sektori

Ammattikorkeakoulut vakinaistuivat vuosina 1996–2000, jonka jälkeen tutkintomääriä on pyritty kontrolloimaan opetusministeriön, ammattikorkeakoulujen ylläpitäjien (erityisesti kuntien) sekä ammattikorkeakoulujen välisillä kolmikantaisilla tavoitesopimuksilla.⁶⁷ Tutkintomäärien kontrollointi tapahtuu lähinnä siten, että tavoitesopimuksissa sovitaan mm. koulutusala-kohtaisista aloituspaikoista. Tästä huolimatta ammattikorkeakoulujen kulttuurialalta valmistuneiden lukumäärä on kasvanut erityisen runsaasti koko tarkasteluperiodin 1997–2003. Syynä tähän voidaan nähdä mm. jatkuvasti lisääntyneet erilaiset kulttuurialan koulutusohjelmat sekä tiettyjen yksittäisten koulutusohjelmien (kuten muotoilun koulutusohjelma ja viestinnän koulutusohjelma) räjähdysmäinen kasvu.

Vuonna 1997 kulttuurialoilta tutkinnon suorittaneita oli yhteensä 319 henkilöä yhdeksästä eri koulutusohjelmasta, kun taas vuonna 2000 tutkinnon suorittaneiden lukumäärä oli noussut jo 762 henkilöön 29:stä eri koulutusohjelmasta. Vuonna 2004 tutkinnon suorittaneiden lukumäärä oli noussut peräti 1708 henkilöön 41:stä eri koulutusohjelmasta. *Kasvu on siis ollut lähes eksponentiaalista.*

Kulttuurialalta tutkinnon suorittaneiden lukumäärät koulutusohjelmitain 1997–2004 löytyvät taulukosta 19. Voimakkaimmin kasvaneet koulutusalat ovat helposti paikannettavissa. *Kuvataiteet ja kuvallinen viestintä, media, muotoilu ja taideteollisuus eri muodoissaan ja eri tavoin viestintäaloihin yhdistettynä, musiikki, tanssi ja kulttuuripalvelut.* Kulttuuripalvelujen ja esittävän taiteen koulutuksen lisäksi muita koulutusohjelmia on muutamia: markkinaviestinnän koulutusohjelmat, ohjaustoiminnan koulutusohjelmat, sosiokulttuurisen työn koulutusohjelmat, tuotekehittelyn ja tuotemuotoilun koulutusohjelmat ja verkkomedian koulutusohjelmat. Toisaalta koulutusta tuotantokäytäntöihin tapahtuu lähes kaikissa koulutusohjelmissa ja kulttuurituotannon käytäntöjen opetusta tapahtuu sellaisissa erillisohjelmissa kuten tuottajien koulutuksessa. Tarkastelemme myöhemmin tuottajakoulutuksen erikoisasemaa.

⁶⁷ Vastaavia sopimuksia tehtiin myös kokeiluvaiheessa väliaikaisten ammattikorkeakoulujen kanssa. Ammattikorkeakoulukohtaisia tavoitesopimuksia pääsee tarkastelemaan mm. AMKO-TA-tietokannasta.

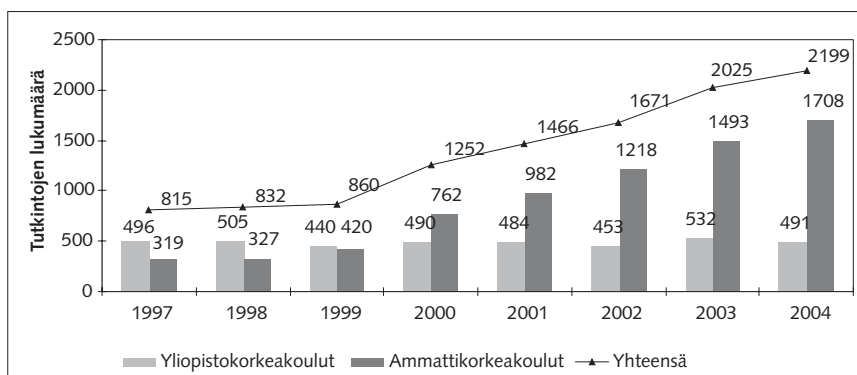
Taulukko 19. Ammattikorkeakouluissa kulttuurialoilta tutkinnon suorittaneiden kehitys koulutusohjelmittain 1997–2004 (nuoret + aikuiset).

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Esittävän taiteen ko			4	6	14	27	43	29
Kirjasto- ja tietopalvelun ko	7	10	4	13	36	31	32	27
Konservoinnin ko	16	5	3	45	3	16	1	52
Kultasepäalan ko				1	5	22	13	14
Kulttuuripalvelujen ko					25	40	94	83
Kulttuurityön ko				18				
Kuvallisen viestinnän ko				21	28	23	29	49
Kuvataiteen ja muotoilun ko	11	16	18	27	38	33	33	29
Kuvataiteen ja viestinnän ko				37	6			
Kuvataiteen ko	10	11	19	46	57	71	49	104
Kuvataiteilijan ko				12		4		
Käsi- ja taideteollisuuden ko	100	89	171	146	129	162	140	141
Markkinointiviestinnän ko					18	1	21	14
Median ko					10	11	25	32
Mediatuotannon ko			4	29	41	36	45	12
Muotoilun ja tuotekehityksen ko					3	3	23	34
Muotoilun ja viestinnän ko	94	105	93	75	82	21	25	2
Muotoilun ko	29	73	76	120	174	166	232	236
Musiikin ko			1	16	47	99	156	192
Ohjaustoiminnan ko						8	20	31
Pop/Jazz -musiikin ko					1	9	13	21
Rakennuskonservoinnin ko		9	2		10	4	7	1
Restauroinnin ko						17	19	24
Sosiokulttuurisen työn ko			12	14	13	13	14	7
Taidemusiikin ko					1	21	21	34
Taiteen ja viestinnän ko				2	13	46	43	44
Tanssinopettajan ko						1	18	12
Teatteri-ilmaisun ko					10	16	14	17
Teatterin ja tanssin ko				17	1			
Tuotekehitykset ja tuotemuotoilun ko	47			5	9	33	12	10
Turkis- ja vaatetusalan ko						2		
UP för biblioteks- och kommunikationstjänster						3	4	4
UP för bildkonst				5		1	11	12
UP för bildkonst och visuell kommunikation	5	9	7	6	15	22	7	1
UP för bildkonst, visuell kommunikation, teater och fritid				8				
UP för hantverk- och konstindustri			2	9			1	
UP för konfektions- och pälsbranschen						1		
UP för kulturinstruktion					1			5
UP för kulturproducentskap						7	11	5
UP för kulturproduentskap och fritidsledare				1	2		1	1
UP för media och design				1			9	17
UP för musik			2	1	2	5	6	5
UP för teater och dans					2	1		
UP i formgivning					16	21	16	28
UP i mediakultur					2	1	14	28
UP i scenkonst							4	9
UP inom audiovisuella medier och kommunikation					5	9	5	
Vaatetusalan ko			2	33	39	56	61	40
Vaatetusalan ko/UP för konfektionsbranschen							3	
Verkkomedian ko					1	17	16	7
Viestinnän ko				39	93	114	165	290
Ympäristö-, media- ja kuvataiteen ko				9	30	24	17	5
AMK-Kulttuuriala YHTEENSÄ	319	327	420	762	982	1218	1493	1708

Naisten osuus kulttuurialan tutkinnon suorittaneista on ammattikorkeakouluissa ollut valitulla tarkasteluperiodilla keskimäärin peräti 76,3 prosenttia. Luku on kulttuuri- ja taidealan yliopistokorkeakoulujen perustutkinnon suorittaneiden naisten prosenttiosuutta huomattavasti korkeampi. Ammattikorkeakouluissa kulttuuriala on pääsääntöisesti erittäin naisvaltainen.

Kun lasketaan yhteen kulttuuri- ja taidealan yliopistokorkeakouluista (perustutkinnot), sekä ammattikorkeakouluista tutkinnon suorittaneiden lukumäärät, saadaan pitkän aikavälin kehitystä esittävä kuvio 3.

Kuvio 3. Kulttuuri- ja taidealan yliopistokorkeakouluista (perustutkinto), sekä ammattikorkeakoulujen kulttuurialoilta (nuoret+aikuiset) tutkinnon suorittaneiden kehitys 1997–2004.

Kuvio selventää sen mikä on jo aikaisemmin tutkintomäärätarkastelun yhteydessä todettu. Kulttuuri- ja taidealan yliopistokorkeakoulujen perustutkintojen lukumäärät ovat pysyneet suhteellisen muuttumattomina, kun taas ammattikorkeakoulujen tutkintomäärät ovat kasvaneet räjähdysmäisesti varsinkin koko 2000-luvun. Käännevuosi on 2000, jolloin ammattikorkeakoulujen tutkintojen määrä sivuutti taideyliopistojen tutkintojen määrän.

3.3. Yliopisto- ja amk-koulutukseen hakeneet ja hyväksytyt

Kun edellä tarkasteltiin tutkintojen lukumäärien kehitystä 1995–2004, on mielekästä tarkastella myös hakijamäärien kehitystä niin kulttuuri- ja taidealan yliopistokorkeakouluissa, kuin myös ammattikorkeakoulujen kulttuurialoilla. Hakemusten määrän kehitys osoittaa kulttuuri- ja taideaineiden suosiota, jota vastaan ammattityövoiman kysyntään ja tarjontaan perustuvien määrällisten koulutuspoliittisten tavoitteidenkin on usein vaikeaa taistella.

Tilastoja lukiessa on syytä havaita, että hakeneiden ja pääsykokeisiin osallistuneiden lukumäärä ei ole sama asia. Jotkut yliopistokorkeakoulut pitävät mm. hakuprosessiaan kaksivaiheisina, jolloin varsinaisiin pääsykokeisiin kutsutaan vasta näytetöiden pohjalta (esim. Kuvataideakatemia). Tässä tarkasteltava perustutkinto-opiskelijoiksi hakeneiden lukumäärä kuvaa siten koulukohtaisesti ensimmäisten hakemusten lukumäärää. Tarkastelutapa on mielekäs, koska kulttuuri- ja taidealan yliopistokorkeakoulut erotuvat muista yliopistoista melko selvästi omaksi ryhmäkseen.

3.3.1. Yliopistosektori

Yliopistokorkeakouluissa perustutkinto-opiskelijoiksi hakeneiden määrä näyttää pysyneen lähes vakiona koko tarkasteluperiodin 1995–2003. Varsinaisiin kulttuuri- ja taidealan yliopistokorkeakouluihin tulee hakemuksia keskimäärin hieman yli 5600 vuosittain, joista Taideteollisen korkeakoulun osuus on noin 2500, Sibelius-Akatemian noin 980 (tosin hakijamäärät ovat hieman laskeneet 1990-luvun lopun tasosta), Teatterikorkeakoulun osuus on noin 1560 ja Kuvataideakatemian osuus noin 580 hakemusta vuodessa. KOTA-tietokannasta ei toistaiseksi ollut mahdollisuutta saada Kuvataideakatemian vuoden 2003 lukuja, joten yhteenlaskettuja määriäkään ei vuoden 2003 osalta ole taulukossa 20 ilmoitettu.

Taulukko 20. Perustutkinto-opiskelijoiksi hakeneet yliopistokorkeakouluissa 1995–2003.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Taideteollinen korkeakoulu	2561	2454	2707	2137	2599	2640	2545	2555	2522
Sibelius-Akatemia	816	1076	1206	1132	1051	883	944	827	939
Teatterikorkeakoulu	1644	1874	1443	1414	1527	1553	1468	1566	1588
Kuvataideakatemia	567	632	642	504	600	638	527	580	
<i>Yhteensä</i>	<i>5588</i>	<i>6036</i>	<i>5998</i>	<i>5187</i>	<i>5777</i>	<i>5714</i>	<i>5484</i>	<i>5528</i>	

Koska pyrkijöitä kulttuuri- ja taidealan yliopistokorkeakouluihin on paljon, ei opiskeluoikeuden saaminenkaan ole helppoa. Yli 5600 hakijan joukosta hyväksytään perustutkinto-opiskelijoiksi ainoastaan keskimäärin 480 henkilöä vuosittain.

Koulukohtaisessa erittelyssä Taideteollisessa korkeakoulussa perustutkinto-opiskelijaksi on hyväksytty keskimäärin noin 225 hakijaa vuodessa, mikä vastaa 8,9 prosenttia kaikista hakijoista. Naisten osuus hyväksytyistä oli samaisella tarkasteluperiodilla keskimäärin 61,6 prosenttia. Vastaava hyväksymisprosentti oli Sibelius-Akatemiassa keskimäärin 158 hakijaa vuodessa sisäänpääsyprosentin ollessa 16,1 prosenttia kaikista hakijoista. Sibelius-Akatemiaan hyväksytyistä naisten osuus oli tarkasteluperiodilla keskimäärin 57,9 prosenttia.

Teatterikorkeakouluun on hyväksytty keskimäärin 72 hakijaa vuodessa, mikä on ainoastaan 4,6 prosenttia kaikista hakijoista. Naisten osuus kaikista hyväksytyistä on Teatterikorkeakoulun osalta ollut keskimäärin 57,4 prosenttia. Kuvataideakatemiassa perustutkinto-opiskelijaksi on puolestaan hyväksytty keskimäärin 34 hakijaa vuodessa, mikä vastaa 5,9 prosenttia kaikista hakijoista. Naisten osuus hyväksytyistä on ollut keskimäärin 52,8 prosenttia.

Sisäänpääsyprosentit ovat kulttuuri- ja taidealan yliopistokorkeakouluissa varsin pienet, sillä muiden yliopistojen ja korkeakoulujen vastaava yhteenlaskettu hyväksymisprosentti oli samaisella tarkasteluperiodilla 26,4 prosenttia. Voidaankin todeta, että Teatterikorkeakoulun 4,6 prosentin ja Kuvataideakatemian 5,9 prosentin sisäänpääsyprosentti tuntuu varsin pieneltä. Naisten osuus muiden kuin kulttuuri- ja taidealan yliopistojen ja korkeakoulujen kaikista hyväksytyistä oli samaisessa tarkastelussa keskimäärin 55,9 prosenttia. Perustutkinto-opiskelijoiksi hyväksytyjen lukumäärää vuosittain havainnollistaa taulukko 21.

Taulukko 21. Perustutkinto-opiskelijoiksi hyväksytyt kulttuuri- ja taidealan yliopistokorkeakouluissa 1995–2003.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Taideteollinen korkeakoulu	182	223	215	123	258	251	309	235	232
Sibelius-Akatemia	150	152	158	155	156	151	179	160	165
Teatterikorkeakoulu	56	57	58	79	88	62	75	88	87
Kuvataideakatemia	28	44	53	34	25	26	28	37	
<i>Yhteensä</i>	<i>416</i>	<i>476</i>	<i>484</i>	<i>391</i>	<i>527</i>	<i>490</i>	<i>591</i>	<i>520</i>	

3.3.2. Amk-sektori

Tämä ammattikorkeakouluja käsittelevä kuvaus eroaa edellisestä yliopistokorkeakouluja käsittelevästä luvusta siten, että tarkastelu on kohdennettu ammattikorkeakoulujen kulttuurialoille hakeneisiin ja aloittaneisiin. Aloittaneet eivät ole sama asia, kuin edellisessä luvussa tarkastelun kohteena olleet hyväksytyt. Hyväksytyjen lukumäärää kulttuurialakohtaisesti ei ole mahdollista saada AMKOTA- tietojärjestelmästä. Syy tähän on ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen erilainen opiskelijahakuprosessi. AMKOTA- järjestelmässä hakijoilla tarkoitetaan tavallisesti ensisijaisia hakijoita. Yliopistopuolella yhteishakujärjestelmää ei ole, joten sama hakija voi esiintyä hakijana useampaan yliopistoon ja useammalle eri alalle.⁶⁸ Edellisessä luvussa tarkastelluissa yliopistokorkeakouluissa tämä on kuitenkin harvinaisempaa niiden erityisen luonteen vuoksi verrattaessa muihin kuin kulttuuri- ja taidealan yliopistoihin ja korkeakouluihin.

⁶⁸ AMKOTA- ja KOTA-tietokannan poikkeamien erot selvitetty opetusministeriöstä 2005.

Tulkitessamme tilastotietoja meidän tulee huomioida jo koulutusjärjestelmäluvun aluksi mainittu koulutuslaluokitusmuutoksen aiheuttama poikkeama AMKOTA -tietokannasta saatavilla olevien valmiiden taulukoiden (vanha koulutuslaluokitus) ja raporttina ajettavien taulukoiden (uusi koulutuslaluokitus) osalta.

Ammattikorkeakoulujen kulttuurialoille on ensisijaisia hakemuksia tullut keskimäärin hieman yli 11 500 vuosittain. Tosin keskiarvoa painaa alas vuoden 1998 AMKOTA-tietokantaan vähäiseksi kirjattu hakijamäärä. Ensisijaisten kulttuurialoille tulleiden hakemusten määrä on kuitenkin ollut kasvusuunnassa koko 2000-luvun.

Taulukko 22. Ensisijaisesti kulttuurialoille hakeneet ammattikorkeakouluissa 1997–2004 (nuoret+aikuiset).

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Kulttuurialalle hakeneet yhteensä	11640	8755	12000	11389	11762	11238	12002	13376

Kulttuurialoilla aloittaneiden lukumäärä on ollut kohtalaisessa nousussa koko tarkasteluajanjakson 1997–2004. Kun vuonna 1997 aloittaneiden lukumäärä oli 1401 henkilöä, oli määrä noussut 2831 henkilöön vuoteen 2004 tultaessa, siis yli kaksinkertaiseksi. Aloittaneiden lukumäärää nostattaa luonnollisesti koulutusohjelmien lukumäärän kasvaminen yhdeksästä 41:een samalla ajanjaksolla. Aloittaneiden lukumäärän kehitystä kuvaa vuosikohtaisesti taulukko 23.

Kulttuurialoilla aloittaneita naisia oli ammattikorkeakouluissa keskimäärin 69,8 prosenttia, mikä on kulttuuri- ja taidealan yliopistokorkeakoulujen vastaavaa osuutta huomattavasti korkeampi.

Muilla kun kulttuurialoilla oli naisten osuus ammattikorkeakouluissa kaikista aloittaneista samaisella tarkasteluperiodilla 56,5 prosenttia.

Sisäänpääsyprosentin vertaaminen kulttuuri- ja taidealan yliopistokorkeakoulujen ja ammattikorkeakoulujen kulttuurialojen kesken ei ole mielekästä johtuen tilastolähtökohtien erilaisuudesta. Jos kuitenkin vertaamme kulttuurialoille hakeneiden ja niissä aloittaneiden määrää ammattikorkeakouluissa, oli prosenttiosuus 20,1 %. Vastaava prosentti oli kaikkien koulutusalojen yhteenlasketulta osalta ammattikorkeakouluissa 30,6 prosenttia.

Taulukko 23. Ammattikorkeakoulujen kulttuurialoilla aloittaneet 1997–2004 (nuoret+aikuiset).

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Miehet (lkm)	423	519	671	761	742	760	879	853
Naiset (lkm)	978	1173	1512	1779	1875	1804	1876	1978
Yhteensä (lkm)	1401	1692	2183	2540	2617	2564	2755	2831

3.4. Vastavalmistuneiden sijoittuminen ja työllistyminen yliopisto- ja amk-sektorilla

Tässä työllisyystarkastelussa luodaan aluksi katsaus kulttuuri- ja taidealan yliopistokorkeakouluista perustutkinnon suorittaneiden työllistymiseen opinahjoittain. Esitetyt luvut perustuvat Tilastokeskuksen työssäkäyntitilastoihin. Tietyn vuoden tutkinnon suorittaneille on haettu työssäkäyntitilaston tiedot.⁶⁹ Luvut kuvaavat henkilön pääasiallista toimintaa vuoden kuluttua tutkinnon suorittamisesta, jollei toisin ole mainittu. Lukuja tarkasteltaessa meidän tulee kiinnittää huomiota myös perustutkinnon suorittaneiden lukumäärään kulloinkin tarkastelun kohteena olevassa yliopistokorkeakoulussa. Prosenttiosuudet kuvataan keskiarvoprosentteina sanallisessa tarkastelussa, mutta esitetyissä taulukoissa prosenttiosuudet on ilmoitettu vuosikohtaisina.

3.4.1. Yliopistosektori

Taideteollisesta korkeakoulusta perustutkinnon suorittaneista 59,4 prosenttia oli palkansaajia tarkasteluperiodilla 1995–2001. Yrittäjiksi oli vuoden kuluttua valmistumisesta päätyneet 7,8 prosenttia perustutkinnon suorittajista. Yrittäjien osuus oli kuitenkin keskimääräisesti hieman kasvanut 2000-luvulle tultaessa. Suurin muutos koski opiskelijoiden määrän *lisääntymistä* 8,4 prosentista 22,4 prosenttiin. Uudelleen opiskelijoiksi siirtyneiden osuus oli keskimäärin 13,5 prosenttia.

Työttömyys on Taideteollisesta korkeakoulusta valmistuneiden osalta pysynyt melko maltillisena ja vuoden kulutta työttöminä oli keskimäärin 5,9 prosenttia perustutkinnon suorittaneista. Lisäksi työttömyysaste putosi 5,6 prosenttiin kahden vuoden kuluttua. Koko väestön työttömyysaste oli samaisella aikaperiodilla Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan 11,9 prosenttia.⁷⁰

Taulukko 24. Taideteollinen korkeakoulu. Perustutkinnon suorittaneiden sijoittuminen 1997–2001.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Palkansaaja	61,7	56,1	59,1	62,0	63,2	59,9	53,9
Yrittäjä	3,6	9,4	4,9	9,9	7,8	10,3	8,3
Opiskelija	8,4	9,4	17,8	13,2	10,4	12,9	22,4
Muu	11,4	8,9	7,7	6,6	7,3	7,8	4,8
Työtön	6,6	9,4	6,1	4,5	5,7	3,9	5,3
Työttömyys 2:n vuoden kuluttua	8,4	6,7	4,5	3,7	5,7	5,2	5,3
Yhteensä prosenttia	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

⁶⁹ Lähde: Opetusministeriö / Tilastokeskus 2005.

⁷⁰ Ks. Työttömyys ja työllisyys tilastoissa. Tilastokeskuksen ja työministeriön tilastojen vertailua. Tilastokeskus 2003.

Sibelius-Akatemiasta perustutkinnon suorittaneista 79,2 prosenttia sijoittui palkansaajiksi tarkasteluperiodilla 1995–2001. Yrittäjänä toimi ainoastaan 0,5 prosenttia, mutta tämä on toisaalta ymmärrettävää koulutuksen erityisluonteen vuoksi. Opiskelijoiksi oli vuoden kuluttua päätenyt 5,6 prosenttia valmistuneista, mikä voi korreloida myös alan hyvää työllistymistä. Keskimääräinen työttömyysprosentti vuoden kuluttua valmistumisesta olikin ainoastaan 3,8 prosenttia, mutta toisaalta se nousi kahden vuoden tarkastelun yhteydessä 4,1 prosenttiin.

Taulukko 25. Sibelius-Akatemia. Perustutkinnon suorittaneiden sijoittuminen 1997–2001.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Palkansaaja	80,3	75,2	78,3	79,6	80,7	86,7	73,8
Yrittäjä	0,0	0,8	0,0	1,5	0,0	0,8	0,8
Opiskelija	8,5	6,8	3,9	8,0	3,7	3,9	4,6
Muu	7,7	3,8	10,1	5,1	7,4	6,3	6,2
Työtön	1,7	6,0	4,7	3,6	3,7	0,0	6,9
Työttömyys 2:n vuoden kuluttua	1,7	7,5	3,1	2,2	4,4	2,3	7,7
Yhteensä prosenttia	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Teatterikorkeakoulusta perustutkinnon suorittaneista 66,4 prosenttia sijoittui palkansaajiksi tarkasteluperiodilla 1995–2001. Palkansaajien osuus on noussut kuitenkin varsin paljon vuoteen 2001 tultaessa. Yrittäjänä toimi ainoastaan 1,0 prosenttia ja opiskelijoiden osuus oli 3,4 prosenttia. Opiskelijoiden pieni prosenttiosuus on varsin mielenkiintoinen, sillä työttömyysprosentti on valmistuneiden keskuudessa ollut seuraavaksi tarkasteltavan Kuvataideakateman kanssa kulttuuri- ja taidealan yliopistokorkeakoulujen korkein, noin 13,7 prosenttia. Toisaalta työttömyysprosentti näyttää laskeneen melko paljon vuosien 1998 ja 1999 huippulukemista 2000-luvulle tultaessa.

Kahden vuoden kuluttua mitattu keskiarvotyöttömyysprosentti laski samaisella aikavälillä 12,9 prosenttiin ja kokonaistyöttömyys vuonna 2001 oli noin 6,3 prosenttia. Koko väestön työttömyysaste aikavälillä 1995–2001 oli työvoimatutkimuksen mukaan 11,9 prosenttia.⁷¹

Taulukko 26. Teatterikorkeakoulu. Perustutkinnon suorittaneiden sijoittuminen 1997–2001.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Palkansaaja	56,5	69,0	57,6	67,2	69,1	70,0	75,0
Yrittäjä	0,0	2,4	1,0	1,6	0,0	1,7	0,0
Opiskelija	6,5	4,8	2,0	1,6	2,9	1,7	4,2
Muu	2,2	2,4	6,1	0,0	4,4	1,7	2,1
Työtön	15,2	11,9	15,2	18,0	16,2	13,3	6,3
Työttömyys 2:n vuoden kuluttua	19,6	9,5	18,2	11,5	7,4	11,7	12,5
Yhteensä prosenttia	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

⁷¹ Ks. Työttömyys ja työllisyys tilastoissa. Tilastokeskuksen ja työministeriön tilastojen vertailua. Tilastokeskus 2003.

Kuvataideakatemiassa perustutkinnon suorittaneista 30,3 prosenttia oli palkansaajina tarkasteluperiodilla 1995–2001. Mielenkiintoiseksi osuuden tekee vuoden 1999 korkea, peräti 62,5 prosentin palkansaajaosuus. Yrittäjinä toimi vuoden kuluttua valmistumisestaan 1,7 prosenttia ja uudelleen opiskelijoiksi siirtyneiden osuus oli melko suuri, peräti 26,0 prosenttia. Osuus on tosin vähentynyt melko paljon 90-luvun keskivaiheen ja lopun osuiksista. Työttöminä oli vuoden kuluttua perustutkinnon suorittaneista noin 15,4 prosenttia, mutta kahden vuoden kuluttua oli keskiarvotyöttömyys pudonnut 13,7 prosenttiin. Koko väestön työttömyysaste on samalla aikaperiodilla ollut Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan 11,9 prosenttia.⁷²

Taulukko 27. Kuvataideakatemia. Perustutkinnon suorittaneiden sijoittuminen 1997–2001.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Palkansaaja	13,5	16,3	21,6	27,9	62,5	39,0	31,1
Yrittäjä	0,0	0,0	5,4	0,0	6,3	0,0	0,0
Opiskelija	32,4	44,2	27,0	29,5	14,6	19,5	14,8
Muu	27,0	4,7	8,1	13,1	6,3	14,6	16,4
Työtön	13,5	14,0	21,6	14,8	4,2	17,1	23,0
Työttömyys 2:n vuoden kuluttua	13,5	20,9	16,2	14,8	6,3	9,8	14,8
Yhteensä prosenttia	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Lopuksi voimme verrata keskenään kulttuuri- ja taideyliopistokorkeakouluista valmistuneiden sijoittumista ja työllistymistä kaikkiin samalla ajanjaksolla maamme koulutusjärjestelmässä perustutkinnon suorittaneisiin (taulukko 28).

Palkansaajia oli 79,6 prosenttia kaikista perustutkinnon suorittaneista. Lisäksi palkansaajien prosenttiosuus kasvoi koko tarkasteluperiodin ajan. Yrittäjien osuus on sitä vastoin ollut kaiken aikaa varsin pieni noin 1,2 prosenttia. Kynnys yrittäjyyteen voi monelle olla kuitenkin melko suuri heti valmistumisen jälkeen ja yrittäjyyteen lähdetäänkin usein myöhäisemmässä vaiheessa kun riittävä kokemuspohja on perinteisestä työelämästä tullut ensin hankittua. Opiskelijoiksi siirtyneiden osuus oli keskimäärin 7,4 prosenttia. Prosenttiosuus on huomattavasti pienempi kuin Taideteollisen korkeakoulun 13,5 prosenttia, tai Kuvataideakatemian 26,0 prosenttia. Toisaalta prosenttiosuus on korkeampi kuin Sibelius-Akatemian 5,6 prosenttia ja Teatterikorkeakoulun 3,4 prosenttia.

Yliopistosektorilla perustutkinnon suorittaneiden työttömyysprosentti näyttää myös pysyttelevän melko alhaalla ollen keskimäärin 4,2 prosenttia.

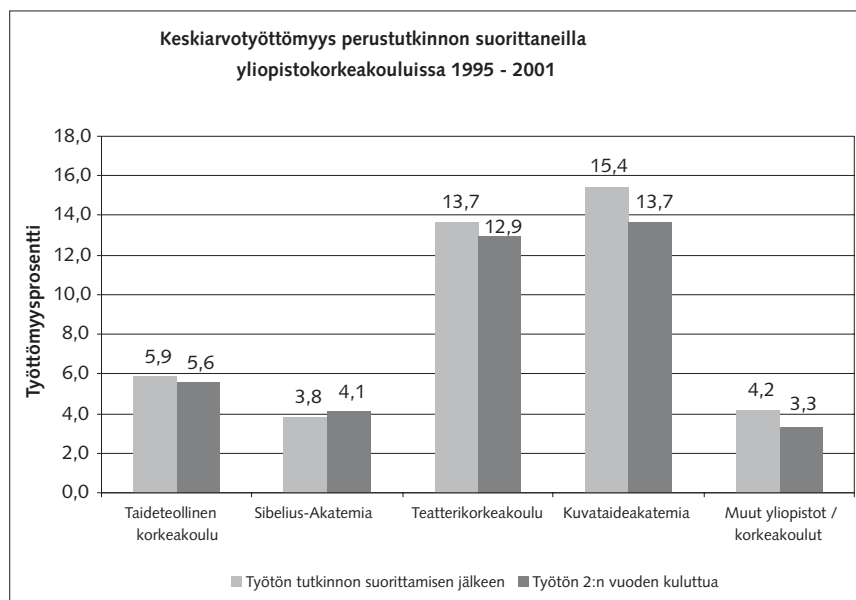
⁷² Ks. Työttömyys ja työllisyys tilastoissa. Tilastokeskuksen ja työministeriön tilastojen vertailua. Tilastokeskus 2003.

Kahden vuoden kuluttua osuus oli laskenut 3,3 prosenttiin. Osuutta verrataan tarkemmin graafisen kuvaajan avulla kulttuuri- ja taidealan yliopisto- korkeakoulujen vastaavaan keskiarvoprosenttiin kuviossa 4. Kuvio heijastaa hyvin Teatterikorkeakoulusta ja Kuvataideakatemiasta valmistuneiden työllistymisongelmia.

Taulukko 28. Muut yliopistot / korkeakoulut. Perustutkinnon suorittaneiden sijoittuminen 1997–2001.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Palkansaaja	72,9	76,7	78,4	80,5	82,1	84,3	82,5
Yrittäjä	1,4	1,3	1,5	0,9	1,1	1,1	1,0
Opiskelija	8,6	9,4	8,0	7,1	6,3	5,6	7,0
Muu	6,6	3,7	4,5	4,7	4,2	3,3	2,9
Työtön	6,1	5,2	4,2	3,7	3,6	3,1	3,5
Työttömyys 2:n vuoden kuluttua	4,4	3,7	3,4	3,0	2,6	2,6	3,1
Yhteensä prosenttia	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kuvio 4. Keskiarvotyöttömyysprosentti perustutkinnon suorittamisen jälkeen kulttuuri- ja taidealan yliopistokorkeakouluista, sekä muissa yliopistoissa ja korkeakouluissa 1995–2001.

3.4.2 Amk-sektori

Tässä työllisyystarkastelussa esitetyt luvut perustuvat Tilastokeskuksen työsäkäyntitilastoihin. Tietyn vuoden tutkinnon suorittaneille on haettu työsäkäyntitilaston tiedot.⁷³ Luvut kuvaavat henkilön pääasiallista toimintaa vuoden kuluttua tutkinnon suorittamisesta jollei toisin ole mainittu. Prosenttiosuudet

⁷³ Lähde: Opetusministeriö / Tilastokeskus 2005.

kuvataan keskiarvoprosentteina sanallisessa tarkastelussa, mutta esitetyissä taulukoissa prosenttiosuudet on ilmoitettu vuosikohtaisina.

Sijoittumistaulukkoon ei AMKOTA- tietokannasta ollut mahdollisuutta saada täysin samoja tietoja kuin edellä tarkasteltuihin kulttuuri- ja taidealan yliopistokorkeakoulutaulukoihin. Esimerkiksi työttömyyslukuja ei AMKOTA- tietokanta mahdollistanut enää kahden vuoden kuluttua tutkinnon suorittamisesta. Lisäksi aikaperioditarkastelu oli erilainen käsittäen vuodet 1997–2001.

Ammattikorkeakoulujen kulttuurinaloilta tutkinnon suorittaneista keskimäärin 65,3 prosenttia oli ollut palkansaajina tarkasteluperiodilla 1995–2001. Vuoden kuluttua tutkinnon suorittamisesta pääasiallisesti toiminnakseen yrittäjyyden ilmoitti keskimäärin 6,5 prosenttia, mikä on keskimääräisesti korkeampi kuin yliopisto- ja korkeakoulututkinnon suorittaneiden keskuudessa. Toisaalta yrittäjien osuus oli laskenut koko tarkasteluperiodin 11,3 prosentista 1,8 prosenttiin. Opiskelijoita oli keskimäärin 8,7 prosenttia tutkinnon suorittaneista ja opiskelijoiden osuus oli puolestaan noussut koko tarkasteluperiodin.

Ammattikorkeakouluista kulttuurinaloilta valmistuneiden työttömyysprosentti oli keskimäärin 11,5% vuoden kuluttua tutkinnon suorittamisesta. Työttömien osuus on kuitenkin noussut erityisen voimakkaasti 2000-luvulle tultaessa.

Taulukko 29. Ammattikorkeakouluista kulttuurinaloilta valmistuneiden sijoittuminen 1997–2001 (nuoret+aikuiset).

	1997	1998	1999	2000	2001
Palkansaaja	65,5	65,1	65,6	69,1	61,4
Yrittäjä	11,3	8,9	6,1	4,6	1,8
Työtön	5,1	9,2	11,2	11,0	21,2
Opiskelija	7,8	7,6	8,7	9,0	10,4
Varusmies	0,0	0,0	0,0	0,0	0,8
Muu	10,2	9,2	8,4	6,3	4,4
Yhteensä prosenttia	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

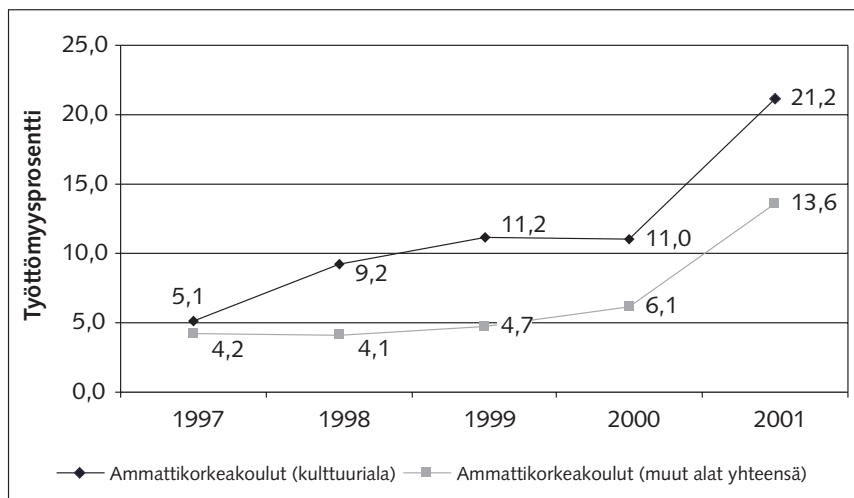
Kun verrataan kulttuurinaloilta tutkinnon suorittaneiden sijoittumista ammattikorkeakoulujen muilta koulutusaloilta valmistuneisiin, ovat erot paikoitellen melko suuria. Palkansaajien osuus kaikista ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneista oli keskimäärin 81,7 prosenttia. Tosin suunta on vuoden 1997 jälkeen ollut tässäkin tarkastelussa laskevaa. Päätoimisena yrittäjänä toimi keskimäärin 1,8 prosenttia valmistuneista vuoden kuluttua tutkinnon suorittamisen jälkeen. Luku on huomattavasti alhaisempi kuin kulttuurinaloilta valmistuneiden keskuudessa. Opiskelijoiden lukumäärä on noussut samassa suhteessa työttömien lukumäärän kanssa ollen keskimäärin 4,4 prosenttia valitulla tarkasteluperiodilla. Työttömien osuus oli

keskimäärin 6,5 prosenttia valmistuneista, mutta osuus nousi erityisen voimakkaasti vuoteen 2001 tultaessa, peräti 13,6 prosenttiin. Työttömyyden nousua kuvaa myös kuvio 5.

Taulukko 30. Ammattikorkeakouluista muilta aloilta valmistuneiden sijoittuminen yhteensä 1997–2001 (nuoret+aikuiset).

	1997	1998	1999	2000	2001
Palkansaaja	83,5	83,7	83,7	83,4	73,9
Yrittäjä	2,6	2,5	1,7	1,4	1,0
Työtön	4,2	4,1	4,7	6,1	13,6
Opiskelija	3,4	3,5	3,9	3,6	7,7
Varusmies	0,0	0,0	0,0	0,3	0,7
Muu	6,3	6,2	5,9	5,3	3,1
Yhteensä prosenttia	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kuvio 5. Pääasiallinen toiminta työtön vuoden kuluttua tutkinnon suorittamisesta ammattikorkeakouluissa 1997–2001 (nuoret+aikuiset)

3.5. Koulutus, ammatillinen todellisuus ja henkisten voimavarojen kehitys ja hyödyntäminen

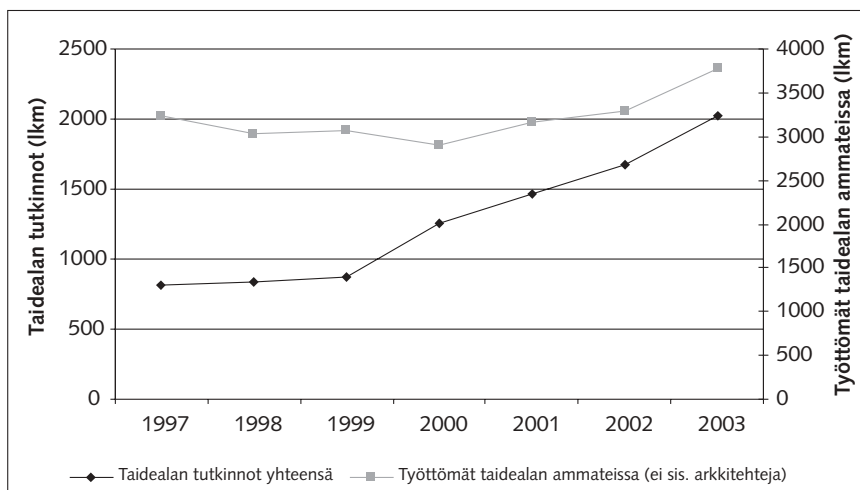
3.5.1. Yliopisto- ja amk- tutkinnon suorittaneiden työllistymisestä kulttuuri- ja taidealan ammateissa 1997–2003: tiivistelmä

Voimme vielä tiivistää edellä esitettyjä tilastoja siten, että taidealan tutkinnot lasketaan yhteen sekä yliopistokorkeakoulujen (perustutkinnot), että ammattikorkeakoulujen osalta. Seuraavaksi esitetyt työttömyysluvut perustuvat työministeriön työnvälitystilastoihin⁷⁴, joista on vähennetty arkkitehtien lukumäärä.

⁷⁴ Työttömyysluvut on kerätty työnvälitystilastoista kulloisenkin vuoden lokakuun lopun mukaan.

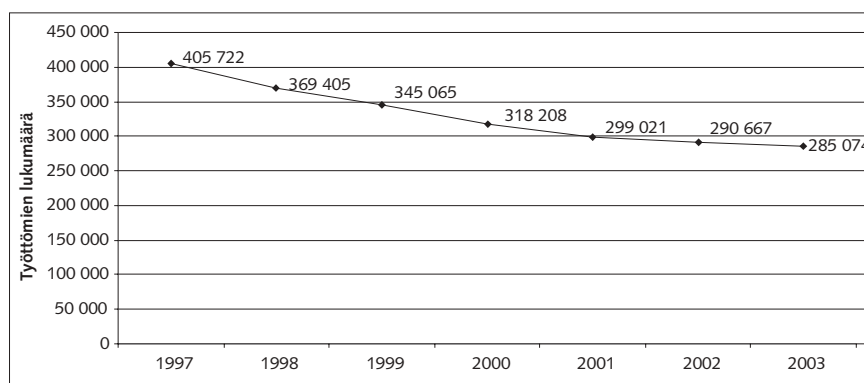
Kuvio 6. Työttömät ja taidealan tutkinnon suorittaneet

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Taidealan tutkinnot yhteensä	815	832	869	1252	1466	1671	2025
Työttömät taidealan ammateissa (ei sis. arkkitehteja)	3242	3026	3075	2911	3156	3302	3769

Lukuja tarkastelemalla havaitaan, että taidealan tutkintojen lukumäärät ovat nousseet voimakkaasti vuodesta 1999 alkaen. Vuodesta 2000 alkaen myös työttömien lukumäärä taidealan ammateissa on kääntynyt selvään nousuun. Kun työttömyyskehitystä peilataan yleiseen työnvälitystilastojen koko väestöä koskevaan työttömyysmäärätarkasteluun⁷⁵, on kehitys käänteinen. Tätä havainnollistaa kuvio 7.

Kuvio 7. Työttömien lukumäärä ilman taidealan työttömiä, sekä arkkitehtejä työnvälitystilastojen mukaan

⁷⁵ Työttömien lukumäärästä on vähennetty taidealan työttömien lukumäärä (ei sis. arkkitehtejä).

3.5.2. Välittäjäportaan rakentamisesta: tuottajien ammatti ja kolmannen sektorin merkitys

Edellä esitetyt tilastoanalyysit kertovat siitä, miten kahden keskeisen tason, yliopistotason ja ammattikorkeakoulutason toiminta työvoiman koulutuksessa on jakautunut niiden välillä ja eri ammattiryhmiin suuntautuneena. Toisaalta, kuten jo aikaisempien tilastoanalyysien tulokset antoivat odottaa, koulutustilastotkaan eivät anna sanottavasti tietoja niistä ammattiryhmistä, jotka yhdistävät varsinaisessa kulttuurituotannossa eri koulutustasojen tuottamaa ammattityövoimaa – tai yleisemmin, henkisiä resursseja – toisiinsa.

Kuten edellä jo todettiin, voimme kuitenkin saada tietoja yhden ”välitysportaan” ammattiryhmän, tuottajien, koulutuksen viime vuosien kehityksestä. Eräillä kulttuurituotannon alueilla, erityisesti elokuvatuotannossa, tuottajien ammattinimike on ollut jo pitkään vakiintunut ja ilmentänyt juuri sitä organisatorista toimintaa, jossa kulttuurituotannon materiaaliset ehdot yhdistetään sisältöjä luovaan toimintaan. Kuten Halonen toteaa, tuottaminen voi kohdistua ”...elokuvan lisäksi muuhun editoriaaliseen kulttuuriteollisuuteen (esim. kirjankustannus, äänitteet), ohjelmanvirtateollisuuteen (esim. radio, televisio), kirjoitetun informaation tuottamiseen (esim. lehdet), sähköiseen viestintäteollisuuteen (esim. uusmedia) sekä esittävään taiteeseen ja tapahtumatuotantoon (esim. teatteri, tanssi, musiikki, näyttelyt).”⁷⁶

Tuottaja siis organisoi tuotannon materiaalisten ehtojen liittämistä sisältöjä luovaan ja tuottavaan toimintaan. Jälkimmäisessä toiminnassa, jota tuottajat siis palvelevat, on kuitenkin tehtävä ero ”perussisältöjen” (käsi-kirjoitus, taideteos) luomisen ja niitä tuotannon tarjoamaan ilmaisuun yhdistävän luovan toiminnan (esim. elokuvaohjaajan tai kuraattorin työ) välillä. Tuottajan työn ja sellaisen luovan työn kuten ohjaajan tai kuraattorin työn välille on usein vaikeaa piirtää rajaa. Samoin, jos tuotanto tapahtuu pysyvän laitospöytäjärjestelmän piirissä, tuottajan työ kytkeytyy tiukasti yhteen laitoksen hallintotehtävien, ”manageroinnin” kanssa ja rajan veto laitosmanagereiden ja tuottajien välillä on usein myös vaikeaa.

Joka tapauksessa, kuten Halonen omassa tutkimuksessaan osoittaa, tuottajakoulutus on laajentunut kattamaan lähes kaikki kulttuurituotannon alueet. Halosen tutkimus kohdistuu uuteen tapahtumatuottajakoulutukseen: sen laajenemiseen ammattikorkeakoululuissa, koulutuksen sisältöihin ja koulutuksen saaneiden työhön sijoittumiseen. Vaikka tutkimus on täten melko kapeasti rajattu, antaa se kuitenkin osviittoja siitä, miten taide- ja kulttuurituotannon välittäjäportaan koulutus ja ammattirakennus on uudistumassa ja mitä ongelmia tässä prosessissa on ilmaantunut.

⁷⁶ Halonen, mt., 2004, 7.

Kulttuurituottajien koulutusohjelmat ovat muotoutumassa nelivuotiseksi alempaan korkeakoulututkintoon johtaviksi ohjelmiksi. Halosen mukaan tapahtumatuottajakoulutusta annettiin vuonna 2003 viidessä eri ammattikorkeakoulussa, joista yksi oli ruotsinkielinen. Näihin ohjelmiin haki vuonna 2003 peräti 2 109 henkilöä; ohjelmiin heistä hyväksyttiin 159 ja keskimäärin kulttuurituottajaksi on opiskelemaan 190 opiskelijaa.

Hyväksymisprosentti kulttuurituottajien koulutusohjelmiin vuonna 2003 oli siis 7,5, kun muille kulttuurialoille se oli samana vuonna 23. Halosen mukaan sisäänpääsykokeissa on aikaisemmin painotettu kulttuurintuntemusta ja omakohtaista suhdetta taide- ja kulttuurielämään, mutta painotus on siirtymässä siten, että keskeiseksi ovat nousemassa hakijoiden sosiaaliset taidot ja organisoitumiskyvyt.⁷⁷ Koulutusohjelmissä painotetaan keskenään neljää sisältökomponenttia: yleissivistystä antavia aineita, johtajakoulutusta ja strategisia aineita, jotka keskittyvät valintoihin erilaisissa poliittisissa ja taloudellisissa ympäristöissä, taideaineita ja tuottajan manageriaalisia (liiketaloustieteellisiä) ja tuotantoprosessiin liittyviä muita operatiivisia taitoja. Näyttää siltä, että mitään yleistä kaavaa siitä, miten näitä sisältöjä tulisi painottaa ja yhdistää toisiinsa ei ole. Opetuksen mielekkäys ja tutkinnon käytännön arvo jäävät vielä toistaiseksi paljolti riippumaan opettajien taidoista, opiskelijoiden omista intresseistä ja koulutukseen liittyvästä käytännön harjoittelusta. Koulutuksen laajempi merkitys taidemaailman ja kulttuurituotannon taloudellisten ja poliittisten ennakkoehtojen välisen yhteyden kehittämisessä on vielä vaikeasti havaittavissa.

Halosen oppilaitoskohtaisten tilastojen ja haastattelujen mukaan tuottajien työllistymisen ensimmäinen vuosi voi olla vaikeaa, sitten työllistyminen muuttuu jatkuvaksi, mutta on projektiperusteisista pätkätöistä koostuvaa ja koko ammattikunnan työllisyys vaihtelee voimakkaasti suhdanteiden mukaan. Tämä vaihtelu taas saattaa heijastua laajemminkin voimistaen taiteen ja kulttuurin yleisen työllisyystilanteen vaihteluja.

Koska tuottajan ammatti on taloudellisesti epävarmaa, riskinottoa pyritään välttämään, josta johtuen yrittäjänä toimiminen ei ole tuottajien keskuudessa yleistä. Halosen mukaan tuottajat – siis tapahtumatuottajat, jotka ovat hänen kohderyhmänsä – pyrkivät mieluummin toimimaan kolmannen sektorin organisaatioissa: järjestöissä ja säätiöjärjestelmissä. Toisaalta työ tällöin on voimakkaasti sidoksissa näiden organisaatioiden saamaan julkiseen rahoitukseen. Toiminnan laajentaminen ja sen merkitys koko kulttuurisektorin kannalta heikkenee, jos toimintamahdollisuuksia markkinaperusteisen kulttuurituotannon suuntaan ei kyetä laajemmin ja intensiivisemmin hyödyntämään.

Tapahtumatuottajakoulutuksen kaltainen kehkeytyvä, mutta toistaiseksi heikosti kohdentuva ja kiteytyvä tilanne vallitsee ilmeisesti myös muiden uusien välittäjäportaan ammattien kohdalla. Tällaisia ammatteja ovat

⁷⁷ Vrt. Halonen, mt. 2004, 66.

taidemanagerien, agenttien, kriitikkojen, uusmedian ja kirjankustannusalan ja eri kuluttajasektorilehtien toimittajien ammatit. Järjestelmällisen koulutuksen ja työmahdollisuuksien laajentaminen näillä kaikilla alueilla kohtaa samoja ongelmia kuin tapahtumatuottajakoulutus. Voidaan jopa kysyä, muuttaisiko formaalin koulutuksen laajentaminen tilannetta nykyistä parempaan suuntaan. Juuri tämän kysymyksen arviointi oli yksi internet-haastattelujemme ydinkysymyksistä.

3.5. 3. Koulutus, henkiset resurssit ja ammattiryhmien koulutuksen ongelmat

Olemme tarkastelleet taide- ja kulttuurialan koulutusjärjestelmää ja sen tuotosta lähinnä koulutukseen hakeutuvien, valmistuneiden määrän ja työllisyyden katsannosta. Vain edellisen jakson tuottajien – ja laajemminkin välittäjäportaan muiden ammattien – koulutusta koskevat kysymykset veivät tarkastelun koko koulutusjärjestelmän keskeisten kysymysten pariin.

Kaikista edellä esitetyistä kysymyksistä saattaa koulutuksen määrän, koulutetun työvoiman kysynnän ja työllisyyden välinen suhde näyttää kaikkein selvimmältä. Samaan ongelmaryhmään voidaan liittää kysymys taiteen ja kulttuurin työvoiman työnantajasektoreista ja yrittäjyydestä.

Toimiala- ja ammattitilastojen analyysien osoittamat keskinäisen vastaavuuden – tai pikemminkin vastaamattomuuden, koulutuksen laajenemisen ja työllisyystilanteen kehityksen analyysit näyttävät kaikki viittaavan samaan suuntaan. Taide- ja kulttuurialojen koulutuksen ja erityisesti ammattikorkeakoulujen eräiden media- ja kulttuurialan koulutuksen viime vuosina kiihtynyt laajeneminen näyttävät ylittävän kulttuurin toimialojen työvoiman tarpeen ja johtavan lisääntyvään työttömyyteen. Jos tarkastelemme sisäänottoja, valmistuneiden määriä ja työllisyystilannetta, taideyliopistojen kohdalla Teatterikorkeakoulu ja Kuvataideakatemia ”ylituottivat” vuosituhaten vaihteessa sekä alempia että ylempiä korkeakoulututkintoja, kun taas Taideteollisessa korkeakoulussa ja Sibelius-Akatemiassa opiskelien ja niistä valmistuvien määrä näytti vastaavan työmarkkinakysyntää. Ammattien ”ylituotantoaloiksi” näytti edellä esitetyissä tarkasteluissa nousevan kuvataide ja kuvallinen viestintä, media, muotoilu ja taideteollisuus eri muodoissaan ja eri tavoin viestintäaloihin yhdistettynä, musiikki, tanssi ja kulttuuripalvelut.

Edellä esitettyjen kulttuurin toimialatilastojen analyysien ja työllisyystilastojen valossa näistä ”ylituotantoaloista” voidaan laajenevan kysynnän johdosta siirtää pois muotoilun ja taideteollisuusalojen koulutus, yliopistotasoinen musiikin koulutus sekä ilmeisesti myös kulttuuripalvelujen koulutus. Pahimmiksi ylituotannon aloiksi jäävät – ja sellaisiksi on kulttuurialojen

koulutuskeskusteluissa usein myös nostettu – kuvataide, kuvallinen viestintä, tanssi ja (ei-klassinen) musiikki. Esimerkiksi taidekorkeakouluissa valmistuneiden määrä ja valmistumisaika vaihtelevat taloudellisten suhdanteiden ja työmarkkinanäkymien vaihtelujen mukaan, joka – samoin kuin koulutuksen jatkaminen seuraavan tutkinnon tasolle tai toiseen rinnakkaiseen tutkintoon – vaikuttaa työttömyyslukuihin.

Kokonaan toinen perspektiivi avautuu, jos asiaa katsotaan koulutuksen tuottamien henkisten resurssien ja toiminnallisten kompetenssien katsannosta. Kysymys on tällöin koulutettujen henkilöiden tiedollisesta ja taidollisesta pääomasta. Koulutettujen henkilökohtaisesti saama hinta tästä pääomasta riippuu työmarkkinoista ja palkkatasosta, mutta tästä riippumatta tällä pääomalla ja sen jakautumisella eri ammattiryhmien kesken ja niiden sisällä on keskeinen merkitys koko yhteiskunnan taloudellisen ja yhteiskunnallisen kehityksen kannalta.

Koulutuksen eri asteiden ja alojen kyvyille tuottaa henkisiä resursseja ja käytännön kompetensseja on kehitelty erilaisia mittareita. Toisaalta ammattiryhmien ja ammattien koulutuksen kautta hankkimalle pääomalle ei ole mitään yleisiä mittareita. Niitä on totuttu mittaamaan epäsuorasti sellaisten taloudellisten mittareiden kuin tuotannon tehokkuuden ja aineettomien voimavarojen (patentit, lisenssit, tekijänoikeudet) lisääntymisen kautta.

Edellä olemme kuitenkin käyttäneet yhtä erittäin karkeaa hankitun koulutuksen määrän tasoa osoittavaa VKTM- indikaattoria. Periaatteessa se mittaa vain eri tavoin painotettujen suoritettujen tutkintojen määrää ja tätä kautta myös koulutusajan pituutta. Voimme kuitenkin käyttää tätä mittaria eräänlaisena vivunvartena tulkitessamme niitä trendejä, joita edellä esitetyt koulutusindikaattorit osoittivat.

Havaitsimme, että taide- ja kulttuuriammattien VKTM on kohonnut suhteellisen hitaasti vuosina 1995–2000. Ainoa ammattiryhmä, jossa se oli laskenut oli ”mainonta”, jossa laskua tapahtui lähinnä voimakkaasti kasvaneessa mainonnan ja markkinoinnin asiantuntijaryhmässä (suunnittelijoissa), kun taas johdon tasolla (mainos- ja tiedotusjohtajat) ja myös operatiivisella tasolla (mainostoimittajat) koulutustaso nousi, edellisessä ryhmässä jopa erittäin voimakkaasti. Vastaavaa VKTM:n nousua tapahtui myös tiedottajien ammatissa.

Audiovisuaalisen alan ammattiryhmässä koulutustaso nousi odotetusti, erityisesti teknisillä aloilla; sama tapahtui supistuvan graafisen alan teknisissä ammateissa. Taide- muotoilu- ja taidekäsityön ammattilaisten VKTM oli noussut suhteellisen voimakkaasti ja sen kasvusta vastasivat erityisesti kuvataiteilijat.

Voimme havaita myös ristiriitaisen VKTM:n kehityksen ns. ”kulttuuri-toimessa”, jossa muiden johtajien (siis erityisesti kulttuurijärjestöissä toimivien) koulutustaso nousi, mutta varsinaisten kulttuurijohtajien (laitosjoh-

tajat, audiovisuaalisen alan tuottajat ja ohjaajat) koulutustaso taas laski. Lisäksi voidaan todeta kahden keskeisen kulttuurialan, näyttelijöiden ja museoalan asiantuntijoiden, koulutustason voimakas nousu.

Voimme yhdistää nämä havainnot tässä luvussa esiin nousseisiin mahdollisiin muutossuuntiin.

1. Ammatin hankkineiden tai siihen koulutuksessa olevien kysyntä kasvaa, joka laajentaa ammattikuntaa ja johtaa (ainakin lyhyellä aikavälillä) koulutustason laskuun. Koulutusta jätetään kesken, lisää työvoimaa etsitään ja sille annetaan erikoiskoulutusta alemmilla tutkintotasoilla.

2. Ammatin hankkineiden ja koulutettavien määrä ja koulutustaso nousevat, mutta kysyntä ei kasva. Kun työttömiä ei lasketa työlliseen työvoimaan, seurauksena on työllisen työvoiman yleinen koulutustason nousu – edellyttäen, että korkeimmin koulutetut ovat myös alemmin koulutettuja ”työmarkkinakelpoisimpia”.

3) Teknologinen kehitys supistaa työvoiman tarvetta, mutta lisää koulutuksen ja kompetenssien tarvetta, jolloin keskimääräinen koulutustaso nousee, erällä erittäin erikoistuneilla aloilla kuten kirjastot, museot ja arkistot hyvinkin voimakkaasti.

4) Koulutustasojen ja tutkintojen keskinäistä hierarkiaa muutetaan lisäämällä keskitasolle ylempiä portaita ja/tai kehittämällä niitä erikoistumisen ja uusien ammattien ja tutkinto- ja ammattinimikkeiden kautta, jolloin korkeamman tason koulutus joutuu työmarkkinapuristukseen, jossa se sekä lisää koulutusohjelmien vaatavuutta että tehostaa tutkinnon suorittamista.

5) Voimakkaisiin muutoksiin liittyy aina poliittis-hallinnollisia muutoksia, jotka voivat näkyä johtajatasolla sekä koulutustason laskuna (julkisen ja julkisesti tuettu toiminta) että nousuna (järjestökenttä).

Näitä kaikkia muutoksia löytyy edellä esitettyjen aineistojen mukaan maamme taiteen ja kulttuurin koulutuksen, työmarkkinoiden ja ammattiryhmien kompetenssien kehityksen keskinäisissä vaikutussuhteissa. Koska ne tapahtuvat ammattiryhmien ja yksittäisten ammattien tasolla, ne näkyvät harvoin ammattialakohtaisissa tilastoista ja karkaavat myös koulutuksen määrällisen suunnittelun näkökentästä.

Voimme sitten edellä esitettyjen ammattirakenneara-analyysien ja koulutustietojen avulla ennakoida, mitä taiteen ja kulttuurin ammattiryhmien VKTM:lle tulee tapahtumaan? Ja mitä nämä muutokset voisivat merkitä luovuuden älyllisten voimavarojen ja käytännön kompetenssien (taidot ja innovatiivisuus) kannalta?

Koulutuksen määrällisten suunnitelmien mukaan taiteen ja kulttuurialojen ammatillista koulutusta tullaan supistamaan melko voimakkaasti ja opetuksen laatua parantamaan. Taideyliopistojen koulutus tulee kuitenkin säilymään määrällisesti nykyisellä tasolla tai sitä supistetaan vain lievästi. Tältä perustalta voimme ennakoida, ettei mitään merkittäviä muutoksia VKTM- indikaattorilla tule tapahtumaan ennen vuotta 2008.

Tämä ei merkitse sitä, ettei kehitys voisi kulkea nykyistä ongelmallisempaan suuntaan erityisesti edellä esiin nostettujen älyllisten voimavarojen ja käytännön kompetenssien kannalta. Keskeinen kysymys on taiteen ydinalueiden ja muun liitännäisen kulttuuritoiminnan yhteen nivominen, siis tavallaan luovan työn tuotteiden tehokas käyttöön ottaminen. Tällöin keskeiseen asemaan nousee ensiksi ammatillisen koulutuksen ja korkeamman asteen koulutuksen saaneiden ammatinharjoittajien keskinäinen tasapaino, toiseksi johtavien ammattien merkitys tuon tasapainon ylläpidossa, kolmanneksi taiteen ja kulttuuritoiminnan alueen oma yritystoiminta ja neljänneksi taide- ja kulttuuritoiminnan kaikkien alueiden (laitosten, järjestöjen ja yritysten) johdon koulutus ja rekrytoituminen.

Ensimmäisellä ongelma-alueella keskeinen ongelma ei ole niinkään koulutettujen määrän epätasapaino, vaan myös taidekorkeakoulujen opetuksen tieteellistyminen ja ammatillisen koulutuksen "academic drift", halu nostaa koulutuksen tasoa tieteellisten yliopistojen tavoitteiden ja tutkintojen ja koulutusprinsiippien mukaiseksi. Toisella alueella ongelmaksi nousee korkeamman keskitason koulutuksen määrän voimakas kasvu, joka voi katkoa luovan työn tulosten siirtoa kulttuurituotantoon. Kolmannen alueen keskeisin ongelma on yrittäjätoiminnan matala taso taiteen ja kulttuurin ydinalueiden, mutta ilmeisesti myös korkeakoulutasoisen ammatillisen koulutuksen saaneiden halu välttää yrittäjyyteen liittyviä riskejä ja toimia mieluummin freelance-perustalla tai kolmannen sektorin organisaatioiden puitteissa. Neljännellä alueella keskeisin ongelma on todennäköisesti toimintaa toteuttavien organisaatioiden johdon koulutusalojen ja – tason lisääntyvä erilaisuus, joka saattaa vaikeuttaa yhteistyön (partnerships) kehittämistä.

Yhdessä kaikki nämä teesit ja havainnot näyttävät viittaavan siihen, etteivät taiteen ja kulttuurin tuottamien henkisten voimavarojen koulutuksellinen lisääminen ja käytännön hyödyntäminen olisi nyt parhailla mahdollisilla raiteilla koulutuksen suunnittelun ja työmarkkinakysynnän kannalta. Seuraavat internet-kyselyillä hankitut aineistot valaisevat sitä, missä määrin delfoi-asiantuntijat näkevät koulutusjärjestelmässä ongelmia ja mitä uusia osaamistarpeita he paikantavat.

4. Internet-kysely: kohdennus, analyysit ja asiantuntija-arviot eri alojen muutosprosesseista ja tulevista osaamistarpeista

4.1 Internet-kysymysten kohdennus

Internet-kyselyt aiottiin jo alun perin kohdentaa lähinnä taide- ja kulttuuritoimintojen kaikkein ”kulttuurisimmille” alueille, siis ensisijaisesti taide- ja kulttuuritoimintojen ydinalueille ja toissijaisesti kulttuuriteollisuuden sisältötuotannon toimintoihin. Tilastoanalyysit vahvistivat, että tämä ratkaisu oli mielekäs. Toisaalta analyysit osoittivat myös, että näiden alueiden kehitystä ei voida tutkia irrallaan liitännäisaloista ja ammasteista, joita ne omalta osaltaan ylläpitävät ja jotka myös ylläpitävät niitä.

Tätä internet-kyselyyn perustuvan osaamistarpeiden analyysin kohdennusta puolsi myös se, että aikaisempi laaja TES- projekti selvitti viestintäalan kehitystrendit ja osaamistarpeet vuoden 2000 tilanteessa ja käynnissä oli KLEROT- hankkeen rinnalla toinen ESR- rahoitteinen viestinnän alat kattava hanke.

Näistä lähtökohdista päädyttiin internet-kyselyn kohdealueiden valinnoissa seuraaviin ratkaisuihin.

Ensimmäisen kohdealueen muodostivat luovan taiteellisen työn toimialat ja ammatit, joilla aikaisemman tutkimustiedon ja omien alustavien tilastoanalyysien perusteella voitiin havaita voimakkaita muutoksia ja näistä johtuvia ongelmallisia kytkentöjä laajempaan kulttuurituotantoon. Näiksi valittiin kuvataiteet, valokuva, ja musiikki. Musiikin toimiala- ja ammattijakautuma kattaa kuitenkin luovan työn lisäksi laajan kirjon esittävän taiteen ja viihdemusiikin ja musiikkiteollisuuden ammatteja.

Toisen kohdealueen toimialoiksi ja ammasteiksi valittiin esittävät taiteet ja niistä musiikin lisäksi teatteri ja tanssi.

Kolmannen kohdealueen toimialat ja ammatit valittiin luovan työn läheisistä kulttuurituotannon liitännäisaloista, joista mukaan otettiin musiikkiteollisuuden lisäksi kirjankustannus ja audiovisuaalinen kulttuurituotanto. Jälkimmäiset kaksi alaa toivat mukaan myös luovan työn ammatteja, kirjallisen luovan työn, elokuvan ja mediataiteen luovat ammatit.

Kulttuuripalveluista otettiin mukaan kaksi "muistiorganisaatioiden" toimialaa, kirjastot ja museot, jotka rajattiin kattamaan vain julkiset kirjastot ja taide- ja historialliset museot.

Kulttuuritoimen laitos- ja yritysjohtoa koskevat ammatit päätettiin jättää erillisen tarkastelun ulkopuolelle, koska KLEROT- hankkeen tuottaja-koulutusosuuden katsottiin kartoittavan riittävästi niiden muutossuuntia ja uusia osaamistarpeita.

Internet-kyselyjen kohdentamisessa pyrittiin myös siihen, että kyselyjen kohteena olevat alat olisivat koulutukseltaan riittävän yhtenäisiä, jotta ammatilliset muutokset voitaisiin kytkeä helposti eri tasojen koulutusjärjestelmien välisen työnjaon ja niiden tuottaman erilaisen osaamisen keskinäisen hyödyntämisen ongelmiin. Kuten edellisen luvun koulutusjärjestelmän tarkastelu osoitti, kirjankustannuksen ja kirjasto- ja museoalojen osalta tätä kytkentää ei voitu luoda, joten koulutusjärjestelmän ongelmien paikannus ja arviointi perustuu yksinomaan internet-kyselyn tuotoksiin.

Internet kyselyn kohdealueuudelle muodostui täten seuraavaksi:

1. Kuvataidealat (valokuva-ala mukaan lukien)⁷⁸
2. Muotoilu
3. Musiikki
4. Teatteri
5. Tanssi
6. Kirjankustannusala
7. Audiovisuaalinen ala/elokuva
8. Museoala/historialliset ja taidemuseot
9. Kirjastoala /yleiset kirjastot

Ne ammatit, jotka laajasta taulukon 3 mukaisesta luettelosta tulivat näiden alueiden kautta mukaan, olivat seuraavat:

- kuvataiteilijat
- graafiset suunnittelijat
- taideteollisen alan suunnittelijat ja taiteilijat
- taide- ja taideteollisen alan asiantuntijat
- kirjailijat ja dramaturgit
- klassisen musiikin säveltäjät, muusikot ja laulajat
- viihdemuusikot, laulajat ja tanssijat

⁷⁸ Mukaan otettiin alkujaan myös valokuvaus. Alan vastausprosentti jäi kuitenkin niin alhaiseksi, että saatuja vastauksia ei lähdetty analysoimaan omana ryhmänään, joskin niistäkin nostettiin esiin yksittäisiä ongelma-alueita. Valokuva-alan asiantuntijavastauksia voitiin kuitenkin käyttää niiden vastausten analyyseissä, jotka koskivat taide- ja kulttuurialaa kokonaisuudessaan.

- tanssitaiteilijat
- näyttelijät
- teatteri- ja elokuvaohjaajat ja tuottajat
- kirjakustannusalan ammattilaiset
- av-alan/elokuvan ammattilaiset
- kirjastonhoitajat, informaattikot
- museoalan asiantuntijat, ammattilaiset.

Yhteensä vuoden 2000 tietojen perusteella näissä ammateissa toimi *24 800 henkeä*, joista vajaat 15 000 toimi taiteellisen työn ”ydinalueilla”.⁷⁹

Asiantuntijoille esitettyjä kysymyksiä ei kuitenkaan kohdennettu yksittäisiin ammatteihin vaan edellisen luettelon yhdeksän ammattialueen ongelmiin ja näistä johdettavissa oleviin osaamistarpeisiin. Internet-kyselyn vastaajille annettiin täten vapaus paikantaa ongelma-alueita ilman tilastollisen ammattiluokituksen pakkopaitaa. Ainoa yksittäisiin ammatteihin suuntautunut kysymyssarja koski uusia ja katoavia ammatteja.

Ensimmäisen kyselykierroksen teemat ja kysymykset kehiteltiin tutkijoiden ja lumipallo-otoksen ensimmäisen ydinryhmän yhteistyönä ja esitetään kokonaisuudessaan liitteessä 1. Toinen koulutusjärjestelmän asiantuntijoille kohdennettu kierros tarkensi näkemyksiä jo ensimmäisellä kierroksella esiin nousseista osaamistarpeista ja kartoitti näkemyksiä taide- ja kulttuurialan koulutusjärjestelmien toimivuudesta.

Koska tilastolliset analyysit ja internet-kyselyn suunnittelu ja ensimmäisen kierroksen toteuttaminen tehtiin rinnakkaisena työnä, edellä esitetyt tilastoanalyysien tulokset eivät palvelleet suoraan ensimmäisen kyselykierroksen kyselyjen laatimista. Toisen kierroksen kyselyt perustuivat jo edellä esitetyille koulutusjärjestelmän toiminnan, tuotoksen ja työmarkkinatilanteen analyyseille.

Seuraava tulosten esittely ja tulkinta lähtee liikkeelle asiantuntijoiden esittämistä ammattialojen elinkeinorakenteen muutossuuntien arvioista ja SWOT- analyyseista, jatkaa sitten heidän osaamistarvearvioillaan ja päättyy heidän näkemyksiinsä ammattialojen koulutusjärjestelmien toimivuudesta.

4.2 Asiantuntijoiden arviot elinkeinorakenteen (ammattialojen) muutoksista

Elinkeinorakenteen keskeiset muutossuunnat kartoitettiin alakohtaisesti kahdentyyppisillä kysymyksillä. Toisaalta vastaajia pyydettiin kommentoimaan kysymyksessä esitettyjä kohdealueen yleisiä muutossuuntia, toisaalta

⁷⁹ Vrt. edellä taulukot 4 ja 5.

heitä pyydettiin nimeämään kolme tärkeintä muutosaluetta, joita oma ammattiala joutuu kokemaan viiden seuraavan vuoden aikana.

Keskeisten elinkeinorakenteen muutossuuntien löytyminen ei ollut yksiselitteistä, vaan vastaukset hajosivat pääsääntöisesti melko voimakkaasti. Toisaalta vastaukset eivät näiltä osin myöskään olleet vastaajien kannalta yksittäisiä erittelyjä, vaan kytkeytyivät yhteen heidän ammatteja ja koulutusta koskevien näkemystensä kanssa.

Kuvataideala

Kuvataiteen elinkeinorakenteen muutosta koskevat kysymykset kohdennettiin kahtaalle, toisaalta alan eriytymiseen, toisaalta kuvataiteen markkinoihin.

Kuvataidealan eriytyminen nähtiin kaksisuuntaisena prosessina. Toisaalta alalla tapahtuu sisäistä eriytymistä, sinne syntyy uusia luovan työn alueita ja genrejä, toisaalta kuvataiteilijoiden työ niveltyy entistä voimakkaammin muihin taiteisiin.

Toiseksi keskeiseksi muutossuunnaksi vahvistettiin maamme taide-markkinoiden heikkous. Niiden ei nähty vielääkään toipuneen 1990-luvun alun taidemarkkinoiden romahduksesta eikä laman jälkeisestä julkisen tuen ja erityisesti julkisten, mutta myös yritysten tekemien taideostojen väheneemisestä. Ammattialan monipuolistuminen sekä uuden teknologian tuomat uudet työmuodot ja taiteen myyntikanavat (esim. internet) eivät ole riittäneet korvaamaan kuvataiteiden talouden yleistä heikkenemistä. Useassa ammatissa toimiminen ja työttömyys ovat lisääntyneet – osin myös siitä syystä, että alan koulutus on monien asiantuntijoiden mielestä viime vuosien aikana ylimitoitettu. Mitään nopeaa muutosta tilanteeseen ei odotettu tapahtuvan seuraavien 5–8 vuoden aikana.

Muotoilu

Muotoilualan elinkeinorakenteen muutossuuntia koskevat kommentit kohdentuivat paljolti neljälle alueelle: kansainvälistymiseen, yritysraakenteeseen, muotoilun ja teollisen tuotannon välisiin suhteisiin ja verkottumiseen. Suomalaisen muotoilun suomalaisuus on ollut tavallaan osa muotoilijoidemme tavaramerkistä, mutta sillä ei enää kovenevilla kansainvälisillä muotoilumarkkinoilla ole samaa merkitystä kuin ennen. ”Menestyäkseen on kyettävä kilpailemaan myös valtavirrassa, eikä vain uniikkiudessa”.

Toiseksi suomalainen muotoilutoiminta on toiminnallisten tavoitteiden ja organisoitumisen kannalta pirstoutunutta. Materiaalipohjaisina taitelijoina ja graafisen muotoilun alueilla muotoilijat kilpailevat kuvataiteilijoiden kanssa, käsityömuotoilijat ja taideteolliset suunnittelijat toimivat joko yrittäjinä tai teollisten yritysten palveluksessa. Keskeinen kehittämisiongelma

on asiantuntijoiden mukaan muotoiluyritysten kehittäminen. Ne toimivat nyt useimmiten jonkin kapean ja eriytyneen alan piirissä; laajemmat useita muotoilun aloja kattavat toimistot ovat harvinaisuuksia, josta johtuen myös yritysten näkyvyys, kasvu ja kannattavuus ovat heikkoja. Muotoilu itse taas ei ole kyennyt tai osannut hyödyntää tutkimusta oman toimintansa tukena. Kolmanneksi yritysten halu ja kyky käyttää muotoilua kilpailuvalltina on aina viime vuosiin saakka ollut suhteellisen heikkoa ja keskittynyt lähinnä vain erälle kulutushyödykealoille. Eräs viime vuosien voitto on ollut, että perinteinen metalliteollisuus – jopa konerakennusala – on alkanut käyttää muotoilusuunnittelua ja muotoilufirmojen palveluja. Yleisemmin mielenkiinto muotoilupalveluja kohtaan liike-elämässä on lisääntynyt ja muotoilutoimistot ovat heränneet siihen, että omia palveluja pitää markkinoida. ”Muotoilusta on tullut yhä enemmän konsultaatiota”.

Vastatauksissa korostettiin muotoilun ja teollisen tuotantotoiminnan läheistä yhteisyyttä. Jotkut asiantuntijat jopa katsoivat, että muotoilua ei tulisi lainkaan pitää omana elinkeino- ja tuotantoalana, vaan sen sijaan tulisi puhua muotoiluintensiivisestä tuotantotoiminnasta. Samalla tavalla käsityö – käsin tehty uniikkituotanto – tulisi nähdä palvelualojen oleellisena osana.

Monista esiin nostetuista ongelmaryhmistä huolimatta asiantuntija-arviot näkivät muotoilun merkityksen taloudellisena tekijänä kasvavan selvästi seuraavan 5–8 vuoden aikana.

Musiikki

Musiikkiala todettiin luovan työn ja esittävän taiteen osalta erittäin elinvoimaiseksi ja kansainvälisesti tunnetuimmaksi suomalaisen taiteen ja kulttuurituotannon alueeksi. Toisaalta elinkeino- ja ammattialana sen teknologiaan, kansainvälistymiseen ja yritystoimintaan liittyvät vaikeudet todettiin myös suuriksi. Vaikka suomalainen musiikki on säilyttänyt johtoasemansa kotimaan markkinoilla, suuret kansainväliset yhtiöt hallitsevat äänitemarkkinoita, kotimainen yritys rakenne on heikko, huolimatta pienten yritysten lukumäärän lisääntymisestä ja kaikkien teknologisten ja tekijänoikeudellisten muutosten keskellä on vaikeaa arvioida ja ennakoita, millaisiksi arvonalisäketjut muodostuvat ja miten hyödyt jakautuvat luovan työn, tuotannon ja jakeluportaiden kesken. Hajonta tulee lisääntymään – rahavirrat muotoutuvat yhä erilaisemmiksi eri musiikkigenereissä ja äänitteiden perinteisen myynnin väheneminen pakottaa kaikki tuotantoketjun osapuolet etsimään uutta ansaintalogiikkaa. Genre-luokitukset ja tyyli suunnat muuttuvat nopeasti ja crossover- musiikki lisääntyy.

Suomalaisen viihdemusiikin kansainväliset menestystarinat lisääntyvät, mutta voitot kotiutetaan edelleen ja enenevässä määrin ulkomaille.

Vakaisuutta tilanteeseen tuo laaja musiikkikoulutusjärjestelmä. Sekin nähtiin osin liian kapeasti suuntautuneena, siitä huolimatta, että kevytmusiikki saa nyt jo ansaitsemansa huomion ja sen opiskelijamäärät ovat sivuuttaneet taidemusiikin opiskelijoiden määrän.

Nykyinen suhteellisen vakiintumattoman tilan nähtiin jatkuvan vielä seuraavien 5–8 vuoden aikana. Edellä mainittujen syiden lisäksi tähän vaikuttaa perinteisen levymyynnin ja ”vapaan” ja internet-jakelun välinen kamppailu. Vasta sen – ja siihen liittyvien tekijänoikeusongelmien – ratkettua voidaan nähdä, kuinka elinvoimainen suomalainen musiikkielämä todella on muunkin kuin perinteisen taidemusiikin alueella.

Teatteri

Vastauksissa toistui jo pitkään esillä olleet julkisen rahoituksen määrän ja kanavoinnin ongelmat. Valtionosuusjärjestelmän kautta kanavoidun julkisen tuen pysähtyneisyys ja kustannuskehitykseen verrattuna jopa reaalin taantuminen nähtiin koko teatterin kenttää heikentävänä ja radikaalisti muuttavana tekijänä. Kunnallinen päätöksenteko ja omistajapolitiikka teattereiden – ja muidenkin taidelaitosten kohdalla nähtiin sattumanvaraisena ja näkemyksettömänä. Valtavirtatuotanto – varmoihin menetykappaleisiin ja ”jokaiselle jotakin” perustuva ohjelmapolitiikka yleistyy ja sitä tehokkaasti käyttävät väkirikkaiden kaupunkialueiden teatterit menestyvät, kun taas pienempien keskusten laitosteatterit ja taiteeseen ja uuteen ja kokeilevaan panostavat teatterit ja teatteriryhmät marginalisoituvat.

Vaikka Suomessa on hyviä näytelmäkirjoittajia ja dramaturgeja ja tuotannollista ammattitaitoa, suomalainen teatteri on viime vuosina sulkeutunut kotimaan rajojen sisälle – osin siitä syystä, että resursseja ei ole kansainväliseen esitystoimintaan. Laitosteattereiden työsuhteiden pätkittämistä ja freelance-toiminnan lisääntymistä ei pidetty vain huonona asiana, vaan se nähtiin myös tuotantoa joustavoivattavana tekijänä. Samalla todettiin, että teatterin tekijöiden näkyvyys-, menestys- ja tuloerot kasvavat.

Tanssi

Tanssi, toisin kuin teatteri, nähtiin asemiaan voimistavana alana, vaikka senkin katsottiin kärsivän samoista julkisen rahoituksen heikkenemisen ja väärän kohdennuksen ongelmista kuin teatterin. Voimistumiseen on kaksi syytä: tanssin – erityisesti modernin tanssin – yleisösuosion kasvu ja kansainvälinen taiteellinen menestys. Samoin tanssi on hyötynyt uuden teknologian tarjoamista esitysteknistä mahdollisuuksista – ja osannut niitä myös taiteellisesti hyödyntää.

Rahoitusongelmista johtuen tanssin alueella tapahtuu "feet and brain drainiä", huippukoreografien, tanssijoiden ja tanssiryhmien siirtymistä toimimaan muissa maissa. Tanssin aluekeskusohjelman toteuttaminen saattaa parantaa tanssin tilannetta jossakin määrin, mutta tuskin tämän ongelman suhteen. Toisaalta taidemusiikin esimerkki osoittaa, ettei taiteilijoiden menettäminen ulkomaille aina merkitse kotimaisen taidetilanteen heikkenemistä.

Eräissä vastauksissa arvosteltiin tanssialan koulutuksen liian voimakasta laajentamista, jonka nähtiin johtavan alityöllistymiseen ja palkkio-/palkkatason laskuun. Toisaalta eräät vastaukset korostivat, että ne, jotka eivät halua tai pääse taiteelliseen ydintyöhön, luovat mahdollisesti itselleen työpaikkoja sellaisilla aloilla kuin yhteisötanssi tai hoito- ja vanhustyö.

Kriittisistä havainnoista huolimatta tanssin tulevaisuus seuraavien 5–8 vuoden aikavälillä nähtiin selvästi positiivisena, joskin edessä on kasvun asemasta pikemminkin tasapainottamisen ja institutionalisoitumisen aika. Tähän uskottiin ja toivottiin kansainvälistymisen syöttävän jatkuvasti uutta dynamiikkaa.

Kustannusala

Kysymyksissä tiedusteltiin erityisesti, mitä vaikutuksia vastaajat näkivät kustannusalan keskittymisen synnyttävän kirjankustannuksen alueella. Yleisin reaktio oli, että keskittyminen ei sinällään supista tarjontaa, heikennä kirjailijoiden mahdollisuuksia saada teoksiaan julkaistua tai heikennä kirjankustannusalan ammattilaisten työllisyyttä. Rinnan keskittymisen kanssa syntyy tuotantotekniikan kehityksestä ja painatuskustannusten alenemisestä johtuen myös jatkuvasti uusia erikois- ja pienkustantamoja, joka mahdollistaa monimuotoisen ja laajan genrekentän kattavan julkaisutoiminnan.

Toisaalta sekä kustantajien että kirjakaupan katteet ovat kilpailun kiristyessä pienentyneet ja pyritään nopeasti suuriin myyntivolyymeihin ja voittoihin. Tällöin myydyimmät kirjat saavat osakseen kustantajan ja jakeluyritysten huomion ja hyvä kaunokirjallisuus – sanan varsinaisessa merkityksessä – jää usein marginaaliin. Kehitys on johtanut myös kirjankustannusprojekteissa tiimityöhön ja toimitusajan nopeutumiseen, josta taas, kiristyvän kilpailun tilanteessa, on seurannut kirjan kaupallisen elinkaaren lyhenemistä.

Käännöskirjat valmistuvat myös nykyään erittäin lyhyessä ajassa, ja ulkomaisten myyvien uutuoksien metsästyksen skouttien kautta ja kansainvälisillä kirjamesseilla on lisääntynyt. Suuryritykset "...tahkoavat rahaa bestsellereillä, keskisuuret kustantamot kituvat keskivertokirjallisuuden kurimuksessa, koska hitit menevät huutokaupoissa jättiyrityksille". Jälleenmyyjien valikoimat ovat myös kaventuneet ja pienten yleisöjen tuotteet on saatettava kuluttajille erikoisteitse – suora- tai internetmyyntinä ja/tai erikoiskirjakauppojen kautta.

Joka tapauksessa kirjankustannusalan – ja myös suomalaisen kirjan, kirjailijan ja kustannustoimittajan – tulevaisuus seuraavan 5–8 vuoden aikana nähtiin melko kestäväenä. Toisaalta esitettiin epäilyjä siitä, jatkuuko pienkustantamoiden perustaminen ja kohtuullinen menestys nykyisellään.

AV-ala/erityisesti elokuva

AV-alalla vastaukset hajosivat melkoisesti, riippuen siitä, ottivatko vastaajat kantaa koko audiovisuaaliseen toimintaan (ml. mainoselokuvat, multimedia, pelit, jne.) vaiko vain teatterielokuvien tuotantoon.

Audiovisuaalinen ala kokonaisuudessaan nähtiin suhteellisen voimakkaana, elinkelpoisena ja myös uusiin teknologisiin kehityssuuntiin sopeutuvana, joskin sen yritysrakennetta pidettiin heikkona. Elokuvatuotannon kohdalla heikko yritys rakenne nähtiin edelleen ongelmana. Kuten eräs asiantuntija totesi,..” yritysten pitäisi sallia kasvaa ja kehittyä, lähemmäs teollisen tuotannon tasoa, jolloin yhtiöt pystyisivät ympärivuotiseen, jatkuvaan tuotantotoimintaan, kehittämään infrastruktuuriaan ja luomaan ammattitaitoiset puitteet niin elokuvalle kuin tv-tuotannollekin”.

Vielä suurimpina heikkouksina nähtiin kuitenkin suppea julkinen tuki ja vaikeudet löytää suomalaisille elokuville – ja myös alan ammattilaisille – kansainvälistä markkinarakoa. EU-rahoituksen (MEDIA-ohjelmat) ja kansainvälisen tuotantoyhteistyön nähtiin kuitenkin vakauttaneen suomalaisen elokuvatuotannon kansainvälistä asemaa. Samoin voitoksi kirjattiin kotimaisen elokuvan menestys kotimaassa, joskin elokuvien aihepiiriin kapeuden pelättiin aikaa myöten johtavan kotimaisten yleisöjen supistumiseen. Kuitenkin, mikäli tämä korvautuu julkisen rahoituksen kasvulla ja ulkomaisen jakelun piiriin pääsyllä, nykyinen ”uusi vakaus” kestää ainakin seuraavat 5–8 vuotta.

Museoala

Vastaajat näkivät museoalan kuten muidenkin kulttuuripalvelujen ja esittävien taiteiden ongelmaksi riippuvuuden julkisesta rahoituksesta. Tiukan finanssipolitiikan aikana tämä rahoitus on joutunut tiukan kontrollin kohteeksi ja sen kasvu on lähes kokonaan pysähtynyt. Resurssien niukkuus on karsinut toiminnoista pois tutkimustoimintoja ja kehittämistyötä, joka taas on heikentänyt museoiden ohjelmapolitiikkaa, näkyvyyttä, museoiden arvostusta ja yleisömääriä. Resurssipulaa on pahentanut se, että museosektori on jatkuvasti laajentunut ja julkista tukea keskenään jakavien laitosten määrä on lisääntynyt, jota, samoin kuin kustannuskehitystä, ei ole otettu riittävästi huomioon valtionosuusjärjestelmään perustuvassa rahoituksessa.

Historialliset ja taidemuseot ovat jossakin määrin resurssienkin suhteen eri asemassa. Taidemuseot kamppailevat samojen resurssiongelmien kanssa kuin historialliset museot, mutta ne katsovat vastuullaan olevan myös tämänhetkisen kansallisen taidetoiminnan ja kansalaisten aktiivisen taideharrastuksen ylläpitämisen.

Toisaalta museosektori, samoin kuin muutkin kansakunnan muistitoiminnot (arkisto- ja kirjastopalvelut) ovat joutuneet ottamaan toiminnoissaan nopeasti käyttöön uusia informaatio- ja viestintäteknologian sovelluksia. Vaikka museot ja muut muistiorganisaatiot ovatkin jo vuosikymmenien ajan tottuneet tähän, vuorovaikutteinen viestintä ja sisältöjen digitalisointi ovat olleet jo alkuvaiheissaan runsaasti kehittämistyötä ja resursseja vaativia. Vaikka tähän ja myös muistiorganisaatioiden yhteistyöhön on saatu erillisiä rahoitusta, se ei ole ollut riittävää, vaan työtä on tehty paljolti vapaaehtoistyönä. Toisaalta resurssipulasta johtuen museotyössä samoin kuin kirjastoissa on ollut pakko käyttää lisääntyvästi kouluttamatonta tilapäistyövoimaa. Lisäksi museot ovat joutuneet paneutumaan samaan eräiden sisäisten työtehtävien ulkoistamiseen kuin muutkin valtion ja kuntien laitokset. Edessä on myös voimakas suurten ikäluokkien eläkkeelle siirtymisen aiheuttama sukupolven vaihdos, johon asiantuntijoiden mielestä pitäisi varautua ajoissa. Seuraavat 5–8 vuotta ovat juuri uuden teknologian sovellutusten tehokkaan käytön vakiinnuttamisen ja uuden työntekijäsukupolven kouluttamisen kannalta ratkaisevaa aikaa.

Kirjastoala/erityisesti julkiset kirjastot

Julkiset kirjastot ovat kokeneet ja ovat edelleen kokemassa samoja rakennemuutoksia kuin museot. Kirjastojen kohdalla lisäongelmia ovat tuottaneet erityisesti kirjanhankintamäärärahojen supistuminen. Tämä on ollut erityisen ongelmallista, koska samanaikaisesti on haluttu laajentaa lainattavien sisältötuotteiden alaa kattamaan audiovisuaalisia tuotteita (äänitteet, videot, jne.) ja lisätä palveluja, jotka tekevät kirjastoista kansalaisten tietoverkon käyttöpisteitä. Asiantuntijoiden mukaan kirjastoala on muuttunut viime vuosikymmenellä huomattavasti, mutta aika moni muutos on kytköksissä tavalla tai toisella nimenomaan informaatioteknologian kehitykseen.

Kirjastot ovat tehostaneet toimintojaan keskinäisen (alueellisen ja valtakunnallisen) verkottumisen kautta ja ovat aktiivisesti mukana muistiorganisaatioiden yhteistyössä. Ne kokevat samoja työvoimaan ja henkilöstöhallintoon liittyviä ongelmia kuin museot. Kirjastojen erityisongelmana on, että kirjastonhoitajakoulutus antaa pätevyyden sekä informaattikkona että dokumentalistina toimimiseen. Kun yksityisen sektorin informaattikkojen palkat ovat paremmat, syntyy epätasapainoa työvoiman jakautumisessa julkisen ja

yksityisen sektorin kesken. Tämä epätasapaino näkyy erityisesti vaikeutena saada pätevää kirjastotyövoimaa syrjäseuduille. Samoin kuin museoiden kohdalla kirjastojen seuraavien 5–8 vuoden ongelmien nähtiin keskittyvän teknologian, verkostoyhteistyön ja henkilöstöhallinnon ongelmien ratkomiseen.

4.3 Asiantuntijoiden SWOT- arviot kohdealueiden nykytilasta

Yleistä elinkeinorakenteen muutosarviointiaineistoa täydennettiin pyytämällä asiantuntijoita esittämään alojensa nykyisestä tilasta ns. SWOT-arviot, eli nimeämään niiden vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet ja uhkakuvat.

Kuvataideala

Kuvataidealan vahvuutena asiantuntijat näkevät alan luovuuden ja innovatiivisuuden. Kuvataideala tarjoaa ”mahdollisuuden *uusiin näkökulmiin ja tapaan hahmottaa asioita*”. Toisaalta eräät vastaajat huomauttivat, että kuvataideala on samassa asemassa vahvuksiensa puolesta kuin muutkin taidealat.

Heikkoutena nähdään alan niukat resurssit, joiden vuoksi ”*potentiaalia hukataan liikaa*”. Tätä kautta aseman ja paikan ottaminen jatkuvasti kilpailuaan kasvattavassa ympäristössä voi olla vaikeaa ja ala saattaaakin jäädä muiden alojen kehityksen jalkoihin (bisnespainotteisuus). Vastaavasti alalla toimivat kokevat pelkoa siitä, ettei kuvataidealaa arvosteta tarpeeksi yleisellä tasolla.

Uhkina alalla toimijat kokevat alan suhdanneherkkyyden ja liian tuotestamisen:

”Kuvataidealaa yritetään tuotteistaa liikaa ja tehdä kaikesta mahdollisesta yritystoimintaa.”

Katsottiin, että tämä saattaa johtaa myös siihen, että muun yhteiskunnan näkemisen merkitys ympäriltä kaventuu. Yleinen kommentti, joka ei koskenut ainoastaan kuvataidealaa oli myös se, että mielipideilmaston pelätään muuttuvan taidetta kohtaan kielteisemmäksi. Tähän viitattiin jo kuvataidealan heikkouksia etsittäessä. Uhkakuvana nähtiin myös kuvataideopetuksen määrän supistuminen ja alan tutkimustoiminnan väheneminen.

Kuvataidealan mahdollisuuksina koettiin yhteistyö muiden luovaa työtä tekevien toimijoiden kanssa, sekä uusiin innovaatioihin vaikuttaminen. Kuvataidealan katsotaan luovan uutta ja suvaitsevaa henkistä ilmapiiriä, jolloin ”*ihmisen fyysinen ja psyykinen jaksaminen paranee*”.

Muotoiluala

Muotoilualan vahvuuksina vastaajat näkevät varsin monia erilaisia osatekijöitä, eikä yhtä ja "ainoa" tekijää ole havaittavissa. Vahvuutena nähdään mm. muotoilijoiden ammatillinen perusosaaminen ja tätä kautta vahva materiaali- ja tuotantoammattitaito, sekä muotoilualan pitkä perinne. Eräs vastaaja kiinnitti huomiota siihen, että muotoiluala edustaa myös käytettävyyttä ja palvelua. Muotoiluala nähdään joustavana joka sopeutuu nopeasti kehityksen erilaisiin käännteisiin. Muotoilualan nähdään edustavan laatua ja estetiikka ympäristössä, sekä luovan muutenkin kauttaaltaan positiivista mielikuvaa erilaisten sidosryhmien keskuudessa. Perinteisinä vahvuuksina nousivat esiin myös monien muiden taidealojen positiiviset piirteet, kuten alan luovuus ja innovatiivisuus.

Kuten muotoilualan vahvuudet, myös heikkoudet koetaan varsin monina erilaisina osatekijöinä. Heikkouksiksi nousivat tutkimuksessa esiin muotoilualan liiketalousosaamisen puutteellisuus (tuottajien puute) ja alan verkostojen puute niin oman alan sisällä, kuin myös ulkopuolella. Tätä kautta ongelmana nähdään myös *"keskittyminen oman osaamisen varjeluun"*. Koulutusta kritisoidaan siitä, että se on liian keskittynyttä muotoilun joillekin osa-alueille ja ei kaikin osin ole näin ollen tasokasta. Päättäjät eivät tiedä tarpeeksi, tai ovat ennakkoluuloisia muotoilualaa kohtaan. Toisaalta myös muotoilualan tutkimustoiminta nähdään riittämättömänä, joskin tutkimuksen liikaa korostusta "muotoilun käytännön ajokortin" kehittämisen kustannuksella myös kritisoitiin. Myös modernin yrittäjäkuvan kirkastamista peräänkuulutettiin, kuten seuraava lainaus osoittaa:

"muotoilun ongelmana on mielestäni kansainvälisesti menestyvän muotoilijayrittäjän ihanteen puuttuminen."

Uhkina vastaajat puolestaan kokivat sen, että muotoilijan pitäisi pysyä jatkuvasti kehityksen kelkassa ja kilpailla kiinnostuksesta ja resursseista. Koulutus sai kritiikkiä myös siitä, että se vieraannuttaa toisinaan todellisista tehtävistä. Uhkina nähdään myös elitismin vaarat, eriarvoistuminen, talouskehitys, kansainvälinen kilpailu, sekä liiallinen integroituminen muihin ammattialueisiin.

Asiantuntijavastaukset nostivat myös esiin "Kiina-ilmion". Juuri kun kotimainen teollisuus on saatu ymmärtämään laajemmalla rintamalla muotoilun markkina-arvon, itse teollisuus alkaa häipyä ulkomaille, suomalaisen muotoilun tavoittamattomiin.

Muotoilualan mahdollisuuksina koettiin ennen kaikkea alan luovuus, eli monialaisuus, joustavuus, innovatiivisuus yhdistää uusia asioita, sekä mahdollisuus tätä kautta omaleimaiseen toteuttamiseen. Mainintaa tuli myös siitä, että muotoilulla voidaan tehdä *"rikasta ja omaleimaista kulttuuria"*

ja tätä kautta lisätä ihmisten henkistä hyvinvointia ja elämän laatua niin Suomessa, kuin myös globaalisti.

Musiikki

Musiikkialan vahvuutena nähdään sen vankka asema yhteiskunnassa. Musiikkia on ollut olemassa "aina" ja sitä tulee olemaan myös jatkossa (pitkät perinteet ja kehittyneet organisaatiot).

Vastaavasti musiikin tyyllilaji voi olla diskosta klassiseen, eli genrejä on yhtä paljon kuin on erilaisia ihmisiäkin. Jokaiselle on siten jotain ja luovuus ja innostuneisuus voi siten olla rajoittamatonta, samoin kuin osaaminen ja omaleimaisuuskin. Musiikkialan vahvuutena pidetään myös äänitemarkkinoiden korkeaa kotimaisuusastetta (varsinkin rytmimusiikin) ja vahvaa asemaa kotimarkkinoilla, sekä *"kykyä luoda lisäarvoa jollekin musiikilliselle tuotteelle"*. Musiikkialan vahvuutena nähdään myös korkeatasoinen musiikkiopetus ja -koulutus, ja tätä kautta korkea taiteellinen ja tekninen osaaminen. Myös globaalit murroksessa olevat markkinat, sekä tekijänoikeuslainsäädäntö nähdään yhtenä vahvuutena.

"Vahvuutena varhain kehittynyt tekijänoikeuslainsäädäntö ja -hallinto, joka tosin tarvitsee hyvin kiireellisesti modernisoimista!!!"

Musiikkialan yhtenä heikkoutena nähdään pieni julkisen rahan panostus ja tuki musiikille ja tätä kautta vähäiset taloudelliset edellytykset kansainvälisille markkinoille. Kotimarkkinat ovat liian pienet. Vastaavasti kansainvälistymisestä puuttuu osaajia (huono markkinointi- ja liiketaloudellinen tuntemus). Lisäksi verkottuminen (tuotantorakenne liikaa keskittynyt) ei ole Suomessa hallussa. Yksittäisinä heikkouksina mainittiin vielä Suomen maantieteellisesti syrjäinen sijainti, liian omaleimainen (ja kielinen) musiikki ulkomaiselle musiikkimaailmalle, sekä joidenkin muusikkojen kohdalla kapea-alaisuus niin musiikillisesti kuin yhteiskunnallisestikin. Kommentin sai myös musiikkialan koulutus, jota ei erään vastaajan mukaan tunneta alalle haakeutuvien opiskelijoiden (kuin myös työnantajien, lukuun ottamatta musiikkialan työnantajat) keskuudessa riittävän hyvin.

Musiikkialan uhkina vastaajat pitivät tekijänoikeuksien heikentymiseen, lainsäädännön vanhanaikaisuuteen (mm. äänitetuotteiden 22 % alv) ja piratismiin liittyviä tekijöitä. Myös julkisen tuen osuuden väheneminen klassisen musiikin puolella nähtiin uhkana. Muina yksittäisinä uhkina mainittiin: kondolisoituminen (isot syövät pienet, markkinakapitalismi), luovan pääoman ja osaamisen valuminen ulkomaille, levy-yhtiöiden vallankäyttö, sekä *"yhä enemmän laajeneva vapaa-ajan sektori, jossa musiikin osuus sen kuin pienenee"*. Yliopistopuolella uhkana nähtiin teoreettiseen norsunluutorniin linnoittautuminen.

”Yliopistot ovat vain ja ainoastaan tieteen saarnaamista varten, eikä niiltä tule edellyttää vastuita ammatillisissa asioissa.”

Musiikkialan mahdollisuudet vastaajat näkivät hyvin erilaisina. Ainoastaan digitalisoituminen (mm. digitaaliset jakelukanavat ja digitaalinen maailma yleensä), sekä kansainvälistyminen nähtiin yhtenäisenä tekijänä. Suomalaisesta fiiliksestä tulisikin jalostaa vientituote globaaleille, murroksessa oleville markkinoille. Muita kommentteja olivat mm. vientiyhteistyö, kustantamojen ja levy-yhtiöiden välinen yhteistyö yli yhtiöryhmien, kotimaisen elävän musiikin esitysten kasvu, sisällöllinen ja matkailullinen ja taloudellinen kehitys, kansainvälinen verkottuminen ja kulttuurin tuen nostaminen 0,4 prosentin tasolle bruttokansantuotteesta nähtiin alan mahdollisuuksina.

Teatteri

Teatterialan vahvuutena nähdään vahva kansallinen perinne, voima ja omintakeisuus koko kansan taidemuotona. Suhde yleisöön on lisäksi teattereissa jatkuvasti vahva (vuorovaikutus) ja teattereita löytyy Suomesta alueellisesti kattavasti. Jotta edelliseen on päästy ja jotta siinä voidaan pysyä, vaatii teatterialan vahva asema myös hyvän koulutuksen henkilökunnalta (vahvat näyttelijät ja ohjaajat), sekä henkilökunnan hyvän sitoutumisen itse luovaan työhön. Vahvuutena nähdään myös hyvä näytelmäkirjallisuus ja teknisen henkilöstön osaaminen. Kokonaisuus on monien osien summa. Vahvuuksia arvioitaessa korostettiin myös rakkautta omaan äidinkieleen ja kulttuuriin sekä yhteistyötä.

Teatterialan heikkoutena vastaajat näkivät ongelmat rahoituksessa (mm. tiukka talous laitosteattereissa ja niiden kangistuminen, sekä vapaiden ryhmien resurssipulat) ja osin myös ongelmat arvostuksessa. Toisaalta myös taiteellinen uskallus voi joissain määrin puuttua ja katsojamäärien turvaamiseksi ohjelmistoon poimitaan ns. ”turvallisia ratkaisuja”. Omaan napaan tuijottaminen, sekä itsetyytyväisyys tulivat myös mainittua. Vierailuvia kansainvälisiä tähtiä ei käytetä tarpeeksi, joten maailmankuva on kapea ja ei synny uusia kontakteja.

Heikkouksia listattaessa esiintyi myös jonkin verran ristiriitaa teatterialan vahvuuksien kanssa. Yhteistyön puute ja yleisöhakuisuus esiintyivät nimittäin myös heikkouksina.

Uhkina vastaajat kokivat hyvin erilaisia asioita. Yhtä ja yhteistä mielipidettä ei oikeastaan löytynyt ollenkaan. Ainoa muutamalla vastaajalla esiintynyt mielipide oli huoli julkisen rahoituksen pienenemisestä, tai sen lakauttamisesta kokonaan. Yksittäisinä vastauksina esiin nousivat mm. yhteiskunnan päättäjien näköalattomuus, pyrkimys kilpailla elämysteollisuuden

kanssa samoilla markkinoilla, nurkkapatriotismi, elitismin pelko, plagiointi ja amerikkalaisuuden tunkeutuminen myös teatterialalle, kilpailun koveneminen, päättäjien heikko sitoutuminen paikallisesti, laadun ja määrän sekoittaminen taiteellisessa toiminnassa, videoteekin tasolle meno, pieni väestöpohja, kaupallisen toiminnan heikot mahdollisuudet. Eräs huoli oli myös teatterien muuttuminen täyden palvelun viihdetaloiksi, sekä epäoikeudenmukaisuudet itse toiminnassa.

”Laitoksista tulee täyden palvelun viihdekeitaita ja koko tajunta siitä, mitä teatteri voisi olla katoaa. Dialogi sukupolvien välillä loppuu, koska elinehdot ovat niin epäoikeudenmukaiset. Toiset raatavat palkatta, toisen nauttivat kuukausipalkkaa pohtimatta sisältöjä missään vaiheessa. Yleisö pettyy, ei saa vastinetta, valitsee toisin – so. oma tuotto laskee entisestään.”

Mahdollisuuksien pohtiminen sai aikaan samanlaisen mielipidetulvan, kuin uhkien listaaminen. Yhtenäistä mielipidettä ei vastaajien kesken löytynyt kuin yhdeltä osalta. Teattereihin olisi saatava houkuteltua uutta ja nuorta sukupolvea. Yksi keino tämän hankkimiseksi voisi olla jonkin asteisen yhteistyön toteuttaminen koulujen kanssa.

Yksittäisinä mahdollisuuksina mainittiin mm. ikkunoiden avaaminen Eurooppaan, uusiutuminen, kattava alueellinen toimintaverkosto, pienten ja kokeellisten teattereiden ja tuotantojen arvostuksen kasvattaminen, Ensemble-rahoitus, korkea ammattitaito, halu ohjata yhteiskunnallista kehitystä korkean teknologian ja hyvän kulttuurin suuntaan, taitelijavierailujen lisääminen, infrastruktuurit ja rakenteet joita hyödyntää, sekä suomalainen draamakirjallisuus.

Tanssi

Tanssialan keskeisenä vahvuutena vastaajat näkivät kuin ”yhdestä suusta” sen omintakeisuuden (luovuuden), korkeatasoisen ammattitaidon (vahva koulutus), visuaalisen vahvuuden mm. valo- ja äänisuunnittelussa, sekä jatkuvan alaa kohtaavan kiinnostuksen kasvun ja tätä kautta laajan harrastuspohjan. Alaa pidetään myös erittäin tiiviisti ja hyvin verkottuneena, sekä tuotantorakennetta muutenkin kevyenä. Myös alan kansainvälisyys nousi vahvuuksissa esiin.

Heikkoutena esiin nousi keskeisesti (kuten teatterialallakin) rahoitusongelmat, eli julkisen rahoituksen puute -> resurssien puute, sekä tuotantorakenteen heikkous (huono tuotannollinen osaaminen). Vastaajien yksittäisinä mainittuina heikkouksina listattiin myös: arvostuksen puute, pieni yleisö (yleisö löytää alan hitaasti), naisvaltaisuus, vajavainen infrastruktuuri, lyhyt työura, ripustautuminen modernismista periytyvään taidekäsitykseen

ja siitä seuraava muutosvastarinta, sekä turhat ristiriidat eri "tanssilajien" välillä ja managerien ja kriitikoiden puuttuminen.

Eräs huomionarvoinen kommentti koski myös digitaalista tuotantoa, tai oikeastaan sen puuttumista tanssin ympäriltä.

"Tanssia hyödyntävä digitaalinen tuotanto (tanssitallenteet, dokumentit, elokuvat, DVD:t, peliteollisuus) puuttuu vielä käytännössä kokonaan."

Myös baletti ja nykytanssi saivat osakseen kommentointia sisäänlämpiävyydestä ja ulkonäköstandardeista.

"Baletti: keskittyminen yhteen isoon taloon, jonka tanssijakunta kansainvälistyy vauhdilla. Suomalaiset balettitanssijat eivät saa työtä, jos eivät esim. täytä ulkoisia pituus- ym. ulkonäköstandardeja."

"Baletin ja nykytanssin yksi heikkous on tietty sisäänlämpiävyys ja siitä johtuva eriseuraisuus. Ajat eivät tässä suhteessa ole enää niin synkät, kuin 70-luvulla."

Tanssialan uhkina vastaajat kokivat alan jäämisen pienen elitistisen katsojaryhmän taiteeksi, sekä rahoituksen tyrehtymisen entisestään (yhteiskunnan päättäjien näköalattomuus. Riittämätön perusrahoitus aiheuttaa myös parhaiden tekijöiden muuttamista ulkomaille ja tätä kautta ei enää synny opettamisen tietotaitoa ja perinteitä.

Tanssialan mahdollisuuksina vastaajat pitivät uuden yleisön (lähinnä nuorison) löytämistä. Myös kansainvälisyyttä tulisi kehittää, sillä tanssitai- de ei ole kieleen sidottu taidemuoto. Kansainvälisyyttä voitaisiin kehittää IT-imago Suomessa mm. hyödyntämällä korkeaa teknologiaa nykytanssis- sa. Yksittäisinä vastauksina esiin nousivat tanssialan persoonallisuus (jopa ärsyttävyyys ja tätä kautta voimakkuus), estetiikka, sekä teatteriverkon hyö- dyntäminen esiintymispaikkoina. Myös taiteidenvälisiä yhteistyöproduktioi- ta tulisi kehittää ja lisätä.

Kirjankustannus

Kustannusalan vahvuutena nähdään se, että kirja itsessään on saavuttanut vankan, perinteikkään ja arvostetun aseman suomalaisten keskuudessa. Kirjojen sisältö on lisäksi pysynyt laadullisena ja monipuolisena ja varsinkin kotimainen kirjallisuus kiinnostaa suomalaista lukijakuntaa yhä enemmän. Kirja nähdään myös "fyysisen" muotonsa puolesta käytännöllisenä ja kä- teväenä tiedon tuojana. Kirja kulkee mukana ja *"lukemisen voi keskeyttää ja siihen voi palata"*. Kirjan aiheuttamat kokemukset ovat lisäksi lukijalleen

yksilöllisiä ja tiedonesitysmuotona kirja on edelleen korvaamaton. Vahvuutena nähdään myös kustantamoissa toimivat ammattilaiset, sekä yleensäkin kirjallisuuden kautta välittyvän kielen, ajattelun ja tunteiden vaaliminen.

Kustannusalan heikkoutena koetaan kirjan muuttuminen yhä enemmän sesonkituotteeksi, jolloin kaikki julkaisevat paljon ns. kertakäyttökirjoja ja sitä kautta laadun mahdollinen heikkeneminen. Myös markkinointi on muuttunut hyödyntämään tätä tapaa. Kirjan elinkaari on "bisneksen-teen" kustannuksella näin osittain lyhentynyt. Heikkouksia nähdään myös valtiovallan toiminnassa erityisesti kirjastojen tukemisessa. Kirjastojen ostot ovat pienentyneet, joka näkyy luonnollisesti myös painoksien ja myynnin pienentymisenä. Ongelmia nähdään myös kustannusalan joutuessa pyrkimään liian nopeisiin käännteisiin. Kirjan tuotantoprosessi tekijältä lukijalle on pitkä ja päiväkohtainen voitontavoittelu haittaa pitkää kehitystyötä. Ongelmia on aiheuttanut tältä osin varsinkin kustantamoiden päätäntävällän siirtyminen kirjakauppiaille ja myyntipisteiden sisäänostajille. Yhtenä kustannusalan ongelmana nähdään myös pieni maa ja kielialue, sekä kansainvälisyyden vähyys.

Kustannusalan uhkina vastaajat kokivat median kehittymisen (esim. sähköiset viestimet), eli kirja joutuu jatkuvasti kilpailemaan uusien esitysmuotojen kanssa. Tämä saattaa vähentää lukemisharrastusta, sillä varsinkin osa suomalaisista on siirtynyt aktiivisesti muiden medioiden käyttäjiksi. Jonkinlainen nopea elämäntyylä on uusien esitysmuotojen ja trendien ohella yleistymässä. Eräs vastaaja kirjoittikin, että:

"viihteellisyys ja tasapäisyys kulkevat helposti yhtä jalkaa EU:n laajenemisen ja globalisaation myötä. Uhka voi olla myös mahdollisuus, sillä globalisaatio tuo mukanaan yhdenmukaistumista mutta sen myötä myös vastaliikkeen: maailma sirpaloituu, makuja on monia ja jopa Suomesta alkaa löytyä yhä useampia alakulttuureita."

Uhkina koetaan myös kirjastolaitoksen roolin muuttuminen ja tätä kautta toiminnan mahdollinen kaventuminen. Tämän uhkan uskotaan vaikuttavan eniten juuri lasten ja nuorten lukemiseen. Huomiota sai osakseen myös pelko kirjan tekemisen ammattitaidon katoamisesta, koska uusi kouluunkunta satsaa vain markkinointiin ja näkyvyyteen. Tähän viitattiin osittain jo pohdittaessa kustannusalan heikkouksia. Vastaavasti englanninkielen yleistyminen tietyillä oppialoilla ja niiden oheiskirjallisuudessa voi vaikuttaa siihen, ettei oppialalta pystytä / osata kirjoittaa enää kirjoja suomeksi. Toisaalta englanninkielisen kirjan markkinat ovat Suomessa hyvin kapeat.

Mahdollisuudet kustannusalalla nähdään juuri kirjan vahvassa perinteisessä ja arvostetussa asemassa. Kirja on "seksikäs" tuote, kuten eräs vastaaja kirjoitti. Kirja puhuu aina tunteista ja tunteet tekevät ihmisen. Median

jatkuva kehittyminen voi ruveta myös ärsyttämään, jolloin kirjaan on hyvä palata. Yhtenä kustannustoimintaa kehittävänä tekijänä nähdään myös segmentoituminen ja näin ”oikean” yleisön tavoittaminen. Kustannusalan koulutuksen tulisi vaalia myös muuta kuin markkinapainotteisuutta, oikeaa koulutusta ja koulutustason nostamista ja tätä kautta kirjan laadun nousua. Uutuusmarkkinat eivät saisi myöskään olla alan ainoa kilpailuvaltti, vaan kirjoja pitäisi painaa pieniäkin painoksia ja painosmääriä lisätä kysynnän kasvaessa. Kansainvälisyys voi olla myös mahdollisuus.

AV-ala/erityisesti elokuva

AV-alan vahvuutena vastaajat pitivät sitä, että ns. tarinoita tarvitaan aina ja ihmiset viettävät paljon aikaa erilaisten AV-tuotosten parissa niin nyt kuin oletettavasti myös tulevaisuudessa. AV-alan ”kulutuksen” uskotaan pysyvän vahvana myös tallennusvälineiden digitalisoituessa ja esitysmuotojen muuttuessa.

Heikkoutena AV-alalla nähdään sisältöjen kiinnostavuuden laskeminen tekniikan kustannuksella, sekä tekniikan liian varhaiset sovellutusyritykset (esimerkkinä digi-tv). Yhtenä ongelmana on myös AV-alan pienuus kieli-alueen rajoituksineen, sekä resurssipula ja alan osa-alueiden keskinäinen yhtyeenniveltymättömyys ja epäjatkuvuus.

Uhkina koetaan alan yleinen ahdasmielisyys ja kysynnän keskittyminen vain *”joihinkin tuotteisiin, jotka kasaavat tuotot harvoille”*. Uuden teknologian toimimattomuutta (esimerkiksi digi-tv) pidetään myös uhkana, ja tätä kautta ihmisten kiinnostuksen AV-alaa kohtaan pelätään laskevan. Myös monikansallisen viihteen lisääntyminen ja työvoimakustannusten nousu nähtiin yhdeksi uhkaksi.

AV-alan mahdollisuudet nähdään rajattomina ja sisältötuotannon noustessa niiden todetaan rikastuttavan elämän sisältöä ja ihmisten henkistä hyvinvointia kauttaaltaan.

Museoala

Museoalan vahvuutena nähdään sen toiminnan vapaus ja monipuolisuus. Eräs vastaaja kirjoittikin että:

”museoala on edelleen jossain määrin vapaa foorumi, jossa voidaan kehittää ja joka voi kehittyä moneen suuntaan.”

Se pystyy tarjoamaan sisällöllisesti jokaiselle jotakin aitoa ja ”käsin kosketeltavaa”. Museoiden avulla ihminen pystyy luomaan kontaktin erilaisiin nykysukupolviin (kulttuuriympäristön ja kulttuurin tuntemus / ymmärrys),

sekä esi-isiinsä (tiedon tallentaminen ja jälkipolville siirto). Näin se muodostaa tiedollisen luovan perustan, eli asiantuntemuksellisen pohjan tallentamansa sisällön muodossa. Perusvaikutus, tai pikemminkin rooli on tällöin mukana lähes kaikessa yhteiskunnan luovuuden kehityksessä.

Museoalan heikkoutena nähdään kauttaaltaan resurssien puute. Valtion ja kuntien tulisi resursoida alaa yhä voimakkaammin. Heikot resurssit nakertavat henkilökunnan työmotivaatiota ja luovat työuupumusta ja tämä taas syö idearikkautta. Toisaalta myös henkilökunnan koulutuksessa nähdään ongelmia, luovuutta tarvittaisiin enemmän ja osalla henkilöstöä ei ole oikeanlaista koulutusta "nykymuseotyön" vaatimiin tehtäviin. Työllistetyillä hoidetut tehtävät eivät myöskään nosta museoiden ammattimaista profiilia. Keskushallinnon (opetusministeriö ja Museovirasto) toiminta nähdään tehottomana ja koordinoitua tarvittaisiin enemmän. Vastaavasti Museovirasto uhkaa lamaannuttaa maakuntamuseoverkoston omalla alueorganisaatiollaan. Eräs keskeinen kommentti koski taidemuseoiden digitaalisen tiedon tallennusvas- tuuta ja sen puutteellisuutta.

"Voiko kuvataiteeseen liittyvän kansallisen kulttuurivarallisuuden tallentaminen olla vain – valtion taidemuseon rinnalla – niiden alle 20 kaupungin vastuulla, jotka ovat ottaneet ylläpitääkseen aluetaidemuseoita."

Museoalan heikkouksina mainittiin myös museoiden pienuus, sekä museoiden liian suuri määrä ja sirpaleisuus.

Museoalan uhkina vastaajat kokivat sen, ettei mikään muutu. Ts. uuden työvoiman rekrytoinnin mahdottomuus, työllistetyillä hoidetut tehtävät, turhautuneisuus, resurssien pieneneminen edelleen (jos omarahoitus onnistuu), alan ministeriön painoarvon suhteen pysyminen muihin ministeriöihin entisellään. Yhteenvetona voitaisiin todeta erään vastaajan sanoin, että uhkana on se, että "museot säästetään kuoliaaksi" ja ne kuihtuvat pois. Museoiden tulisi myös lisätä yhteistyötään mm. kokoelmien suhteen, eikä toimia toistensa kilpailijoina. Uhkana pidetään myös sitä, että museoalallekin tulee ns. bisnesajattelu, jossa huomiota kiinnitetään vain kävijämääriin ja kassavirtoihin.

"Huoli kulttuuriin ja siihen liittyvien sisältöjen yksiselitteisestä tuotteistumisesta nopeassa kierrossa oleville markkinoille on todellinen."

Museoalan mahdollisuuksina vastaajat näkivät taitavan henkilöstön, jatkuvan uuden ja jopa eksoottisen löytämisen (jopa ennakkoluulottomasti uusien tehtävien ottamisen), sekä työn hyvän jäljen. Tämä tosin vaatii lisää

resursseja. Tällöin myös museoiden profiili yhteiskunnan tärkeänä kulttuuripoliittisena toimijana nousi. Yksi vastaaja ilmoitti mahdollisuuden piilevän myös kulttuurin ja yritysten löytäessä toisensa.

”Sponsoroinnin sijasta yhteiskuntavastuu (vrt. kulttuuribudjettia ja Nokian liikevoittoa vuodelta 2003)”.

Kirjastoala/erityisesti julkiset kirjastot

Kirjastoalan vahvuutena nähdään alan vahva ”brändi” ja asema suomalaisessa yhteiskunnassa tiedon välittäjänä. Lukuisat ihmiset tarvitsevat kirjastoja nyt ja tulevat hyvin oletettavasti tarvitsemaan kirjastopalveluita myös jatkossa. Peruspohjasta on täten muodostunut kestävä. Yhtenä vahvuutena on myös kirjastoista löytyvän tiedon laaja-alaisuus. Eräs vastaaja kirjoittikin, että:

”kirjasto- ja informaatioala sivuaa kaikkia muita aloja tarjoamalla niiden tuotteita kansalaisten käyttöön.”

Vahvuutena nähdään myös kirjastoissa työskentelevien henkilöiden vankka koulutus pohja ja heidän asiantuntemuksensa tiedonhankinnassa ja erilaisissa palveluissa. Ammattitaitoa pidetään erittäin hyvänä.

Keskeisenä ongelmana kirjastoalalla nähdään rahoitus ja sen riippuvaisuus valtion (ja kunta-) talouden tilasta. Eräs vastaaja kirjoittaa lisäksi, että:

”Suomalainen korkeatasoinen julkinen kirjastopalvelu on rakennettu osaksi demokraattista hyvinvointivaltiota, mistä syystä sen on vaikea selvitä hengissä suuryritysten ja osakkeenomistajien edun hallitsemassa yhteiskunnassa.”

Huolta aiheuttavat myös tekijänoikeuslainsäädännön muutokset, jolloin kustannukset saattavat kohota. Alan yhtenä heikkoutena pidetään myös keskeisesti sitä, että saavutettua asemaa ei osata hyödyntää tarpeeksi tehokkaasti, vaan imago on edelleen liian laitospäinen ja ”nutturapäinen”. Osaamaton johtaminen ja henkilöpula nousivat myös vastauksissa esiin.

Kirjastoalan uhkina vastaajat näkivät pitkälti samoja tekijöitä, kuin ongelminakin. Näitä edustivat mm. julkisen rahoituksen väheneminen, paikalleen jämähtäminen ja tekijänoikeudet (varsinkin verkkoympäristössä). Huolta tulevasta herätti myös kysymys siitä, muuttuvatko kirjastot tulevaisuudessa asiakkailleen maksullisiksi. Vastaavasti huoli heikosti resursoidusta kirjastoista (kirjastoverkon hajoaminen, pirstaloituminen) ja tätä kautta laadukkaana palvelun keskittyminen vain isoimmille paikkakunnille nousi esiin. Pieni yksikkö ei pysty vastaamaan kaikesta. EU:n kirjastolaitosten yhdenmukaistumisesta pidetään myös suomalaisen kirjaston heikentäjänä. Toi-

saalta kirjastoalan uhat suuntautuivat myös erilaisten tietotekniikan sovel-
lutusten kehittymiseen, jotka nakertaisivat kirjastopalveluita. Yksi tällainen
uhka voisi olla esim. digi-tv ja sen interaktiiviset palvelut.

Keskeisinä mahdollisuuksina vastaajat näkivät uusien palvelumuotojen
ja erikoisosaamisen kehittämisen (mm. verkkopalvelut) ja tätä kautta yh-
teistyön lisäämisen muiden kirjastojen ja kulttuurialan toimijoiden kanssa.

4.4. Elinkeinorakenteen muutos: johtopäätöksiä jatkoanalyysia varten

Millaista taustaa edellä esitetyt arviot taiteen ja kulttuurin kohdealueiden
muutoksista ja nykyisestä tilasta luovat varsinaiselle tutkimustehtävällem-
me? Voiko niiden perusteella jo sanoa jotakin, joka selvästi niveltäisi uusiin
osaamistarpeisiin, koulutusjärjestelmien kykyyn tuottaa vastaavaa osaamis-
ta sekä työmarkkinoiden ja työvoiman välitys- ja sopimusmekanismien ky-
kyyn siirtää tätä osaamista oikeisiin käytännön kohteisiin?

Arviot osoittavat selvästi, miten vaikeaa on paikantaa sellaisia yleisiä
kehityssuuntia, jotka loisivat tällaista perustaa. Eräänä yleisenä havaintona
voidaan kuitenkin todeta, että lähes kaikki tarkastellut kohdealueet ovat
muutospaineiden alaisina, joskin nämä muutospaineet ja niiden synnyttä-
mät kehityssuunnat vaihtelevat suuresti sekä alueiden välillä että myös ni-
den sisäisten toimintojen osalta.

Asiantuntija-arviot antavat kaikkein tasapainoisimman kuvan kirjankus-
tannuksen kehityksestä ja nykytilasta. Uusien pienkustantamojen synty on
pitänyt tuotantoon pääsyn kanavat auki monipuolisille sisällöille ja kotimaisen
luovan työn tuotteet, kaunokirjallisuus eri muodoissaan, on säilyttänyt suh-
teellisen hyvin markkina-asemansa. Kehitys on koulutusideologioiden ja uusi-
en osaamistarpeiden kannalta lievästi paradoksaalista, sillä niin luovan työn,
siis kirjallijoiden, kuin keskeisten kirjankustannusalan toimittajien koulutus ei
ole oppilaitoksiin ja koulutusohjelmiin sidottua "tutkintokoulutusta".

Jos asiaa tarkastellaan luovan työn katsannosta, tilanne kuvataiteissa ja
niiden markkinoilla on lähes päinvastainen kaunokirjallisuuteen verrattuna.
Perinteisillä kuvataiteiden ydinalueilla – siis maalaustaiteen, kuvanveiston ja
grafiikan alueilla – tilanne ei ole viime vuosikymmenien saatossa rakenteel-
lisesti muuttunut, joskin taidemarkkinoiden luhistuminen, julkisten taideos-
tojen väheneminen ja galleriamyynnin arvonlisäverotus ovat luoneet entistä
vaikeammat yleiset olosuhteet. Toisaalta kuvataiteen kentän laajeneminen
uuden teknologian (vrt., videotaide, mediataide) ja liitännäisalojen kysynnän
(mainonta, graafinen suunnittelu, jne.) ovat luoneet eräänlaiset "satunnais-
markkinat", joissa ei ole suoraa kohdennettua kysyntää tutkinnon standardi-
soimalle työvoimalle tai vakiintuneille luovan työn tuotteille. On selvää, että

koulutuksen laajentaminen ja koulutusohjelmien monimuotoistaminen tällaisessa tilanteessa tuottaa helposti työttömyyttä, alityöllisyyttä ja pakkoa turvautua sivutyöpaikkoihin.

Toisaalta voidaan asiantuntija-arvioiden todisteiden perusteella väittää, että ilman kuvataiteiden panosta koko audiovisuaalinen sektori olisi sisällöllisesti paljon köyhempi kuin mitä se tällä hetkellä on. Kokonaan toinen kysymys on, missä määrin tämän panoksen hyödyntämistä ja sen tekijöiden työmarkkina-asemaa voitaisiin tehostaa koulutuksen ja sen tuottaman osaamisen nykyistä monipuolisemmalla ja tehokkaammalla tuotteistamisella.

Luovan työn kannalta muotoilu on ollut paljolti samassa tilassa kuin kuvataiteet, siitäkkin huolimatta että sen siteet elinkeinoelämään ovat aina olleet läheisemmät kuin kuvataiteiden. Asiantuntija-arvioissa luetellut muotoilutyön neljä lohkoa kuvaavat tämän työn monitahoista suuntautumista taidemarkkinoille ja kulttuurituotantoon. Arvioinneissa nostetaan esiin viime vuosien pyrkimykset kehittää muotoilun eri alojen yhteistyötä, lisätä muotoilun kannattavuutta (toivottuja taloudellisyhteiskunnallisia vaikutuksia) ja kehittää alan yritystoimintaa (erityisesti nykyistä suurempia poikkialaisia suunnittelutoimistoja). Samalla kuitenkin todettiin, että kehittäminen voi tulla liian myöhään, liian heikoin resurssien ja väärin kohdennuksin. Tarvitaan muutakin kuin vain tutkimusta muotoilun uusien käytännön siteiden solmimiseen.

Audiovisuaalisen alan/elokuvan ja musiikkialan rakennemuutospaineet ja niistä johtuvat luovan työn ongelmat näyttävät saavan alkunsa kolmesta tekijästä: rahasta, teknologiasta ja organisaatorakenteista. Kuten tuotteiden menekien korkea kotimaisuusaste osoittaa, luova työ löytää itselleen kanavat tuotantoon ja esiintymiseen/esitykseen, mutta asiantuntija-arvoissa esitetään epäilyjä tilanteen kestävydestä kummallakin alalla.

Elokuvan alalla viime vuosikymmenellä esiin noussut uusi tekijäkaadeeri ja samanaikaisesti vakiintunut kolmikantarahoitus ovat luoneet tilanteen jossa "...hyvä käsikirjoitus löytää kyllä tuottajan ja perusrahoituksen". Toisaalta perusrahoitus ei riitä hyvän elokuvan tuottamiseen erinomaisimmas-takaan käsikirjoituksesta ja riittävän yleisöpohjan ja muun rahoituksen löytäminen ja näihin liittyvän riskinoton välttäminen kaventavat elokuvien aihepiiriä ja perustematiikkaa. Kansainvälinen yhteistyö ja yhteisrahoitus on nähty asiantuntija-arvioissa keskeisenä – ja usein myös ainoana mahdollisena – ratkaisuna tähän ongelmaan.

Musiikin alalla vanha – usein tekijänoikeustulojen jaossa esiin noussut – jännite kevyen (rytmi-) ja (klassisen) taidemusiikin välillä on lieventynyt. Tämä näkyy myös musiikin koulutuksen suuntautumisessa ja oppilasmäärissä. Jännitteet ovat siirtyneet toisaalle, joskin niiden lähteenä ovat nytkin

tekijänoikeuskysymykset, tosin uudessa uuden teknologian ehdollistamassa muodossa. Musiikin internet-jakelu, sen tekijänoikeudellinen laillisuus tai laittomuus ja sen merkitys luovan työn tekijöiden vapaana jakeluportaana ja yhteistyövälineenä ovat edelleen käytännön kannalta ratkomattomia kysymyksiä ja ratkennevat vasta käytäntöjen vakiintumisen kautta. Kenties tärkeintä on, että kehitys on asettanut kyseenalaiseksi neljän suuren maailmanmarkkinoita hallitsevan levy-yhtiön aseman ja myös suurten laitevalmistajayhtiöiden sisältökontrollipyrkimykset. Eräät asiantuntija-arviot pohivatkin sitä, missä määrin suomalainen musiikkituotanto, musiikin järjestökenttä ja julkinen musiikkipolitiikka ovat valmistautuneet näiden jännitteiden purkautumisen seurausten hallintaan.

Esittävien taiteiden (teatteri, tanssi ja musiikki) ja kulttuuripalvelujen (museot ja kirjastot) kohdalla keskeiseksi ja rakennemuutokseen johtavaksi tekijäksi nousee julkinen rahoitus. Asiantuntija-arvioiden mukaan nykyinen valtionosuusjärjestelmän kautta kanavoitu valtion ja kuntien yhteinen rahoitus pysähtyi ja taantui 1990-luvulla ja näiden alojen laitosjärjestelmä on päässyt kriisiytymään. Tämä taas on heikentänyt näiden alojen ammattiryhmien asemaa ja johtanut myös pohdintoihin siitä, voidaanko tilannetta korjata koulutuksen suunnittelun ja koulutetun työvoiman uusien käyttömuotojen avulla.

Kaikkien edellä mainittujen kehittämispaineiden ongelmiin on etsitty ratkaisuja koulutuksen alueelta. Useimmiten nämä ratkaisut ovat keskittyneet määrälliseen ongelmaan, toisin sanoen koulutetun työvoiman ylitäi alituotantoon. Niinpä esimerkiksi kuvataiteen, audiovisuaalisen alan ja tanssin opiskelija- ja tutkinnon suorittajamääriä on pidetty liian korkeina. Edellä esitetyt asiantuntija-arvioista johdetut ongelmat eivät varmaankaan ole pelkästään määrällisen suunnittelun keinoin ratkottavissa. Seuraavat analyysit kohdistuvat asiantuntija-arvioiden näkemyksiin siitä, miten ratkaisuja voidaan löytää koulutuksen sisältöjä kehittämällä.

4.5. Asiantuntijoiden arvioita uusista osaamistarpeista internet-kyselyissä

Uusia osaamistarpeita – ja myös koulutusjärjestelmän muutostarpeita – paikannettiin internet asiantuntija-arvioiden kautta seuraavasti.

Kyselyn ensimmäisellä kierroksella osaamistarpeita ja koulutusjärjestelmän muutostarpeita paikannettiin suorilla kysymyksillä, jotka koskivat asiantuntijoiden arvioita koulutettavien peruseriaatteiden pitävyydestä, koulutuksen määrän mitoituksesta ja uusista koulutustarpeista. Näitä kysymyksiä tarkennettiin sitten kysymyksillä, jotka koskivat ammattirakenteen

muutosta, eli ammattien "vanhenemista" ja katoamista ja uusien ammattien ja ammattitaitojen mahdollista syntyä ja kehitystä.

Toisen kyselykierroksen kysymykset suunnattiin taide- ja kulttuurialan koulutuksen eri tasojen, erityisesti taideyliopistojen ja ammattikorkeakoulujen opetuksen asiantuntijoille. Kysymykset kohdennettiin ensiksi ensimmäisellä kyselykierroksella esiin nousseisiin uusiin käytännön osaamistarpeisiin, joiden toteutumista ja tulevia toteutumismahdollisuuksia asiantuntijoita pyydettiin arvioimaan. Tällaisiksi valittiin *liiketalouden ja yritystoiminnan tuntemus, mainonta ja markkinointi, tekijänoikeuslainsäädäntö ja sopimuskäytännöt, sponsorointikäytännöt, uusmedia-alan ja uuden teknologian tuntemus, yleisö/asiakaskunta-analyysit, vuorovaikutustaidot, internetin käyttö mainonnassa ja markkinoinnissa, tuotantoprosessien tuntemus, perinteiset käytännön/kädentaidot, kielitaito, kansainvälistymistäidot ja tieteellisen jatkokoulutuksen tarve.*

Seuraavassa raportoidaan molemmat kyselykierrokset yhdessä, tuloksia edellä esitettyihin muutosprosesseihin yhdistellen. Koska toisen koulutajille suunnatun kyselyn vastaajina oli sekä taidekorkeakoulujen että ammattikorkeakoulujen toimijoita, voitiin sen tuloksista myös tehdä eräitä havaintoja näiden koulutusmuotojen keskinäisistä jännitteistä ja yhteistyön tarpeesta. Molempien kyselykierrosten kysymykset luotasivat myös eri koulutustasojen kykyä seurata oman työmarkkinakenttensä muutoksia ja uusia koulutustarpeita. Nämä kysymykset ja eräät suorat kysymykset mittasivat myös koulutusjärjestelmien erillistä ja yhteistä kykyä vastata uusiin koulutushaasteisiin. Tätä kysymystä koskevia tuloksia raportoidaan myöhemmin (jakso 4.6).

Seuraavassa raportoidaan ja tulkitaan siis lähinnä uusia osaamistarpeita koskevia asiantuntija-arvioita. Edellinen, koulutusjärjestelmiä, opiskelijoita, valmistuneita ja työmarkkinoita käsitellyt luku toimii tarkastelun lähtökohdana, joskin sitä joudutaan täydentämään eräiden alojen (kirjankustannus, museoala, kirjastoala) koulutusjärjestelmien lyhyillä kuvauksilla.

Kuvataideala

Kuvataidealan koulutus keskittyy paljolti "normaalille" kolmen koulutustason linjalle, joka ulottuu taiteen perusopetuksesta ja toisen asteen ammatinopetuksesta ammattikorkeakoulujen kautta taiteen yliopisto-opetukseen. Toisaalta mitään tilastotietoa ei ole saatavissa mikä osuus tällä hetkellä työelämässä kuvataiteiden alalla toimivista omaa tässä pääkoulutusjärjestelmässä hankitun ammattitutkinnon. Koko taiteellisen työn kentällä (musiikissa, kuvataiteessa ja muussa taiteellisessa työssä) ammatillisen peruskoulutuksen, ammattikorkeakoulutuksen tai yliopistokoulutuksen (ml. humanistisen koulutuksen) omaavien osuus oli vuonna 2000 vain vähän yli 50 prosentin.

Edellisen luvun numerotiedot osoittivat, että alan koulutus on kokonaisuudessaan ollut ajanjaksolla 1997–2001 ongelmallinen opiskelijoiden määrän laajenemisen, valmistuneiden työllistymisen ja yrittäjyyden kannalta. Taidekorkeakoulutasolla näytetään päästyn voimakkaidenkin vaihtelujen jälkeen kohtuulliseen tasapainotilaan, samaa ei voitu todeta ammattikorkeakoulutuksesta ainakaan vielä 2001 mentäessä.

Asiantuntija-arvioinneissa kuvataidealalla keskeisimpien lähitulevaisuuden osaamistarpeiden nähtiin keskittyvän toisaalta tietotekniikan uusien sovellutusten hallintaan, toisaalta yritystoimintaan johdattavien ja siihen tarvittavien tietojen ja taitojen hankintaan. Kytkennät uuteen tietotekniikkaan ovat kaikkein selvimmät uusilla kuvataiteen alueilla kuten mediataiteessa, mutta lisää yleistä tietotekniikan sovellutusten koulutusta tarvitaan teknisen ja taiteellisen tiedon hakuun myös kuvataiteen perinteisillä ydinalueillakin. Tietoteknisten sovellutusten osaaminen saattaisi myös mataloittaa kynnyistä yritystoimintaan lähdölle. Yritystoiminnan ja oman ammattityön tulosten hallinnan osalta esiin nousi myös taloushallinnon, markkinoinnin ja yleensä liiketaloudellisen tiedon tarve sekä yhteistyötaitojen lisääminen. Jälkimmäistä tarvittiin yhteistyön lisäämiseksi koko taidekentän sisällä ja kulttuurituotannon eri tehtävissä toimivien ammattiryhmien kanssa.

Koulutuksen tulisi myös pitää huolta siitä, että kuvataiteiden alalle kouluille annetaan nykyistä enemmän tietoa taidemarkkinoista ja kulttuuripolitiikasta. Eräs vastaaja totesikin, että:

”Yhteiskunnan, kulttuurituotannon ja kulttuuri- ja taidepolitiikan toimintamekanismien tuntemus on heikkoa. Niiden kautta muotoutuu kuitenkin kuvataiteilijan ammatin taloudellinen perusta.”

Toisaalta eräät asiantuntijat epäilivät, että näiden uusien osaamistarpeiden koulutuksen liian suuri painotus saattaisi heikentää kuvataidealojen ”sisällöllistä” opetusta ja perinteisten kädentaitojen kehittämistä (piirtämistä, maalaamista, materiaalin muovaamista, yms.). Eräät jopa epäilivät perinteisten ammattitaitojen osaamisen jäävän marginaaliseen asemaan.

Edellä elinkeinorakenteen muutoksia tarkasteltaessa todettiin kuvataiteen kentän laajentuneen ja osin myös pirstoutuneen uusiksi luovan työn lohkoiksi. Asiantuntijat nostivat esiin myös tämän kehityksen. Eräs vastaaja halusi vastapainoksi koulutusta laaja- ja monialaisuuteen:

”Olellainen muutos on yleisen kuvataiteilijan ammatin ja tittelin nousu alaspesifien taidemaalari – graafikon...jne. . rinnalle. Tämä ei toki merkitse ko. erityisammattien häviämistä vaan ’moniammatillistumista’ ja laajempaa kuvataiteen identiteettiä.”

Tämän täydennykseksi asiantuntijat totesivat, että koko kuvataiteen kentälle ovat tärkeitä kaikki ne uudet ammatit, joita on syntynyt tai synty-mässä taidemuseoihin, gallerioihin sekä kuvataiteen myyntiin, markkinoin-tiin ja uusille sovellutusalueille vientiin. Seuraava luettelo vastaajien mai-nitsemista uusista ammateista antaa havainnollisen kuvan koko kuvataide-kentän muutosprosesseista:

- tiedottaja-markkinoija
- media-assistentti
- viestintäsuunnittelija
- sponsorien hankkija
- erikoissuunnittelija
- tutkimus- ja kehityspäällikkö
- projektitutkija
- ohjelmakoordinaattori
- tuottaja
- tuotantoassistentti
- museopedagogi
- museoassistentti.

Lista on järjestetty siten, että mainituista 'uusista' ammateista sen kär-keen on sijoitettu uudet hallinnolliset ja rahoitukseen, markkinointiin ja mainontaan liittyvät ammatit, joita seuraa sitten projekti- ja ohjelmatyön toiminnot ja lopuksi kaksi museoalan uutta ammattia, museopedagogit ja museoassistentit. Kokonaisuudessaan lista ei puhu niinkään kuvataidea-lan lisääntyneestä yrityssuuntautumisesta tai liiketaloustieteellistymisestä, vaan pikemminkin lisääntyneestä suunnittelutyöstä ja projektityösuunta-tuneisuudesta kuvataiteen alalla, ja erityisesti taidemuseoiden muuttuvasta tehtäväkentästä (museopedagogiikka).

Tuottajan ammatti nostettiin eräissä vastuksissa esiin, joskin toisissa taas todettiin, että näyttelyiden osalta kuraattori on periaatteessa yhtä kuin tuottaja ja tuottaja ilman tehtäviä koskevia määrytyksiä on nimike, joka on tyhjää täynnä.

Kadonneita "sisältösidonnaisia", siis varsinaisen taiteellisen työn am-mattinimikkeitä ei vastaajien mielestä kuvataidealalla ollut. Tämä ei kuiten-kaan merkinnyt sitä, ettei perinteisen taiteellisen työ luonne olisi monissa varsinaisissa taideammateissakin ratkaisevasti muuttunut erityisesti tieto-tekniikan uusien sovellusten käytöstä johtuen.

Taidemuseoista ja gallerioista todettiin, että eräiden toimintojen ul-koistaminen, esimerkiksi eräiden huolinta- ja palvelutehtävien osalta hävitti museo- ja näyttelytoiminnasta pois sellaisia ammattialoja kuten kiinteistö-huollon, varastoinnin ja kirjanpidon.

Kuvataidealalla toimivien henkilöiden siirtyminen muille ammattialoille

oli useimpien asiantuntijoiden mielestä nimenomaan kuvataiteiden "luovilla ydinalueilla" varsin vaikeaa eikä sitä juurikaan katsottu tapahtuvan. Tämä johtui osin siitä, että kuvataiteilijoita pidettiin kapea-alaisesti koulutettuina, toisaalta siksi, ettei alun perin kuvataidealalle hakeutuneilla itselläänkään ole halua hakeutua muille aloille. Koulutus, aina siihen hakeutumisprosessista lähtien (vrt. opiskelijavalintojen taiteellinen perusta), ei edistä halua toimia muilla aloilla – ei vaikka kuvataiteilijat joutuvatkin usein toimeen tullakseen pitämään sivutoimia esimerkiksi opetusalailla. Toisaalta asiantuntijat korostivat sitä, että erilaiset opintoyhdistelmät edesauttaisivat työn löytymistä myös oman alan ulkopuolelta:

"Erilaiset rohkeat yllättävät tutkinto-/ koulutusyhdistelmät voisivat auttaa eteenpäin! Jokaisella pitäisi olla oma erikoistumisstrategiansa!"

Ammatit, joihin kuvataiteilijat voisivat vastaajien mielestä siirtyä olivat pitkälti kuvallista näkemystä ja luovaa suunnittelua vaativia tehtäviä. Näitä edustivat vastaajien mielestä monet muotoiluun liittyvät tehtävät kuten matkapuhelinten graafinen suunnittelu sekä arkkitehtitoimistojen suunnittelu- ja konsultointitehtävät. Vastauksissa esiintyi myös mahdollisuus toimia yrittäjänä tai opettajana. Toisaalta vastaajat harmittelivat ennakkoasenteellisuutta, sillä luovuuden ja erilaisen tuotantotehtävien yhdistelemisen taidon katsottiin olevan avaimen kuvataiteilijoiden menestykselle tulevaisuudessa.

Asiantuntija- arvioinneissa kiinnitettiin huomiota myös siihen, että monilla kuvataiteen aloilla samoin kuin taiteissa yleensä voi menestyä, vaikka ei ole alalle tyypillistä koulutusta. Koulutustausta kuvataidealalla ja monilla muilla taiteen aloilla voi olla hyvinkin kirjavaa. Ei ole mitään syytä rajata luovilta aloilta pois lahjakkuuksia muodollisilla tutkintovaatimuksilla.

Koulutuskyselyn vapaat vastaukset vahvistivat edellä esitettyjä yleisiä arvioita. Näissä kuitenkin nostettiin yleisasiantuntijoiden vastauksia selvemmin esiin epäily siitä, että kuvataiteen ammatteihin koulutetaan liikaa väkeä:

"Kuvataiteilijoita koulutetaan liikaa. On eettisesti arveluttavaa ottaa koulutettavaksi suuri joukko ihmisiä, joilla ei tulevaisuudessa ole minkäänlaista toimeentulomahdollisuutta valitsemallaan alalla."

Lisäksi:

"Koulutuslaitokset ja niiden opinto-ohjelmiin otettujen opiskelijoiden määrät ovat liian suuria. Taiteen tekemistä voi oppia vain pienten ryhmien yhteistyössä."

Koulutukseen hakeutuvien määrän kasvua ja koulutuspaikoista käytä kovaa kilpailua selitettiin vapaiden kuvataiteiden puoleensa vetävällä imagolla:

”...juuri tuon imagon takia koulutukseen hakeutuu suuri joukko ihmisiä, joilla ei ole realistista käsitystä alan vaatimuksista ja työmarkkinatilanteesta.”

Samoin epäiltiin sitä, pitäisikö koulutuksen reagoida nopeasti otaksutuihin käytännön työelämän uusiin osaamistarpeisiin ja oliko koulutuksen kesto tältä kannalta liian pitkä:

”Nopeudella ei saavuteta taiteellisesti kestäviä tuloksia.”

Tällaisia arvioita tuli lähinnä taidekorkeakouluopetuksen asiantuntijoilta. Toisaalta esitettiin myös käsityksiä, joiden mukaan:

”...kun kuvataiteen alat määritellään laajasti, niillä ei voida puhua reserviin kouluttamisesta, vaan jokainen koulutettu hoitaa itse oman työllistämisensä ja monipuolisuus työllistymisessä on nyt kuten aikaisemminkin kuvataiteen ammateille luonnollinen piirre.”

Vastakkaisuus taideyliopistokoulutuksen ja ammattikorkeakoulutuksen asiantuntijoiden välillä näkyi selvänä myös arvioissa, jotka koskivat sisältöopetuksen ja käytännön soveltavien aineiden opetusta. Uusista käytännön osaamistarpeista taidekorkeakouluarvioijien kohdalla nostettiin ”ei-riittävästi” kategoriaan lähinnä vain kolme alaa: tekijänoikeuslainsäädäntö ja sopimuskäytännöt, sponsorointiyhteistyö sekä uusmedia-ala ja uuden teknologian sovellutukset.

Ammattikorkeakouluopetuksen asiantuntijat taas katsoivat, ettei koulutusta anneta riittävästi seitsemällä käytännön alueella: mainonnassa ja markkinoinnissa, sponsoriyhteistyössä, yleisöanalyysseissa, internetin mainonta- ja markkinointikäytössä, tuotantoprosessien toteuttamisessa ja yleisissä kansainvälisen yhteistyön taidoissa.

Nämä kahden asiantuntijaryhmän erilaiset näkemykset viittaavat siihen, ettei työnjako näiden kahden koulutustason välillä ole vielä vakiintunut. Ammattikorkeakoulu-opetuksen asiantuntijat halusivat ilmeisesti nostaa ammattikorkeakoulujen antaman opetuksen profiilia korostamalla sen käytännönläheisyyden lisäämistä, taidekorkeakouluopetuksen asiantuntijat taas katsovat käytännönläheisten aineiden opetusta tärkeäksi vain jos ne lisäävät luovan työn resursseja ja toimintamahdollisuuksia.

Tämä ero näkyy myös vastauksessa kysymykseen, kuinka hyvin asiantuntijat katsovat taidekorkeakoulujen ja ammattikorkeakoulujen ottavan opiskelijavalinnoissaan huomioon työmarkkinatilanteen ja kuinka nopeasti ne reagoivat kentän muutoksiin ja osaamistarveodotuksiin. Arvioiden mukaan taideyliopistotaso reagoi nopeammin kentän muutoksiin ja uusiin osaamistarpeisiin, ammattikorkeakoulut työmarkkinatilanteeseen.

Tiedusteltaessa sitä, miten näiden alojen lisäopetus, mikäli sitä järjestettäisiin tulisi antaa, asiantuntijat katsoivat tämän tapahtuvan parhaiten

erilliskursseilla tai täydennyskoulutuksen kautta. Vain tekijänoikeuslainsäädännön ja yleisen sopimuslainsäädännön opetuksen kohdalla puolet asiantuntijoista suositti aihepiirien sisällyttämistä alan varsinaiseen koulutukseen.

Muotoiluala

Muotoilun koulutus noudattelee (joko yksin tai käsiteollisuusaineisiin ja muihin taideaineisiin sidottuna) samaa kolmitasoista ammattiopetuksesta taideyliopistotasolle tekevää linjaa kuin kuvataide. Edellisen luvun koulutusjärjestelmien, opiskelijamäärien, valmistuneiden ja työmarkkinatilanteen tarkastelussa todettiin, että tutkinnon suorittajien työllistyminen oli suhteellisen hyvä ainakin taideyliopistotason koulutuksessa ja yrittäjyyttä löytyi runsaasti yli yliopistotutkinnon suorittaneiden keskiarvon.

Muotoilun koulutusjärjestelyjen ja koulutus suunnittelun paradoksi nousi esiin jo asiantuntijoiden arvioissa muotoilualan koulutettavien ja alalla valmistuvien "oikeista" määristä. Toisaalta todettiin, että työmahdollisuuksia on ja lähes kaikki elinkeinoelämän haarat tarvitsevat muotoilua muodossa tai toisessa tai niiden ainakin tulisi ymmärtää, että muotoilu on niille keskeinen menestystekijä. Toisaalta koulutetun työvoiman kanavoituminen näitä selviä potentiaalisia tarpeita tyydyttämään on siksi heikkoa, että toisaalta arvioitiin alalle kouliintuvan liikaa tutkinnon suorittaneita erityisesti ammattikorkeakoulujen kautta. Toisin sanoen, koulutettua työvoimaa on ja sitä voitaisiin käyttää yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti tehokkaasti, mutta näin ei tapahdu ainakaan ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden kohdalla.

Paradoksin ratkaisemista vaikeuttaa muotoilun käsitteellinen ja käytännöllinen monimuotoisuus. Elinkeinorakenteen muutostarkastelussa totesimme, että asiantuntijankemysten mukaan muotoilu on kuvataidealan tavoin monialainen ja -ammattinen. Erään asiantuntijan tietojen mukaan pelkästään taidekasityön piirissä on paikannettu yli 300 ammattia. Tähän verrattuna teollisen muotoilun käsite tuntuu yhtenäiseltä, mutta sekin kattaa alleen moninaisia ammatillisia rajapintoja lähes kaikkien elinkeinoelämän sektoreiden suuntaan. Lisäksi teollinen muotoilu ei ole vain sektori-kohtaisesti jakautunutta, vaan se voi palvella teollisen tuotannon ja jakelun toiminnallisia (funktionaalisia) osa-alueita kuten esimerkiksi käyttöliittymä- ja konseptimuotoilu tekevät.

Samoin kuin kuvataidealalla myös muotoilussa nousi esiin toisaalta liiketoiminnan teorian ja käytännön osaamistarpeet, toisaalta taas uuden teknologian sovellutusten käyttötaidon jatkuva lisääminen. Lisäksi kansainvälistymistaidot tuotiin arvioinneissa voimakkaasti esiin.

Vaikka useimmat asiantuntijat korostivat liiketoimintaosaamisen lisäämistä muotoilijoiden koulutuksessa, monet heistä pitivät sen tuomista muotoilualalle varsin vaativana prosessina:

”Muotoilu osana liiketoimintaa ja tuotekehitystä ja ammatillisten raja-aitojen rikkoutuminen vaatii uutta suhtautumista koko ammattiin...Muotoilun tulisi olla lisäksi aidosti käyttäjälähtöistä, erikoistunutta, mutta lähellä sekä esteettistä että käytännönläheistä ajattelua. Muotoilualan viestintään ja yleensäkin sosiaaliseen kanssakäymiseen eri sidosryhmien kesken tulisi panostaa enemmän”.

Liikeryritystoiminnan ja teknologian sovellutusten osaamisen korostukset eivät kuitenkaan olleet ehdottomia. Näiden osaamistarpeiden rinnalla ja jopa niiden ohi korostettiin muotoilun sisältöjen ja luovan työn vapaan oppimisen merkitystä:

”Pk-yritykset tarvitsevat palvelukseensa moniosaajia, jotka pystyvät tekemään muutakin kuin ’puhdasta’ muotoilutyötä. Myös Pk-yrityksiä palvelevien muotoilutoimistojen on pystyttävä monenlaiseen ja joustavaan palvelutoimintaan. Tämä saattaa usein olla vaikeaa tai lähes mahdotonta kun samanaikaisesti odotetaan myös muotoilun huippuosaamista.”

”Tietotekniikan osaamisen tarpeet ovat valtavat, mutta eivät poista taustalla olevaa muotoilun perusosaamisen tarvetta. Tämä on selvä ongelma esim. koulutuksessa. Lisää osaamistarpeita tulee, mutta perusosaamista ei saisi kadottaa.”

Tässä yhteydessä myös todettiin, että koulutuksen nykyaikaistuminen on jo tapahtunut ja uudet vastakoulutetut ovat valmiita nostamaan muotoilun asemaa ja merkitystä:

”Nuori sukupolvi ...osaa markkinoida osaamistaan, portfoliot ovat hyviä näyttöjä, kielitaito on hyvä ja rohkeutta riittää. Olen sitä mieltä, että määrää pitää olla laadun ja kilpailukyvyn takaamiseksi, siis mieluummin lisäksiin muotoilukoulutuksen määrää kun karsisin sitä.”

Tämä vakaumus ei kuitenkaan korjaa sitä puutetta, josta edellä oli puhe: kykyjen kanavointia käytäntöön. Toiset asiantuntijat totesivat, ettei paraskaan koulutus auta, jos yritykset eivät palkkaa muotoilijoita, vaan ulkoistavat muotoilupalvelut ja muotoilijat, jotka eivät halua tai saa liikkeelle riittävästi omaa yritystoimintaa. Jälkimmäisessä ongelmana ei ole vain haluttomuus, vaan liikkeellelähtöön tarvitaan usein liikeyrityskäytäntöjen oppimista suurten yritysten palveluksessa:

”Hyvien työpaikkojen kautta voi oppia. Nokia on esimerkiksi Suomen mittakaavassa suuri kouluttajaSuoraan koulun penkiltä yrittäjäksi lähteminen on todella vaikeaa. Liian usein muotoilijat näkevät suurimpana mahdollisuutena oman nimen luomista, mutta se on todella vaikeaa ja aikaa vievää ja vain harvat onnistuvat.”

Onnistumisen edellytyksenä on aina muutakin osaamista kuin hyvää muotoiluosaamista.”

Kaikki nämä kommentit viittaavat siihen, ettei käytännön uusia osamistarpeita kenties voidakaan kovin suuressa määrin viedä sisään muotoilun koulutukseen, vaan jotkin yleisemmät toiminnallista rohkeutta lisäävät koulutussisällöt saattavat olla näitäkin tärkeämpiä. Tähän viittaavat eräät asiantuntijoiden kommentit, joiden mukaan:

”Alalle hakeutuvilla henkilöillä on lahjakkuuksia visuaaliseen, kolmiulotteiseen ajatteluun, esteettiseen ja ekspressiiviseen itseilmaisuun....huippumuotoilijan luo kiinnostavuus ja huippumuotoilijassa kiinnostaa ulospäin suuntautuvuus, kyky visualisoida ja muuten tehokkaasti esittää ideoita, vahva itsetunto, usein narsismi yhdistyneenä luovuuteen, innokkuus, naiivius, kommunikatiivisuus, herkkyys ja kyky ajatella miten muut haluaisivat asian nähdä. Tämä tekee muotoilijoista näkijöitä, joille kyllä löytyy tilaa useassa yhteydessä. Heikkoutena voi tosin olla analyysin ja pitkäjännitteisyyden puute, mutta muotoilijassa ilmenevää innostusta voidaan kyllä tehokkaasti hyödyntää useassa toimenkuvassa, jos sitä osataan ohjata....”

Muotoilijan luovia kykyjä tukemaan tarvitaan siis manageriaalisia kykyjä ja muita luovuutta ohjaavia ammattitaitoja. Tässä yhteydessä asiantuntijat nostivat esiin myös tuottajan ammatin, josta todettiin mm., että:

”Muotoilijat ovat tyrineet oman taitonsa myymiseen – väliin ja apuun tulee ns. tuottaja, joka ostaa ja ohjaa muotoilutyötä, markkinoi ja vie sitä yrityksiin, toimii konsulttina ja ansaitsee tästä ajatustyöstä ja osaamisesta. Muotoilijalle se voi olla hyvä apu pitkän ja kapean leivän tienauksessa, mutta hänen katteitaan tai asemaansa arvoketjussa se ei paranna.”

Vaikka muotoilualalla muutos on monilta osin samanlaista kuin muillakin kulttuuri- ja taideoilla listasivat vastaajat juuri muotoilun alalla kaikkein pisimmän listan uusia ammatteja ja tehtävänimikkeitä. Näiden taustalla on lähinnä muotoilun ”teknistyminen / teollistuminen” ja tätä kautta tapahtuva erikoistuminen. Tehtävänimikemääritteet ilmentävät usein myöskin tuotannon tai palvelun sektoria, joka on alkanut käyttää muotoilua/ muotoilijoita erikoistuotteiden valmistuksessa. Samoin uusia ammatteja ja tehtävänimikkeitä on syntynyt muotoilun suunnittelu- tutkimus- ja tukitoimintoihin. Toisaalta muotoilualalle uskotaan syntyvän uusia tehtävänimikkeitä seuraavan viiden vuoden aikana näiden alojen ja työtehtävien lisäksi mm. matkailun ja hyvinvointipalvelujen alueelle sekä kuntien ja yritysten erilaisiin uusiin konsultointitehtäviin.

Esiin nousseita suhteellisen uusia ammattinimikkeitä olivat:

- tuottaja
- manageri
- mallintaja ja 3D-mallintaja, sekä animaattori
- 3D-spesialisti
- design strategisti
- design manageri (johtaa ja hallinnoi muotoilua, enimmäkseen palveluiden sisäänostaja)
- visualisoija (ohjaa brändien markkinointiviestinnän suunnittelua, vaikuttaa aineistoon)
- muotoilun tutkija (tutkii ja selittää mitä muotoilu on, mistä se on tullut ja mitä muotoilun teoria on)
- konseptori (ideoi ja keksii, presentoi ja innostaa muita)
- käyttöliittymämuotoilija
- käyttöliittymäsuunnittelija
- käyttöliittymätutkija
- tuotekonseptioija
- tuotevisualisoija
- tuotemallintaja
- graafinen muotoilija
- pakkausmuotoilija
- muotoilumyyjä
- muotoilukonsulttoija
- muotoilujohtaja
- työkonemuotoilija
- matkapuhelinmuotoilija
- urheiluvälinemuotoilija
- valaisinmuotoilija
- käytettävyydetutkija (selvittää miten monimutkaisimmatkin asiat olisi helppoa tehdä käytettäviksi)
- käyttöliittymäkonseptori
- multimediamuotoilija
- ohjelmasuunnittelija
- pelimuotoilija.

Luettelo sisältää tusinan verran nimikkeitä, jotka viittaavat muotoilun ammattien lisääntyvään erikoistumiseen ja alan laajentumiseen elinkeinoelämän eri sektoreille (työkonemuotoilija, urheiluvälinemuotoilija, valaisinmuotoilija, pelimuotoilija jne).

Tehtävänimikkeiden ja osaamistarpeiden katoamista ja muuttumista arvioidessaan vastaajat huomauttivat siitä, että kyse on lähinnä muotoilijan ammattikentän muuttumisesta "aikaansa seuraavaksi" ts.:

”teollinen muotoilija ei rakenna mallejaan enää itse vaan ne tehdään jyrsimällä CNN-koneella 3D-tiedostojen mukaan.”

Vaikka muutos on tapahtunut teknologian kehityksen myötä, ei se kuitenkaan tarkoita sitä, että muotoilijan ei tarvitse enää ymmärtää materiaaleja, niiden rakenteita ja käden ammattitaitoa (esim. vaate- ja tekstiilisuunnittelussa). Nämä perinteiset muotoilun osa-alueet ovat edelleen merkittäviä ja konkreettisia, jotta tiedon omaksuminen olisi ylipäättänsä mahdollista. Taitojen katsottiin olevan osittain jopa hukassa ja vastaajilla olikin selvä huoli ammattitaitojen säilymisestä, mikäli niitä ei enää tarvittaisi esim. suomalaisyrityksissä, tai koulutuksessa niiden huomioiminen olisi puutteellista.

”Hyvä esimerkki on hienopuusepän ammatti, joka oli kuollut Suomesta ja elvytettiin, mutta säilyykö taito, jos ko. ammattilaisia ei osata käyttää oikeissa paikoissa ja luoda heille mahdollisuus suurempiin kannattavampiin yritysyrityksiin. Suomen pitäisi olla eturivissä kehittämässä alan osaamista kaikilla koulutustasoilla muotoilusta insinööritasolle.”

Asiantuntijoiden vastaukset kysymykseen muotoilijoiden laajemmasta monikäyttöisyydestä muilla ammattialoilla tuotti keskenään ristiriitaisia näkemyksiä. Eräät vastaajat esittivät, että muotoilualan koulutuksen antamat valmiudet toimivat hyvin muillakin aloilla:

”Muotoilijan koulutus on erittäin hyvä perustutkinto monelle alalle. Heistä tulee erinomaisia johtajia, koska he hallitsevat kokonaisuuksia, tuntevat ja tietävät esim. tuotteen tai tuotannon koko prosessin vaikka osallistuisivatkin siinä vain muutamaan vaiheeseen.”

Useimmat asiantuntijat kuitenkin katsoivat, että valtaosa muotoilualalla toimivista henkilöistä pysyy tiukasti koulutustaan vastaavissa tehtävissä. Näiden vastausten välisessä ristiriidassa voi kuitenkin olla kyse vain erilaisien koulutuksellisten seikkojen näkemyseroista, sillä ensimmäinen vastaaja edusti ammattikorkeakoulua, kun taas jälkimmäinen yliopistoa. Ristiriidassa voi olla kyse myös siitä, että eri aloilla menestymiseen vaikuttavat erilaiset opintoaineyhdistelmät, ja niihin sisältyvät analyyttistä osaamista edistävät opintosisällöt, jotka ulottuvat perinteisen taidekoulutuksen ulkopuolelle. Tällaiseen mahdollisuuteen viittasimme jo edellä kuvataidealan vastauksia eritellessämme.

Ammatit, joihin muotoilijoita voisi vastaajien mielestä siirtyä (ja joihin on jo siirrytty) ovat pitkälti luovaa visuaalista suunnittelua vaativat tehtävät. Näitä edustivat vastaajien mielestä mm. media-ala, matkapuhelinten suunnittelu, vaatesuunnittelu, graafinen ala, AV-ala, kulttuurituotanto,

matkailuproduktiot sekä myös luova kirjoittaminen. Aloina, joihin muotoilijoilla katsottiin myös olevan mahdollisuuksia mainittiin mainonta sekä konsultointiin liittyvät tehtävät. Toisaalta muotoiluun pätee sama lause, jonka esitimme kuvataiteiden yhteydessä: monilla taiteen aloilla, muotoilu mukaan lukien, voi menestyä, vaikka ei omaisi alalle tyypillistä koulutusta. Monilla taiteen aloilla, muotoilu mukaan lukien, luovaa työtä tekevillä voi olla hyvinkin kirjava koulutustausta. Kyse on aina myös edellä mainitusta rohkeudesta ja myös siitä, että ihminen osaa markkinoida itseään, toimia sosiaalisissa tilanteissa, hyödyntää nopeasti avautuvia mahdollisuuksia, jne. Tämä havainto esitettiin useissa muotoilun asiantuntijoiden vastauksissa.

Edellä esitetyt asiantuntija-arviot toistuivat ja tarkentuivat koulutusasiantuntijoille suunnatussa kyselyssä.

Kun asiantuntijoilta kysyttiin näkemystä nykyisen opetuksen riittäväydestä käytännön alueilla, kriittisten kommenttien jakautuminen ammattikorkeakoulujen ja taideyliopistokoulutuksen osalta oli kuvataidealaan verrattuna lähes käänteinen. Ammattikorkeakouluasiantuntijat pitivät koulutusta kaikilla käytännön aloilla riittävänä tai lähes riittävänä, kun taas taidekorkeakouluopetuksen asiantuntijat merkkasivat opetuksen riittämättömäksi peräti kahdeksalla alueella: liiketaloustuntemuksessa, mainonnassa ja markkinoinnissa, tekijänoikeuslainsäädännössä ja sopimusikäntäntöissä, sponsorointiyhteistyössä, uusmedia- ja tietotekniikan sovellusten opetuksessa, yleisö/asiakasanalyseissa, vuorovaikutustaidoissa, ja kansainvälistymistäidoissa.

Selitys yliopisto-opetuksen kriittiseen arviointiin voi johtua siitä, että muotoilun yleisen aseman ja merkityksen viimeaikaiset analyysit ovat nostaneet esiin puutteita juuri muotoilun käytäntöön niveltämisessä. Toisaalta ammattikorkeakoulutuksen nähdään vielä hakevan omaa profiiliaan muotoilun "sisältöosaamisen" ja käytännön taitojen opetuksen suhteen, joten sen opetuksen ongelmiin suhtaudutaan ymmärtäväisemmin. Toisaalta sama epätasainen kritiikki ilmeni myös vastauksissa kysymykseen, joka koski muotoilun opetuksen herkkyyttä reagoida nopeasti työmarkkinatilanteeseen ja käytännön toimintakentillä tapahtuviin osaamistarveodotuksiin. Myös näissä suhteissa taidekorkeakouluopetusta pidettiin heikompana – hidasliikkeisempänä. Toisaalta taideyliopistokoulutuksen imago ja vetovoima koulutuksen antajana ja alan opiskelijoiden rekrytoijana nähtiin selvästi ammattikorkeakouluopetusta parempana.

Asiantuntija-arviot siitä, miten uusien osaamistarpeiden opetus tulisi järjestää poikkesivat huomattavasti kuvataidealan asiantuntijoiden näkemyksistä. Selvä enemmistö asiantuntijoista katsoi, että liiketalouden ja yrittäjyyden, tekijänoikeuskysymysten sekä sopimuslainsäädännön ja sopi-

musoikeyden opetusta tulisi antaa muotoilun varsinaisten koulutusohjelmien osana ja useahko asiantuntija katsoi, että myös sponsorointia koskeva opetus kuului perusopetuksen piiriin. Muiden uusien käytännön osaamistarpeiden parhaaksi koulutusmuodoiksi katsottiin erilliskurssit tai täydennyskoulutus.

Musiikkiala

Musiikkialalla koulutus noudattelee sekin kolmoismallia, joskin konservatoriot vaikeuttavat selkeitä linjanvetoja toisen asteen ja korkeakoulutasoisen ammatillisen koulutuksen sisällä. Musiikkiopetuksen laajuudesta ja monimuotoisuudesta johtuen koulutuksen määrälliset ongelmat nousivat asiantuntija-arvioissa paljon voimakkaammin esiin kuin kuvataiteissa ja muotoilussa. Erityisesti ammattikorkeakoulujen musiikkiopetuksen katsottiin laajentuneen hillittömästi ja sitä katsottiin annettavan sellaisillekin, joilla ei ole kykyä sen hyödyntämiseen:

”Ammattikorkeakoulujen tuleminen musiikkialan koulutusjärjestelmään aiheutti suuren koulutuslisäyksen, kun samalla myös toisen asteen oppilaitokset kasvattivat koulutusmääriään. Toisella asteella on vuodesta 1988 koulutettu tanssimusikoita, mutta vuonna 2000 koulutus laajeni myös klassiseen musiikkiin, jonka toisen asteen koulutuksella ei ole juuri mitään virkaa, kun se ei kouluta ammattiin, vaan jatko-opintoihin. Pop/jazzmusiikin alueella sen sijaan toisen asteen tutkinnon suorittanut voi taidoillaan työllistyä. Koulutusmääriä on lisännyt 4–5 ammatillisen koulutuskeskuksen tulo mukaan musiikkialan toisen asteen koulutukseen ...Tässä kyseessä on ollut silkkä ahneus, kun koulutuskeskukset ovat halunneet turvata hiipuvan oppilasrekrytointinsa käynnistämällä nuoria kiinnostavaa pop/jazzmusiikin koulutusta, joka ei perustu todelliseen työvoimatarpeeseen.Musiikkialan koulutukseen ei pitäisi ottaa sellaisia hakijoita, joilla ei koulutuksen jälkeen voi olettaa olevan riittäviä valmiuksia alan ammattitöihin. Laadun pitää olla huippukorkeaa.”

Nämä arviot kohdistuvat lähinnä vain muusikoiden koulutukseen ja työmarkkinoihin. Musiikkialan koulutuksen piiriin kuuluu paljon muitakin ammatteja.

Musiikkialan asiantuntijoiden arvioinneissa toistuvat samat koulutuksen peruskysymykset kuin kuvataidealalla ja muotoilussa. Myös musiikkialan lähitulevaisuuden osaamistarpeiksi nousivat asiantuntijoiden arvioinneissa IT-tekniologian uusien sovellutusten tuntemuksen lisääminen, musiikin

(sekä elävän että purkitetun) tuottamisprosessien tuntemus ja markkinointitaidot, tai yleisemmin, erilaiset bisnestaidot.

Musiikkiala on ammattialana kuvataiteiden ja muotoilun tapaan moni-syinen, mutta sekin jälleen omalla erityislaatuisella tavallaan. Keskeiset alaa jakavat ulottuvuudet ovat toisaalta elävä esiintyminen vastaan äänitemusiikki ja taidemusiikki (klassinen musiikki) vastaan kevyt (tai rytmi-) musiikki. Toisaalta sekä ammatissa tarvittavien tietojen ja taitojen että niiden koulutuksen kautta hankinnan ongelmat ovat paljolti samoja koko kentällä, erityisesti jos niitä katsotaan luovan musiikkitoiminnan (säveltäminen, sanoittaminen, editointi, jne.) ja muusikkojen (esittäminen/ esiintyminen, levyttäminen) kannalta. Taloudellisen toiminnan eri muodot: vapaassa ammatissa tai freelancerina toimiminen, oma yritystoiminta ja/tai eriasteinen sitoutuminen orkestereihin/yhtyeisiin, levy-yhtiöihin, yrityksiin, tuottajiin ja agentteihin luovat kentälle lisää moninaisuutta ja toimintamahdollisuuksia – ja myös moninaisia osaamistarpeita, jotka ylittävät perinteisen musiikki-alan koulutustarjonnan. Eräs asiantuntija tiivistääkin ongelman hyvin:

”Musiikkibisnes muuttuu koko ajan monisyisemmäksi, joten alan ammattilaisten tulee pystyä hahmottamaan entistä selvemmin kokonaisuuksia ja alan sisäistä ansaintalogiikkaa.”

Moniosaamista tarvitaan siis myös musiikkialalla, mutta asiantuntijat katsovat ettei tämän tulisi heikentää musiikkialan omaa erityisosaamista:

”Skitsofreenista, kun pitäisi tuntea aina vain paremmin se oma erityinen ja toisaalta olla laaja-alainen. Haastetta. Moniosaamisen paradoksi.”

Moniosaamisella tarkoitettiin musiikkialalla myös perinteisten bisnes- ja taidetaitojen yhdistämisen lisäksi sitä, että musiikkialalla työskentelevien tulisi hallita entistä monipuolisemmin useampia musiikin tyylilajeja.

”Osaamisen pitää olla sellaista, että pystyy opettelemaan uusia musiikin tyylilajeja nopeasti.”

Asiantuntijoiden arviointien mukaan musiikkiala on ammattien ja tehtävänimikkeiden suhteen vakiintuneempi kuin kuvataiteet tai muotoilu. Uusia kenttää koskevia nimikkeitä ei juuri ole syntynyt. Syntyneitä nimikkeitä ovat pikemminkin olleet *markkinointiin* ja *tuottamiseen* liittyvät nimikkeet. Markkinoinnin kentällä esimerkiksi kyse on siitä, että paikallislehti-ilmoittelu ei enää riitä, vaan täytyy osata hyödyntää globaalisti muitakin medioita.

Kauttaaltaan kentän muuttumisessa kyse on pikemminkin siitä, että vastavalmistuneilta muusikoilta edellytetään entistä enemmän esim. äänen

tuotantoprosessin hallintaa aina soittamisesta äänen digitaaliseen käsitte-lyyn. Toisaalta uusi teknologia on pakottanut ihmiset erikoistumaan myös kapea-alaisesti. Erikoistumista on tapahtunut mm. tietotekniikan osa-alueilla. Vastaavasti tätä kautta tehtävänimikkeenä voi olla käytännössä mikä tahansa, jota kuvaa hyvin erään vastaajan lause:

"Sovittajista ja äänittäjistä tulee osasta ohjelmoijia ja koodaajia."

Vastaajien kartoittaessa kadonneita, tai muuttuneita musiikkialan ammattinimikkeitä kävi selväksi, että myös vanhat osaamistarpeet ovat pääasiassa olemassa yhdessä uusien tarpeiden kanssa. Näin edessä voikin olla tilanne, jossa kapea-alainen osaaminen ei enää riitä, vaan pitää olla moninaista osaamista ja mm. vuorovaikutustaitoja.

"Osaaminen pitää olla sellaista, että pystyy opettelemaan uusia musiikin tyylilajeja nopeasti."

Joitakin perinteisiä musiikkialan reuna-ammatteja on kuitenkin kadonnut, tällaisina asiantuntijat mainitsivat:

- pianonviritäjät, ja
- radion äänitarkkailijat.

Tietotekniikan uskotaan myös muokkaavan ääniteteollisuusmarkkinoita siinä mittakaavassa, että tulevaisuudessa tapahtuu myös "fyysisen", ts. perinteisten äänitteiden jakelun vähenemistä. Eräs vastaaja katsoi lisäksi, että osaavat ja asiantuntevat musiikkikriitikot ja -toimittajat ovat sukupuuttoon kuoleva laji.

Musiikkialalla siirtymistä muihin ammatteihin tapahtuu paljon, koska pelkkä musiikki ei useinkaan elätä. Siirtymistä ei kuitenkaan tapahdu juurikaan musiikinlajista toiseen, koska lopputulos on henkilön tulojen kannalta usein merkityksetön. Toisaalta ns. cross-over musiikin suosio on lisääntynyt ja oppilaitoksista valmistuu yhä enemmän muusikoita, jotka pystyvät toimimaan monissa eri musiikin tyylilajeissa. Sitä, mille muille aloille ja ammatteihin siirtymistä sitten tapahtuu, on erittäin vaikea rajata. Kuten eräs vastaaja totesi:

"Siirtymistä tapahtuu kaikille aloille ja kaikenlaisiin ammatteihin."

Vastaajat kuitenkin katsoivat, että musiikkialan koulutus kehittää erittäin hyvin luovuutta, amatoimisuutta, sosiaalisuutta, sekä vastuunottoa ja täsmällisyyttä. Mainitut tekijät ovatkin tekijöitä, joita voidaan katsoa arvostettavan kaikkialla työelämässä. Vaikka tiettyjä siirtymissuuntia musiikkialan ulkopuolisiin tehtäviin on vaikea nimetä, tapahtuu siirtymistä yleisesti mm. palvelualoille, sekä erilaisiin liike-elämän myyntityötehtäviin. Siirtymistä tapahtuu myös muille luoville kulttuurialoille, kuten AV-tuotantoon ja nykyään myös mobiilipalvelutehtäviin (pelit, soittoaänet).

”Musiikki tulee sisältymään laajemmin osaksi muita liiketoiminnan alueita. Koko mediateollisuus, markkinointi ja erilaiset laitevalmistajat tarvitsevat musiikkia osaavia ja ymmärtäviä työntekijöitä.”

Tämä lainaus siirtääkin näkökulman pois varsinaisilta musiikin ammattilaisista siis luovasta ja esittävästä musiikista, musiikkiteollisuuden ammattilaisten kokonaiskirjoon. ”Musiikkia osaavien ja ymmärtävien” työntekijöiden ei tarvitse omata musiikkikoulutusta, musiikin ymmärtämien voi olla yleisempää silloin kuin musiikkiteollisuus (niin esittävä kuin äänittävä) tarvitsee kaupallista osaamista. Lisäksi muusikkojen osaamisen ja musiikin liiketoiminnan väliin tarvitaan henkilöitä, jotka löytävät ja nostavat esiin luovan työn ja musiikin esittämisen ammattilaisia ja saattavat heidät esiintymistilaisuuksien ja levytysmahdollisuuksien pariin. Muusikot tietysti voivat ja usein musiikkiosaamisensa vuoksi myös kelpaavat sellaisiin työtehtäviin kuten studio- tai ohjelmopalvelutehtäviin, toimimaan musiikkialan järjestöjen työntekijöinä ja johtajina, levytyksen ja äänitekaupan yrittäjinä, erilaisissa festivaaliorganisaatiotehtävissä, tuottajina ja jopa kuntien kulttuuritoimen erilaisissa viroissa. Toisaalta muusikoiden ”kotikenttäetu” ei riitä näihin tehtäviin pääsyyn, jos he eivät ole hankkineet osaamista käytännön liikeyritys- ja organisointitaidoissa oman musiikkikoulutuksensa yhteydessä tai lisäopinnoilla ja tutkinnoilla.

Asiantuntijat toteavat tämän ja samalla myös sen, ettei sisältöosaamisen ja liiketaloudellisen osaamisen ristiriitaa ole vielä ratkottu – ei ainakaan jälkimmäisen osapuolen kannalta:

”Liiketaloustieteellinen osaaminen ja verkostotoiminta eivät ole Suomessa vielä hallussa. Kaupallisuuden ja taiteen ristiriitaistumisen kulttuuri on meillä vielä yleistä. Miniyrittäjien näyttää lisäksi olevan vaikeaa yhdistää voimiaan.”

Koulutusalan asiantuntijoiden arviot uusien käytännön taitojen nykyisestä opetuksesta olivat suhteellisen varovaisia ja erot ammattikorkeakoulujen asiantuntijoiden ja taidekorkeakouluopetuksen asiantuntijoiden välillä melko vähäiset. Yleensä katsottiin, että koulutus kaikilla edellä luetelluilla käytännön aloilla oli riittävää tai lähes riittävää. Osaamisen ja opetuksen lisäämisen tarpeita katsottiin olevan lähinnä yleisö/asiakasanalysien, sponsorointiyhteistyön ja markkinoinnin ja mainonnan alueilla. Lisäksi ammattikorkeakouluopetuksessa tulisi asiantuntijoiden mukaan korostaa nykyistä paremmin musiikin tuotantoprosessien tuntemusta ja yleistä liiketalouden ja yritystoiminnan tuntemusta. Molempien koulutusmuotojen katsottiin myös kiinnittävän ainakin tyydyttävästi huomiota työmarkkinatilanteen ongelmiin ja reagoivan tyydyttävällä nopeudella käytännön toiminnassa tapahtuviin muutoksiin ja niiden synnyttämiin osaamisodotuksiin.

Asiantuntijoiden näkemykset siitä, miten uusien osaamistarpeiden koulutus tulisi järjestää, olivat paljolti sen mukaisia, mitä musiikkialan kehitysongelmien perusteella voitiin odottaa. Tekijänoikeuslainsäädännön ja -järjestelmien opetusta, sopimuslainsäädäntöä ja -käytäntöjä koskevaa opetusta sekä uusmedia- ja digitaaliteknologian sovellusten opetusta haluttiin lisätä alan varsinaisiin opetusohjelmiin, muiden uusien tai lisäopetusta tarvitsevien tietojen ja taitojen opetuksen katsottiin hoituvan parhaiten erillis-kursseilla tai täydennyskoulutuksella.

Teatteriala

Vaikka musiikkialalla on voimakkaana komponenttina mukana taidemusiikki ja siihen liittyvä konserttitoiminta, kaupallinen komponentti ja ääniteteollisuus määrittävät musiikin kokonaiskenttää ja sen kehitystä voimakkaasti. Musiikkialaan verrattuna teatteri ja tanssi ovat (toistaiseksi) puhtaita esitettäviä taiteita, joiden toiminnot ovat suurelta osin julkisesta tuesta riippuvaisia. Julkinen tuki ja laitosverkosto tekevät niistä – tai lähinnä teatterista – myös ammatillisesti suhteellisen vakaita toimintakenttiä. Laitoskentän resurssivaikeuksista johtuva toiminnallinen heikkous ja tämän korjaaminen markkinatoiminnan avulla leimasivat asiantuntija-arvioita sekä alan elinkeinorakenteen muutoksia paikannettaessa että myös näihin muutoksiin liittyviä osaamistarpeita ja koulutuksen kehittämistarpeita arvioitaessa. Eräät asiantuntijat halusivat rajata teatterin ”markkinoitumisen” omaehtoiseksi seuraavan lainauksen merkityksessä:

”Jos markkinoituminen tarkoittaa tekijöiden ammattiosaamisen kasvua markkinoinnin saralla, niin kehitys on hyväksi. Jos markkinoituminen tarkoittaa teatteritaiteen vertailua liike-elämään ja elämysteollisuuteen, niin silloin ollaan menossa huonoon suuntaan. Teatterinalallakin on pyrittävä erottamaan kulutushyödykkeet ja peruspalvelut.”

Koulutuksen kannalta tämä kahtiajako vastasi paljolti sitä sisältöjen ja käytännön taitojen kahtiajakoa, joka korostui kuvataiteissa ja muotoilussa. Asiantuntijat halusivat toisaalta korostaa käytännön osaamistarpeita, toisaalta myös sisältöjä koskevan koulutuksen kehittämistä, mutta näitä kahta ei haluttu kytkeä yhteen. Lisäksi osaamistarpeiden katsottiin jakautuvan laitosten (teattereiden) koon mukaan. Markkinoituminen ja siihen liittyvät osaamistarpeet liiketaloudellisessa merkityksessä ilmenevät lähinnä suurissa teattereissa, kun taas pienet teatterit edellyttävät johtoon ja hallintoon moniosaajia. Tämä käy ilmi seuraavista tuottajan ammattikuvasta liikkeelle lähtevistä lainauksista:

”Teatterialan uusin ammattinimike lienee tuottaja, ja sekin on jo toistakymmentä vuotta ollut kuvioissa mukana. Toisaalta jotkut hallinnon ja avustavan työn teatteriammatillaiset – ja mikseivät myös taitelijat – saattavat tulevaisuudessa erikoistua esimerkiksi yleisökasvatuksen ympyröihin... Ainakin pienemmissä teattereissa yhdistyvät teatterituottajan työssä tiedottajan, markkinointipäällikön ja tuotantosuunnittelijan toimenkuvat. Alan freelance- tuottajat saattavat myös lähitulevaisuudessa tuoda enemmän ammattiosaamista esiin isompien teattereiden suurtuotantojen osana. Teatterituottajan on kuitenkin aina tunnettava teatterin tekemisen prosessi. Mitä moninaisempi teatterituottajan toimenkuva on, sitä oleellisempaa tämä on!”

Asiantuntijat tavallaan korostivat hallinnon ja liiketoiminnan osaamisessa toisaalta erikoistumista (kun kyseessä on suurtuotannot) toisaalta moniosaamista (kun kyseessä on pienet teatterit ja teatteriryhmät). Sama jako erikoistumiseen ja moniosaamiseen näkyi myös ”sisältötuotannon” puolella. Toisaalta tervehdittiin erikoiskoulutusta (esimerkiksi Tampereen ammattikorkeakoulun neljän vuoden musiikkiteatterin opintokokonaisuutta) toisaalta korostettiin, että tarvitaan laajaa teatteritaiteen tuntemusta ja kykyä yhdistää teatteritaiteen eri lajien koko skaalan ominaisuuksia toisiinsa. Samoin arvioitiin, että elokuvan ja television näyttelijäkoulutus tulee lähitulevaisuudessa erkanemaan teatterinäyttelijöiden koulutuksesta. Jako saattaa tällöin kulkea taideyliopisto-opetuksen ja ammattikorkeakouluopetuksen välillä.

Asiantuntija-arviot uusista osaamistarpeista voidaan kiteyttää kahdeksi osaamisalojen sarjaksi. Käytännön uusien tarpeiden sarja on seuraava:

”Myynti, markkinointi, tiedottaminen, johtaminen, tuottaminen, verkottuminen ja organisoituminen.”

Sisältöjen ja ”taiteen” osalta sarja taas on seuraava:

”Hyvät näytelmäkirjoittajat ja dramaturgit, kansainvälisyys, nopealiikkeisyys, ajan hermolla oleminen, hyvä teatteritekniikka (valo- ja äänisuunnittelu, tekstityslaitteet, jne.).”

Teatterialan ammattirakenne on periaatteessa pysynyt nimikkeiden suhteen melko muuttumattomana. Näyttämöltä kadonneita ammatteja löytyi vain yksi: fondimaalari. Uusina ammatteina asiantuntijat nostivat esiin tuottajan, joka on ”vanha” uusi ammatti.

Vastauksissa esiin nousseita suhteellisen uusina ammattinimikkeinä mainittiin seuraavat:

- manageri
- agentti
- tuotantosuunnittelija
- taiteellinen johtaja (esim. festivaaleilla)
- teatterikuraattori
- teatteri-ilmaisun ohjaaja
- harjoittaja (assistentti)
- jooga-venytys ym. kehotekniikan opettaja
- valosuunnittelija
- äänisuunnittelija
- suunnittelija, mestari ja toteuttaja (teatteritekniikan puolella).

Luettelon alkupää osoittaa paineita liiketoiminnallisen ja tuotannollisen osaamisen suuntaan, jälkipää taas tuotantoprosessien eriytymistä ja teknistymistä. Luettelo osoittaa myös teatterikasvatuksen merkityksen kasvua (teatteri-ilmaisun ohjaaja). Osa näistä ammateista on vanhoja uusia ammatteja, eli ammattinimekkeet ovat säilyneet, mutta työtehtävät ovat muuttuneet. Asiantuntijat totesivat myös, että mainitut eriytymis- ja moniosaamistrendit merkitsevät kokonaisuuden kannalta katsottuna koko teatterikentän toimintojen sirpaloitumista. Tämä kehitys tulee kirjautumaan ammattinimikkeiksi ja tehtäväkuviksi myöhemmin. Asiantuntijat arvioivat, että uusia tehtävänimikkeitä syntyy jatkossa, esim. lastenkulttuurin ja mediatyön osa-alueille.

Samoin pelkään teatterituotantoon keskittyvien tuottajien ja yksittäisiä taiteilijoita edustavien agenttien tarve tulee tulevaisuudessa kasvamaan. Erään vastaajan mukaan myös usein epäselvä ammattikorkeakoulututkintojen profiili saattaa tuoda teatteri- ja tanssialalle uusia tehtävänimikkeitä. Niitä katsottiin syntyvän myös jatkuvan teknistymisen (tietokoneistumisen) johdosta.

Asiantuntijoiden arvioissa siitä, missä määrin teatterialan koulutuksen saaneet voivat siirtyä muille aloille ja menestyä niillä, tuli suunnilleen samankaltaisia vastauksia kuin kuvataide- ja muotoilualan arvioissa. Alun perin alalle hakeutuneilla ja koulutuksen saaneilla henkilöillä ei ole useinkaan halua siirtyä kokonaan toiselle toimintalohkolle, vaikka hyvä tilaisuus tarjoutuisi. Toisaalta taiteellisesti koulutettujen henkilöiden määrätietoisuus, tavoitteellisuus, yhteistyökyky, ja luovuus on hyvä perusta monelle muullekin alalle. Siirtymistä helpottavat vielä mahdolliset sopivat opintokokonaisuudet (mm. erikoistuminen pedagogiikkaan).

Ammatit, joihin teatteri- ja tanssialoille koulutetut siirtyvät ovat pitkälti erilaisia opetustehtäviä, sekä sosiaali- ja terveystoimen kentällä tapahtuvia projektiluonteisia tehtäviä ja taidetta ml. kulttuurialoja soveltavia (esim. nuoriso ja liikunta-alojen) tehtäviä. Siirtymistä tapahtuu myös palvelualoil-

le, joissa esiintymistaidosta katsotaan olevan hyötyä ja taidekoulutuksen akatemoitumisen myötä siirrytään myös teatteritutkimuksen pariin. Viime vuosina monet teatterikoulutuksen saaneet dramaturgit, ohjaajat ja näyttelijät ovat kunnostautuneet kirjailijoina.

Koulutusasiantuntijoille kohdennettu kysely käytännön osaamistarpeista tuotti suunnilleen saman tuloksen kuin muotoilun kohdalla. Ammattikorkeakouluopetuksen asiantuntijat katsoivat käytännön aineiden opetuksen olevan riittävää, kun taas taideyliopisto-opetuksen asiantuntijat katsoivat opetuksen puutteelliseksi ainakin seitsemällä alueella: yritystoiminnan tuntemisessa, mainonnassa ja markkinoinnissa, yleisöanalyseissa, sponsorointiyhteistyön tuntemisessa, teknologian uusien sovellutusten alueella, tuotanto-osaamisessa ja internetin käytössä myyntiin ja markkinointiin. Ammattikorkeakoulualan asiantuntijat katsoivat myös opetuksen ammattikorkeakouluissa reagoivan nopeammin ja joustavammin sekä teatterialan työmarkkinoiden muutoksiin että uusien osaamistarpeiden syntyyn. Vaikka taustalla on ilmeinen köyden veto näiden kahden koulutusmuodon välillä, osasyynä saattaa olla myös yleinen taideyliopisto-opetuksen akateemisuus.

Teatterialan perinteinen palkkatyöluonteisuus on viime vuosina muuttunut paljolti määräaika- ja freelance-työksi. Tähän kehityskuvioon sopii hyvin alan koulutusjärjestelmien asiantuntijoiden arvio, jonka mukaan uusien käytännön osaamistarpeiden opetuksesta vain tekijänoikeuslainsäädännön ja -järjestelmien opetuksen ja sopimuslainsäädännön ja sopimuskäytäntöjen katsottiin kuuluvan varsinaisten opetusohjelmien piiriin. Muita uusia osaamistarpeita katsottiin voitavan opettaa paremmin täydennyskoulutuksella ja erilliskursseilla.⁸⁰

Tanssiala

Tanssialan asiantuntija-arviot eivät poikenneet paljoakaan teatterialan arvioiden kanssa. Tulevaisuuden osaamistarpeet jakautuivat arvioissa kahtaalle, käytännön osaamiseen ja tanssitaiteen kehitykseen/kehittämiseen. Tanssin alueella korostettiin liiketoiminnallisen osaamisen lisätarvetta, kansallista ja kansainvälistä verkottumista ja manageriaalisia kykyjä, teatterialalla taas ammatillisen perusosaamisen ja innovatiivisuuden yhdistämistä sekä tarvetta nostaa taiteellinen osaaminen kansainväliselle tasolle.

⁸⁰ Tähän yhteyteen sopii hyvin asiantuntijalausunto, jonka TeaKin edustaja on antanut kysyttäessä yrittäjyyskoulutuksen tarpeellisuudesta Teatterikorkeakoulussa: "Pienen laitoksen pienillä resursseilla on järjetöntä lähteä pois itse substanssialasta järjestelemään (yrittäjyysopetusta) isompana kokonaisuutena. Siinä olisi varmasti yhteistyön paikka ajatellen meidän koulua ja muita taideyliopistoja. Jonkinlaisen laajemman kokonaisuuden tai muutaman kurssipaketin rakentaminen – se on ihan selvästi teema, joka ylittää taiderajat", Paasio, Kaisu et al. mt. 2005.

Kansainvälisyyden "osaamistarve" nousi tanssialalla teatterialaa voimakkaammin esiin kahdesta syystä. Ensiksi tanssi on ilmaisumuoto, jossa kielellä ei ole merkitystä, josta johtuen kansainvälinen osallistuminen (kiertueet, kilpailut, festivaalit) on helpompaa ja kansainvälisiä tasovertailuja tehdään jatkuvasti. Toiseksi tanssi – erityisesti nykytanssi – ei ole laitossidonnaista ja riittäviä toimintakustannuksia voidaan helpommin ansaita pääsylipuilla ja hankkia projektirahoituksena. Molemmissa suhteissa voidaan "tehdä tulosta" kansainvälisen toiminnan ja kansainvälisen näkyvyyden hankinnan kautta. Toisaalta asiantuntija-arviot korostivat sitä, että tanssitaide on onnistunut osin juuri kansainvälisten menestyksien kautta saamaan myös entistä runsaammin kotimaista yleisöä.

Tanssitaiteen koulutuksessa todettiin olevan yhden erikoispiirteen: ikään sidottu uran lyhyys. Tämä merkitsee sitä, että alalla tarvitaan jälleenkoulutusta ja tanssijoiden on myös itsensä jo varhaisessa vaiheessa suuntauduttava uuteen ammattiin. Useimmiten tämä on tanssialan muissa kuin esiintymistehtävissä, erityisesti koulutuksessa, mutta asiantuntijat katsoivat, että tanssijat voivat yhtä hyvin ja joskus jopa paremminkin kuin teatterialan ihmiset, onnistua työtehtävissä myös kokonaan muilla taiteen tai elinkeinoelämän aloilla.

Koulutusalan asiantuntijoiden arviot käytännön osaamistarpeista nousivat samaa linjaa kuin muotoilun ja teatterin kohdalla. Taideyliopisto-opetuksesta katsottiin lähes kokonaan puuttuvan käytännön työelämän osaamisen (yritystoimintana, mainontana ja markkinointina, tuotanto-osaamisena jne.) opettaminen. Teatterin osalta todettiin edellä, että syynä voi olla arvioijien näkemys taideyliopistojen opetuksen liiallisesta akademisoitumisesta. Tanssin osalta – ja erityisesti nykytanssin kohdalla – syy voi kuitenkin olla toisaalla. Tanssiryhmien johto keskittyy nimenomaan taiteelliseen johtamiseen, taloudellinen yleisjohtaminen ja projektien rahoituksen ja hallinnollisen toteuttamisen vastuu siirtyy väistämättä ulkopuolisten tanssialaa tuntevien, mutta myös käytännön toimintoihin koulutusta saaneiden käsiin. Tanssin, kuten kuvataiteiden ja muotoilun kohdalla ammattikorkeakouluopetus panostaa enemmän juuri tanssin tuotanto- ja hallintohenkilökunnan tuottamiseen ja vähemmän tanssitaiteilijoiden kouluttamiseen. Asiantuntija-arvioiden mukaan tämä työnjako on toistaiseksi vielä niin tanssin kuin muidenkin taidealojen kohdalla heikosti vakiintunut.

Myös uusien ammattien osalta asiantuntijoiden lista oli paljolti sama kuin teatterialalle esitetty. Tanssin uusiksi ammateiksi mainittiin seuraavat:

- tanssikonsultti ja tanssiasiamies
- tanssiterapeutti
- yhteisötanssinohjaaja
- jooga-venytys ym. kehotekniikan opettaja.

Uusien osaamistarpeiden sisällyttämisessä opetukseen asiantuntija-arviot seurasivat samaa linjaa kuin teatterin kohdalla: varsinaisen koulutusohjelman puitteisiin sopii lähinnä vain tekijänoikeuslainsäädännön ja -järjestelmien opetus ja sopimuslainsäädännön ja sopimuskäytäntöjen opetus. Jos halutaan opettaa muuta, tapahtuu se parhaiten täydennyskoulutuksena tai erilliskurssien avulla.

Kirjankustannusala

Kuten edellä elinkeinorakenteen muutosta tarkasteltaessa kävi ilmi, kirjankustannusala on tavallaan kaikkein selväpiirteisintä markkinaperusteinen luovan työn ja kulttuuriteollisuuden tuotannon yhdistelmä. Se ei saa mitään suoranaista julkista tukea ja alan yritystoiminta pitää tarvittaessa kustannuslainsäädännöllä alan taiteellisen luovan toiminnan ydintä, kaunokirjallisuutta, joskin kirjailijat saavat julkista tukea apurahajärjestelmän ja erityisesti kirjastokorvauksena ylläpidetyn apurahajärjestelmän kautta.

Kirjankustannusalan irrottautuminen julkisesta sektorista ulottuu myös koulutuksen alueelle: kirjailijoiden koulutus ei erillisenä erikoisalana kuulu julkisen koulutusjärjestelmän piiriin ja sama pätee kustannusalan ammattilaisten suhteen. Kirjailijoiden ja kustannusvirkaileijoiden koulutus, siinä määrin kuin sitä on olemassa, tapahtuu kurssiluonteisesti aikuiskoulutuskeskusten ja järjestöjen järjestämänä. Kustannusalan ammattilaisten (toimittajien) keskeisin koulutusinstanssi on Kustannustoimittajien yhdistyksen kurssiluonteinen koulutus jo ammatissa oleville. Kirjailijoiden koulutus on tavallaan kurssi- ja mentor- perusteista kirjailijavastuun siirtämistä sukupolvelta toiselle. Tässä prosessissa kustannustoimittajilla on keskeinen rooli. Asiantuntija-arviot lähtevät siitä, että sekä kirjailijan että kustannustoimittajan työ on vapaata luovaa ja innovatiivista toimintaa, johon muodollisella koulutuksella on erittäin vähän annettavaa:

”Kirjailijoita voidaan kouluttaa, mutta ketään ei voi kouluttaa kirjailijaksi. Ts. matkaa harrastajasta ammattilaiseksi voi lyhentää, mutta lopullista intohimoa ei voi kehenkään puhalttaa. Kustannustoimittajan työ on melko vaistonvaraista toimintaa. Jos toimittajalla on koulutusta on se tullut käytännön työstä. Kustannustalot kouluttavat omat joukkonsa.”

”Kustannusala (niin kirja- kuin sanomalehtikustantaminen) on luovaa toimintaa. Luovuutta ja etenkin tekniikkaa voidaan opettaa, mutta näkemys ja kyky ovat kuitenkin tekijöissä. Talot (kustantamot) kouluttavat talon tavoille, mutta eivät ainakaan toistaiseksi halua tasapäisiä ja samalla tavalla virittyneitä tekijöitä. Kyllä se toimii näin hyvin.”

Tähän kaikkeen kuitenkin lisätään, että:

” Koska kuitenkin kaikilla muilla taiteenaloilla on korkeakoulunsa, kirjoittajakoulutusta pitäisi kehittää ulottamalla luovan kirjoittamisen opettaminen yliopistoihin. Tämä ei olisi kirjailijakoulutusta, vaan koulutusta kirjoittamiseen.”

Edellä esitetyt arviot – tai pikemminkin kannanotot – osoittavat, ettei kirjailijoiden ja kustannusalan työntekijöiden osaamistarpeita voida eritellä – ainakaan vielä – samoin muodollisin kriteerein kuin muiden taide- ja kulttuurialojen. Edellä esiin nostetut elinkeinorakenteen muutokset tosin viittaavat siihen, että kirjankustannus elää eräänlaista murrosvaihetta, jossa edellä kuvattu perinteinen koulutus – tai koulutuksen puute – saattaa joutua koetukselle. Kirjankustannus on yrityskeskittymisen vuoksi tullut yhä suuremmissa määrin osaksi laajempaa mediateollisuutta, jossa johdon päätöksiä ohjaa entistä selvemmin taloudelliset kriteerit. Tämä taas nostaa liiketaloudelliset kriteerit ja mainos- ja markkinointiosastot johtavaan asemaan, ja aikaa myöten nämä painotukset ulottuvat myös kustannustoimittajien ja kirjailijoiden tasolle. Asiantuntija-arvioissa korostetaan sitä, että yksittäisten kirjojen kustantaminen tapahtuu entistä nopeammin projekteina ja tiimityönä. Tämä merkitsee, sitä, että kustannustoimittajien merkitys vähenee, elleivät he sitten hanki itselleen lisää liiketaloudellista- ja projektityöosaamista. Asiantuntijat korostavat, ettei kapea perinteinen kustannustoimittajan osaaminen enää riitä, vaan kustannustoimittajien on tunnettava suurissakin taloissa koko kirjankustannustyön kenttä ja pienissä kustantamoissa todella kyettävä osallistumaan moniin erilaisiin työtehtäviin:

” Tarvitaan enemmän moniosaajia. Tätä vaaditaan mm. kustannustoimittajilta ja päälliköiltä. Moniosaaminen on yhtä kuin: toimitus, painotekniikka, viestintä, laskentatoimi. Toisaalta tehtävät ovat vaativia, joten niiden yhdistäminen samallekaan henkilölle ei ole aina järkevää. Toisaalta esim. pienissä kustantamoissa henkilöiltä halutaan juuri moniosaamista. ”

Elinkeinorakenteen analyyseissä todettiin myös, että suurkustannustoiminnan jättämiin aukkoihin on syntynyt pienkustannustoimintaa. Toisaalta pienkustantamojen elinkykyisyys riippuu paljolti siitä, että ne saavat kirjansa markkinoille ja taloutensa kuntoon. Tämä edellyttää kirjan nykymarkkinoilla uutta otetta niin yritystoimintaan kuin kirjojen toimittamiseen. Täten kirjankustannus joutuu lähitulevaisuudessa kehittämään omaa koulutustoimintaa, tai sitten se joutuu muun mediatuotannon ja muiden kulttuuriteollisuuden tuotantoalojen paineessa marginaaliasemaan. Eräät asiantuntijaarviot nostavat tämän kehityksen hyvin esiin:

"Kirja-alalla on toistaiseksi kaikilla omat mahdollisuutensa. Erityiskustantamot täyttävät hyvin niitä aukkoja, joita suurilta kaupallisilta kustantamoilta jää. Isojen talojen korkeat hallintokustannukset aiheuttavat sen, että pienille nyrkkipajoille ja niiden erikoiskirjoille jää tilaa. Ongelma pienkustantajien kannalta on markkinoille pääsy. Erikoiskustantajilla ei tätä ongelmaa ole, sillä niillä on tietoa omasta asiakaskunnastaan ja keinot sen saavuttamiseksi."

Tämä lainaus jättää huomioon ottamatta keskisuuren kustannustoiminnan ja kaunokirjallisuuden kustantamisen ongelmat, joita tuskin voidaan ratkoa ilman yrittäjyyden tukea ja koulutuksen lisäämistä. Osa asiantuntija-arvioista korostaa tarvetta kustannusalan koulutuksen kehittämiseen ja luettelee koulutusaiheiksi lähes kaikkia listaamiamme käytännön osaamistarpeita. On odotettavissa, että ammattikorkeakoulut tulevat pian tarjoamaan opetusta kustannusalalle aikoville juuri näillä osaamisen aloilla. Ensimmäisiä kokeilevia kursseja on jo ammattikorkeakouluissa toteutettu.

Asiantuntija-arvioijat kiinnittivät huomiota myös vuorovaikutustaitojen merkityksen tärkeyden kasvuun kaikissa tehtävissä. Lisäksi kielitaidot, kansainvälistymistaidot ja yleensäkin monikulttuurisuus ovat tulevaisuudessa olevia osaamistarpeita. Kirjailijat tarvitsevat tuekseen myös agentteja jopa Suomessa.

Uusien perusammattinimikkeiden syntyisessä on kustannusalallakin kyse lähinnä siitä, että eri tehtävänimikkeiden rajat ovat hämärtyneet ja muutos ammattinimikkeessä on tapahtunut vain tehtäväkentän laajentumisen mukaan esim. kustannustoimittajan työn liittymisestä yhä enemmän markkinointiin. Näin "uusia" ammattinimikkeitä voi syntyä vanhan ammattinimikkeen sisällä sitä mukaan, kuin yritykset niitä keksivät. Toisaalta oppi- ja tietokirjapuolella uusien ammattinimikkeiden syntyyn vaikuttaneet tekijät ovat olleet konkreettisia.

Esiin nousseita suhteellisen uusia ammattinimikkeitä kaunokirjallisuuspuolella olivat:

- toimitusten ja markkinoinnin välinen koordinoija
- kaunokirjallisuuden ohjelmasuunnittelija
- kykyjenetsijä
- foreign rights manager

Esiin nousseita suhteellisen uusia ammattinimikkeitä oppi- ja tietokirjapuolella olivat:

- tuottaja
- tuotepäällikkö

Vastaajien pohtiessa tehtävien katoamista tai muuttumista käy ilmi, et-

tei muutosta ole juurikaan ollut. Kyse on enemmän tehtävien siirtymisestä henkilöltä toiselle.

”Esim. kirjallisen johtajan nimike on harvinaistunut, mutta itse tehtävät ovat siirtyneet usein kustannuspäällikölle. Enää ei käytetä nimikettä toimitusjohtajan kirjallinen apulainen, tai kustannusvirkailija, mutta näiden työtehtävien tärkein ydin on pysynyt samana, vaikka käytetty nimike on nykyään kustannustoimittaja.”

Tehtävät, jotka ovat kadonneet, tai ainakin huomattavasti vähentyneet olivat:

- kirjapainon oikolukijat / kielentarkistukseen ja perinteiseen tekstin editointityöhön liittyvät tehtävät.

Kirjankustannusala on alan ammattilaisten urasiirtymisen osalta myös paljon sisäänlämpiävä. Ala tavallaan ”vetää sisään”, mutta siirtää vain vähän ”ulos”. Sisään veto tapahtuu kahtaalla: toisaalta harjoittelijoiden ja alalla sivutoita tehneiden pitempiin työsopimussuhteisiin kiinnittämisellä ja työssä kouliinnuttamisella, toisaalta liiketalouden ja lakiasioiden koulutusta ja kokemusta omaavien henkilöiden rekrytoinnilla johtotehtäviin. Edellisen ryhmän kohdalla urakehitys tapahtuu paljon kustannustoiminnan piirissä kustannustehtävistä ja osastoilta toisiin ja kustannustalojen töillä tapahtuvina siirtyminä. Tosin myös siirtyminen yrittäjäksi oman kustannusyrittymisen perustamisen kautta on viime vuosina lisääntynyt.

Koska kirjankustannusalan koulutus ei ole varsinaisten taiteen ja kulttuurin koulutusjärjestelmien piirissä, uusia osaamistarpeita ja niiden nivelämistä vakiintuneisiin koulutusohjelmiin ei asiantuntijoilta voitu kysyä. Uusia koulutustarpeita kysyttäessä sopimus- ja tekijänoikeuskysymykset nousivat voimakkaasti esille ja niiden järjestämisestä tehtiin myös esityksiä. Seuraavat lainaukset heijastavat voimakasta koulutustarvetta niin kirjailijoiden kuin kustannustoimittajien ja pienkustantajienkin kohdalla.

”Jos kustannusalalle olisi laajempaa koulutusta/kurssitusta, voisi alalle aikovia kurssittaa mm. sopimusoikeudessa ja -käytännöissä.”

”Kirjankustannukseen liittyy aina laaja sopimustoimintojen kenttä. Sopimuksia tehdään tietysti kirjailijoiden ja kääntäjien kanssa, mutta teoksen kirjamuotoon saattamiseen, välitykseen ja jakeluun sekä erikanavien kautta tapahtuvaan kauppaan liittyy suuri joukko muita sopimuksia. Sopimusketju saattaa myös jatkua kirjan toisiin julkaisumuotoihin ja siihen liitettyjen merchandisetuotteiden osalta.”

"Sopimusalan koulutukselle on tarvetta! Esim. Suomen Kustannusyhdistys voisi kurssittaa, myös alalle tulevia, yhdistykseen kuulumattomia pienkustantamoita. Molempien etu tämäkin!"

"Koulutusta varmasti tarvitaan, ja eri osapuolten välistä jatkuvaa neuvottelua, jotta sopimukset pysyvät alan käytänteiden perässä. Vaikea ottaa kantaa miten sopimuskoulutus voitaisiin järjestää, ehkä parhaiten erillisinä kursseina. Alan järjestöt voisivat järjestää aika-ajoin peruskoulutusta alan ihmisille. Koulutustahan järjestetään kuitenkin jo nyt; kurssit voisi saattaa laajempaan tietoisuuteen niin, että jokainen alalla oleva saa peruskoulutuksen sopimusasioista."

"Kirjailija on aika avuton ja yksin sopimuksia tehdessään, varsinkin aloitteleva. Ammattiliittoina kirjailijaliittojen tulisi antaa tekijöille asiasta koulutusta. Tuskin on kustantajien intresseissä opettaa tekijöitä vaatimaan oikeuksiaan."

"Koulutusta aina tarvitaan, mutta voisi olla myös yhteisiä resursseja tyyppiä 'läänin tekijänoikeusneuvoja/asiames'."

Toisaalta alojen erityiskoulutukseen suhtauduttiin varovaisesti tai katsottiin, että asioista huolehtimassa on tarpeeksi asiantuntijoita, joten koulutusta ei ainakaan kirjailijoiden ja kustannustoimittajien kohdalla tarvittu:

"Kirjailijan työ on kirjoittaa eikä huolehtia sopimuksista; tätä varten on kustannustoimittaja; kirjailijaa tulee kuitenkin informoida kehityksestä ja tätä varten on olemassa Kirjailijaliitto."

"Suomen Kustannusyhdistys ja kirjailijajärjestöt neuvovat jäseniään asiantuntevasti."

"Tarvitaan. Pitäisi mennä kaikkiin detaljeihin. Itseäni kiinnostaisi."

"Eri toimijoiden yhteisjärjestöt (esim. Kopiosto) ovat hyviä paikkoja keskustella sopimuksista ja tekijänoikeuksista. Tällaiset yhteistyömuodot ovat tiedonkulun avoimuuden kannalta hyviä. Pitää kuitenkin erikseen kehittää eri osapuolten omia tietoja ja kokemuksia sopimuksista. Siksi laaja-alaiset tekijäjärjestöt ja kustantajien yhteenliittymät ovat hyviä vaikuttajia ja neuvotteluosapuolia. Jokainen kirjailija tekee ensimmäisen sopimuksensa naiivissa lapsenuskossa, mutta pian oppii hakemaan tietoa ja kyselemään muiden kokemuksia."

Täten siis uudet oppimistarpeet eivät nousseet kustannusalalla kovin-kaan voimakkaasti esiin, vaan keskeiseksi kysymykseksi jäi, tarvitaanko alalla laajempaa, pysyvämpää ja muun koulutuksen piiriin nykyistä paremmin niveltävää koulutusta. Tällä hetkellä vastaus alan asiantuntijoiden piirissä on empivä ”kyllä”.

Av-ala/elokuva

AV-alan elinkeinorakenteen muutosta tarkasteltaessa tehtiin ero toisaalta koko av-alan, toisaalta sen luovan ydinalueen, elokuvatuotannon ja erityisesti pitkien elokuvien tuotannon osalta. AV-ala kokonaisuudessaan on jokseenkin merkittävä kulttuuriteollisen tuotannon ala, kun taas elokuva-tuotannon osuus av-alan kokonaistaloudesta on suhteellisen vaatimaton verrattuna esimerkiksi televisio-ohjelmien tuotantoon, radio- ja televisio-ohjelmien lähetystoimintaan, kaapelitelevision ohjelmien lähetystoimintaan, mainoselokuvien ja televisiomainosten tuottamiseen ja videoiden kauppaan ja vuokraukseen. Asiantuntija-arviot toteavat tämän yksikantaan:

”Av-ala ja erityisesti elokuva-ala ovat elinkeinopoliittisesti katvealueita vähäisen volyyminsa vuoksi.... Toisaalta av-alan ammattilaisten kannalta elokuva-ala on tärkeä, koska pienikin lisäpanostus alan ytimeen eli pitkään elokuvaan synnyttää voimakkaan työllistävän kokonaisvaikutuksen.”

Koulutuksen kannalta elokuva-alalle pyrkivät ja sillä jo toimivat voivat harjoittaa ja tavallisesti niin tekevätkin audiovisuaalisen alan ammattitoimintaa useammilla sen eri lohkoista. Vieläkin vähemmistö pitkien teatterielokuvien tekijöistä on aloittanut uransa suoraan tällä tuotannon alueella. Ja vain vähemmistöllä – jos tekijöiksi lasketaan tuottajat ja ohjaajat – on takanaan juuri elokuva-alan koulutus joko taidekorkeakoulusta (Taideteollisen korkeakoulun elokuvataiteesta) tai elokuvan jostakin muusta korkeakoulutason ohjelmasta. Monet ohjaajat ja tuottajat ovat myös saaneet audiovisuaalisen peruskoulutuksensa joltakin muulta audiovisuaalisen alan koulutusosalta (esim. kuvaajan tai leikkaajan koulutus) ja siirtyneet sitten tuottajiksi tai ohjaajiksi.

Asiantuntijat katsoivat suhteellisen yksimielisesti, että audiovisuaalisen alan koulutuksen laajeneminen ammattikorkeakoulujen eri ohjelmien (kuvataide-ohjelmien, mediaohjelmien, kuvallisen viestinnän ohjelmien jne.) kautta on johtanut alalle pyrkivien ylituotantoon:

”Ammattikorkeakouluissa koulutettujen monialaosaajien sijoittuminen on minulle mysteeri. Todennäköisesti suuri osa on aluksi lyhytaikaisessa työsuhteessa alalla ja siirtynyt sitten melko pian

kuka minnekinKoulutus on aluepoliittisista syistä ylimitoitettu ja perustuu laskelmiin, joiden mukaan on edullisempaa säilöä nuoria av-kouluihin kuin maksaa heille työttömyyskorvausta."

Kuten edellä av-alan elinkeinorakenteen muutosarvioiden yhteenvedossa todettiin, maamme elokuva-alan tuotantotoiminta vakiintui 1990-luvulla rahoitusjärjestelyjen osalta ja professionalisoitui ammattitaidon suhteen. Tämä ei kuitenkaan merkinnyt, että rahoitus olisi riittävää tai että kaikki alalle kouliintuneet ja jo merkittävänkin ammattitaidon omaavat olisivat jatkuvasti työllistettyjä. Silti asiantuntija-arvioiden mukaan av-ala ja pitkien elokuvien tuotanto on myös ammattien osalta jatkuvasti kehittynyt kymmenen viime vuoden aikana.

Edellä esitettyjä määrällisiä arvioita lukuun ottamatta asiantuntijoiden arviot uusista osaamistarpeista av-alalla ja elokuvatuotannossa olivat hyvin yleisiä. Syynä tähän oli ilmeisesti se, että osaamisoppimisen katsottiin tapahtuvan käytännössä, joka muodollisen ammattikoulutuksen saaneiden osalta alkaa oppinnäytetyöstä ja muilta alalle tulleilla erilaisista alan harjaantumistehtävistä. Kenties samasta syytä korostettiin myös koulutusta, joka antaa "täsmäosaamista", tiettyjen käytännön taitojen varmaa ja syvällistä osaamista:

"Alan korkeinta opetusta lienee riittävästi, mutta muuten alalle koulutetaan vastuuttomasti erilaisissa kouluissa ja koulutusohjelmissa monitoimiosaajia, jotka eivät oikeastaan osaa mitään. Siinä myydään ihmisille unelmia, jotka eivät voi toteutua; kukaan ei tarvitse huonoja moniosaajia, vaan taitavia täsmäosaajia."

Tämä kommentti kohdistuu kuitenkin pitkän elokuvan tuotantoprosessiin, jossa tehtävät jakautuvat "täsmäosaajien" kesken. Toisaalta yritystasolla tarvitaan moniosaajia, joista tuottajan laaja tehtäväkenttä on kenties kaikkein suurinta moniosaamista vaativa. Tämä käytännön moniosaaminen ja tuotantoprosessin edellyttämä täsmäosaaminen kontrastoituvat laaja-alaiseen kokonaisuuksien käsitteelliseen mieltämiseen ja hallintaan, jota luovuuden ja visualisointikyvyn lisäksi vaaditaan käsikirjoittajilta ja ohjaajilta.

Edellä esitetyt näkemykset selventävät sitä, miksi audiovisuaalisella alalla yleensä ja elokuva-alalla erityisesti ei voida puhua mistään yhtenäisistä osaamistarpeista. Tämä näkyy myös vastauksissa, jotka koskivat uuden ammattien syntyä tai vanhojen katoamista.

Jo muilla aloilla todettiin, että kenties muotoilua lukuun ottamatta ammattinimikkeiden muuttuminen ja uusien nimikkeiden syntyminen oli harvinaista ja muutokset rekisteröityivät vanhojen ammattinimikkeiden sisään toimintasisältöjen muuttuessa. Tällaisia ovat synnyttäneet näyttelijöiden ja ohjaajien työssä bluescreen-tekniikan käyttöönottoaminen ja digi-

tekniikan käyttöönotto kameramiehen ja leikkauksen/editoinnin tehtävissä. Työnjako ja tekijöiden osuus sisältöjen kehittämisessä ja muokkaamisessa elävät ja muuttuvat teknisen kehityksen myötä. Tätä kehitystä luonnehtii hyvin erään arvioijan kommentti:

"Digitaalisuus muuttaa tuotantotekniikkaa samoin kuin kaikki aikaisemmat keksinnöt ovat muuttaneet. Se saattaa myös siirtää eri ammattikuntien keskinäisiä rajoja samaan tapaan kuin rahastajan poistuminen raitiovaunuista opetti kuljettajat rahastamaan."

Esimerkkejä tehtävänimikkeistä, joissa digitalisoituminen on laajentanut tai muuttanut tehtävän sisältöä, ovat mm.

- värimäärittelijän työnkuva (laajentunut huomattavasti)
- leikkaajan työ (muuttunut täysin tietokoneistumisen vuoksi)

Uusia digitalisoitumisen kautta syntyneitä ammattinimikkeitä ovat mm:

- kuvankäsittelijä (digitaalisessa jälkituotannossa)
- post-produktion artisti.

Uusia digitaaliseen jälkituotantoon liittyviä ammattinimikkeitä on periaatteessa lukematon määrä.

Av-/elokuvan asiantuntija-arviot siitä, missä määrin alan koulutuksen saaneet voivat/kykenevät siirtymään/työllistymään muilla aloilla olivat suhteellisen ongelmattomia. Syynä tähän oli ilmeisesti se, että av-alalla työntekijät siirtyvät tehtävistä toisiin alan sisällä. Toisaalta jako itse tuotantoprosessien ammattilaisiin ja yritystoiminnan ammattilaisiin oli selvä ja jälkimmäiset tulivat usein muilla aloilla koulutuksensa saaneista. Täten tärkeimmät siirtymät alalla tapahtuivat sen sisällä; niitä ei nähty niinkään työn ja uran etsimisenä oman alan ulkopuolelta.

Audiovisuaalisella alalla ei syntynyt käytännön osaamistarpeiden suhteen vastakkaisasettelua ammattikorkeakoulujen ja taideyliopiston välillä. Molemmilla tahoilla todettiin uusien osaamistarpeiden keskittyvän lähinnä neljälle alueelle. Mainontaan ja markkinoitiin, sponsorointikysymyksiin, yhteistyöosaamiseen ja kansainvälistymistaitoihin. Yksinkertaistaen: tuotantohankkeiden sisällöllistä yleis- ja erityisosaamista on, yritysjohton ja tuottajien osaamistarpeisiin on koulutuksessa kiinnitettävä erityistä huomiota. Tätä osaamista tarvitsevat elokuva-alalla myös käsikirjoittajat ja ohjaajat voidakseen sovittaa oman työnsä tuotannollisiin puitteisiin ja ymmärtääkseen näiden puitteiden asettamat käytännön rajoitukset.

Asiantuntijoiden mukaan liikeyritysosaamisen, tekijänoikeuslainsäädännön ja -järjestelmien tuntemuksen sekä yleisöanalyysien, mainonnan ja markkinoinnin osaaminen kuuluvat vakiintuneiden opetusohjelmien piiriin, muu uusi käytännön opetus tulisi järjestää erilliskurssien ja täydennyskoulutuksen kautta.

Museoala

Edellä kirjankustannusala ja kirjailijakoulutus poikkesivat jo yleisemmästä taide- ja kulttuurialojen koulutuksen perusmallista, joka on yhdistelmä toisen asteen ammattikoulutuksesta, ammattikorkeakoulutuksesta ja taideyliopistokoulutuksesta. Audiovisuaalisen alan koulutus poikkesi myös tästä mallista, sillä elokuvataiteella ei ole omaa yliopistoa - se on taideteollisen korkeakoulun osasto. Lisäksi audiovisuaalista yliopistotasosta koulutusta annetaan ns. tiedeyliopistoissa (viestinnän opetuksen yhteydessä ja esim. Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnassa).

Uusi "kolmitasomalli" taiteen ja kulttuurin koulutuksessa on syrjäyttänyt perinteisen mallin, jossa tiedeyliopistot antavat koulutusosalalle tutkimuksellisen ja analyttisen perustan ja soveltavat alat on kytketty niihin erillisinä opetusohjelmina tai sivuaineina. Tämä malli vakiintui aikoinaan museoalalle, jossa perinteisesti päätieteinä ovat olleet historiatieteet, taidehistoria ja arkeologia ja museoalan opetus (nykyään museologia) on ollut museoalan ammatteihin johdettava erikoisala. Konservattoreiden opinnot taas ovat olleet alkujaan ammattikoulutuksen ja erilliskurssien varassa. Nyt (vuoden 2001 jälkeen) Jyväskylän yliopistossa museologia on noussut itsenäiseksi tutkintoon johtavaksi koulutusohjelmaksi ja konservattoreiden koulutus on siirtynyt ammattikorkeakoulujen piiriin.

Internet-kyselyä suunniteltaessa oli vaikeaa löytää museoalan – ja myös samaa mallia noudattelevan kirjastoalan – asiantuntijoita, joilla olisi ollut riittävä yleisnäkemys koko museoalan uusista osaamistarpeista ja koulutusjärjestelmien toimivuudesta. Koulutusta ei myöskään järjestelmällisesti tilastoida yhtenä yhtenäisenä opintoalana, josta syystä sitä ei käsitelty luvussa 3. Lisäksi museoala – samoin kuin kirjastoala – on voimakkaasti sidottu laajaan laitosjärjestelmään, jolloin ammattien osaamisodotuksia peilataan lähinnä laitosten eikä itse ammattiryhmien katsannosta. Suurelta osin yhteiset tai toisiaan vastaavat informaatioteknologian sovellutukset, samankaltaiset "muistiaineistojen" luokitus- ja metaluokitusjärjestelmät ja "muistiaineistojen" käynnissä oleva digitalisointi sitovat museoalan osaamisodotukset yhteen kirjastojen ja arkistojen, kahden muun samanaikaisesti kehittyvän muistiorganisaatiojärjestelmän kanssa.

Museoalan koulutuksellinen kahtiajakoisuus toisaalta "tieteen" (historiatieteiden, taidehistorian, arkeologian ja kansantieteen) aineistojen säilyttäjänä, toisaalta kulttuurin välittäjänä (menneisyydestä yleisöille siirtäjänä ja esittäjänä) on jakanut museoalan uudet osaamistarpeet kahtaalle. Parin viime vuosikymmenen aikana tiedepainotteisuus on vähentynyt, ajatus museoista osana yhteiskunnan yleistä informaatiojärjestelmää voimistunut ja yleisöpalveluosaamisen eri muodot ovat korostuneet. Kymmenen viime

vuoden aikana tarve lisätä kävijämääriä on julkisen rahoituksen pysähtyneisyyden johdosta jatkuvasti kasvanut.

Näitä kehityssuuntia osaamisodotukset nostavat esiin internet-kyselymme asiantuntija-arvioissa. Tavallisimmat kaksi reaktiota tulevaisuuden osaamistarpeita koskeviin kysymyksiin olivat ”tekninen osaaminen” ja ”asiakasosaaminen”. Seuraavat lainaukset asiantuntijavastauksista tarkentavat niiden merkitystä.

”Ala on sirpaloitunut ja jakautunut yhä spesifisempiin toimijoihin. Historiallisten museoiden, taidemuseoiden ja luonnontieteellisten museoiden rinnalle on syntynyt laaja erikoismuseoiden spektri, joka edelleen laajenee. Museoiden kanssa kilpailevat myös erilaiset tiede- ja teknologiakeskukset, kesätapahtumat ja turistipalveluja tarjoavat kartanomuseot. Museot ovat joutuneet vaikeaan tilanteeseen: toisaalta osaamista on nykyaikaistettava teknisesti, menneisyyden säilyttämistä koskevia ammattitaitoja on ylläpidettävä ja palveluja tarjoavan on kyettävä vastaamaan yleisön odotuksiin ja tiedollisiin haasteisiin.”

Alan keskeisten ammattiryhmien teknistä osaamista ei asiantuntija-arvioissa epäillä. Toisaalta epäillään sitä, voidaanko nykyisillä niukoilla rahallisilla – ja henkilöstöresursseilla toteuttaa sitä teknistä perustyötä, joka on pantu alulle:

”Suomen museoiden on-line hanke on sinällään hyvä ja harkittu. Todennäköisesti se kuitenkin kompastuu resurssipulaan. Eteneminen on niin hidasta, että ennen kuin järjestelmässä on niin paljon massaa mukana, että siitä on todellista iloa ja hyötyä, se on jo teknisesti vanhentunut. Se opetusministeriön rahoitus, jota digitoimiseen on kohdennettu, on ollut täysin riittämätöntä.”

Museoiden yleisöön vetoamisen kykyjä ja liiketaloudellisen osaamisen lisäämistä pidettiin tärkeänä. Kehitettävien osaamistarpeiden lista käsitti teknisen osaamisen ja asiakasosaamisen lisäksi sellaisia osa-alueita kuin näyttelylogistiikka ja -tekniikka, johtamistaito, yritysysteistyö, kulttuuri-vienti, viestintätaidot ja kielitaito. Vaikka nämä osaamistarpeet tulisi tyydytettyä, eräät asiantuntijat epäilivät, missä määrin osaamista voitiin loppujen lopuksi soveltaa käytännössä. Niinpä todettiin mm., että:

”...Staatistien näyttelyiden sijasta kävijöihin vetoaa toiminta ja tapahtumat. Toisaalta hyvän aihepiirin lisäksi tarvitaan markkinointia ja mainontaa. Mainonta on museosektorilla resurssiniukuudesta johtuen lähes olematonta. Taidemuseot ovat yleisöön vetoamisessa

historiallisia ja erikoismuseoita paremmassa asemassa. Niiden kustannusrakenne on muita museoita edullisempi, niillä on taidekasvatuksen kouluttamaa yleisöä ja myös mahdollisuus "tilata" muualta yleisöön vetoavia näyttelyitä."

Kun asiantuntijoilta kysyttiin uusien ammattien syntymistä, yleinen arvio oli, että uusia ammatteja ja tehtävänimikkeitä ei synny kuin muutamilla museotyön erikoisalueilla ja kokonaisuudessaan tehtävänimikkeet ovat pikemminkin vähentyneet kuin lisääntyneet sitten 1970-luvun museomestari- vaiheen. Toisaalta nimikkeitä on uudelleen määritelty mm. sen vuoksi, että Museoalan ammattiliiton palkkahinnoittelusta olisi päästy eroon.

Esiin nousseita suhteellisen uusia ammattinimikkeitä olivat:

- rakennustutkija
- perinnerakennusmestari
- museolehtori
- tiedottaja
- tuottaja
- myyntipäällikkö
- asiakaspalvelupäällikkö.

Tavallaan "vanha" uusi ammatti on kuraattori, jota lisääntyvästi käytetään näyttelytoiminnassa "merkkaamaan" näyttelyn suunnittelijaa ja sisällöllistä johtajaa.

Tehtävänimikkeitä, jotka ovat vastaajien mielestä vastaavasti merkityksellään muuttuneet tai kokonaan kadonneet olivat:

- konservaattori (tehtävä ei ole enää toimialarakenteen kärjessä kuten aikaisemmin, painopiste on nyt enemmän asiakaspalvelussa, sekä kokoelmahallinnassa / digitoinnissa)
- näyttelyhuoneissa olevat valvojat (ovat korvattu pääosin tekniikalla, tai vartiointiliikkeen palveluilla). Ulkoistamista tullaan vastaajien mukaan käyttämään hyväksi myös muissa ns. ei museoammatillisissa ammateissa.

Toisaalta vastaajat huomauttivat, että museoala on viimeisten kymmenen vuoden ajan ollut perustehtävienkin osalta aina niin aliresursoitu, ettei tehtäviä ja osaamistarpeita ole juurikaan voitu monimuotoistaa, mutta ei myöskään poistaa. Kyse onkin enemmän siitä, miten tehtävien hoitaminen on organisoitu ennen ja nyt.

Museoalan koulutuksen ja työkokemusten siirrosta muille aloille tapahtui asiantuntijoiden mielestä melko runsaasti – ei vähiten sen vuoksi, että

museoalan palkkaus on huono. Kulttuurialan sisäistä siirtymistä on tapahtunut mm. kulttuurijohtajiksi, kulttuurisihteereiksi, ja kulttuurin ja matkailun yhteishankkeisiin. Siirtymistä tapahtuu myös täysin toisenlaisiin tehtäviin varsinkin miesten keskuudessa, juuri palkkauksellisista syistä. Näitä etäämmälle siirtymiä on tapahtunut mm. tiedotusvälineisiin toimittajiksi, markkinointiin, matkailuun ja kongressipalveluihin sekä kouluttajiksi.

Monet vastaajat katsoivat, että museoalan koulutusjärjestelmä varsinkin kulttuuritutkimukseen yhdistyneenä mahdollistaa pääsyn varsin monenlaisiin tehtäviin. Kyse on siitä, minkälaisia valmiuksia henkilö on hankkinut pääalallaan tai museoalan opintojen rinnalla. Eräs taidemuseota edustava vastaaja kommentoi seuraavaa:

”Useimmissa tapauksissa valmiudet, joilla nämä ihmiset ovat kilpailukykyisiä työmarkkinoilla on kuitenkin hankittu varsinaisten museoalan opintojen rinnalla. Yliopisto-opinnot antavat teoreettiset valmiudet, nykytaiteen museo tarjoaa kansainvälisen toimintaympäristön ja dynaamisen työkulttuurin, josta on mahdollista ponnistaa mm. graafisen suunnittelun ja viestinnän maailmaan.”

Vastaajat kantoivat myös huolta siirtymien vaikutuksesta museoiden kehitykseen. Museoala joutuu heidän mielestään tulevaisuudessa taistelemaan nykyistä voimakkaammin osaavasta henkilökunnasta ja häviää kilpailun, ellei alan palkkausta saada parannettua.

Asiantuntija-arvioiden mukaan museoalan koulutusohjelmiin tulisi lisäantyyvässä määrin sisällyttää tekijänoikeuslainsäädännön ja – järjestelmien opetusta, sopimuslainsäädännön ja käytäntöjen opetusta interaktiivisen media- ja digitaaliteknologian uusien sovellutusten opetusta ja yleisöanalyysien, mainonnan ja markkinoinnin opetusta. Jos näin tehtäisiin, museoalan opetus siirtyisi historiatieteiden ja kansantieteen – ja ehkäpä myös itseään vakiinnuttavan museologiankin – piiristä kohden informaatiotutkimusta, josta on tullut kirjastokoulutuksen perustiede.

Kirjastoala

Kirjastoalan koulutus on museoalan koulutuksen tavoin alisteinen yleisemmälle ”perustieteelle”. Kirjastoalan opinnot yliopistotasolla eivät tapahdu kirjastotieteen lipun alla, vaan pääopintoala on ”informaatiotutkimus” (information studies) tai ”informatiikka”. Tämä määritys siirtää huomiota pois julkisten kirjastojen asemasta yhtenä ”muistiorganisaatioiden” alueena ja tekee siitä yhden yhteiskunnallisen palvelualueen toisten palvelualueiden joukossa.

Kirjastoalan tulevia osaamistarpeita ennakoitaessa asiantuntijoiden huomio kohdistui museoalaa selvemmin informaatio- ja viestintäteknologian uusiin sovellutuksiin liittyviin osaamisodotuksiin. Toinen nimenomaan palvelujen tehostamisen ja kustannusten vähentämisen kannalta tärkeä alue oli asiantuntijoiden mielestä verkko-osaaminen. Perinteistä osaamista, kuten informaation luokittelu- ja luettelointitietoa ja -taitoa, kirjan fyysisen hallinnan ja korjaamisen taitoja (ns. käden taidot) ja hankintatyötaitoja tarvitaan edelleen, mutta edellä mainitut kaksi aluetta tulisi nostaa koulutuksen kehittämisessä keskeiseen asemaan. Myös johtamisen opettaminen tulisi nostaa nykyistä keskeisempään asemaan:

”Asiantuntijaorganisaatiossa se on moniosaamista vaativaa, vuorovaikutteista verkostoja rakentavaa ja hyödyntävää johtamista (vrt. älykkään organisaation ja älykkään johtamisen käsitteet).”

Moniosaamisen tarve toisaalta, asiantuntijuutta edellyttävä täsmäosaaminen toisaalta tulivat asiantuntija-arvioissa myös esille. Eräs vastaaja korosti myös sitä, että osa kirjastoalan tehtävistä tulee pian vaatimaan niin korkeaa erikoistumista, että ne lähitulevaisuudessa erkaantuvat ulottumattomiin alan vakiintuneesta portaittain etenevästä urakehityksestä.

Museoalan tapaan myös kirjastoalalla tehtävänimikkeiden muuttaminen on tehty osin palkkauksellisista syistä. Muutokset eivät aina kata koko kirjastolaitosta, eivätkä ne aina tapahdu pienemmissä kirjastoissa samaan tahtiin kuin suuremmissa.

Esiin nousseita suhteellisen uusia ammattinimikkeitä olivat:

- pedagogiset kirjastonhoitajat / -virkailijat (tehtävät keskittyvät koulujen kirjastopalveluiden kehittämiseen ja tiedonhankintataitojen opetukseen)
- verkkotiedottamiseen liittyvät tehtävät, mm. verkko-osaaja (tehtävien hoitajalla ei useinkaan ole omaa ammattinimikettä, mutta joku esim. kirjastonhoitaja tai -virkailija on joutunut tähän erikoistumaan)
- tradenomi (moniosaaja, mutta hänen tehtävänsä kirjastosektorilla voi olla hyvinkin moninainen)
- tuottaja (suurimmissa kirjastoissa ja muiden tehtävien ohella ns. yhdistelmävirat)
- erikoiskirjastovirkailija
- tietopalveluvirkailija
- kirjastosihteeri
- tietopalvelusihteeri
- tietoyhteiskuntaneuvoja
- tietoyhteiskuntakonsultti.

Kirjastoalan "vanha" uusi ammatti on informaattikko, joksi kirjastonhoitaja muuttuu, kun hänen tehtävänsä muuttuvat yleisimmäksi ja abstraktimmaksi tiedon järjestämiseksi ja tiedonhauksi.

Asiantuntijat eivät katsooneet, että kirjastoalalta olisi sanottavammin kadonnut mitään ammatteja tai tehtäväalueita. Kyse on enemmänkin siitä, että automatisointi vähentää rutiininomaisia asioita. Osaamisesta on kirjastoalalla kehittynyt monialaosuamista, eikä yhden kapean "osaamisalueen" osaajia juurikaan enää ole. Esimerkiksi tietotekniset taidot ovat nykyään jokaiselle kirjastoalalla toimivalle toiminnan perusedellytys. Luettelointitehtäviin keskittyneiden ja näiden alueiden erikoisosaajien määrä on vähentynyt. Toisaalta perinteisille kädentaidoille (esim. kirjojen korjaaminen) on jatkuvasti käyttöä. Johtamisen merkitys on asioiden muuttuessa kasvanut, samoin pelkästään hankintatyöhön erikoistuneiden henkilöiden tarve saattaa tulevaisuudessa lisääntyä.

Kirjastoala kadottaa työntekijöitään informaattikoiksi yksityiselle sektorille ja suurille palvelulaitoksille. Vastaajat katsoivat pääsääntöisesti, että julkiset kirjastot eivät pärjää osaavan ja ammattitaitoisen työvoiman hankkimisessa "kehä kolmosen ulkopuolella" varsinkaan tulevaisuudessa. Pääsyyinä on kirjastoalan huono palkkaus ja myös se tosiasia, ettei alaa osata markkinoida tehokkaasti houkuttelevana vaihtoehtona (ns. nutturapaisuus). Pelkkä houkuttelevuus ei erään vastaajan mielestä kuitenkaan tarkoita ainoastaan alan markkinoinnin lisäämistä, vaan muutosta tulisi tapahtua myös alan sisällä rakennettaessa työtehtävistä entistä haastavampia ja monipuolisempia. Tätä kehitystä on kuitenkin jo tapahtunut alan teknistyessä ja palveluiden siirtyessä yhä enemmän myös verkkoympäristöön. Vastaavasti tuottajatehtävät varsinkin pienissä kirjastoissa ovat varsin usein langenneet jonkun henkilön vastuulle muiden pääsääntöisten työtehtävien yhteyteen. Kehnosta palkkauksesta huolimatta kirjastoala nähdään toistaiseksi vielä suhteellisen turvallisena työpaikkana, jota voitaisiin käyttää eräänä markkinointikeinona entistä tehokkaammin.

Edellä mainituista syistä asiantuntijoilta ei voitu pyytää arviointeja kirjastoalan uusien osaamistarpeiden koulutuksen organisoinnista. Kirjastoala ei itsekään ole ohjaajan paikalla, kun ratkaistaan erilaisia vastakkaisuuksia esimerkiksi "informaatiotieteellisyden" ja "muistiorganisaationa" toimimisen välillä.

4.6. Taiteen ja kulttuurin ammattirakenteen moninaisuus ja uudet osaamistarpeet: johtopäätöksiä

Eri alojen asiantuntijoiden vastausten hajonnat uusia osaamistarpeita koskeviin kysymyksiin osoittivat, että on vaikeaa esittää yhtenäisiä "uuden osaamisen" kehittämisreseptejä koko alueelle – siis edes taiteen ja kulttuurin yhdeksälle ydinalueelle, joille internet-kyselymme kohdistui. Tämä on sitäkin merkittävämpää, koska kysymyspatteristomme pyrki jossakin määrin jo etukäteen kohdentamaan vastauksia nostamalla kysymyksissä esiin nimenomaan uusia käytännön osaamistarpeita, joiden voitiin olevan keskeisiä käynnissä olevien elinkeinorakenteen muutosten määrittämässä toimintaympäristössä.

Syy alojen välisiin eroihin on myös selvä. Taiteen ja kulttuurin kentän eri osa-alueet toimivat eri institutionaalisilla sektoreilla ja tästä johtuen eri alojen asiantuntijat painottavat eri tavoin osaamista yksilöllisen ammatissa toimimisen, yritysten toiminnan ja julkisesti tuettujen laitosten toiminnan katsannoista.

Voidaan tietysti todeta, että lähes kaikkien alojen asiantuntija-arviot katsoivat, että uuden IT-tekniikan sovellutukset ja liiketaloustieteelliseen ajatteluun ja yrittäjyyteen liittyvät osaamistarpeet ovat lisääntyneet ja lähes kaikilla niistä tarvitaan lisää koulutusta. Erot nousevat kuitenkin esiin kolmessa suhteessa. Ensiksi vastauksia jakoi kysymys siitä, kenen hyötyjen lisäämiseksi uusien kompetenssien hankkimista halutaan edistää, toiseksi kuinka merkittävänä niiden hankkimista pidetään ja kolmanneksi miten nämä uudet tarpeet suhteutettiin "perinteisiin" taiteellisen työn ja kulttuuritoiminnan ammattitaitoihin.

Ei ole mitenkään yllättävää, että aloilla, joilla luova työ on todella keskeisesti tuotanto- ja lisäarvoketjujen lähtöpisteenä, "yksilölliset" osaamistarpeet ja lähinnä vain ne, olivat asiantuntijoiden mielestä keskeisiä ja vaikiintuneeseen opetukseen lisäämisen arvoisia. Niinpä kuvataiteissa, musiikissa ja av-alalla (erityisesti elokuva-alalla) korostettiin yrittäjyyttä (eikä niinkään liiketaloustieteellistä osaamista), IT-tekniikkaa luovan työn ja yrittäjätoiminnan välineinä sekä yleisöanalyyssejä ja mainontaa ja markkinointia yksilöiden "omien töiden" tunnetuksi tekemiseksi. Näillä aloilla tuotantoprosessien organisointi ja tästä johtuen myös tuottajan ammatti nousee keskeiseen asemaan. Samaan ryhmään näiden alojen kanssa kuuluu myös muotoilu, kuitenkin sillä erotuksella, että asiantuntijat korostivat alan yritystoiminnan erityisiä piirteitä: yksilöllisen taidon ja monialaosaamisen yhdistämistä sekä alan merkitystä ei vain erityisenä "kulttuurisena" alana, vaan tärkeänä osana lähes kaikkea teollista tuotekehittelyä. Täten muotoi-

lu tarvitsee lisää ei vain käytännön yritystaitojen opetusta, vaan laajempaa liiketaloustieteellistä tietoutta yritysmaailman yleisistä ja eri toimialojen erityisistä toimintaperiaatteista.

Kirjankustannus eroaa AV-alasta ja musiikkiteollisuudesta ennen kaikkea siten, että luovan työn (kaunokirjallisuuden kirjoittamisen) tai muun perussisältöjen tuottamisen (esim. tietokirjojen kirjoittamisen) koulutus ei ole saanut erityistä asemaa formaaleissa koulutusjärjestelmissä. Lisäksi luovan työn tulosten välittyminen tuotantoprosessiin on tapahtunut alan erityisammattin, kustannustoimittajien, suorittaman ”siivilöinnin” kautta, mutta varsinainen tuotannon suuntaaminen ja tuotantoprosessien ohjaaminen ovat viime kädessä täysin liikkeenjohdon käsissä. Toisaalta luovan työn (kirjailijoiden) kytkentä teosten mainontaan ja markkinointiin on jatkuvasti voimistunut. Alan ”itseensä sulkeutuneisuutta” korostaa vielä kustannustoimittajien peruskoulutuksen ”humanistisuus” sekä ammattikoulutuksen tapahtuminen alan sisällä ja muodollisen koulutusjärjestelmän ulkopuolella. Näin ollen ei ole yllättävää, että arviot ”uusista osaamistarpeista” keskittyvät paljolti joko koulutusjärjestelmän uudistamiseen tai kirjailijoiden tarpeeseen ymmärtää nykyistä paremmin sopimusoikeudellisia kysymyksiä. Toisaalta, kun pienkustantamoiden määrä on viime vuosina voimakkaasti lisääntynyt, yrittäjyyskoulutuksen ja liiketaloustieteellisen tiedon tarpeen katsotaan myös lisääntyneen.

Kaikilla näillä aloilla uusien osaamistarpeiden merkityksen ja alan oman sisällöllisen (luovan työn) koulutuksen tai tuotannollisen erityiskoulutuksen tärkeyden korostaminen vaihtelee. Kuvataiteissa ja muotoilussa – ja jossakin määrin myös kirjailijan työssä – uusia yrittäjyyteen, uuden teknologian sovellutuksiin ja tekijänoikeus- ja sopimuskäytäntöihin liittyviä oppimistarpeita korostettiin, joskin samalla korostettiin myös laaja-alaista luovan työn osaamista tai ”luovaa hulluutta” niiden vastapainona. AV-alalla ja kirjankustannuksessa luovan työn erikoisasemasta ja tuotantoprosessien erikoisluonteesta johtuen uusien osaamistarpeiden liittämistä alan varsinaiseen ammattikoulutukseen ei asiantuntija-arvioissa korostettu, joskin näidenkin alojen johdon ja varsinaisen yritystoiminnan nähtiin tarvitsevan uusia taitoja suunnittelussa, mainonnassa, markkinoinnissa ja kansainvälistymisessä.

Teatterin ja tanssin vastakkaisuus uusien osaamistarpeiden suhteen nousi asiantuntija-arvoissa selvästi esiin. Teatteri nähtiin paljolti nykyisen laitospöytäkirjan ja sen heikon rahoitustilanteen vankina ja sen uudet osaamistarpeet koskivat lähinnä teatterin tekijöiden oikeuksien nykyistä parempaa puolustamiskykyä. Tanssin kohdalla taas kehitys nähtiin dynaamisena ja uuden liikeyrityksellisen osaamisen osalta jo sinällään riittävän vastaanottavana, ilman uusia koulutuksen kehittämistarpeita.

Museoiden ja kirjastojen osalta voidaan puhua perinteisten ja vanhojen

toimintakenttien ristikkäisyydestä ja päällekkäisyydestä, jotka resurssien kasvun pysähtyessä synnyttävät työpaineita ja vaikeuttavat uuden osaamisen käyttöön ottoa. Toimikenttien ristikkäisyys ilmenee kolmella tehtäväkentällä. Alojen on panostettava uudella tavalla yleisöpalveluun ja todistettava tehokkuutensa (ja museoiden osalta ansaittava tuloja) kasvavilla kävijämäärillä, niiden odotetaan toimivan yhteistyössä uutta teknologiaa tehokkaasti käyttävinä kansakunnan muistia tallentavina ja käyttöön tarjoavina "muistiorganisaatioina" ja myös "kasvattavan" kansalaisia sisältöjen (kaunokirjallisuuden, historian/taiteen jne.) tulkitsevan tarjonnan avulla. Kaikkiin näihin tehtäviin katsottiin löytyvän riittävästi opetuksen kautta saatua osaamista, mutta koulutuksesta kokonaisuudessaan ei löydy mitään niitä käytännön työhön yhdistävää ja työn organisointiin kohdentuvaa kehikkoa. Uudet tieteet, museologia ja informaatiotutkimus, eivät asiantuntijoiden mukaan vielä kykene sellaista tarjoamaan.

Yllättävää on, että johtajuus ja organisointi eivät nousseet asiantuntija-arvioissa mitenkään näyttävästi esiin. Osin ne peittyivät yrittäjyyden ja liiketaloustieteellisen osaamisen ja "tuottajuuden" korostamisen alle. Laitoskeskeisillä aloilla tosin johtajuutta ja työtoimintoja kokoavan uuden tiedon tarvetta korostettiin ("tietojohtaminen", "tiedolla johtaminen").

Näiden osaamistarpeiden edellyttämän kehityksen suuntaa ja tämänhetkistä tilaa "testasivat" tavallaan asiantuntijoiden esittämät tiedot uusista ammateista ja arviot alan ammattiosaamisen siirrettävyydestä muille ammattialoille. Uusia ammatteja löytyi eniten kuvataiteiden, muotoilun ja kirjastojen kohdalla. Kaikilla näillä löytyi eriytymistä toisaalta liiketaloudellisen "markkina osaamisen" ja siihen liittyvän suunnittelun alueilta, toisaalta perinteisten toimintojen "modernisoinnin" tuloksena. Uuden teknologian ammattiosaamista ja osin jopa ammattinimikkeitä muuttavat vaikutukset näkyivät selvimpinä muotoilun, av-alan/elokuvan ja kirjastotoimen alueilla.

Ammattiosaamisen muille aloille siirron kohdalla nousi kuitenkin voimakkaasti esiin alojen perusosaaminen, erityisesti luovuus ja toimintakenttien laaja-alainen näkeminen, "visualisointi".

Vaikka uusien osaamistarpeiden arviot eivät osoittaneet yhtenäisiä kaikkia taide- ja kulttuurialan ammattiryhmiä koskevia osaamistarpeita, ne osoittivat, että niitä on ja että koulutusta tulisi lähes kaikilla tarkasteluilla alueilla kehittää paremmin käytäntöön soveltuvuuden suhteen. Osaamistarvearvoissa nousi myös esiin kysymyksiä koulutusjärjestelmän yleisestä toiminnallisesta tehokkuudesta ja sen tuotosten käytäntöön soveltuvuudesta. Voimme siirtyä seuraavaksi tarkastelemaan näitä arvioita.

5. Asiantuntijoiden arviot koulutusjärjestelmien toimivuudesta

5.1. Arvioiden kohdennus

Internet-haastatteluja edellä raportoidessamme nousi esille myös koulutusjärjestelmien toimivuuteen kohdistuneita arvioita. Ne toimivatkin uusiin osaamistarpeisiin ja niiden opetuksen järjestämiseen kohdistuvien arviointien tausta-analyysinä.

Seuraavaan on koottu asiantuntijoiden yleisnäkemyksiä eri alojen valmistuneiden määrän mitoituksesta ja koulutuksen laadusta ja relevanssista. Samalla pyritään myös vastaamaan kysymyksiin, joita luvussa 3 suoritettujen koulutusjärjestelmien tilastolliset analyysit nostivat esiin.

5.2. Koulutusjärjestelmien toimivuus kohdealueilla

Kuvataideala

Kuvataidealan koulutusjärjestelmiä eriteltäessä nousi luvussa 3 etualalle kysymys sekä opiskelijoiden että tutkintojen liian suurista määristä. Tällöin todettiin, että taideyliopistotasolla tilanne saatiin tasapainotettua (vuosina 1999–2002); kun taas ammattikorkeakoulujen kuvataide tai kuvataiteen muihin aineisiin (viestintään tai muotoiluun) yhdistävät koulutusohjelmat vuoden 2000 hyppäyksen jälkeen on asettunut korkealle tasolle (150–180 tutkintoa vuosittain). Tämä nousu ei tilastoteknistä syistä näy kuitenkaan Tilastokeskuksen ammattitilastoissa, mutta kylläkin taiteilijajärjestöjen jäsenmäärän kasvussa.⁸²

Asiantuntijat arvostelivat tätä kehitystä, mutta kaikki eivät kuitenkaan pitäneet sitä pelkästään pahana. Eräänä perusteluna ammattikorkeakoulujen kuvataidealojen tutkintotuotannon ”ylituotantoon trimmaamiselle” esitettiin, että luovuus ja kulttuurin perusosaaminen voidaan lähitulevaisuudessa valjastaa taloudellisen ja yhteiskunnallisen kehityksen käyttövoimaksi:

⁸² Esimerkiksi Taidemaalariiliiton jäsenmäärä kasvoi vuodesta 1969 vuoteen 2004 peräti 396 prosenttia. Vuodesta 1989 vuoteen 2004 liiton jäsenmäärä kasvoi 638 taiteilijasta 1279 taiteilijaan, eli lähes kaksinkertaistui, ks. Karttunen, Sari, ma. 2004.

”valmistuvien määrä on tällä hetkellä ylimitoitettua, mutta jos käy kuten tulevaisuuden tutkijat uskovat eli että kulttuuri on ”se” tulevaisuuden menestystekijä, on hyvä että monipuolinen koulutusverkko on jo olemassa.”

Ammattikorkeakoulujen katsottiin lisäksi vaikuttavan positiivisesti varsinkin ”uusimpien ilmiöiden” kouluttamiseen, kun taas yliopistojen tehtävänä nähtiin olevan teoreettisen ja syvällisen tiedon tuottaminen ja välittäminen. Samalla kiinnitettiin huomiota siihen, että oppilaitoskohtaiset erot opetuksen tasossa ja valmistuneiden laadussa voivat ammattikorkeakoulujen kesken olla hyvinkin suuria. Keskeisimpänä opetuksen tasoon vaikuttavana tekijänä pidettiin opetushenkilöstön ammattitaitoa.

”Parhaiten järjestelmä toimii siellä, missä toimii näkemyksellisiä ja innovatiivisia ihmisiä opetuksen yleistasosta riippumatta.”

Ammattitilastojen analyyseissa nousi esiin näkökohtia, joilla voidaan myös tietyin lisäehdoin puolustaa kuvataidealojen ylikoulutusta. Kuvataiteiden koulutuksen laajeneminen ja valmistuneiden määrän kasvu ovat jo synnyttäneet ei vain kuvataiteiden vaan laajemmin kuvallisen ilmaisun ja viestinnän alueelle uusia henkisiä voimavaroja. Niiden hyödyntämisen ehtoja ei kuitenkaan ole aina täytetty, vaan ne ovat jääneet – tai uhkaavat jäädä – alikäyttöön. Niiden kanavointi laajempaan kulttuurituotannon käyttöön edellyttää muitakin ponnisteluja kuin vain taidemarkkinoiden elvyttämistä ja julkisten taideostojen lisäämistä. Erityisesti yrittäjyyden lisääminen ja välittäjäportaan (tuottajat, agentit, kuraattorit, kriitikot, taidemuseoiden näyttelyohjelmien laatijat) laajentaminen ja aktivointi loisivat kanavia kuvataiteiden luovalle työlle ja voimistaisi omalta osaltaan audiovisuaalista viestintää.

Pelkällä kuvataiteen koulutuksen kehittämisellä näitä kahta aluetta ei kehitetä, mutta myös asiantuntijoiden luettelemat korjaukset uusien osaa-mistarpeiden suuntaan voivat auttaa asiaa. Eräistä ammattikorkeakoulujen koulutusohjelmista, erityisesti tuottajakoulutuksesta, saattaa löytyä – ja on jo jossakin määrin löytynyt – apua kuvataiteenkin välitysportaan aktivointiin ja laajentamiseen. Samoin uusia aktiivisia voimia voi löytyä liiketaloustieteen piiristä ja humanistisen koulutuksen saaneista tutkijoista ja kouluttajista. Kirjankustannusala ja elokuvatuotanto ovat jo näistä tahoista hyötynneet.

Asiantuntijat arvioivat koulutusjärjestelmiä kokonaisuudessaan lähinnä vain yhdestä katsannosta, siitä, oliko sen ”putki” avoin opiskelijoille alemmilla tasoilla aina yliopistotasolle saakka. Asiantuntijoiden mukaan putki kuvataiteissa toimii tässä suhteessa melko hyvin. Toisaalta kysymys tasojen välisistä suhteista ei koske vain koulutustason nostoa, vaan eri tasoilla ja

eri asioita osaavien koulutuksesta valmistuneiden yhteistyö on alan kehityksen kannalta vielä tärkeämpää. Kuvataidealalla tämä yhteistyö haakea asiantuntijoiden arvioiden mukaan vielä oikeita muotojaan.

Muotoiluala

Myös muotoilualalla mahdollinen liikakoulutus nousi koulutustilastojen tarkastelussa ja asiantuntija-arvioissa keskeiseen asemaan. Tilanne on osin sama, osin erilainen kuin kuvataidealalla. Taidekorkeakoulutasolla työllistytään ja sisäänottomääriä onkin viime vuosina nostettu. Liikakoulutus näkyy toisaalta yliopistokoulutuksessa muotoilun erikoisalueilla, toisaalta ammatikorkeakoulujen muotoilun ja käsi- ja taideteollisuuden koulutusohjelmista valmistuneiden keskuudessa. Työttömyyttä, alityöllisyyttä ja toisen ammatin pitämistä löytyy, esimerkiksi:

"...monet keraamikot ja lasisuunnittelijat toimivat opetustehtävissä / kurssiohjaajina jne."

Kuitenkin myös muotoilun asiantuntijoissa oli optimisteja, jotka uskoivat koulutettujen ylituotannon johtavan lopulta hyviin seurauksiin:

"Olen koulutusoptimisti enkä ymmärrä valitusta, että kulttuurin aloille on liikakoulutusta. Kaikki lahjakkuudet tulisi hyödyntää. Hyvä taiteellinen ja kulttuurinen sivistys on loistava pääoma. Ongelma on enemmänkin siinä, että kaikkiin mainittuihin amk ja toisen asteen kouluihin ei löydy hyvää opetusta ja sillä luodaan vääriä mielikuvia nuorille alasta ja alalla pärjäämisestä."

Koulutuksen tasoa pohtiessaan asiantuntija-arviot kulkivat samaa linjaa pitkin kuin kuvataiteissa: korostettiin erikoistumisen ja syvemmän oppimisen tärkeyttä sekä tutkimusosaamista. Kaikkea tätä katsottiin löytyvän taidekorkeakoulutasolta. Hyvät opettajat voivat taata laadukkaan opetuksen:

"kirjoitetut opit ovat olemassa, mutta opettajan ammattitaito antaa kursseille sisällön ja laadun; siksi samannimisestä koulutusohjelmasta valmistuneille voi olla erilainen sisältö, painotus ja osaaminen."

Samoin esitettiin nykyistä parempaa työnjakoa koulutustasojen välille:

"Taideteollinen suunnittelu, tekstiili ja vaate, keramiikka ja lasi voisivat hyvin olla amk-pohjaisia ja korkeakoulussa vasta MA-tasolla. Teollisen muotoilun ja visuaalisen viestinnän sekä sisustus- tila- ja ympäristösuunnittelun tulisi saada omat elinkeinorakenteisiin paremmin sitoutuvat osastonsa työllisyyden takaamiseksi. Tutkintoihin

tulisi lisätä pakollisia valittavia tekniikan, talouden ym. aineita muista korkeakouluista.”

”amk perusosaamisen antajana ja yliopisto strategisen ajattelun kehittäjänä toimii hyvin.”

Asiantuntijat kiinnittivät huomiota myös koulutuksen arviointiin: laatua tulisi nykyistä paremmin kontrolloida itsearvioinnilla ja ulkoisilla arvioinneilla, joiden tulisi olla julkisia. Valmistuneiden työllistymistä pitäisi tilastoida nykyistä paremmin ja koulujen tulisi julkaista tietyin määräajoin selvitys opiskelijoidensa työllistymistilanteesta. Mikäli pelisäännöt olisivat yhteiset, olisi myös koulujen keskinäinen vertailu helpompaa, voitaisiin anglosaksiseen tapaan laatia koulutuslaitosten ranking-listoja.

Kaikki edellä esitetyt näkemykset ja koulutuksen kehittämiskohteet, yhdessä edellisessä luvussa esitettyjen uusien osaamistarpeiden koulutuksen lisäämisen kanssa, auttaisivat kyllä hyödyntämään nykyistä paremmin muotoilukoulutuksesta valmistuneiden tiedollista ja taidollista pääomaa ja estämään heihin investoitujen resurssien ja opetustyön valumista hukkaan.

Kuten kuvataidealalla ei koulutus muotoilussakaan ole yksin avainasemassa henkisten resurssien tuottamisessa ja hyödyntämisessä. Asiantuntijoiden mukaan koulutuksen rinnalle pitää nostaa yrittäjyys ja välitysmekanismit, jotka vievät muotoilua ja muotoilijoita käytännön työelämään. Muotoilussa perustilanne on kuitenkin toinen kuin kuvataidealalla. Muotoilun – ja nimenomaan teollisen muotoilun – rajapinta tuotantotoimintaan on laajempi kuin kuvataiteiden, kattaen periaatteessa kaikki teollisen tuotannon ja myös monet keskeiset palvelujen alat. Alan tunnettavuutta ja kannattavuutta lisäävät välitysmekanismit ovat samoja kuin kuvataiteissa. Niitäkin keskeisemmässä asemassa ovat kuitenkin muotoilijoiden omat toimitot ja muotoilua arvostavat, hyödyntävät ja vastavalmistuneille muotoilijoille aloitustyöpaikkoja tarjoavat suuryritykset. Tämän asiantuntija-arviot tunnustavat todeten, että:

”Ammatillisten raja-aitojen rikkominen ja muotoilun saattaminen osaksi liiketoimintaa ja tuotekehittelyä vaatii kokonaan uutta suhtautumista koko ammattiin.”

Musiikkiala

Edellä lainasimme jo eräiden asiantuntijoiden voimakkaan kriittisiä arvioita musiikkikoulutuksen liian voimakkaasta laajenemisesta ja siihen liittyvästä opetuksen ja opiskelija-aineksen laadun alenemisestä. Toisaalta asiantuntijat yhtyivät siihen näkemykseen, että suomalainen musiikkialan koulutus

on kokonaisuudessaan eräs maailman parhaista. Sen eri tasojen katsotaan myös liittyvän suhteellisen saumattomasti toisiinsa:

”koulutusjärjestelmän eri vaiheet tukevat toisiaan eikä yliopiston huippuja synny ilman peruskoulutusta.”

Yliopisto-opetuksen vahvuutena pidetään sen monialaisuutta ja mahdollisuuksia sekä laaja-alaiseen että erikoistuvaan ja syventävään opiskeluun. Ammattikorkeakoulusektorin vahvuutena taas nähdään niiden kykyä reagoida nopeasti musiikin kentällä tapahtuviin muutoksiin. Toisaalta liian nopean reagoinnin katsottiin voivan myös hämärtää varsinaisen musiikkiopetuksen profiilia. Toisen asteen pop/jazzmusiikin koulutus sai myös kiitosta koulutuksen laadun ja jatko-opintoihin siirtymismahdollisuuksien suhteen.⁸³

Koko koulutusjärjestelmää arvioitaessa muutamat asiantuntijat katsoivat, ettei musiikkialalla (rytmimusiikin alalla) muodollinen koulutus ole niin tärkeää kuin erällä muilla taidealoilla:

”Musiikkitoimialalla on tärkeintä kyvykkyyden osoitus työtehtävissä ja siksi sanoisin, että koulutus ei ole niin onnistunutta, sillä se ei ole riittävästi keskittynyt ammattilaisten jatkokoulutukseen.”

”Vaikka lähtökohtaisesti koulutus on aina tärkeää, populaarimusiikin menestyminen on harvoin jäänyt kiinni muusikoiden koulutukseen. Klassisella yms. julkisesti rahoitetulla puolella tilanne on tietysti eri.”

Nämä arvioinnit kohdistuvat lähinnä musiikin tekijöihin (säveltäjiin, soittajiin jne.) ja esittäjiin, eivät laajemmin koko musiikkisektorin ammattiryhmiin. Asiantuntija-arvioita koko musiikkiteollisuuden ja näiden ammattiryhmien uusista osaamistarpeista esitettiin jo edellä. Voimmekin pohtia, miksi suomalaisella musiikilla ja muusikoilla menee niin hyvin vaikka, lainataksemme erästä arvioijaa:

”...suomalaisen yritystoiminnan kehittäminen, yrittäjä- ja managerikoulutus ja digitalisoitumiseen sekä verkkojakeluun liittyvät käytännön kysymykset ovat jääneet jokseenkin unholaan.”

⁸³ Tämä lainaus on teoksesta Kari, Ilmonen, Soittajille soppaa, mt. 2004, joka käsittelee kevyen musiikin koulutusta.

Musiikkimaailmassa hyvin rakennettu koulutusjärjestelmä ei kuitenkaan auta, jos musiikkielämä ei saa taakseen riittävää kriittistä massaa, yleisöjä sekä säveltäjien että musiikin esittäjien näkyvyyttä. Pienessä maassa oman maan yleisöt eivät vielä riitä takaamaan näkyvyyttä. Säveltäjät ja esittäjät tarvitsevat kansainvälistä tunnustusta ja menestystä, jonka varaan aktiivinen musiikkielämä ja sen taloudellinen menestys – ml. julkinen tuki – voidaan rakentaa. Suomessa klassinen musiikki on sitten 1980- ja 1990-lukujen kansainvälisten läpimurtojen jälkeen jossain määrin saavuttanut tämän kriittisen massan. Tätä kansainvälistä kriittistä massaa suomalainen rock-musiikki on myös tavoitellut ja näyttää nyt ainakin jossakin mitassa myös saavuttavan. Pienessä maassa kansainvälisen kriittisen massan saavuttaminen johtaa kuitenkin helposti epätasapainoon: odotukset julkisen rahoituksen, koulutuksen ja yritystoiminnan suhteen ylittävät sen, mikä pienessä maassa on mahdollista.

Tätä epätasapainoa ei korjata pelkästään "*...yritystoimintaa kehittämällä, yrittäjä- ja managerikoulutuksella*" tai "*...hyödyntämällä digitalisointia ja verkkojakelua*." Toisaalta sitä ei saavuteta myöskään koulutusta supistamalla tai laiminlyömällä musiikkialan rahoituksen, yritystoiminnan ja teknologisten toimintaedellytysten kehittämistä. Eräät asiantuntijalausunnat viittaavat siihen, että tasapainoa ja resurssien parempaa käyttöä voitaisiin tehostaa edistämällä ammattikorkeakoulujen ja taideyliopistopuolen yhteistyötä. Kuten kuvataiteissa, tähän ei riitä vain "*yhtenäisen ja avoimen koulutusputken kehittäminen*", mutta ei myöskään opetushallituksen esittämä päällekkäisten tutkintojen määrän kontrollointi ja supistaminen.

Teatteri- ja tanssiala

Asiantuntijoiden arvioita teatterin ja tanssin koulutusjärjestelmien toimivuudesta voidaan tässä käsitellä yhdessä, koska järjestelmät kytkeytyvät oleellisilta osin toisiinsa, koska tanssitaiteen veturina toimii Teatterikorkeakoulun tanssitaiteen laitos.

Ammattikorkeakoulujen opetuksen laajeneminen ei asiantuntijoiden keskuudessa teatterin ja tanssin aloilla saa samaa tutkintojen ylituotanto-kritiikkiä kuin kuvataiteissa, muotoilussa ja musiikissa. Silti eräissä arvioissa katsottiin tanssin opetuksen laajenneen liikaa alan julkiseen rahoitukseen ja työllistymismahdollisuuksiin verraten:

"realismia puuttuu runsaasti, ei kaikki voi vain tutkia liikettä ja tehdä omia esityksiään."

Toisaalta kuitenkin nähtiin mahdollisuuksia laajentaa tanssin "toimi-alaa" useisiin eri suuntiin: lastentanssiin, luovan ilmaisun yleiseen koulutukseen ja terveydenhoidon alueelle, eli:

“...tekeville riittää töitä.”

Arvioijat pitivät sekä teatterin että tanssin koulutusta suhteellisen korkeatasoisena. Opetusajan mitoitusta ja opetuksen (erityisesti teatterialan opetuksen) tasoa kansainvälisessä vertailussa kuitenkin pohdittiin:

“Teatterikorkeakoulun tanssitaiteen laitoksen ensisijainen tehtävä on tanssin taiteellisten valmiuksien antaminen, ja siihen saa kyllä 3–5 vuotisen opiskelun käytettyä viimeistä minuuttia myöten.”

“Koulutus ei välttämättä ole kansainvälisellä tasolla – riippuu tietysti mitä kansainvälisyydellä tarkoitetaan – mutta se on kuitenkin vahvasti kansainvälisesti orientoitunut ja käyttää kansainvälistä oppimateriaalia kun kansainvälisiä opettajia on vaikea käyttää laajemmassa mitassa.”

Kritiikkiä sai osakseen myös teatterin, tanssin ja musiikin opetuksen sektoroituminen ja toisistaan irrottautuminen. Nämä kaikki yhdistyvät musiikkiteatterissa, jossa esimerkiksi tanssijoiden äänenkäytön puutteet usein paljastuvat. Yleisemminkin todettiin, että koulutuksellinen yhteistyö eri taiteenalojen kesken tuottaa hyviä tuloksia, joten taideyliopistojen keskinäistä yhteistyötä tulisi lisätä. Usein esitetty ajatus taideyliopistojen yhdistämisestä ei kuitenkaan noussut arvioinneissa esiin.

Samalla kun taideyliopistojen monialaisuutta kiitettiin ja yhteistyötä toivottiin, niiden – ja erityisesti teatterialan – opetuksen katsottiin olevan monien ristikkäisten taiteellisten ja taloudellisten paineiden alaisena. Näiden paineiden todettiin voivan pitemmällä aikavälillä “ohentavan” opetusta ja heikentävän sen laatua. Samoin esitettiin kritiikkiä siitä, että taideyliopistojen peruskoulutus eri opetusalueilla on usein itseriittoista ja opetusalat ovat irrallaan toisistaan. Yhtenäisen koulutusperustan luominen katsottiin kuitenkin vaikeaksi teatterin ja tanssin monitavoitteisilla ja – aineksisilla alueilla.

AMK - koulutuksen teatteri-ilmaisun ja muun teatterin ja tanssin opetuksen tason asiantuntijat näkivät melko vaihtelevana. Ongelmana nähtiin erityisesti tutkintojen liian yleiset sisällöt varsinkin teatterialalla. Useimmat niistä eivät tarjonneet selvää erikoistumismahdollisuutta ja tilaisuutta hankkia riittävää erityisosaamista. Yhtenä tämän ongelman ratkaisuna nähtiin sitä, että eri ammattikorkeakoulut erikoistuisivat tiettyihin osa-alueisiin ja ylitse jääneet ns. päällekkäiset koulutusohjelmat lakkautettaisiin. Toisaalta koulutustilastot osoittavat, että tätä tapahtuu jo nyt koulutusohjelmien kesken ns. “luonnollisen valinnan” (survival of the fittest) periaatteella.

Työnjakoa taidekorkeakoulujen ja ammattikorkeakoulujen välillä pidettiin melko onnistuneena, mutta työnjakoa tulisi silti porrastaa ja askeleita rinnastaa toisiinsa nykyistä paremmin. Vastaavasti eri opetusaloja pitäisi nivoa (verkottaa) enemmän yhteen niin yliopisto kuin AMK- puolellakin, sillä

tällöin ammattialojen välinen yhteistyö kehittyisi jo opiskeluaikana. Tämän kautta voitaisiin saavuttaa myös enemmän kansainvälistä vertailltavuutta. Toisaalta eri ammattialat ovat nykyään niin laajoja kokonaisuuksia,

”ettei niiden yhdistäminen onnistu muuten, kuin yleissivistyksen tasolla.”

Yhtenäistämistä ei kuitenkaan pitäisi toteuttaa siinä mittakaavassa, että sillä olisi negatiivisia vaikutuksia opiskelijoiden erikoistumiseen. Vuoropuhelun tulisi kuitenkin toimia nykyistä tehokkaammin.

Yksi vaihtoehto ammattikorkeakoulujen ja taidekorkeakoulujen väliin työnjakoon oli erään asiantuntijan mielestä se, että ammattikorkeakouluista valmistuneet suuntautuisivat suoraan tiettyyn ammattiin, kun taas taidekorkeakouluista valmistuneet suuntautuisivat monialaisemmin erilaisiin tehtäviin.

Asiantuntijoiden mielestä tulisi lisäksi lisätä työharjoittelutoimintaa ja edistää sen mielekkyyttä erilaisten tätä varten luotujen hankkeiden ja projektien avulla. Opintojen hyväksi lukemista ammattikorkeakoulujen ja taidekorkeakoulujen välillä tulisi myös kehittää. Tähän kiinnitti huomiota eräs vastaaja Teatterikorkeakoulun suhteen.

”Teatterikorkeakoulun alaisuudessa voisivat aivan hyvin toimia myös lavastustaiteen ja pukusuunnittelun opiskelijat, jolloin eri ammattialojen välinen yhteistyö nivoutuisi vielä paremmin jo opiskeluaikana.”

Jos vertaillaan keskenään teatterialan ja tanssin koulutuksen tuloksellisuutta laajemmasta perspektiivistä, palaudutaan saman kriittisen massan ongelman pariin, joka nostettiin edellä esiin musiikin koulutusjärjestelmien toimivuuden tarkastelussa.

Suomalaisen teatterin katsotaan – lähinnä kustannussyistä – joutuneen viime vuosina vähentämään kansainvälistä vaihtoaan ja jopa irrottautumaan aikaisemmista kansainvälisistä suhteistaan. Tästä on seurannut myös aikaisemman kansainvälisen näkyvyyden menettämistä. Tanssitaiteessa kehitys on ollut päinvastaista. Suomalainen tanssitaide, erityisesti moderni tanssi, on viime vuosina saanut osakseen paljon kansainvälistä tunnustusta ja näkyvyyttä. Osasyynä on varmasti se, että tanssin ”kieli” – samoin kuin musiikin – on universaalisempaa kuin puheteatterin. Toisaalta eräiden muiden pienten maiden, esimerkiksi Baltian maiden, teattereiden ja teatteritaiteilijoiden (erityisesti ohjaajien) kansainvälinen menestys osoittaa, että pienten maiden ja kielialueiden teatteri voi saavuttaa kansainvälistymisen kautta riittävää kriittistä massaa. Menestys on pitkälti kiinni taiteelliselle perinteelle rakentuvasta opetuksesta

ja opettajien kyvystä herättää oppilaissa luovuutta ja innovatiivisuutta. Näiltä osin uudet oppimistarpeet voivat olla vanhoja ja niitä ei synnytetä sellaisilla ajan henkeä seuraavilla opetussisällöillä kuten tietotekniikan sovellutukset, liikeyritystaidot ja kansainvälistymistekniikat. Toisaalta juuri näillä taidoilla voidaan lieventää ns. Baumolin lain ennakoimaa kehitystä: kustannusten väistämätöntä nousua, jota esittävässä taiteissa on vaikeaa pysäyttää pelkästään tuotannon tehostamisen kautta.

Kirjankustannusala

Kirjankustannusalan ja sen luovan työn tekijöiden – kirjailijoiden – koulutusjärjestelmän toimivuuden tarkastelu siirtää meidät vakiintuneiden ja julkisessa rahoituksessa ja ohjauksessa olevien koulutusjärjestelmien ulkopuolelle.

Kuten edellä jo todettiin, mitään yleistä jatkuvalla perustalla olevaa kirjailijakoulutusta ei anneta ja kustannusalan keskeisen henkilökunnan, kustannustoimittajien, koulutus tapahtuu lähinnä Kustannustoimittajien yhdistyksen järjestämällä vuosittaisilla koulutuskursseilla. Nämä kurssit kattavat 8–10 aihepiiriä ja niille voivat osallistua alalla jo toimivat kustannustoimittajat. Rekrytointi kustannustoimittajan ammattiin (tai ammatteihin – tehtäväkuva näet vaihtelee tuotteen genrestä riippuen) tapahtuu harjoittelun ja muiden lyhytaikaisten työsuhteiden kautta.

Asiantuntijoilta kysyttiin pitäisikö kirjailijoiden, kääntäjien ja kustannustoimittajien ja/tai muiden kustannustaloissa toimivien ammattiryhmien koulutusta kehittää esimerkiksi siirtämällä sitä yliopistojen tai ammattikorkeakoulujen yhteyteen.

Kirjailijoiden ja kääntäjien työn osalta saatiin seuraavanlaisia arvioita:

”Kirjailijakoulutusta pitäisi parantaa. Yliopistoissa voisi olla systemaattista luovan kirjoittamisen koulutusta esimerkiksi kirjallisuuden opetuksen yhteydessä. Oriveden opisto, Nuoren Voiman Liitto ja Kriittinen korkeakoulu ja eräät muut järjestöt ja aikuiskoulutuskeskukset järjestävät kirjailijakursseja/tai organisoivat kirjoituksen arviointeja, mutta järjestelmällisempää ja pitkäkestoisempaa opetusta tarvitaan.”

”Suomessa kirjoitetaan paljon, ilmaisun halu on suuri, mutta välineet usein heikot, tarvitaan sanataiteen varhaiskasvatuksesta, joka luo pohjaa sekä oman ilmaisun kehittymiselle että kirjallisuuden vastaanotolle.”

”Kirjailijakoulutusta pitäisi kehittää ammattimaiseen suuntaan. Suomessa on tällä hetkellä paljon kirjoittajakoulutusta, joka on kuitenkin kehittynyt harrastajakirjoittajien ohjaamisen pohjalta.

Kustantamoissa nähdään tarjottujen käsikirjoitusten kautta koulutuksen tulokset, jotka useimmiten eivät ole kovin rohkaisevia. Kirjoittajakoulutukseen pitäisi saada tiukempi karsinta, selvemmat tavoitteet ja osaavia kouluttajia. Harrastajamainen kirjoittajien sillittely ei edistä kenenkään asiaa."

"Viime vuosina kiinnostavimmat uudet kirjailijakyvyt ovat tulleet Teatterikorkeakoulusta. Sieltä on löytynyt myös romaanien, novellien ja runojen kirjoittajia. Kirjoittajakoulutuksen kehittäjien tulisi käydä siellä tutustumassa miten kirjailijoita tehdään."

"Enää ei riitä, että osaa kirjoittaa. Pitää osata myös "myydä" itsensä mediallyle. Elämä on paras kirjailijakoulu. Suomeen ei missään tapauksessa kannata perustaa amerikkalaistyyllisiä kirjoittajakouluja. Kirjailijaksi havittelevia on nyt jo nyt liikaa ja kirjailijakoulut luovat helposti turhia illuusioita. Eri asia on luovan ilmaisun ja kirjoittamisen kehittäminen yhteiskunnassa yleensä. Kustannustoimittajan rooliin kuuluu kiinteästi mentorointi."

"Kirjailijoita voi kouluttaa, mutta ketään ei voi kouluttaa kirjailijaksi. Ts. matkaa harrastajasta ammattilaiseksi voi lyhentää, mutta lopullista intohimoa ei voi kehenkään puhaltaa. Koska kuitenkin kaikilla muilla taiteenaloilla on korkeakoulunsa, kirjoittajakoulutusta pitäisi kehittää ulottamalla luovan kirjoittamisen opettaminen yliopistoihin. Tämä ei ole kirjailijakoulutusta, vaan kirjoittamisen."

"Kirjallisuus ei synny kurssituksen tuloksena vaan lahjakkaan ihmisen käytännön työn kautta."

"Ainakin tietokirjailijakoulutusta tarvittaisiin. Systemaattista koulutusta tietokirjailijaksi tuloa varten, samoin tarvitaan yleistä kirjoittamistaidon koulutusta osana erilaisia akateemisia ammatteja, kirja-arvostelujen kirjoittamiseen, yleisten tiedejuttujen tekemiseen. Näiden lisäksi tarvitaan tiedejournalismin koulutusta."

"Kääntäjäkoulutusta on syntynyt useissa yliopistoissa humanistisen koulutuksen yhteyteen, mutta suurin osa kääntäjistä tulee muualta: itse kouliintuneista kaksi-/monikielisen perhetaustan omaavista henkilöistä, kielitieteen eri lohkoilta, kustannustoimittajina työnsä aloittajista jne. Toisaalta kääntäjien huipun taso on erinomainen ja ainakin kustannustalojen tarvitsemien kansainvälisten bestsellereiden kääntäminen tapahtuu nopeasti. Toisaalta klassisen kirjallisuuden, kokeilevan kaunokirjallisuuden ja runouden käännosten alueella on aukkoja."

Kustannustoimittajien koulutuksen kehittämistä taas esitettiin seuraavia arvioita:

"Yliopistollista kurssitusta voisi kokeilla. Nimenomaan alalle haluavia tulisi kouluttaa."

"Koulutusta pitäisi varmasti kehittää. Täytyy kuitenkin muistaa, että kaunokirjallisuuden, tietokirjallisuuden ja oppikirjojen kustannustoimittajan koulutustarpeet ovat kovasti erilaiset. Laskentatoimen, projektin hallinnan ja suunnittelun osaamista tarvitaan lisää. Koulutusta voisi järjestää yliopisto-opintojen yhteydessä."

"Muiden kuin kirjailijoiden ja kääntäjien kohdalla koulutustilanne on käsittääkseni suhteellisen hyvin hoidettu. Talot antavat peruskoulutuksen jälkeen tarvittavan täydennysopetuksen."

"Yksilöidyn kustannustoimittajien koulutuksen perustaminen voi johtaa samaan ansaan kuin tuottajakoulutus. Koulutetaan väkeä, mutta kaikille ei riitä töitä. Orientoivat kustannusalan opinnot voisivat olla mielekkäitä humanististen opintojen puolivälissä. Tämä on ensiarvoisen tärkeä kanava erityisesti toimittajien seulonnassa, mutta miksei muutenkin."

"Kustannusalalla alan tehtäväkohtaisen koulutuksen puute ei näytä haittaavan urakehitystä. Erittäin onnistuneita ovat olleet esim. sellaiset uravaiheet kuin siirtyminen suomennetun kaunokirjallisuuden toimittajasta koko kirjallisen osaston (myös tietokirjat) markkinointipäälliköksi. Harvoin näkee vastaavassa työssä ihmistä, joka tuntee tuotteensa yhtä hyvin. Kaikkalainen ristiinkoulutus on hyvästä eli lisää myyntiä ja markkinointia toimittajille ja lisää yleistä kirjallisuustietoa ekonomeille."

"Olen työskennellyt kirjailijana ainakin tusinan eri kustannustoimittajan kanssa. Aika vaistonvaraista toimintaa se on. Jos ko. toimittajilla on ollut alan koulutusta, se on tullut käytännön työstä. Luulisin, että kustannustalot kouluttavat oman joukkonsa. Tietääkseni Suomessa on ainoastaan yksi korkeakoulutasoisen kustannustutkinnon (Hollannissa) suorittanut kustannustoimittaja."

"Tarvitaan kunnon koulutusohjelma. Esim. monitieteinen maisteriohjelma tai ammattikorkeakoulun jatkotutkinto. Jokainen kustannustoimittaja tarvitsee tekstin, kielen ja kääntämisen ammattitaitoa ja lisäksi runsaasti kirjantekotaitoa ja yleissivistystä."

”Kunkin alan koulutusyksiköissä voisi olla kurssitusta kustannusalan vaatimuksista. Kurssitus ei pahaa tee, ja tuleville alansa ammattilaisille on hyvä tutustua alan monipuolisiin mahdollisuuksiin ja pelisääntöihin – hyöty voisi olla molemminpuolinen, kustantamo saa kontaktia tulevaan työntekijäpolveen. Kirjallisuuden opiskelijoille voisi tarjota kustannusalalle erikoistumista.”

”Kustannusala on kuitenkin niin sisäänpäin lämpiävä mainostoimistojen tapaan, että uutta verta tulee harvakseltaan. Halu alalle ainakin kirjallisuuden opiskelijoiden kohdalla on suuri, eivätkä muutamat opiskelijoille tarjotut harjoittelu/kesätyöpaikat ole riittäviä. (Ei ihme, että pienkustantamoiden määrä on kasvussa!).”

”Yhteistyötä eri koulujen ja kustannustalojen välillä voisi kehittää. Nykyään nämä ammattilaiset ovat oppineet käytännön työssä kustannusalan tarpeet. Ehkä työharjoittelua lisäämällä he voisivat oppia kustannusalalla tarvittavia taitoja jo opiskeluaikana. Myös oppilaitosten välistä ristiinkoulutusta lisäämällä. Tällöin esimerkiksi graafikot osaisivat erottaa paremmin kirjan lajityypin (esim. dekkari, naisten romanttinen viihde jne.) vaatimukset.”

”Pitäisi kehittää. Edellä olen puhunut monitieteisistä kustannustoimittajan maisteriopinnoista. Kannattaa huomata myös, että akateemisia perusopintoja tarvitaan tieto- ja oppikirja-alalla, sillä näillä aloilla ei myöskään ole tutkimusta ja tutkimusvirkoja. Pitäisi kehittää siis kaunokirjallisuuden ohella tieto- ja oppikirjatutkimusta, josta saataisiin aineksia myös maisterintutkintoihin.”

Eräät asiantuntijat kommentoivat myös kirja-alan messuja, kansainvälistymistä ja kansainvälisiä suhteita. Kotimaiset Helsingin ja Turun kirjamesset nähtiin tärkeänä välitysmekanismina kirjailijan ja yleisön välillä, kansainväliset messut (kuten Frankfurtin) nähtiin oikeuksien osto- ja myyntimarkkinoina. Muuten kirja-alan kansainväliset suhteet nähtiin suhteellisen heikkoina; esimerkiksi kustannustalojen käännöskirjoja paikantavien agenttien verkosto koostuu vain yksittäisistä usein sivutoimisista agenteista.

AV-ala/erikoisesti elokuva

Asiantuntijoiden arviot kohdistuivat heidän taustoistaan johtuen vaihdellen joko koko AV-alaan tai sitten suppeammin elokuva-alan opetukseen. Edellisessä tuli taideyliopisto-opetuksen ja ammattikorkeakouluopetuksen lisäksi mukaan myös eräiden tiedeyliopistojen media-alan opetus ja sellaisten koulutuskeskusten kuten ARTOn eli Adulta-keskuksen radio- ja televisio-opiston opetus.

Yleisesti yliopisto-opetus nähtiin myös AV-alalla kaikkein tasokkaimpana. Toisaalta myös AV-alalle ja erityisesti elokuva-alalle aikovien opiskelijoiden ja näiden alojen tutkinnonsuorittajien määrää ammattikorkeakoulujen media- ja kuvataideohjelmissa pidettiin liian suurena. Työmarkkinoilla ei ole yksinkertaisesti tilaa työllistää kaikkia valmistuneita ja työpaikkaa toivovia harjoittelijoita käytettiin liikaa ilmaisena työvoimana ja liian vaativissa tehtävissä:

"alan korkeinta opetusta lienee sopivasti mutta alalle koulutetaan vastuuttomasti moniosaajia jotka eivät oikeasti osaa mitään erilaisissa kouluissa ja opistoissa. Silloin myydään ihmisille unelmia, jotka eivät voi toteutua. Ei kukaan tarvitse huonoja moniosaajia vaan taitavia täsmäosaajia."

Kritiikkiä kehityksestä sai osakseen myös opetusministeriö:

"Koulutuksen volyyymi on karannut kaikkien käsistä. Kukaan ei tiedä tarkkoja lukuja, ei edes OPM. Ei ole tilaa työmarkkinoilla. Edessä on vakava kriisi. Toivottavasti se johtaa yleisempäänkin arviointiin tohtoriyhdistyksen tarpeesta."

Sekä elokuvan että median opetuksen sisältöä ja laatua pidettiin yliopistotasolla onnistuneena ja monipuolisena. Opetuksen laadun todettiin olevan paikka paikoin myös eurooppalaista huippuluokkaa. Yhteistyötä tulisi kuitenkin kehittää yksittäisten laitosten osalta myös yliopistosektorilla.

"TV-toimittajien koulutuksessa voisi moniosaajuuden ja tekniikan koulutusta vahvistaa ja yliopistojen teknistä laitteistoa parantaa."

Ammattikorkeakoulutaso sekä alemman tason ammattikoulutus saivat osakseen kritiikkiä. Koulutuksen laadun katsottiin vaihtelevan rajusti ja mm. AMK-tasolla nähtiin olevan puutteita opettajien osaamisessa ja koulutuksessa. Keskeisenä laadun puutteiden aiheuttajana nähtiin resurssipula.

"muut kuin yliopisto tuottavat työttömiä amatöörejä."

"AMK-taso on nopeasti kriisiytymässä."

"Useimmat koulut pyrkivät rahastamaan pääluvun mukaan ja opettavat niitä aineita, joihin sattuvat opettajan saamaan."

Näiden tasojen opetusta kuitenkin myös kiitettiin viime vuosina tapahtuneesta kehittymisestä. Opetuksen toivottiin painottavan opinto-ohjelmissa nykyistä enemmän elokuvan historiaa, kriittistä ajattelua, ryhmädynamiikkaa ja esiintymistaitoja. Televisio- ja elokuva-alan opettajien koulutukseen toivottiin myös nykyistä yhtenäisempiä ja tiukempia standardeja.

Koulutusputkea alemmilla ylemmille tasoille pidettiin periaatteessa toimivana varsinkin lahjakkaiden ja motivoituneiden opiskelijoiden siirtymisen suhteen. Toisaalta eräs vastaaja toivoi, että:

”putki olisi avoin sivulta, että se vuotaisi molempiin suuntiin, jotta alalle saataisiin monipuolisesti, eri aloilta koulutusta ja kokemusta osaavia ihmisiä. Kaikki tiedonvälitys ja taiteenteko kaipaavat laajaa yleissivistystä teknisen osaamisen lisäksi.”

Ammattikorkeakoulujen ja taidekorkeakoulujen koulutuksessa katsottiin olevan päällekkäisyyksiä. Huomiota kiinnitettiin vastauksissa myös siihen, että:

”koulutusputki toimii joidenkin hyvämaineisten ja laadukasta opetusta antavien koulujen osalta, mutta on suuri määrä koulutusta, jolla ei ole kytkentää todellisuuteen.”

Yliopistojen välillä opiskelija- ja opintosuoritusten siirtojen katsottiin toimivan kohtuullisen hyvin. Toimivuuden katsotaan vielä selkeytyvän lähitulevaisuudessa Bolognan prosessin myötä. Kauttaaltaan oppilaitosten välistä yhteistyötä tulisi silti kehittää myös tulevaisuudessa.

Museoala/historialliset ja taidemuseot

Museoiden todettiin joutuneen viime vuosikymmenellä ristikkäisten paineiden alaiseksi sekä yhteiskunnallisen aseman että tehtävien suhteen. Ne palvelevat toisaalta perinteiseen tapaan historiantutkimusta ja esittelevät tieteellistä menneisyyden tulkintaa, toisaalta julkisen rahoituksen pysähtyneisyydestä johtuen joutuvat pohtimaan, miten parhaiten vetää puoleensa yleisöä ja ansaita lisää omia tuloja. Tämä kahtiajakoisuus ilmenee myös koulutuksen perusteiden määrittämisessä ja asemansa vakiinnuttaneen uuden oppiaineen, museologian, pyrkimyksissä yhtenäistämään alan tutkimusta ja opetusta.

Tästä kehityksestä riippumatta asiantuntijat arvioivat, että yliopistotasoinen museoalan opetus on onnistunut hyvin opetustehtävässään. Museokoulutuksessa kuitenkin halutaan lisätä käytännönläheistä liiketaloustieteellisesti suuntautunutta opetusta, jolloin koulutuksen katsottiin palvelevan myös paremmin mahdollisia yhteistyökumppaneita. Ristiriitaa ammattikorkeakoulujen opetuksen määrään ja tasoon ei ilmennyt, sillä ammattikorkeakouluissa annetaan museoalan opetusta lähinnä vain konservoinnissa.

Museoalan koulutuksen katsottiin siis tarvitsevan uusia käytännönläheisiä opetusosioita. Lisäksi katsottiin, että pakollista museoharjoittelua tulisi pidentää ja mahdollisuuksia ulkomailla tapahtuviin koulutusjaksoihin oli-

si lisättävä. Liiketaloudellisen ja tietoteknisen koulutuksen lisäämisen ohella arvioijien toivelistalla oli sellaisia konkreettisia aiheita, kuten asiakasosaaminen ja -pedagogia, museoturvallisuus, kunnallis- ja valtionhallinnon tuntemus, neuvottelutaito, sekä yritysverotus ja sponsorointi. Esiin nousi myös kysymys siitä, kuinka museon asiantuntijuudessa saataisiin nivottua omien kokoelmien tutkimus ja tuntemus yhteen kaiken yleisen museotiedon kanssa ja miten näin syntyvää uutta näkemystä voitaisiin hyödyntää museon omissa toiminnoissa. Huolta kannettiin myös siitä, että museomestareille ei ole olemassa omaa ammattitutkintoa, vaikka heidän tehtäväkuvansa on laaja ja vaativa. Myös tutkijoiden jatkokoulutukseen tulisi panostaa entistä enemmän, esim. luomalla museoalan tutkijakouluja. Juuri tutkimuksellisen puolen heikkouksien vuoksi osa vastaajista katsoi, että museoala on jossain määrin jopa alikoulutettua.

”Tarvittaisiin museoalan tutkijakouluja, jotta museoissa tehtävän tutkimuksen menetelmät kehittyisivät ja kokoelmiin kohdistuva osaaminen ja tutkimustoiminta eivät kokonaan näivettyisi.”

Kysymys siitä, miten koulutuksen eri osa-alueet saataisiin nivottua yhteen nykyaikaisen museotoiminnan kannalta johti asiantuntijat pohtimaan uuden oppiaineen, museologian ja sitä tukevan tutkimuksen luonnetta:

”Olemme yrittäneet seurustella museologian opetusta antavien tahojen kanssa ja seurata heidän ajatuksenjuoksuaan voidaksemme pitää eri tahoilla annetun opetuksen oppimäärät toisiaan vastaavina ja kyetäksemme välittämään koulutukseen rekrytoitujille tietoa siitä mitä museologia pitää sisällään. Olemme tukeneet voimakkaasti museologian kehitystä siksi, että eri tahoilla, tasoilla ja oppiaineista saatu koulutus saisi siitä yhtenäisen ja opetuksen ja tutkimuksen osasia toisiinsa nivovan tekijän.”

”Museologia on oppiaineena ymmärretty tähän mennessä maassamme tavalla, joka ei istu suoraan perinteisen korkeimman asteisen oppilaitoksen – yliopiston – tehtäväkuvaan.”

Vaikka tehtävänasetteluja pitäisi selkiinnyttää, vastaajat huomauttavat kuitenkin, että yliopisto- ja ammattikorkeakoulutason rooli tulee nähdä museoalallakin varsinaisena ammattiin suuntaavana opetuksena. Muiden oppilaitosten ml. muun ammattikoulutuksen tulisi ”oheiskouluttajina” vain täydentää tätä opetusta. Toisaalta näitä rooleja ei pitäisi sekoittaa tulevaisuudessakaan keskenään, sillä

*”...ammattillisen koulutuksen siirtäminen ammattikorkeakoulutasoi-
seen oppilaitosympäristöön saattaa – pienessä maassa ja vähäisin*

*voimavaroin suoritettuna – johtaa tilanteeseen, jossa museoita
laitoksena koskeva tutkimus – jota yliopistossa pitäisi tehdä – enää
hyödytä museoalan ammattikäytäntöjen opetusta riittävässä määrin.”*

Itse koulutuksen sisällön onnistuneisuudesta ja yhtenäisyydestä huolta kantavat asiantuntijat näkivät ongelmia myös siinä, että eri museoissa painotetaan erilaisia asioita. Tämä taas aiheuttaa päänvaivaa myös opetussuunnitteluun. Toiset museot painottavat tekijänoikeusasioita, toiset yrityselämän tuntemusta jne. Itse oppiainekokonaisuudet eri yliopistoissa eivät ole vastaajien mielestä vielä vertailukelpoisia, vaikka koulutus onkin yhtenäistynyt.

Kirjastoala

Kirjastoalan koulutuksen määrää vastaajat pitivät pääosin oikein mitoitettuna. Vapaita työpaikkoja uskotaan löytyvän näin jatkossakin vastavalmistuneille. Toisaalta vastaajien mielessä kysymystä herätti se, ovatko koulutuspaikat oikeilla paikkakunnilla. Huolta työvoimapulan mahdollisuudesta aiheutti varsinkin syrjäisempien paikkakuntien kirjastot. Nämä alueelliset työvoimaongelmat koskivat vastaajien mielestä pääasiassa Itä- ja Pohjois-Suomea.

Koulutuksen ongelmana pidettiin lähinnä sitä, miten alasta todella kiinnostuneita ihmisiä pystyttäisiin houkuttelemaan enemmän kirjastoalalle. Kauttaaltaan koulutuksesta ja sen rakenteesta tulisi tehdä mielenkiintoisempaa, koska paremmalla imagolla saataisiin houkuteltua myös entistä monipuolisempia ihmisiä, sekä myös miehiä alalle. Toisaalta opiskelijavalintakin voisi joidenkin asiantuntijoiden mukaan keskittyä myös muihin asioihin kuin kirjallisuuteen.

Itse kirjastoalan koulutusjärjestelmää ”portaineen” pidettiin pääasias-
sa hyvänä, tosin eri tasoilla tapahtuvaa koulutusta ja tasoilla tapahtuvaa
siirtymistä tulisi entisestään yhteensovittaa (opintojen hyväksi luettavuus),
jotta opiskeluaajat eivät pitenisi esim. silloin kun kirjastomerkonomi pyrkii
suorittamaan yliopistotutkintoa. Vastaavasti koulutustasojen välistä roolia
tulisi selkeyttää entisestään amk- ja yliopistotutkintojen osalta. Ei ole selke-
ää ohjeistusta siitä, rinnastuvatko amk-tutkinnot joissakin tapauksissa kan-
didaatin tutkintoon:

*”...mutta tulee selkeyttää mikä on ero alemman yliopistotutkinnon
ja ammattikorkeakoulututkinnon välillä. Se aiheuttaa muuten
epäselvyyttä saavutetun osaamisen tasoa ja muodollista pätevyyttä
määritettäessä.”*

”näyttötutkintoja ei kaikkialla suosita.”

Bolognan prosessin vaikutuksia vastaajat pitivät erittäin hyvänä kirjastoalalle. Alan opiskelijat voivat prosessin vaikutuksesta opiskella ja työskennellä helpommin muissa maissa ja tuoda palatessaan erilaisia näkemyksiä Suomeen.

Keskustelua herätti myös kesä- ja avoimien yliopistojen rooli kirjastohenkilökunnan kouluttajina.

"...kansallisella tasolla pitäisi ratkaista se, paljonko alan koulutusta annetaan kesä- ja avoimissa yliopistoissa. Näitä reittejä voi myös käyttää kirjastoalan pätevyyden hankkimiseen ja tämän koulutuksen toteuttaminen on satunnaista ja nostaa minimipätevyyden suorittaneiden määrää vuosittain huomattavasti. Nämä kilpailevat samoilla työmarkkinoilla oppiaineiden laitoksilla opiskelleiden kanssa."

Ongelmia vastaajat katsoivat olevan myös toisen asteen koulutuksen tunnettavuudessa. Esim. merkonomin tutkinnossa olevaa informaatio- ja kirjastopalvelujen koulutusohjelmaa ei löydy edes työministeriön ammatikuvauksesta.

Koulutuksen laadun yhtenä ongelmana vastaajat katsoivat sen, että se ei kouluta tarpeeksi moniosaajia. Kirjastoalalla tarvitaan perinteisten kirjastotaitojen lisäksi myös mm. tekniikan tuntemusta (verkkotaiturit ym.), sekä asiakaspalvelualan vaatimaa psykologista ihmistuntemusta.

"Että tämä ei ole helppoa ja siistiä sisätyötä. Tälle alalle ei sovi, jos on ihmisarka."

Koulutukseen tulisi kohdentaa asiantuntijoiden mielestä myös entistä enemmän kirjastoalaan välillisesti liittyvien käytännön asioiden opettamista, kuten mm. sitä, miten valtio- / kuntajärjestelmä toimii (elinkeinoelämäntuntemus), miten verkostoidut, estät työuupumisen ja tietysti miten toimit tehokkaasti esimiehenä / johtajana. Myös markkinoinnin koulutus olisi tärkeää. Koulutus ei saisi näin olla pelkkää itse kirjastoasioita koskevaa teoriaa.

"Tällä ei kuitenkaan tarkoiteta sitä, että perinteisten asioiden opettamista, kuten esim. kirjallisuudentuntemusta ja luettelointikoulutusta pitäisi karsia. Ei missään nimessä!"

Muiden kuin peruskirjastoasioiden opetus on toki mahdollista mm. sivuaineopintojen kautta, mutta niitä tulisi sisällyttää enemmän myös varsinaisiin pääaineisiin. Eräs vastaaja katsoi myös, että koulutuksessa pitäisi olla enemmän valinnaiskursseja, joiden avulla voitaisiin tyydyttää:

"halua yleiseen kirjastoon, halua musiikkikirjastoon, halua tutkijaksi, halua tieteelliseen kirjastoon jne...."

5.3. Muutospaineet ja -mahdollisuudet: johtopäätöksiä

Edellä esitetty johtaa meidät väistämättä neljän taiteen ja kulttuurin koulutusjärjestelmien ongelma-alueiden pariin.

Ensiksi, vaikka keskeisimpien alojen koulutus on nyt koordinoitu kolmitasoisena koulutusmallin puitteisiin, koulutusalojen ja tasojen koordinointi on vasta alullaan. Erityisesti koulutettavien oikea mitoitus ja ammattikorkeakoulujen ja yliopistotasoisena koulutuksen keskinäinen työnjako ovat asiantuntijoiden mukaan vielä puutteelliset. Taidekorkeakoulujen opetuksen keskinäisessä koordinoinnissa asiantuntijat osoittavat myös olevan puutteita.

Toinen selkeä ongelma, johon edellinen luku keskittyi, ovat uudet käytännön oppimistarpeet. Kuten edellisessä luvussa todettiin, näiden tarpeiden paikantaminen ei sinällään ole vaikeaa. Vaikeaa on sen sijaan löytää niitä paikkaavalle koulutukselle sijoituspaikkoja, rahoitusta ja oikeita organisoitimuotoja. Taidekorkeakoulujen varsinaiset koulutusohjelmat ovat jo tiukkaan strukturoituja ja kilpailevat keskenään rahoituksesta ja opettajatyövoiman määrästä. Liitteestä 8 käy ilmi, itse asiassa kuinka vähän muutoksia koulutusohjelmarakenteessa tapahtui vuosina 1995–2000. Osasyynä tähän on luonnollisesti taidekorkeakoulujen rahoituksen tiukka sidonnaisuus muodollisiin suoritteisiin (opiskelijamäärät, tutkinnot). Uusiin osaamistarpeisiin on vastattu täydennys- ja aikuiskoulutuksen avulla, mutta yliopistojen täydennyskoulutuksen muututtua täysin liiketaloudellisesti hinnoitetuksi on supistanut tämän koulutusväylän käyttöä.⁸⁴ Ammattikorkeakoulut voivat joustavammin yhdistellä ja muuttaa opetussisältöjä sekä opetuksen kysynnän että otaksuttujen osaamistarpeiden mukaisesti.

Kolmas ongelma on koko taiteen ja kulttuurin koulutusjärjestelmäverkon epäyhtenäisyys ja yhteistyö muiden opintoalojen kanssa. Kirjailijoiden ja kirjankustannusalan koulutus, museoalan koulutus ja kirjastoalan koulutus noudattavat kukin omaa malliaan. Nämä mallit ovat enemmän tai vähemmän sidoksissa tiedeyliopistojen humanistiseen koulutukseen, johon taideyliopistojen ja kulttuurikoulutusta antavien ammattikorkeakoulujen yhteydet ovat paljolti sattumanvaraisia ja parhaimmillaan koulutusohjelmakohtaisia. Samaa voidaan sanoa yhteyksistä tiedeyliopistojen yhteiskuntatieteisiin, teknisiin korkeakouluihin ja kauppakorkeakouluihin – siitäkkin huolimatta että asiantuntijoiden paikantamien uusien osaamistarpeiden tyydyttämiseen tarvittava tieto- ja opettajaresurssit voisivat olla hankittavissa juuri näistä yliopistoista.

84 Ks. esimerkiksi opetusministeriön ja taidekorkeakoulutujen tulosneuvotteluasiakirjoja.

Neljäs ongelma-alue on koulutuksen kautta saadun osaamisen siirtäminen käytännön työelämään. Tässä – samoin kuin kaikessa uuteen osaamiseen kouluttamisessa ja tämän osaamisen hyödyntämisessä – on kaksi eri puolta: toisaalta kysymys on koulutettujen työllistymisestä, toisaalta tämän osaamisen yleisestä taloudellisesta ja yhteiskunnallisesta merkityksestä. Tätä ongelmaa tarkastellaan seuraavassa luvussa näistä kahdesta perspektiivistä.

6. Asiantuntija-arviot yhteiskunnan yleisistä kehittämishaasteista ja niihin vastaamisesta taiteen ja kulttuurin osa-alueilla

6.1. Taiteet, kulttuuri ja yhteiskunnan kehitys: ongelmat ja näkökulmat niiden tarkasteluun

Edellä on kaikissa luvuissa viitattu siihen, että taide- ja kulttuurialojen koulutuksessa tulee ottaa huomioon taiteen ja kulttuurin oman kehityksen rinnalla muut yhteiskunnan kehitysongelmat sekä omalla toimialalla että yhteiskunnassa yleisemmin. Internet-kyselyssä asiantuntijoilta pyydettiin useissa eri kohdissa arvioita siitä, miten taiteen ja kulttuurin piirissä yleensä sekä sen eri osa-alueilla tulisi vastata yhteiskunnan seuraaviin kehityshaasteisiin ja ongelmiin:

- 1) Sukupuolten välinen tasa-arvo
- 2) Odotettavissa oleva murros sukupolven vaihdoksessa
- 3) Yrittäjyyden, luovuuden ja innovatiivisuuden edistäminen
- 4) Alueellisen keskittymisen ja kehityksen ongelmat
- 5) Kansainvälistyminen
- 6) Yleinen "sivistyksellinen" kehitys.

Taiteen ja kulttuurin ja niiden työvoimalle annetun koulutuksen merkitys näiden ongelmaryhmien suhteen vaihtelee kahdella ulottuvuudella. Toisaalta tämä merkitys on erilainen aikaperspektiivistä riippuen, toisaalta se voidaan määrittää joko taiteen ja kulttuurin omalta tai sen eri osa-alueiden kannalta tai sitten yleisen taloudellisen tai yhteiskunnallisen kehityksen kannalta. Seuraava nelikenttä (Asetelma 3) havainnollistaa näistä ulottuvuuksista muodostuvaa näkökulmaa.

Taiteilla ja kulttuurilla ongelmien ratkominen lyhyellä aikavälillä esimerkiksi julkista tukea lisäämällä edistää luonnollisesti sekä taiteen ja kulttuurin kehitystä että myös yhteiskunnan kehitystä lyhyellä ja keskipitkällä aikavälillä. On kuitenkin aina epävarmempaa, edistävätkö lyhyen ja keskipitkän aikavälin ratkaisut myös taiteiden ja kulttuurin pitemmän aikavälin kehitystä. Pitemmän aikavälin katsannosta voimme kuitenkin puolustaa taiteen ja kulttuurin koulutuksen laajentamista työllisyystilanteesta riippumatta, ottamalla huomioon tarpeen kouluttaa yhteiskuntaan luovia lahjakkuuksia,

joista voi tulevaisuudessa puhjeta kokonaan uusia luovuuden ja kulttuurin kehityssuuntia.

Taiteiden ja kulttuurin merkitystä on tässä selvityksessä tarkasteltu lähinnä lyhyen ja keskipitkän aikavälin katsannosta ja taiteen ja kulttuurin oman kehityksen tai sen osa-alueiden kehityksen kannalta. Keskittymistä pääasiassa lyhyeen ja keskipitkään aikaväliin ja taiteen ja kulttuurin omaan/sen eri osa-alueiden kehitykseen voidaan perustella sillä, että maamme taiteet ja kulttuurielämä koki murroksen 1990-luvun laman ja sitä seuranneen uuden talous- ja finanssipolitiikan seurauksena. Seuraavat 5–8 vuotta (2006–2013) voivat kuitenkin tuoda tullessaan joko tämän murroksen institutionaalisen vakautumisen tai sitten uuden kenties edellistäkin voimakkaamman murroksen. Juuri pelko uudesta murroksesta tuo mukaan ennakointimme myös rajoitetun kohdennuksen pitemmän aikavälin kehitykseen. Tämä pelko saa meidät myös arvioimaan, missä määrin ”nyt tai pian tehtävät” ja taloudellisista tai työllisyysyistä pakollisilta tuntuvat ratkaisut ottavat huomioon mahdollisen seuraavan ulkoisista syistä syntyvän murroksen. Tämän raportin näkökulma on tässä suhteessa pitkälti sama kuin Cuporen aikaisempi taiteen ja kulttuurin rahoitusta ja ohjausta koskenut tutkimus. Se esitti rahoituksen ja ohjauksen kolme keskipitkän aikavälin kehitysskenaarioita, jotka loivat näkökulmaa myös taiteen ja kulttuurin yleisempien pitemmän aikavälin vaikutusten ennakkoinnille. Näissä ennakoinneissa koulutus näytteli keskeistä osaa yhdessä henkisten omistusoikeuksien lainsäädännöllisen säätelyn ja yksityisen ja julkisen rahoituksen työnjaon ja yhteistoiminnan rinnalla.⁸⁵

Seuraavat analyysit taiteen ja kulttuurin pitemmän aikavälin yhteiskunnallisesta kehityksestä perustuu asiantuntijoiden internet-haastatteluisa esiin nousseisiin arvioihin. Asiantuntijoilta pyydettiin kyselyssä arvioita taiteen ja kulttuurin vaikutuksista kolmeen ensimmäiseen kohtaan edellä esitetystä kuuden kohdan ongelmaluettelosta. Muut analyysit perustuvat suurelta osin epäsuoriin arviointeihin, jotka nousivat esiin vastauksissa SWOT-kysymyksiin ja uusia osaamistarpeita ja koulutuksen käytännön soveltuvuutta koskeviin kysymyksiin.

⁸⁵ Heiskanen, Ilkka at al, mt. 2005, 276–286.

Asetelma 3. Neljä näkökulmaa taiteen ja kulttuurin asemaan ja merkitykseen kehitystekijöinä.

	Aikaperspektiivi: lyhyt tai keski-pitkä (5–8 vuotta)	Aikaperspektiivi: pitkä 9–16 vuotta
Ongelman ratkaisu on tärkeää taiteen ja kulttuurin tai jonkin sen osa-alueen kehityksen kannalta	I	III
Ongelman ratkaisu taiteen ja kulttuurin tai jonkin sen osa-alueen kohdalla on tärkeää yleisen taloudellisen tai yhteiskunnallisen kehityksen kannalta	II	IV

6.2. Taiteet, kulttuuri ja kehitysongelmat: asiantuntijoiden arviot

6.2.1. Sukupuolten tasa-arvo

Luvun 2 ammattitilastot ja ryhmittelyanalyysit nostivat esiin sukupuolten tasa-arvon kaksi keskeistä ongelmaa: taiteen ja kulttuurin eräiden ammattien naisvaltaistumisen ja naisurien ns. "lasikattoistumisen" toisissa ammateissa, eli korkeampiin aseisiin ja palkkaukseen pääsyn keskittymisen miehille. Analyysit osoittivat ja haastateltavamme olivat erittäin tietoisia siitä, että eräät taiteen ja kulttuurin korkeata koulutusta vaativat, mutta matala-palkka-aloiksi jääneet ammatit – erityisesti museo- ja kirjastoalojen ammatit – ovat selvästi naisvaltaistuneet ja että kulttuurihallinnon ja taide- ja kulttuurilaitosten johtoasemissa tapahtuu näkyvimpien ja paremmin palkattujen asemien miesvaltaistumista.

Asiantuntija-arvioissa huomio kohdistui lähinnä juuri kirjasto- ja museoalojen naisvaltaistumiseen. Naisvaltaisuutta ei kuitenkaan nähty näillä aloilla välttämättä ongelmallisena. Kirjastoalan naisvaltaisuutta eräs vastaaja esimerkiksi kommentoi seuraavasti:

"naiset näyttävät menestyvän varsin hyvin tällä alalla, kunhan vain stressinsietokyky on korkea."

Ongelmana miesten saamiseksi kirjastoalalle (julkiset kirjastot) nähdään sen kauttaaltaan heikko markkinointi sekä huono palkkaus. Saman koulutuksen saaneet miehet hakeutuvat mieluummin yksityissektorille paremmin palkattuihin töihin.

Vaikka näiden alojen katsottiin pysyvän naisvaltaisina, ounasteltiin myös niillä tapahtuvan ainakin pieniä muutoksia miesvaltaistumisen suuntaan. Uusien tietotekniikan sovellutusten tulo kirjastoalalle on lisännyt josakin määrin miesten määrää niin opiskelijoina kuin myös alalle tulevana työntekijöinä. Jotta miehiä saataisiin alalle entistä enemmän myös tulevaisuudessa, tulisi asiantuntijoiden mukaan markkinoida paremmin näiden alojen työpaikkoja ja erityisesti tietoteknisiä taitoja korostaen.

Kulttuurialojen lasikattoistumisessa kiinnitettiin huomiota lähinnä naisten ongelmiin päästä urakehityksessä samalle palkkatasolle kuin miesten. Toisaalta kiinnitettiin huomiota myös taide- ja kulttuurisektorin ammattien imagoon naisille sopivina. Tämä ei koske vain naisvaltaistuvia ammatteja, vaan lähes kaikkia mahdollisen urakehityksen tasoja, alemmista virkaporista ja asemista aina ministeritasolle saakka. Eräs asiantuntija totesi museotalasta hieman ironisesti että:

” (Naisvaltaisuus) jatkuu vielä vuosikymmenen, jonka jälkeen se alkaa hieman tasaantua, mutta naisenemmistö säilyy. Todellinen uhkakuva on se, että johtajien, taiteilijoiden, lääkäreiden yms. seurapiirien vaimot haluavat yhä enemmän hakeutua museoihin ‘kulturellisiin’ töihin...Se on jo nyt vaikuttanut palkkojen alhaisuuteen.”

Asiantuntijat eivät ottaneet kantaa sukupuolten tasa-arvoon varsinaisen taiteellisen, luovan työn ammateissa. Viimeaikaiset tutkimukset ovatkin todenneet naisten aseman voimistuneen sellaisissa perinteisesti miesvaltaisissa taideammateissa kuten kuvataiteilijat, klassisen musiikin säveltäjät ja orkesterinjohtajat sekä elokuvatuottajat ja – ohjaajat. Toisaalta eräät ammatit, kuten kustannustoimittajien ammatit kirjastonhoitajien ja museoammattilaisten lisäksi ovat olleet jo pitkään selvästi naisvaltaisia.

Jos tarkastelemme asiantuntijoiden sukupuolten tasa-arvoa koskevia arvioita edellä esitetyn nelikentän katsannosta, niissä ongelma nähdään joko osana yleisempää yhteiskunnan tasa-arvo-ongelmaa tai sitten työhön motivoimisen ja työssä kestämissä ongelmana erällä kulttuuritoimenaloilla.

Taiteen kentällä sukupuolten tasa-arvossa on kuitenkin kyse myös yhteiskunnallisten voimavarojen esille pääsystä, eli lähinnä naisten luovan ja innovatiivisen henkisen pääoman mahdollisesta alikäytöstä. Tutkimukset⁸⁶

⁸⁶ Ks. Mitchell, Ritva, Anna Kanerva, mt. 2004.

näyttävät lupaavan, tosin tietyin varauksin, parannusta tilanteeseen juuri tässä suhteessa, siis taiteellisen luovan työn kohdalla. Toisaalta ne osoittavat myös, että monissa kulttuurin toimialan ammateissa suurin työtaakka ja usein myös viime käden vastuu tulee monilta osin vielä ainakin tutkimuksemme 5–8 vuoden aikaperspektiivistä kaatumaan naisosaajien harjoille (erityisesti ns. muistiorganisaatioissa ja kulttuurilaitosten hallinnollisissa tehtävissä). Tämän tilanteen jatkumiseen viittaa erityisesti uuden tapahtumatuottajaportaan ilmeinen naisvaltaistuminen.⁸⁷ Toisaalta pitemmän aikavälin katsannosta taiteen ja kulttuurin alat voisivat nousta sekä tasa-arvon (yhtäläinen osallistuminen, urakehitys ja palkkaus) että yhteiskunnan henkisten resurssien hyödyntämisen kannalta tasa-arvon mallialueeksi. Tämä kuitenkin edellyttää myös koulutuksellisten keinojen löytämistä ja soveltamista tavalla, joka suuntaa naisia uusille osaamisalueille ja miehiä arvostamaan nykyisiä naisvaltaisia aloja ja kouliintumaan niille. Miten tähän päästäisiin, ei löydy tilastoanalyysistämme eikä internet-kyselymme anna siihen vastauksia. Tasa-arvon saavuttaminen koulutuksen kautta on osoittautunut yleisemminkin vaikeaksi ongelmaksi.

6.2.2. Odotettavissa oleva sukupolven vaihdoksen aiheuttama murros

Edellä olemme jo nostaneet esiin ongelmia, joita taiteen ja kulttuurin eri osa-alueilla saattaa syntyä suuren sukupolvivaihdoksen eli suurten ikäluokkien eläkkeelle siirtymisen myötä. Tästä johtuva mahdollinen murros koskee lähinnä julkista sektoria, erityisesti kirjastoja ja museoita, mutta myös muiden taidelaitosten hallintoa.

Luovan taiteellisen työn kannalta sukupolven vaihdos ei kuitenkaan noudata ikäluokkien kokomuutoksia. Luovan työn tekijät ovat myöhään, jos koskaan, varsinaisesti eläkkeelle siirtyviä, joten sukupolven vaihdokset eivät toteudu äkinäisesti. Sukupolven vaihdokset ovat luovassa työssä älyllisiin ja usein kansainvälisiin virtauksiin ja niiden suunnan muutoksiin sidottuja ja usein yksittäisten taitelijoiden ja taiteilijaryhmien alulle panemia, joten taiteilijakunnan ikääntyminen ei niihin paljoakaan vaikuta. Tämä merkitsee myös sitä, että tällä hetkellä tarvitaan tiettyä määrää ”ylitarjontaa”, jotta uusille suuntauksille löytyy liikevoimaa.

Nämä asiantuntija-arvioiden esittämät ja osin niiden rivien välistä luetut havainnot osoittavat, että taiteen ja kulttuurin aloilla koulutuksen tarkka määrällinen suunnittelu ja mitoitus on äärimmäisen vaikeaa. Se on vieläkin vaikeampaa, kun otetaan huomioon eri ammattiryhmien työn ja työn tulosten keskinäinen riippuvuus.

⁸⁷ Vrt. Halonen, Katri, mt. 2005.

6.2.3. Yrittäjyyden ja luovuuden edistäminen ja uusien työpaikkojen synnyttäminen

Yrittäjyyden edistäminen nousi esiin jo asiantuntijoiden osaamistarvearvioissa. Niissä korostettiin tarvetta lisätä yrittäjävalmiuksia edistävää koulutusta, erityisesti liiketaloudellista perustietoa ja omakohtaista yritysosaamista. Seuraavat lainaukset täydentävät jo aikaisemmin esitettyjä:

”Koulutusta on yleistasolla riittävästi, mutta on selvää että myös yksityisyrittäjyyteen tulisi kannustaa enemmän.” (Musiikkialan vastaaja)

”Perustaidot yrittämisestä auttaisi nuoria muotoilijoita. Kilpailutilanne on tiukka eivätkä muotoilun markkinat ole vielä kehittyneet, eli jos ei osaa kunnolla tehdä itseään tunnetuksi ja halutuksi oikeassa yhteydessä – kukaan ei löydä.” (Muotoilualan vastaaja)

”Oman yrityksen perustamisesta voisi varmaan järjestää täydennyskouluskursseja, jonkin verran tekijänoikeuksista ym. sisältyy jo opetukseen, mutta useimmille asia muuttuu kiinnostavaksi vasta käytännön ongelmien myötä, eli myöhemmin.” (Tanssialan vastaaja)

Asiantuntijat vahvistavat yrittäjyyttä koskevissa arvioissaan jo aikaisemmin esitetyn näkemyksen, että pelkkä yrittäjäkoulutus ei useinkaan anna riittäviä valmiuksia siirtyä suoraan yrittäjäksi. Useimmilla aloilla, kuten esimerkiksi teollisessa muotoilussa, toiminta suurempien yritysten palveluksessa on melkein välttämätön ehto oman uran aloittamiseksi. Harjoittelu on erällä aloilla, kuten kustannustoiminnassa kanava kustannustalojen palvelukseen. Asiantuntijat korostivat yleisesti harjoittelun merkitystä työllistymisen ennakoedellytyksenä erityisesti kaikilla taiteen ja kulttuurin palvelualoilla ja kulttuurihallinnossa.

Koulutuksen kehittämisarvioissa lähtökohtana oli usein taide- ja kulttuurialan koulutuksen saaneiden työllistyminen. Taide- ja kulttuurialan yrittäjyyden yleistä merkitystä koskeviin kysymyksiin vastattiin useimmiten laajempien hyötyjen näkökulmasta: korostettiin yrittäjyyden merkitystä jollekin taiteen ja kulttuurin toimialalle tai yleisemmin koko yhteiskunnan taloudelliselle kehitykselle tai työllisyyden parantamiselle. Samoin korostettiin tarvetta lisätä naisten kiinnostusta yrittäjyyteen muillakin aloilla kuin keramiikassa ja käsityöalalla.

Tässä yhteydessä kiinnitettiin huomiota kuitenkin lähinnä koulutuksen määrälliseen kehitykseen. Asiantuntijoiden mielestä yrittäjyyस्कään ei auta, jos kentälle koulutetaan jatkuvasti liikaa väkeä. Yrittäjyys tuleekin nähdä

enemmän yhtenä mahdollisuuksien ja kulttuuri- ja taideohjelmien tulevaisuuden kehittämiskäytännönä, kuin esim. keinona parantaa vastavalmistuneiden työllistymistä.

”Jos ammattikunta on liian suuri, kaikki eivät pysty turvaamaan toimeentuloaan taiteen tekemisellä. Syntyy ylitarjontaa, josta ei kärsi vain yksilöt vaan koko kentän luova työ ja tuotantotoiminta.”
(Kuvataitealan vastaaja)

Vaikka asiantuntijat ottivat kantaa koulutusjärjestelmien ylituotantoon ja sen aiheuttamiin työllistymisongelmiin, suhteellisen vähän huomiota kiinnitettiin kulttuuriteollisuuden ydinalueiden ja liitännäisalojen kykyyn tai kykenemättömyyteen tarjota työpaikkoja taiteen ja kulttuurin aloille koulutetuille. Juuri tähän on kuitenkin taiteen ja kulttuurin kehittämistutkimuksissa parin viime vuoden aikana kiinnitetty erityistä huomiota. Näissä tutkimuksissa on pyritty nostamaan esiin keinoja, joilla kehitetään ns. sisältötuotantoa ja tätä edistäviä ”luovuusklustereita” ja ”luovia ympäristöjä.”⁸⁸

Tutkimuksessamme kysyttiin ensimmäisen haastattelukierroksen asiantuntijoilta, millaiseksi he näkivät taide- ja kulttuurialojen taloudellisen ja yhteiskunnallisen aseman muuttuvan lähitulevaisuudessa ja oliko Suomi siirtymässä kohden ”luovien ammattien” yhteiskuntaa. Vastukset olivat yleensä myönteisiä, sillä varauksella että kulttuurin ja taiteellisen luovuuden tarjoamia mahdollisuuksia päästään käyttämään vasta kun nykyiset ongelmat on voitettu. Näistä taas kaikkein keskeisimpänä nähtiin julkisen rahoituksen heikkeneminen, eräiden alojen liian heikot (elokuva-ala) ja eräiden toisten taas liian keskittyneet (kustannusala) tuotantorakenteet sekä vaikeudet luoda suomalaisille kulttuurituotteille kansainvälistä menekkiä. Toisaalta mainonnan ja joukkoviestinnän työllistäviin vaikutuksiin ei kiinnitetty huomiota edes vastauksissa, jotka koskivat taide- ja kulttuurialojen koulutuksen saaneiden mahdollisuuksia siirtyä töihin muille toimialoille.

Asiantuntija-arvioiden yrittäjyyttä koskevat osaamistarpeiden kehittämiskommentit koskivat yrittäjyyden oppimista ensimmäisten työpaikkojen ja harjoittelun kautta. Edellistä korostettiin teollisessa muotoilussa, jälkimmäinen nousi esiin kustannustoimittajien rekrytoitumisen ja koulutuksen yhteydessä. Toisaalta vakaaseen yritys ympäristöön sopeutumisen katsottiin voivan vähentää motivaatiota omakohtaiseen yrittäjyyteen, johon liittyy epävarmuutta ja riskinottoa.

⁸⁸ Ks. esimerkiksi Wilenius, Markku, mt, 2004, Sotarauta, Markku et al, mt. 2004.

6.2.4. Alueellisen kehityksen ongelmat

Asiantuntijat eivät kieltäneet tilastojemme osoittamaa taide- ja kulttuuritoimintojen kiihtyvää keskittymisprosessia pääkaupunkiseudulle. Kuitenkin he myös pohtivat uuden teknologian tarjoamia hajauttamismahdollisuuksia sekä pääkaupungin ja ns. kuutosten ulkopuolisten aluekeskusten kehittämistä:

”Keskittyminen jatkuu, mikäli aluepolitiikassa ei luovuuden ja kulttuurin tukemista aseteta maakunnissa nykyistä tärkeämmäksi tavoitteeksi. Tutkimusten mukaan myös suuressa maailmassa taiteilijat viihtyvät suurissa kaupungeissa, joissa on vapaamielinen ilmapiiri, saa olla erilainen eikä kytätä naapureita.” (Musiikkialan asiantuntija)

”Keskittyminen jatkuu. On vaikea kuvitella, että independent-sektoria voisi olla ilman kiinteää yhteyttä tv-kanavaan.” (AV-alan/elokuvan asiantuntija)

Toisaalta myös todettiin, että kehitys riippuu paljolti kansallisen tason politiikasta, jonka haluan ja kykyyn keskittymisen pysäyttämässä ei kuitenkaan uskottu:

”Talouden hallitseman poliittisen kehityksen suunta ei muutu nopeasti eikä ilman voimakasta sysäystä. Koulutuspaikka ei ratkaise sijoittumista vaan sellaiset arkiset asiat kuten asumisen hinta ja liikenneyhteydet. Verkko maailman roolin kasvu tulee vähentämään asukastihentymien houkuttelevuutta. Jos työtä voi tehdä missä hyvänsä, asuinpaikan ja työpaikan dilemma ratkeaa. Mutta Suomen laajamittakaavainen tyhjeneminen ja väestön keskittyminen on vääjäämätön kehityskulku, jota poliitikot eivät edes yritä torjua.” (Kirjastoalan asiantuntija)

Alueiden välisen tasa-arvon lisäämiseen hajautuksen avulla ei uskottu, mutta kritiikkiä saivat osakseen myös viime vuosina esitetyt näkemykset tarpeesta keskittää taide- ja kulttuurialojen koulutusta tehokkuuden nimissä:

”Väkisin tehtävä hajasijoitus ei museotalalla toimi. Museoiden ympärillä tulee pääsääntöisesti olla jo valmiina riittävät ihmisvirrat, jotka takaavat kävijöitä ja riittävän omarahoituksen (Siida Inarissa on poikkeus). Poliisin tietohallinto voi sijaita missä tahansa, mutta ei museo joka tahtoo menestyä.” (Museoalan asiantuntija)

”Muotoilu 2005 -ohjelmassa esitetyn kaltainen keskittäminen on todella huono ajatus. Kuten todettua, niin esim. ammattikorkeakoulutasoisen koulutuksen järjestäminen paikkakunnalla aktivoi PK-yrittäjiä muotoilupalveluiden käyttäjiksi. Tämä taas on välttämätön

edellytys esim. yritysten kansainvälisen kaupan kehittämiseen ja muotoilun työpaikkojen luomiseen eri puolille Suomea. Olen nähnyt saman kehityksen useassa paikassa esim. Itä-Suomessa.”
(Muotoilualan asiantuntija)

Toisaalta esitettiin myös kannanottoja, joissa todettiin taiteellisen työn olevan mahdollista myös keskusten ulkopuolella ja taide- ja kulttuurilaitosten voivan profiloitua siten, että ne voivat toimia pienemmissäkin keskuksissa:

”Kuvataiteilijan ei välttämättä tarvitse asua Uudellamaalla, mutta siellä on osallistuttava, jotta säilyttää asemansa taidekentällä. Taidetta voi aina tehdä myös piittaamatta pääkaupunkiseudusta yhtään. Toivon, että maahamme kehittyisi lisää paikallisia keskuksia, joilla on tärkeä kulttuurinen merkitys.” (Kuvataidealan asiantuntija)

”Yritysten maantieteellinen keskittyminen jatkuu, mutta freelancerit voivat tehdä etätöitä missä tahansa. Toimittajat ja kääntäjät voivat työskennellä kaukana kustantamoista ja kirjailijoista. Yksittäisiä alihankkijoita voi syntyä mihin tahansa.” (Kustannusalan asiantuntija)

”Turkulaisten pienkustantamojen nousu on esimerkki siitä, että kustannusala ei vain keskity nykyisestään, vaan se voi myös hajautua. Paikallisuus voi osoittaa voimansa, jos identiteetti on. Sinänsä nykytekniikka antaa mahdollisuuden työskennellä missä tahansa, mutta taiteen ja kulttuurin alat perustuvat kontakteihin ja henkilösuhteisiin. Muutosta voi tapahtua vain hienokseltaan.”
(Kustannusalan asiantuntija)

”Työtä voi toki yrittää tehdä muuallakin, mutta se vaatii enemmän ponnistelua. Helsingissä pääsee hieman helpommalla, kun suurin osa toimijoista on täällä.” (Musiikkialan asiantuntija).

Musiikkialan asiantuntijat totesivat yleisemminkin, että musiikissa sekä luovan työn tekijöitä että esittäviä taiteilijoita on kaikkialla maassa. Silti kasvupotentiaali on pääkaupunkiseudulla:

”Voidaan arvioida, että nimenomaan rytmimusiikin alan freelance-työelämän ammateissa toimii suuri joukko ihmisiä, jotka mm. alan ammatillisen koulutuksen lyhyen historian johdosta eivät ole saaneet mahdollisuutta kouluttautua. Suuri joukko potentiaalisia ammatillisen perustutkinnon näyttötutkinnon tai tutkintotavoitteisen aikuiskoulutuksen tutkinnon suorittajia asuu nimen omaan pääkaupunkiseudulla, jossa valtaosa alan työtilaisuuksista on tarjolla.”

Laajan teatteriverkoston puristus resurssien ja syrjäisempien sijaintialueiden hupenevan katsojakunnan puristuksessa näkyi alan vastauksissa. Kuitenkin todettiin myös, että:

”Saattaa olla niinkin, että laajojen megatuotantojen lukumääräisen lisääntymisen aika voi olla loppumassa. Pienet paikalliset omaperäiset omista juurista syntyneet tapahtumat alkavat hallita riittävästi verkostoitumistekniikkaa ja markkinointia voidakseen ottaa oman asemansa kulttuurin kentässä.” (Teatterialan asiantuntija)

Edellä esitetyissä lainauksissa näkyy toimi- ja ammattialojen erilaisuudesta johtuvia eroja suhtautumisessa taide- ja kulttuuritoiminnan ja aluekehityksen/keskittymisen väliseen suhteeseen.

Alueellinen keskittyminen nähtiin kaikkein väistämättömimpänä ja myös välttämättömimpänä *teollisessa muotoilussa*, joka on paljolti riippuvainen siitä, missä suurteollisuus ja sen pääkonttorit sijaitsevat. Tilanne on samankaltainen *av- ja elokuvatuotannon alalla*, jolla ollaan riippuvaisia televisioyhtiöistä, mutta tuotantoa voidaan kuitenkin siirtää aluekeskuksiin, mikäli infrastruktuuria ja alueellista rahoitusta löytyy. *Kustannusala*, joka perinteisesti on luottanut freelance-työvoimaan (kirjailijat, kääntäjät, oikolukijat jne.) ja yhä enenevässä määrin käyttää sitä, voi hyvin hyödyntää etätöiden mahdollisuuksia. Sama pitää paikkansa myös *vapaan taiteellisen työn* suhteen. Kuitenkin kirjailijat ja taiteilijat tarvitsevat henkilökohtaisia kontakteja ja töittensä esittämismahdollisuuksia, jotka keskittyvät pääkaupunkiseudulle (Helsinki, Espoo ja Vantaa) tai kolmeen muuhun ”kuutoseen” (Tampere, Turku, Oulu). *Teatteri- ja tanssialat* luottavat aluekeskusten elinvoimaan ja omien toimintojensa liikkuvuuteen (kiertueet, esitysten siirrot, teattereiden yhteistyö); *museot ja kirjastot* taas maan kattavaan ’hyvinvointipalveluverkoston’ nykyaikaistuvina ja tietoteknistyvinä palvelulaitoksina kaikille kansalaisille.

Asiantuntija-arvioissa ei paljoakaan pohdittu sitä, missä määrin taiteet ja kulttuuri voisivat toimia taloudellisen kehityksen moottoreina ja synnyttää uusia ”luovia ympäristöjä.” Eräs syy tähän oli ilmeisesti se, että maamme alueellisesti hajautettu yliopistolaitos ja kehkeytyvä ammattikorkeakoululaitos toimivat jo nyt eräänlaisena vedenjakajana luovien ympäristöjen muodostumisessa.

6.2.5. Kansainvälistyminen

Taiteen ja kulttuurin kansainvälistyminen nousi keskeiseen asemaan asiantuntijoiden uusia osaamistarpeita koskeneissa arvioinneissa. Toisaalta arviot kohdentuivat, kuten kysymysten muotoilu edellytti, ammattiin

koulutettujen henkilöiden osaamistarpeisin eikä toimintayksiköiden (yri-tysten, järjestöjen ja taide- ja kulttuurilaitosten) kykyyn toimia kansainvä-
lisessä yhteistyössä.

Vaikka näitä kansainvälistymisen laajempia puitteita koskevia kysymyksiä ei esitetty suoraan asiantuntijoille, nousi heidän arvioissaan kuitenkin esiin myös niitä koskevia näkemyksiä. Ne kohdistuivat lähinnä kansainväliseen ra-
hoitusyhteistyöhön, onnistuneiden kansainvälistymismuotojen mallintami-
seen, kansainvälisten kontaktien ylläpitoon ja vientimahdollisuuksiin.

Musiikkisektorin nähtiin saavuttaneen hyvän kansainvälisen näkyvyy-
den. Kuitenkin musiikin, ja erityisesti kevyen musiikin, kohdalla löytyi myös
kritiikkiä. Vaikka julkinen valta panostaa musiikkiin (ooppera ja koulutus
mukaan lukien) enemmän kuin millekään muulle kulttuurisektorille, tämä
tuki ei vielä ole riittävää laaja-alaiseen kansainväliseen vientityöhön ja
markkinointiin, jota syrjäinen maantieteellinen asema ja musiikki-ilmaisuus
kansallinen omaleimaisuus edellyttäisi. Toisaalta katsottiin, että musiikki-
sektorilla taiteilijoita ja tuotantoja koskeva kansainvälinen kustannus- ja
agenttitoiminta on parhaiten kehittyntä, kirjailijoiden ja kirjankustannuk-
sen taas laahaavan näillä alueilla pitkälti perässä.

Kansainvälistymisen ongelmat nostettiin vielä voimakkaampina esiin
teatterin kohdalla, jonka häypymistä Euroopan ja maailman luovan työn
kartalta pelättiin. Tässä suhteessa teatterin ja tanssin katsottiin olevan vas-
takkaisissa asemissa:

*”Teatterin vieminen on erittäin kallista ja siksi isoja tuotantoja
ei pystytä edes tarjoamaan. Tanssiryhmät liikkuvat jo kotimaassa
enemmän ja siksi tuotannot ovat valmiiksi liikuteltavia. Teatterin
kansainvälinen markkinointi puuttuu. Tanssin koulutus on
korkeatasoista ja tanssiryhmät hyödyntävät valo- ja äänisuunnittelua
paremmin kuin teatterit. Tanssi ei myöskään ole kieleen sidottua.
Ulkomailla opiskelleet ja ulkomaisissa ryhmissä tanssineet pystyvät
hyödyntämään suhteitaan tanssin kansainväliseen kenttään.”
(Teatterialan asiantuntija)*

Elokuva-alalla tuotiin kaikkein selvimmin esiin se tosiasia, että kansalli-
nen tuki ei riitä, eikä tule lähitulevaisuudessa riittämään elokuvatuotannon
nykyisen tason ylläpitämiseen, saati sitten kohottamiseen. Alan kehitys,
nykyinen suhteellisen hyvä kotimainen menekki, ei luultavasti tule kestä-
mään edes keskipitkällä aikavälillä, ellei käyttöön saada kansainvälistä ra-
haa liiketaloudellisin perustein:

*”erilaisten osa- tuottajumuotojen, television esitysoikeuksien
myynnin ja levittäjien ennakko-ostojen kautta. Jotta tähän
päästäisiin, yksittäisten elokuvien ja tekijöiden näkyvyys ei riitä,*

itse "teollisuuden" on kyettävä luomaan pysyviä kansainvälisen yhteistyön rakenteita." (Elokuva-alan asiantuntija)

Muotoilun osalta katsottiin tarvittavan alan kansainvälisten menetyksmallien seuranta: yksilöllisellä tasolla kansainvälisen teollisen suunnittelijan mallin omaksumista, yritystasolla kansainvälisesti menestyvän monialaisen suunnittelutoimiston mallin toteuttamista. Saman katsottiin pätevän kuvataiteilijoiden, taidekaupan ja gallerioiden suhteen.

Kirjasto- ja museosalalla kansainvälinen yhteistyö ei noussut keskeiseksi kysymykseksi. Kansainvälisen kehityksen seuranta pidettiin itsestään selvänä, joskin tähän käytettävissä olevia resursseja aivan liian vähäisinä. Aloilla syntyneen osaamisen vientiä pidettiin myös mahdollisena. Toisaalta kansainvälinen kilpailu nähtiin molemmilla aloilla ongelmallisena, tosin kuitenkin eri tavoin.

Museosalalla maamme museoiden mahdollisuuksia kilpailla kansainvälisistä turistivirroista pidettiin kokoelmien ja historiallisten nähtävyyksien suppean määrän vuoksi heikkoina; taidemuseot voivat tosin paikata tätä kotimaisten yleisöjen osalta tuomalla maahan kiinnostavia näyttelyitä, mutta tämä ei kuitenkaan takaa kestävästä kehitystä kansalaisten jatkuvaan kiinnostuksesta kuvataiteisiin. Kirjastot ovat lainauslukuja ylläpitääkseen joutuneet käänöskirjallisuuden suhteen jossakin määrin samanlaiseen tilanteeseen; samalla myös pelätään, että EU:n julkisten palvelujen yhtenäistämispoliittika saattaa heikentää juuri niitä kansallisia kirjastotehtäviä, jotka pitävät yllä kirjastojen yleisösuosiota.

Viime vuosina on korostettu taiteen ja kulttuurin mahdollisuuksia kehittää kansainvälisiä "menestystuotteita", joiden avulla voitaisiin parantaa maamme kauppatasetta. Myös eräät asiantuntija-arviot viittaavat siihen, joskin useimmat asiantuntijat arvioivat kansainvälistä menestystä taiteellisen näkyvyyden ja sen edellyttämien koulutuksen kehittämistoimenpiteiden kannalta.

6.2.6. Yleinen kulttuurinen kehitys

Asiantuntijoiden arvioinneissa nousi esiin erityisesti huoli kirjankustannuksen, teatterin ja elokuvan kohdalla, mutta myös taidemuseoiden toimintaa arvioitaessa. Tämä ilmeni kahdessa muodossa. Ensiksi kritisoitiin sitä, että kulttuurituotannossa keskitytään nykyisin liian suuressa määrin ainoastaan taloudellisesti lyhyellä tähtäyksellä tuottaviin menestystuotteisiin. Kielteisen arvioinnin kohteena oli myös taide- ja kulttuurituotannon valtavirtaistuminen, eli riskien välttäminen soveltamalla tuotanto- ja ohjelmapolitiikassa jatkuvasti periaatetta jokaiselle jotakin. Kustannusalaa on arvosteltu suosik-

kituotepolitiikasta ja elokuvaa ja teatteria tuotannon valtavirtaistamisesta. Taidemuseoiden kohdalla eräät asiantuntijat totesivat, että niillä on historiallisia museoita paremmat mahdollisuudet järjestää ja erityisesti tuoda maahan yleisöä vetäviä näyttelyitä, jotka eivät edistä niiden omaa varsinaista toimintaa.

Näiden arvioiden käänteispuolelta löytyy muotoilupolitiikkaa koskeva arvio, jonka mukaan muotoilun pitäisi luopua liiasta suomalaisuuden korostamisesta, koska sillä ei enää ole kovenevilla kansanvälisen kilpailun muotoilumarkkinoilla samaa merkitystä kuin ennen. Sen sijaan on kilpailtava valtavirrassa, ei ainoastaan erikoisuudella ja omalaatuisuudella. Näiden asiantuntijoiden mielestä yrittäjyyttä ja liiketaloudellista tietoa tulisi lisätä koulutukseen.

6.3. Yhteiskunnan ongelmat taiteen ja kulttuurin uusien osaamistarpeiden kannalta

Mitä johtopäätöksiä edellä esitetyistä arvioista voidaan tehdä sen suhteen, missä määrin koulutuksen kautta ja uutta osaamista kehittämällä voitaisiin edistää taiteen ja kulttuurin kehitystä ja samalla myös niiden roolia yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisemisessa?

Sukupuolten välisen tasa-arvon kannalta voidaan todeta, että katsottiinpa tilannetta taiteen tai kulttuurin tai yleisen yhteiskunnan kehityksen kannalta, sekä matalapalkka-alojen naisvaltaistumien että lasikattojen muodostuminen on pysäytettävä ja syntyneet epätasa-arvot purettava nyt, ts. mahdollisimman lyhyellä aikavälillä. Tämän, samoin kuin samoissa tehtävissä toimivien miesten ja naisten samapalkkaisuuden toteuttaminen, on lyhyellä ja keskipitkällä aikavälillä taloudellisia kustannuksia aiheuttavaa, mutta pitkällä aikavälillä yhteiskunnan luovaa kapasiteettia lisäävää ja henkisten voimavarojen käyttöä tehostavaa.

Tämän optimin toteuttaminen näyttää kuitenkin vaikealta, koska nykyistä tilannetta eivät ylläpidä vain miehiset valtarakenteet vaan myös subjektiiviset arvot ja niille perustuvat valinnat. Vaikka emme haluaisikaan allekirjoittaa väitteitä, että naiset hakeutuvat hyvinvointivaltion matalapalkka-aloille, subjektiiviset arvot näkyvät koulutukseen hakeutumisessa ja koulutuksen tasossa. Luvussa 3 totesimme, että naisten osuus taide- ja kulttuurialojen koulutukseen hakeutujissa ja koulutuksesta valmistujista on tasaaisesti kasvanut.

Vaikka naisten alalle hakeutuminen ja koulutuksen määrätietoinen loppuun saattaminen ovat nostaneet monien kulttuurialojen koulutustasoa, se ei ole kuitenkaan nostanut näiden alojen yleistä arvostusta tai tasoittanut

miesjohtoisuutta uramenestyksen, korkeimpien asemien saavuttamisen tai palkkatason suhteen.

Taideoiloilla on kuitenkin havaittavissa, että yksittäiset tai sukupolvi- vaihteluihin liittyvät läpimurrot voivat synnyttää laajempia tasa-arvottavia kehityssuuntia. Tällaisia on tapahtunut maamme kuvataiteissa ja video- ja mediataiteissa sekä viime vuosina myös klassisen musiikin sävellystyön, kapellimestaritoiminnan ja elokuvaohjauksen alueilla. Suomalaiset naiset, videotaiteilijat, säveltäjät, kapellimestarit, muusikot, kuvataiteilijat ja elokuvaohjaajat ovat menestyneet kansainvälisesti ja luoneet aloille uutta näkyvyyttä ja vientiä.

Sukupolven vaihdoksen osalta olemme viitanneet erääseen keskeiseen koulutusongelmaan, joka koskee erityisesti museo- ja kirjastoalan ammattiryhmiä ja eräitä kulttuurituotannon alueita, erityisesti kirjankustannusta ja elokuvatuotantoa. Näillä aloilla ammatillinen toiminta perustuu myös hiljaiseen tietoon, jonka perustana on vanhempien työntekijöiden kokemuksen kautta hankkima ammattitaito ja toimintakentän sisältöjen kehityksen ja ongelmien tuntemus. Nopea sukupolven vaihdos voi aiheuttaa sen, että uusilta työntekijöiltä tulee uupumaan tämä hiljainen tieto. Tämä on huomattu esimerkiksi kirjastoalalla, jossa on jo esitetty, että tarvitaan ”fiktiostrategiaa”, joka parantaa uuden sukupolven kirjastoalan ammattilaisten kirjallisuuden tuntemusta, jolloin he kykenisivät myös ohjaamaan kirjaston käyttäjiä kaunokirjallisuuden perusteosten pariin.

Yrittäjyyden ja kansainvälisyyden suhteen voidaan koulutuksellista keinoista sanoa samaa kuin mitä edellä sanottiin niiden käyttökelpoisuudesta sukupuolten tasa-arvon lisäämisessä. Koulutuksen kautta, lisäämällä yrittäjyys- ja kansainvälistymistaitoja voidaan tietysti parantaa yksittäisten taitteen ja kulttuurityön ammatteihin koulutettujen urakehitystä ja työllistymismahdollisuuksia. Koulutuksen lisääminen ei kuitenkaan välttämättä lisää taide- ja kulttuurialan yritysten laajenemista ja menetyksiä, josta alalle koulutettujen työllistyminen on viime kädessä kiinni. Tältä kannalta yritysten onnistuneet läpimurrot kansallisesti ja kansainvälisesti ovat keskeisessä asemassa. Niiden aikaansaamiseen tarvitaan osaamista, mutta runsaasti myös muuta, erityisesti rahoitusta, yhteistyökykyä ja riskiottohalukkuutta.

Edellä todettiin jo eräitä taide- ja kulttuurialan koulutuksen vaikutuksia aluekehitykseen. Tässäkin yksilöllistä osaamista tärkeämmäksi nousee koulutuslaitosten merkitys kulttuurisina keskuksina ja koulutettujen yleisöjen luojina. Koulutettujen taide- ja kulttuurialan ammattilaisten kaupunkikeskuksiin paon vastapainoksiksi voimme asettaa erityisesti uuden teknologian tarjoaman mahdollisuuden etätööhön.

Ne alueet, joilla koulutuksen ja uusien osaamistarpeiden vaikutusmahdollisuudet ovat kaikkein keskeisimpiä näyttävät olevan taiteen ja kulttuurin eri alueiden keskinäinen yhteistyö ja näillä aloilla syntyvien panosten välittäminen/välittyminen tuotantotoimintaan ja yhteiskunnan yleiseen kehitykseen.

Alan koulutus on pirstoutunut niin taideyliopistotasolla kuin myös ammattikorkeakoulujen kulttuurialojen koulutusohjelmissa. Samoin taidekorkeakoulujen ja ammattikorkeakoulujen työnjaon ja yhteistyön ongelmat ovat nousseet esiin useammastakin eri näkökulmasta.

Kolmas, tavallaan tuntematon tekijä on laaja humanistinen koulutus, joka edellä on noussut esiin vain kirjakustannusalan ja kahden humanistisesta koulutuksesta lohkoutuvan ja erikoistuvan palvelualan, museo- ja kirjastotoimien koulutusjärjestelmien kautta. Vaikka kolmitasoisen koulutuksen malli luo nyt näennäisesti yhteisen kehikon lähes kaikille keskeisimmille taiteen ja kulttuurin ammattikoulutuksen aloille, se ei ainakaan tässä kehityksen vaiheessa kykene vielä toiminaan yhtenäisenä ja integroituneena järjestelmänä taide- ja kulttuurialan koulutetun työvoiman työllistymisen kannalta. Asiantuntija-arviot osoittavat myös, että järjestelmä ei myöskään kykene määrittelemään yhtenäisiä keinoja uusien osaamistarpeiden paikantamiseen tai tarvittaessa luomaan yhtenäisiä koulutusjärjestelmiä näiden tarpeiden edellyttämän koulutuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen. Nykyistä parempi työnjako ja yhteistyö ammattikorkeakoulujen käytännön opetuksen ja taideyliopistojen korkeamman tason luovaan työhön kouluttamisen kesken saattaisi luoda paremman perustan uusien koulutustarpeiden paikantamiselle ja niiden edellyttämän koulutuksen järjestämiselle.

Tuottajat ovat edellä nousseet esiin kulttuurin tuotanto- ja lisäarvoketjujen toimivuuden tehostajina ja uutena lenkkinä taiteen ja kulttuurin toimialojen ja muiden toimialojen välillä. Tuottajaporras on väistämättä nousemassa lähes kaikilla taiteen ja kulttuurin kentillä keskeiseen asemaan, mutta se on vain yksi tämän välittäjäportaana laajasta kirjosta. Tämän välittäjäportaana ammateiksi on katsottu managerit, agentit, festivaalien ja tapahtumien järjestäjät, kriitikot, kustantajat/kustannustoimittajat ja sponsorointiyhteistyön asiantuntijat. Näiden alojen ammateissa toimivien koulutustaustat ovat kirjavia, vaihdellen IT- teknologiasta ja liiketaloustieteistä humanistisen alan laajaan kirjoon. Näiden alojen koulutusta on pyritty sisällyttämään ammattikorkeakoulujen ohjelmiin, mutta ne näyttävät istuvan siellä huonommin kuin tuottajakoulutus. Joka tapauksessa taide- ja kulttuurialojen kehitys on pitkälti kiinni näiden alojen toimijoista. Toisaalta on vaikeaa löytää mitään keinoja paikantaa niillä ilmeneviä uusia osaamistarpeita tai löytää keinoja yhtenäisten koulutusohjelmien kehittämiseksi. Esimerkkinä näistä vaikeuksista voidaan mainita vaikkapa taidemanagerikoulutus, jonka on ollut vaikeaa löytää itselleen selkeää asemaa maamme koulutusjärjestelmässä.

Edellä ovat nousseet selvästi esiin ne rajat, joita ei koulutusjärjestelmiä tai uusia yksilöllisiä kompetensseja kehittämällä voida ylittää. Toisaalta nämä rajat ovat myös aikaan sidottuja. On toinen kysymys vastata koulutuksen välittömiin ja polttaviin ongelmiin, toinen taas vaikuttaa pitemmällä aikajänteellä koulutuksen kautta syntyvien ja tulevaisuudessa käytettävissä olevien henkisten voimavarojen luomiseen ja niiden hyödyntämismekanismien kehittämiseen. Tämä aikaperspektiivi on otettava huomioon taiteen ja kulttuurin koulutuksen ja sille perustuvan kehityksen ennakoinneissa.

7. Taiteet, kulttuuri ja osaamistarpeet lähitulevaisuudessa ja pitemmällä aikavälillä

7.1. Kakkumalli ja sen (mahdollinen) mureneminen

Johdantoluvussa hahmotimme tutkimuksemme analyysi- ja ennakointiajattelun perustaksi mallin, jota kutsuimme ”lohkottaiseksi voileipäkakuksi”. Mallin lähtökohtana oli väljä arvonlisäketjuajattelu. Sen mukaan taiteen ja kulttuurin kokonaiskaksussa taiteellinen työ ja sen ammattiryhmät muodostavat pohjakerroksen. Seuraava kerros koostuu pääasiallisesti taiteelliseen työhön nojaavasta kulttuurituotannosta ja palveluista ja seuraava kerros taas ”liitännäisaloista”, joilla on taiteellisen työn ja sille perustuvan kulttuurituotannon kanssa yhteisiä sisältöjä, tuotantotekniikkaa ja jakelu- ja tuotantojärjestelmiä. Kerrosten välisenä ”täytteenä” ovat kaikilla kakun lohkoilla – toimialoilla ja ammattiryhmissä – toimivan työllisen työvoiman samankaltainen koulutus, ammatillinen osaaminen ja työtehtävät.

Luvut 2–6 edellä ovat muokanneet ja esittäneet aineistomme tämän mallin mukaisesti. Analyysit eivät kuitenkaan ole keskittyneet vain kakkuun, vaan myös sitä jatkuvasti muokkaaviin sisäisiin ja ympäristön synnyttämiin muutoksiin. Nämä muutokset määräävät kakun lohkoille – toimialoille ja ammattiryhmiin – tulevan uuden koulutetun työvoiman sekä heiltä odotetun osaamisen määrän. Ne määräävät myös henkilöiden ja osaamisen siirtymät kakun lohkojen ja kerrosten välillä sekä kakun ja sen toimintaympäristön – kulttuuristen ja ei-kulttuuristen toimialojen – kesken. Koko koulutusjärjestelmän ja erityisesti taide- ja kulttuurialojen koulutuslaitosten kyky seurata kakun koossapitämiseen ja kasvattamiseen tarvittavaa työvoimaa ja osaamista on tässä keskeisessä asemassa.

Taiteellisen työn ja kulttuurituotannon työvoiman ja osaamisen muutoksia tarkastellaan yleensä lähinnä taiteen ja kulttuurin toimialojen taloudellisen tilan ja niille koulutetun ja koulutuksessa olevan työvoiman työllistymisen kannalta. Tämä on ollut pitkälti näkökulma myös tässä tutkimuksessa, mutta toisaalta luvussa 6 on myös eritelty taide- ja kulttuurialojen yleisiä koko yhteiskuntaa koskevia pitemmän aikavälin vaikutuksia.

Kerroskakun kokoaminen lähti käyntiin luvussa 2, jonka tilastoanalyysit

johtivat meidät ensiksi selvittämään edellä mainitulta suppeammalta katsantokannalta, missä määrin taiteen ja kulttuurin toimialat – sekä suppeammin määritettyinä taidealoina ja kulttuurituotantona, että laajemmin määritettynä ”liitännäisaloja” sisältävänä kulttuurisektorina – työllistävät taiteen ja kulttuurin ammateissa toimivia. Tilastoista saatu vastaus oli, että työllinen työvoima näillä toimialoilla kasvoi viime vuosikymmenen jälkipuoliskolla kohtuullisesti, mutta taiteen luovien ammattien kasvu ja erityisesti heidän työllistymisensä taiteen ja kulttuurin toimialoille näyttää pysähtyneen. Ainoat toimialat, joilla luovien ammattiryhmien osuus työllisestä työvoimasta on selvästi lisääntynyt, ovat taideteollinen muotoilu ja suunnittelu, esittävä viihdetaide (lähinnä viihdemusiikki) ja – esittävästä taiteista – erityisesti tanssi. Muiden toimialojen työvoiman kasvu johtuu pääasiassa muiden kuin taide- ja kulttuurialojen henkilöstön lisäyksistä.

Ammattitilastojen osoittama sellaisten taiteilijaryhmien kuten kuvataiteilijoiden, kirjailijoiden ja dramaturgioiden määrän supistuminen selittyy Tilastokeskuksen ammattitilastojen (työssäkäynti) keruumenetelmästä, josta johtuen näihin ammatteihin kuuluville määrittyy entistä useammin heidän ”kakkosammattinsa”. Työllisyystilanteen kireyden vuoksi kakkosammattiin myös turvaudutaan entistä useammin. Liitännäistoimialoista kasvoivat kaikkein voimakkaimmin mainonta sekä radio- ja televisiotoiminnan, musiikin ja audiovisuaalisten toimialojen tuotanto- ja jakelu. Nämä toimialat tarjosivat ilmeisesti työtä ja sivuammatteja myös taiteen ja kulttuurin ydinalueiden ammattiryhmille.

Toisaalta käsityön ja muotoilun sekä liitännäisaloista erityisesti mainonnan ja tiedotustoiminnan toimialojen voimakas laajeneminen viime vuosikymmenen jälkipuoliskolla johti kysymään, oliko kakkumallimme murtumassa. Saatoimme havaita merkkejä siitä, että luovan työn ja perinteisen kulttuurituotannon liitto oli joiltakin osin murtumassa ja taiteiden ja taideteollisen alan perustyön jatkojalostus oli suuntautumassa muualle, eli osaksi ns. KIBSejä, eli liike-elämää palvelevia osaamisintensiivisiä palveluja. Näiden palvelujen laajeneva asiantuntijaporras kääntää sisällöt suoraan asiakkaille meneviksi tuotteiksi.⁸⁹ Eräät kyselymme asiantuntijat korostivatkin muotoilun merkitystä osana yleistä teollista tuotantoa ja taidekäsityön muuttumista osaksi palvelusektoria.

⁸⁹ Marja Toivonen onkin todennut, että osaamisintensiiviset (tai tietointensiiviset) palveluyritykset ovat tärkeässä välittävässä roolissa eri toimialojen ja yritysten välillä. Ne edistävät uuden osaamisen luomista muilla aloilla joko tuottamalla palveluja, jotka itsessään ovat ensisijaisia tiedonlähteitä tai osaamista käyttäjille, tai käyttämällä osaamistaan tuottamalla palveluja, jotka ovat panoksia asiakkaiden oman osaamisen kehittämiseen, ks. Toivonen, Marja, Osaamisintensiivisten liike-elämän palvelujen tulevaisuuden näkymät. ESR- julkaisu 83/01. Työministeriö, Helsinki 2001, lainattu julkaisusta Korpelainen, Päivi, Uudistuva kulttuurituotanto ja kulttuuriyrittäjyys. Raportti Uudistuva kulttuurituotanto- projektin kokemuksista 11.12.02, Taideteollinen korkeakoulu. Koulutuskeskus 2002.

7.2. Luovan työn ammattiryhmien koulutustaustat ja kilpailutilanne

Esitämme vielä yhden tilastotaulukon (taulukko 31), jolla ei aikaisemmin haluttu monimutkaistaa toimiala- ja ammattitilastojen analyysia. Taulukko auttaa meitä liittämään nämä analyysit paremmin koulutustilastojen ja internet-kyselyn tuloksiin.

Taulukkoon on poimittu opetushallituksen tutkimukseen kootuista kaikista ammattiryhmät ja koulutusalat kattaneista tiedoista *taiteen ja kulttuurin opintoaloilla koulutuksensa saaneiden* työlliseen työvoimaan kuuluvien 25–44 vuotiaiden prosenttiosuudet työllisistä vuonna 2000. Mukana ovat myös saman tutkimuksen ennusteet siitä, mikä vuoden 2015 tilanteen odotetaan olevan.

Taiteen ja kulttuurin opintoaloiksi on määritetty taulukon sarakeotsikoiden osoittamat neljä pääopintoalaa ja ammattiryhmistä on otettu mukaan vain ne, joissa on ainakin jollakin näistä opintoaloista koulutuksensa saaneita henkilöitä. Vertailun vuoksi mukaan on otettu myös humanistisen koulutuksen saaneiden osuus näissä ammattiryhmissä. Prosenttiluvut on laskettu erikseen koulutuksen kaikille tasoille (ammattillinen peruskoulutus, ammattikorkeakoulut, yliopistotaso) sekä vuoden 2000 tilanteelle että opetushallituksen tekemälle vuoden 2015 ennusteelle.

Taulukko osoittaa, että ns. taidealan ammattiteissa (alin rivi) toimii runsaasti muun kuin taidealan tutkinnon suorittajia. Näistä, kuten taulukon alla todetaan, 14 prosentilla on kaupan tai hallinnon tutkinto ja 31,5 prosentilla jokin muu kuin taulukon sarakkeiden tutkinto. Huomattavalla määrällä (13,5 prosenttia) on käsi- tai taideteollisuuden tutkinto. Taidealojen koulutuksen saaneiden osuudet muilla taulukon aloilla taas ovat opetusta ja kasvatustyötä ja tiedotusta ja viestintää lukuun ottamatta erittäin vähäiset.

Käsi- ja taideteollisuuden ammattiryhmässä tilanne on selvästi erilainen. Näiden alojen koulutuksen saaneiden osuus taiteen ammattiryhmissä on huomattava. Käsi- ja taideteollisen alan ammattiryhmään kuuluu myös suuri erittelemättömien tutkintojen suorittajien määrä, josta osa on varmaankin kaupallisen tutkinnon ja teknisen tai tietoteknisen alan tai muun asiantuntija-alan tutkinnon suorittajia. Taidealan koulutuksen saaneisiin verrattuna käsi- ja taideteollisen koulutuksen saaneet leikkaavat merkittävän siivun tekstiili- vaate- ja nahka-alan, puutyön ja muun teollisen työn (ml. sähkölaitteiden kokoonpanon) koulutetuista ammattiryhmistä ja kapean siivun monista eri ammattiryhmistä.

Kokonaisuudessaan taulukko kertoo, että mikäli käsi- ja taideteollisten ammattien ja näille aloille koulutuksensa saaneiden työntekijöiden osuutta ei oteta huomioon, taiteellisen koulutuksen saaneiden pysyvämpi työllistyminen muille kuin varsinaisen taiteellisen työn alueille, ja osin jopa niille,

on suhteellisen suppeaa. Tämä ei suinkaan merkitse sitä, että muun taiteellisen työn panos kulttuurituotannon perustana oleviin luoviin teoksiin, ajatuksiin ja visioihin ei olisi merkittävä. Toisaalta ilman nykyistä parempaa tunkeutumista toisten lähi- ja liitännäisalojen ammattikuntiin, taidealan koulutuksen saaneiden työllistyminen ja heidän töidensä välittyminen kulttuurituotantoon saattaa tulevaisuudessa jäädä nykyistä heikommaksi.

Taulukko 31. Käsi- ja taideteollisuuden ja taide- ja humanististen alojen tutkintojen osuudet (%) ammattiryhmien koulutetuista 25–44 vuotiaista työllisistä 2000 (ensimmäinen prosenttirivi) ja ennuste 2015 (toinen prosenttirivi) koulutustasoin. Tutkinnot riveittäin järjestyksessä ammatillinen peruskoulutus, ammattikorkeakoulututkinto, yliopistotutkinto. Kuvataiteen ammatillisissa tutkimuksissa mukana niihin yhdistynyt viestintäala.

Opintoala → Ammattiryhmä:	Käsi- ja taideteollinen ala, tasojen % osuudet*	Viestintä- ja kuvataideala tasojen % osuudet	Musiikkiala tasojen % osuudet	Teatteri- ja tanssiala tasojen % osuudet	Humanistiset opintoalat tasojen % osuudet	Koko ammattiryhmän koko 2000 ja ennuste 2015
Maatalous ja puutarhatyö	0,9; 0,0; 0,0					95 226
	0,5; 0,0; 0,0					68 800
Tekstiilit, vaate, nahka-ala.	7,9; 4,7; 0,0					14 878
	18,0; 11,0; 1,0					11 000
Metallityö	1,0; 0,2; 0,0					70 666
	3,0; 1,5; 0,0					70 600
Puutyö	4,3; 1,3; 0,0					30 288
	12,0; 0,5; 0,0					27 400
Kemiallinen prosessityö	1,1; 0,2; 0,0					51 320
	3,0; 2,0; 0					47 400
Sähkö-, elektroniikka-ala		0,0; 0,0; 0,0				40 215
		1,0; 0,0; 0,0				44 200
Graafinen työ	1,3; 0,0; 0,0	0,5; 0,4; 0,0				16 240
	2,0; 0,0; 0,0	12,0; 8,0; 0,0				15 700
Ahtaus- ja varastotyö	1,0; 0,0; 0,0					45 418
	1,0; 0,0; 0,0					34 400
Muu teollinen työ	1,9; 0,0; 0,0					44 201
	2,0; 0,0; 0,0					42 400
Talonrakennustyö	1,4; 0,0; 3,0					37 066
	5,0; 0,8; 0,0					39 700
Maalaustyö	2,3; 0,0; 0,0					9 542
	4,5; 0,0; 0,0					9 500
Muu rakennustyö	1,1; 0,0; 0,0					29 519
	2,0; 0,0; 0,0					19 800
Postityö		0,0; 0,0; 0,0				26 713
		2,0; 0,0; 0,0				22 000

<i>Tekninen suunnittelu, johto ja tutkimus.</i>	0;0, 0,1; 0,2 0;0, 0,2; 0,4	0,0; 0,1; 0,0 0,0; 0,3;0,0			0,0; 0,0; 0,5 0,0;0,0; 0,4	96 464 139 500
<i>Tekninen asiantuntija työ ja työjohto</i>	0,0; 0,4; 0,0 0,0; 0,5;0,0	0,0; 0,1; 0,0 0,0; 0,5; 0,0				76 609 91 500
<i>Liikenteen asiantuntijatyö ja johto</i>					0,0, 0,0; 0,8 0,0; 0,0; 1,0	6 513 8 100
<i>Kiinteistötyö</i>	0,7; 0,0; 0,0 0,6;0;0	0,0; 0,0, 1;0 0,0; 0,0, 1,0				26 989 27 600
Muu palvelutyö					0,0; 0,0; 0,4 0,0 0,0; 0,5	6 754 6 300
<i>Myyntityö</i>	1,3; 0,8; 0,0 2,0; 1,5; 0,0		0,0;0,0; 0,0 0,3;0;0		0,0; 0,0; 0,8 0,0;0,0; 0,8	184 850 182 800
<i>Matkailupalvelut</i>					0,0;0,0; 1,7 0,0; 0,5; 0,0	15 675 15 600
<i>Toimistotyö</i>		0,5; 0,1; 0,0 6,0; 2,0; 0,0			0,0; 0,0; 1,7 0,0; 0,0; 2,0	153 703 127 500
<i>Julkin. ja yksit. johtotyö</i>	0,0; 0,4; 0,1 0,0; 1;0; 0,3	0,0; 0,1;0,0 0,0; 0,1; 0,0			0,0; 0,0; 4,1 0,0; 0,0; 4,5	58 387 68 800
<i>Markkinoinn ja rahoituksen asiantuntijatyö</i>	1,1; 0,8; 0,4 1,5; 2;0; 0,6	0,3; 0,5; 0,0 2,0;2,0; 0,0			0,0; 0,0; 1,9 0,0; 0,0; 1,9	32 110 48 200
<i>Muu asiantuntijatyö</i>	0,0; 0,3; 0,2 0,0; 0,5;0,3	0,0; 0,1;0,0 0,0; 0,1; 0,0	0,0; 0,0; 0,0; 0,2; 0,0; 0,0		0,0; 0,0; 9,5 0,0;0,0; 11,0	51 045 68 100
<i>Sairaanhoidon terv. huolto</i>	0,0; 0,0; 0,1 0,0; 0,0; 0,1		0,0; 0,0; 0,0 0,0; 0,0; 0,1			76 357 97 600
<i>Sosiaali ja vapaa-aikatyö.</i>	1,0; 0,4; 0,0 1,6; 0,5; 0,0	0,0; 0,1; 0,0 0,0; 0,5; 0,0			0,0; 0,0; 0,4 0,0; 0,0; 0,5	128 601 151 200
<i>Opetus ja kasvatustyö</i>	0,0; 1,1; 0,9 0,0; 1,1;1,0	0,0; 0,4; 0,0 0,0, 0,4; 0,0	0,0; 1,5; 1,5 0,0; 1,5; 1,5	0,0; 0,1; 0,1 0,0; 0,4; 0,2	0,0; 0,0; 13,6 0,0; 0,0; 14,5	118 208 128 300
<i>Tiedotus ja viestintä</i>	0,0; 0,0; 2,2 0,0; 0,0; 6,0	1,9; 4,3; 0,0 6,0; 16,0; 0,3	0,0; 0,0; 0,4 0,0; 0,0; 0,3		0,0; 0,0; 16,8 0,0; 0,0; 19,0	15 680 18 800
<i>Käsi- ja taide teollinen työ*</i>	8,7; 35,0 17,3 15,0; 51,0; 30,0	0,0; 0,0; 0,4 0,0; 0,0; 4,0				2 638 3 200
<i>Musiikki, kuva-taide ja taiteellinen työ**</i>	5,3; 3,9; 4,3 4,3; 8,0; 8,0	2,0; 6;6; 0,4 2,5; 12;6; 2,0	3,0; 4,8;12,6 10,0;15,0 13,0	0,2; 1,7; 6,7 2,7; 4,5;10,0	0,0; 0,0; 2,9 0,0; 2,0; 4,0	10 425 11 900

* Käsi- ja taideteollisessa ammattiryhmässä vuonna 2000 oli lisäksi mukana 38,2 prosenttia muiden kuin taulukkoon sisällytettyjen opintoalojen ja -asteiden tutkintoja suorittaneita.

** Musiikin, kuvataiteen ja taiteellisen työn ammattiryhmässä vuonna 2000 mukana on 14,0 prosenttia kaupan ja hallinnon ja 31,5 prosenttia muiden taulukkoon sisältymättömien opintoalojen ja -asteiden tutkintoja.

Eräät vastailmestyneet tutkimukset ovat korostaneet, että taiteellinen työ on tehnyt tunkeutumisen yritystoiminnan piiriin. Taidekoulutuksen omaavien työllistyminen yrityksiin kasvoi vuosina 1997–2000 eräiden lähteiden mukaan 56,5 prosentilla, eli noin 4 400 hengellä. Näissä luvuissa on mukana myös taidealojen ja käsi- ja taideteollisen alan perus- ja toisen asteen ammatilliset tutkinnot sekä yliopistojen humanistiset tutkinnot. Pelkästään taidekorkeakouluista ja ammattikorkeakoulujen kulttuurialoilta valmistuikin vuosina 1997–2000 yhteensä lähes 3 000 perustutkinnon suorittajaa. Kun tähän lisätään toisen asteen taidealojen ja käsi- ja taideteollisen alan tutkinnonsuorittajat, yritysalle hakeutuvia on varmasti riittänyt. Monet heistä kirjaantuvat yritysalle toimijoiksi ammatinharjoittajina tai freelancereina. Taulukkomme osoittaa lisäksi, että taiteen ja kulttuurin toimialoilla ja ammateissa he joutuvat kilpailemaan kaupan ja hallinnon ja yliopistojen humanististen alojen tutkinnon omaavien henkilöiden kanssa. Historia-alat ja yhteiskuntatieteellis-tekniset alat (nimenomaan informaatiotutkimus) ovat edelleen museo- ja kirjastoalojen tietoperustana. Samaa voidaan tavallaan sanoa myös kustannusalaista, jolla humanistit hallitsevat kustannustoimittajatasoa ja yhteiskunta- hallinto- ja liiketaloustieteilijät johtoporrasta.

7.3. Asiantuntija- arviot osaamistarpeista: miten niihin vastaaminen muuttaisi kilpailua ja työllisyystilannetta?

Internet-kyselymme kohdistui yhdeksän taiteen ja kulttuurin ydinalueen asiantuntijalle. Näiden alueiden ammattiryhmissä toimi vuonna 2000 vajaat 38 prosenttia koko kulttuurialan laajasti määritetyistä ammattiryhmistä ja mukana olivat lähes kaikki luovan ja esittävän taiteellisen työn osa-alueet.

Asiantuntija-arviot näiden alojen kehitysnäkymistä seuraavalle 5–8 vuodelle olivat suhteellisen toiveikkaat, joskin kaikissa nähtiin myös ongelmia ja jännitteitä. Työllisyystilanne arvioitiin kaikkein vaikeammaksi kuvataidealalla. Julkisen rahoituksen pysähtyneisyyden nähtiin ahdistavan teatterisektoria ja museo- ja kirjastoaloja. Rahoituksen heikkouden nähtiin lamaavan myös elokuvatuotantoa, jonka muina ongelmina nähtiin yritysrakenteen heikkous ja kansainvälisten markkinoiden avaamisen vaikeus. Musiikkialalla keskeiseksi ongelmaksi nousivat jakelun ongelmat, erityisesti äänite- ja internetjakelun keskinäinen jännite ja siihen liittyvät tekijänoikeus- ja piratismiongelmat. Yleisnäkymiltään vakain ammattitoiminnan alue oli kirjankustannus; tanssi taas nousi etualalle voimakkaimmin uutta kehitysuraa luovana alueena, tosin julkisen rahoituksen vähäisyys tuotti alalle ongelmia.

Uusia osaamistarpeita luodanneet internet-kysymykset keskittyivät – nimenomaan valitusta keskipitkän aikavälin perspektiivistä johtuen – paljolti ammattiryhmien uusiin käytännön osaamistarpeisiin. Kysymyksiin sisällytettyjen mahdollisten uusien osaamistarpeiden luettelo, jota ensimmäisen kyselykierroksen asiantuntijat arvioivat ja toisen kierroksen koulutusasiantuntijat omilla vastauksillaan täydensivät ja tarkensivat. Tämä luettelo kattoi seuraavat osaamisalueet:

- liiketalouden, yritystoiminnan ja tuotantoprosessien tuntemisen;
- mainonnan ja markkinoinnin taidot (erityisesti uudessa internet-ympäristössä);
- tekijänoikeuslainsäädännön ja sopimuskäytännöt;
- sponsorointikäytännöt;
- uusmedia-alan ja IT- teknologian uusien sovellutusten tuntemuksen ja käyttökyvyn;
- yleisö/asiakaskunta-analyysit;
- vuorovaikutustaidot; toimintojen verkottaminen;
- kansainvälistymistäidot (ml. kielitaidon), ja
- tieteelliseen ajatteluun syventävän jatkokoulutuksen tarpeen.

Kysymyspatteristo osoittautui relevantiksi osaamistarpeiden kartoituksen välineeksi. Kuitenkin asiantuntijoiden vastausten hajonnat osoittivat, että on vaikeaa esittää yhtenäisiä ”uuden osaamisen” kehittämisreseptejä koko alueelle tai edes niille taiteen ja kulttuurin yhdeksälle ydinalueelle, joille internet-kyselyimme kohdistui.

Hajontaa alojen kesken – ja osin myös saman alan asiantuntija-arvioiden välillä – syntyi erityisesti sen suhteen, kenen hyödyksi uuden osaamisen nähtiin tai toivottiin lankeavan. Vastakkain asettui erityisesti kolme erityyppistä osaamistarpeen aluetta: luovan työn tekijöiden omaa yksilöllistä taiteellista luovuutta edistävä osaaminen, koko oman alan ammattikunnan asemaa ja näkyvyyttä edistävä osaaminen ja osaaminen, joka nivoo taiteen ja kulttuurin ammattilaiset tiukemmin teollisen tuotannon ja palvelujen osa-alueisiin ja tätä kautta edistämään yleistä taloudellista kasvua ja työllisyyttä.

Ammattialoilla, joilla *luova työ nähtiin keskeisesti tuotanto- ja lisäarvoketjujen lähtöpisteenä*, yksilökeskeiset osaamistarpeet olivat asiantuntijoiden mielestä keskeisiä ja vakiintuneeseen opetukseen sisällyttämisen arvoisia. Kuvataiteissa, musiikissa (luovana ja esittävänä taiteena ja viihteenä) sekä av- alalla (erityisesti elokuva-alalla) korostettiin yrittäjyyttä ja tuotantoprosessien tuntemusta. Samoin näillä aloilla korostettiin IT:n uusien sovellutusten käyttökykyä luovan työn ja yrittäjätoiminnan välineinä, tekijänoikeus- ja sopimuslainsäädännön ja -käytäntöjen tuntemusta sekä mainontaa ja markkinointia yksilöiden omien töiden tunnetuksi tekemiseksi. Samat

painotukset esiintyivät myös teatterialan asiantuntija-arvioissa, useissa vielä kapeampana ja pelkästään tekijänoikeudellisten ja sopimusoikeudellisten tietojen ja taitojen osaamistarpeina. Tanssin alalla jako taloudellisen johdon ja hallinnon ja varsinaisen taiteellisen toiminnan välillä on selkeä, joten kysymykset uusien käytännön taitojen opettamisesta alan ammattiryhmille eivät asiantuntijoista tuntuneet erityisen relevanteilta. Tosin kansainvälistymisen osaamistarvetta korostettiin, ei vain taiteellisen näkyvyyden kannalta; vaan myös tärkeänä tuloja tuottavana toimintana.

Tavallaan tämän luovan työn tekijän osaamistarpeita korostavan näkemyksen vastapainoksi asiantuntija-arvioissa nousi muotoiluuala, jonka kohdalla korostettiin *koko alan kehittämistä yleisten taloudellisten intressien kannalta* jopa niin voimakkaasti, että sen nähtiin integroituvan osaksi "...*liiketoimintaa ja tuotekehittelyä*" tai edistävän pientä ja keskisuurta yritystoimintaa tarjoamalla niille palveluja "monitoimiosajina". Samasta näkökulmasta korostettiin muotoilijoiden kykyä "luoda itselleen oikea kilpailuasemaa vahvistava muotoilijaprofiili". Yrittäjyyteen ei alalla katsottu kouliintuvan oppilaitosten penkeillä, vaan pikemminkin harjoittelun ja yrityksissä saadun työkokemuksen kautta.

Varsinaisen kulttuurituotannon ammattiryhmien, erityisesti kirjankustannusalan, av-alan ja musiikin/äänitetuotannon alueilla korostettiin *uusien osaamistarpeita lähinnä koko alan ja alojen vakiintuneen yritystoiminnan vakaisuuden ja kasvun kannalta*. Liiketaloustieteellinen osaaminen, mainonta ja markkinointi sekä vuorovaikutustaidot ja verkottuminen nostetaan näiden alojen asiantuntija- arvioinneissa keskeiseen asemaan. Toisaalta näillä aloilla kulttuurituotanto on usein osa suuryrityskonglomeraatteja ja liiketoiminnan ja tuotannon johtajat ja asiantuntijat ovat koulutukseltaan kaupallisen, hallinnollisen tai oikeustieteellisen koulutuksen saaneita. Kysymys on tällöin pikemminkin siitä, miten alan varsinainen sisältötuotanto ja taiteelliset arvot pidetään koulutuksen avulla tasa-arvoisina ja kilpailukyysisinä taloudellisen harkinnan ja liiketoiminnallisen osaamisen saneleminen kaupallisten intressien kanssa. Monet tuotantoprosessien ammattilaiset, esimerkkinä kustannustoimittajat, saavat varsinaisen ammattikoulutuksensa työssä tai erillisillä lyhytkursseilla. Heidän osaltaan nousikin asiantuntija-arvioissa esiin kysymys siitä, pitäisikö esimerkiksi kustannusalan koulutus tavalla tai toisella liittää osaksi vakiintunutta koulutusjärjestelmää.

Koko alan kehittäminen oli keskeisessä asemassa myös museo- ja kirjastoalan uusien osaamistarpeiden arvioinneissa. IT:n uudet sovellutukset, yleisöanalyysit ja markkinointi sekä yhteistyötaidot ja verkottuminen poimittiin kaikkein tärkeimpinä esiin uusien osaamistarpeiden luettelosta. Samalla alan ammattiryhmät nähtiin olevan eri osaamistarpeiden ristikkäispainneiden alaisina. Heidän tuli samanaikaisesti säilyttää ja syventää alojensa

perinteistä osaamista, palvella yhteiskuntaa muistiorganisaatioiden työntekijöinä ja todistaa toimintansa taloudellista tehokkuutta hankkimalla, viihdyttämällä ja palvelemalla mahdollisimman runsaslukuista asiakaskuntaa.

Missä määrin tällaisilla käytännön osaamisen lisäyksillä voitaisiin sitten korjata sitä tilannetta, jota taulukko 31 ainakin jollakin tarkkuustasolla kuvaa. Voimmekin kysyä lisäksi esitettyjen osaamistarpeiden huomioonottaminen koulutuksessa:

- käsityö- ja taidealoilla koulutuksensa saaneiden nykyistä kattavampaa otetta omien ammattiryhmien työpaikkojen hallintaan;
- heidän kilpailukykyään työmarkkinoilla ja erityisesti mahdollisuutta löytää tehtäviä ja työpaikkoja ei kulttuurisilla toimi- tai ammattialoilta; ja/tai
- heidän nykyistä parempaa korvausten saantia oman luovan työn tuloksista ja muista työpanoksista.

Tilastoanalyseissa paikannetut taide- ja kulttuurialojen ongelmat huomioon ottaen vastaus näyttää olevan varovainen kyllä. On kuitenkin muistettava, että kyselyn tulokset osoittavat vain asiantuntijoiden valmiutta suosittaa opetuksen suuntautumista eräille heidän mielestään tärkeille alueille. Ilman opetuksen tarkemman sisällön ja sen määrän, laadun organisoinnin parametrien määrittämistä suosituksilla on vaikeaa arvioida tehokkuutta todellisen osaamisen lisääjänä.

Toisaalta uusien osaamisalueiden tärkeys tuli tavallaan vahvistettua taide- ja kulttuurialan koulutuksen asiantuntijoiden toimesta. Tosin näissä vastauksissa ilmeni asiantuntijoiden taustaan liittyvä ongelma: ammattikorkeakoulutason asiantuntijat painottivat eri tavalla uusia osaamistarpeita kuin yliopistotason asiantuntijat. Arviointierot ilmensivät toisaalta halua terävöittää ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen keskinäistä työnjakoa, toisaalta kritisoitiin uusien osaamistarve-esitysten liiallista käytännölläheisyyttä. Huolimatta siitä, mistä nämä erot johtuvat, ne johtavat meidät pohtimaan asiantuntijavastauksia, joissa käytännön osaamistarpeiden vastapainoksi nostettiin luovan työn erikoisluonne tai koulutusalojen omat erityiset ammattiin liittyvät opetussisällöt.

7.4. Osaamisen lajit ja niiden yhteensovittaminen taide -ja kulttuuriammateissa: kohden positiivista kehitysskenaariota

Koulutuksen laadullisen kehityksen analyyseissä osaamistarpeet luokitellaan usein kolmeen luokkaan: *yleisosaamiseen*, *erityisosaamiseen* ja *monitoimiosaamiseen*. Jakoon sisältyy näkemys siitä, että yksilön ammattiosaamiseen kuuluu laaja-alainen oman ammattialan toimintapremissien, tietoperustan ja eri toimintojen ja toimijaryhmien tuntemus, erikoistuminen siihen ammattityöhön, johon varsinainen koulutus on saatu ja kykyyn yleisosaamisen ja oman työn toimintalogiikasta ja työkokemuksista yleistäen myös omaa työtä sivuaviin tai jopa kokonaan uusiin tehtäviin.

Luokitus on epäilemättä mielekäs ammattialoilla, joilla toimivien ammattilaisten työtehtävät ovat konkreettisia ja toisistaan selvästi riippuvia. Niinpä voidaan esimerkiksi esittää tutkimustuloksina, että "yleis- ja moniosaamisen tarve painottuu hotelli- ja ravintola-alalla ja talotekniikassa, kun taas erityisosaaminen painottuu elintarvikealalla ja rahoitus- ja vakuutusosalalla". Luovan työn alueella tällaiset vertailut vaikkapa kuvataiteiden ja muotoilun välillä olisivat suhteellisen mitään sanomattomia, eikä ne myöskään toimisi esimerkiksi kirjankustannusalan ja elokuvatuotannon vertailussa. Toisaalta luokittelun laajentaminen ja yleisempi soveltaminen auttaa meitä asettamaan edellä tehdyt analyysit laajempaan oppimisen ja osaamisen kehittämiskehikkoon.

Analyyseimme keskiössä on edellä, erityisesti luvussa 4 olleet lähinnä uudet taiteen ja kulttuurin ammattialojen käytännön osaamistarpeet, jotka esitettiin luettelona asiantuntijoille ja jotka sitten palautuivat alakohtaisina suosituksina heidän vastauksissaan. Edellä esitetyn kolmiluokkaisen jaottelun kannalta nämä osaamistarpeet olivat taiteen ja kulttuurin ammattien kannalta kutsu laajentaa omaa osaamisaluetta toisaalta *yleisosaamisen*, toisaalta *monitoimiosaamisen* suhteen. Eräissä asiantuntijoiden vastauksissa todettiin, että laajempimittainen uuteen monitoimiosaamiseen kouluttaminen esimerkiksi tekijänoikeuskysymyksissä on tarpeetonta, jos ammattiryhmän työorganisaatioissa on koulutettuja ammattiosaajia huolehtimassa näistä kysymyksistä. Vastauksista löytyi kuitenkin myös vasta-argumentteja: työpaikan ammattiosaajat eivät välttämättä aina aja ammattiryhmän yksilöiden etuja ja taiteen ja kulttuurin työntekijöistä osalla (ammattinharjoittajat, freelancerit) ei ole mitään työorganisaatiota tai he itse joutuvat sen luomaan. Näin ollen uutta yksilöllistä monitoimiosaamista tarvitaan monilla aloilla.

Toinen mahdollinen argumentti uuden monitoimiosaamisen vastustamiseen oli, että sen hankkiminen ammattikoulutuksessa saattaisi supistaa taiteen ja kulttuurin ammattiryhmien omaa perus- ja erikoisosaamisen saavuttamista. Tämä argumentti esitettiin kuitenkin vain harvoissa asiantuntijavastauksissa. Huomattavasti enemmän kritiikkiä kohdistettiin kulttuuri-tuotannon kaupallistumiseen ja valtavirtaistumiseen. Syyllisinä näihin kehityssuuntiin ei juurikaan pidetty alan yksittäisiä ammattilaisia, vaan pikemminkin kulttuuriteollisuusyrityksiä ja taide- ja kulttuurilaitoksia ja niiden taloudellisia tavoitteita. Koulutuksen kahden sektorin, ammattikorkeakoulujen ja taideyliopistojen, välisen (tosin vielä kehkeytymisvaiheessa olevan) työnjaon odotettiin tulevaisuudessa lieventävän luovan työn ja taide- ja kulttuurialan käytännön osaamisen välistä mahdollista ristiriitaa. Periaatteena nähdään, että syvällisen luovan työn osaamisen takaaminen jää taidekorkeakoulujen vastuulle, käytännön osaaminen ja luovan työn tulosten tuottaminen/välittäminen esimerkiksi tapahtumatuotannossa jää ammattikorkeakouluista valmistuneiden ammattilaisten työkentäksi.

Asiantuntijavastauksiin kirjautui kuitenkin myös eräitä mielenkiintoisia taiteen ja kulttuurin ammattiprofiileja, joissa luovan työn ja käytännön osaaminen yhdistyivät eri tavoin. Tällaisia profiileja voidaan paikantaa ainakin neljä:

1) Poikkeuksellinen luova lahjakkuus. Tätä kuvaa seuraava jo aikaisemmin esitetty asiantuntijalainaus:

”Alalle hakeutuvilla henkilöillä on lahjakkuuksia visuaaliseen, kolmiulotteiseen ajatteluun, esteettiseen ja ekspressiiviseen itseilmaisuun.....huippumuotoilijan luo kiinnostavuus ja huippumuotoilijassa kiinnostaa ulospäin suuntautuvuus, kyky visualisoida ja muuten tehokkaasti presentoida ideoita, vahva itsetunto, usein narsismi yhdistyneenä luovuuteen, innokkuus, naiivius, kommunikatiivisuus, herkkyyys ja kyky ajatella miten muut haluaisivat asian nähdä. Tämä tekee muotoilijoista näkijöitä, joille kyllä löytyy tilaa useassa yhteydessä. Heikkoutena voi tosin olla analyysin ja pitkäjännitteisyyden puute, mutta muotoilijassa ilmenevää innostusta voidaan kyllä tehokkaasti hyödyntää useassa toimenkuvassa, jos sitä osataan ohjata...”

2) Nykyaikainen luova ammattiosaaja. Tästäkin esimerkkikuvaus löytyy muotoilualan asiantuntija-arviosta:

”Nuori sukupolvi ...osaa markkinoida osaamistaan, portfolioit ovat hyviä näyttöjä, kielitaito on hyvä ja rohkeutta riittää. Olen sitä mieltä, että määrää pitää olla laadun ja kilpailukyvyn takaamiseksi, siis mieluummin lisäksiin muotoilukoulutuksen määrää kun karsisin sitä.”

3) **Laaja-alainen "sateenvarjo-osaaja"**, josta esimerkki löytyy kuvataiteen asiantuntija-arviosta:

"Olennaisin muutos on yleisen kuvataiteilijan ammatin ja tittelin nousu alaspesifien taidemaalari - graafikon...jne. . rinnalle. Tämä ei toki merkitse ko. erityisammattien häviämistä vaan "moniammatillistumista" ja laajempaa kuvataiteen identiteettiä."

4) **Uusi luovan työn "tietointensiivinen" osaaja**, joka tarvittaessa voi siirtää tieto-taitoaan myös ei-kulttuurisille toimialoille. Tämä profiili nousee esiin seuraavassa muotoilijan "toimenkuvan" muutosta luonnehtineesta lainauksesta" :

"Teollinen muotoilija ei rakenna mallejaan enää itse vaan ne tehdään jyrsimällä CNC-koneella 3D-tiedostojen mukaan."

Edellä olemme pohtineet sitä, onko tutkimuksemme lähtökohtana ollut kakkumalli kenties rapautumassa luovan työn muodostaman pohjakerroksen heikkenemisestä ja sen ja muiden kerrosten KIBSoitumisesta johtuen. Yllä luonnostellut profiilit viittaavat kuitenkin siihen, että luova pohjakerros vain kokee muodonmuutosta, joka ilmenee ammattitilastoissa heikkenemisenä, mutta joka elinkeinorakenteen muutosten tasaannuttua johtaa luovan työn ja kulttuurituotannon keskinäiseen uuteen tasapainotilaan ja entistä parempaan luovan työn ydinalueiden vuorovaikutukseen ja työvoiman vaihtoon tietoteknisteiden liitännäisalojen kanssa.

Tämä positiivinen luovan työn asemaa korostava skenaario ei kuitenkaan oikeuteta meitä sivuuttamaan tutkimuksemme asiantuntija-arvioiden esittämiä näkemyksiä uusista koulutustarpeista tai tässä luvussa esitetyn taulukko 31 osoittamia taide- ja kulttuurialan koulutuksen saaneiden työelämään sijoittumisen ongelmia. Missä määrin luovan työn uusi profiloituminen ja osaamisen laajentaminen kulttuurin muilla ammattialoilla uudeksi monitoimiosaamiseksi toteutuu, riippuu paljolti siitä, miten taide- ja kulttuurialojen koulutusta lähitulevaisuudessa ohjataan ja rahoitetaan ja miten uusien osaamistarpeiden haasteeseen vastataan opetuksessa.

7.5. Positiivisen kehitysskenaarion toteutumisen ennakoehdot

Luvuissa 3 ja 5 paikannettiin niitä heikkouksia, joita taiteen ja kulttuurin nykyisissä koulutusjärjestelmissä voitiin havaita. Seuraavat niistä ovat selvästi esteitä edellä luonnostellun positiivisen skenaarion toteutumiselle.

Useiden alojen asiantuntija-arvioissa kritisoitiin alan opiskelijoiden ja suorittujen tutkintojen liian suurta määrää. Kun tarkastellaan luvussa 3 esi-

tettyjä tilastoja, kritiikki tuntuu oikeutetulta erityisesti ammattikorkeakoulujen kohdalla. Taideyliopistojen kohdalla voidaan puhua suhteellisen satumanvaraisesta kehityksestä, jossa ainakin työmarkkinoiden kannalta näkyy yllättäviäkin satunnaisvaihteluja. Vaikka työttömyysluvut ovat yleensä melko matalia, niitä pitää sellaisena esimerkiksi ammattikorkeakouluista valmistuneiden runsas siirtyminen seuraavan tason tai rinnakkaisten tutkintojen suorittamiseen.

Opetusministeriö on lähtenyt rajoittamaan taide- ja kulttuurialojen koulutusta ammattikorkeakouluissa ja yleensäkin näiden alojen koulutukselle ollaan asettamassa suhteellisen vaatimattomat kasvutavoitteet. Tämä näkyy esimerkiksi taulukko 31:n kahden viimeisen sarakkeen numeroista. Toisaalta näissä tavoitteita asettavissa ennakkoinneissa ei oteta huomioon sitä, miten koulutustasojen ja alojen keskinäinen vuorovaikutus ja työvoiman vaihto voi lisätä taide- ja kulttuurialan koulutetun työvoiman tarvetta. Sukupolven odotettavissa olevasta jopa rajusta vaihdoksesta johtuen työvoiman tarve tulee kasvamaan vuosina 2010–2012, mutta kysyntä voi tulevan tarpeen ennakkoinnista johtuen alkaa erällä aloilla jo aikaisemmin.

Täten taide- ja kulttuurialojen koulutuksen määrällistä suunnittelua tulisi kehittää ja siinä tulisi ottaa huomioon nykyistä paremmin eri alojen keskinäinen vuorovaikutus, alojen väliset työvoiman siirtymät ja myös alojen keskeiset erityispiirteet.

Toinen jatkuvasti esiin nouseva taiteen ja kulttuurin koulutusjärjestelmien ongelma on ammattikorkeakoulujen ja taidekorkeakoulujen välinen työnjako ja yhteistyö. Se nousi esiin lähes kaikissa asiantuntija-arvoissa, joskin useimmiten tutkintojen ylituotantoon kytkettynä. Edellä on jo viitattu siihen, että molempien tasojen "academic drift", ammattikorkeakoulujen pyrkimys tutkintojärjestelmän ja tutkimustyön suhteen yliopistotasolle ja taidekorkeakoulujen tieteellistäminen tiedekorkeakoulujen mallin mukaan, hämärtää taiteellinen luovan työn ja sen tuloksia 'hyödyntävän' tuotanto- ja palvelutoiminnan välistä työnjakoa. Opiskelija- ja tutkintoperusteinen oppilaitosten rahoitus ei edistä tätä työnjakoa. *Asiantuntija-arvioissa uusia osaamistarpeita vastaava koulutus esitettiin monilla aloilla järjestettäväksi osittain tai kokonaan erityiskursseilla tai sivuaineopetuksena. Tähän tarvitaan kuitenkin rahaa, jotta taidekorkeakoulujen perusrahoituksesta ei voida siirtää täydennyskoulutukseen tai erikoiskurssien rahoitukseen. Vakiintuneiden koulutusohjelmien keskinäinen kilpailu ja erityisrahoituksen puute on suurin uhka asiantuntijoiden esittämän koulutuksen järjestämiselle.*

Viimeinen yleinen ennakkoehto esitetyn positiivisen skenaarion toteuttamiselle on ehdotettujen osaamistavoitteiden toteuttaminen väljästi ja taiteen ja kulttuurin eri ammattialojen erikoistarpeet huomioon ottaen. Vaikka kyseessä on käytännön osaamistarpeet, niidenkin kohdalla on tar-

jottava vaihtoehtoja ja yhdistelmämahdollisuuksia sekä käytännön opetus-
sisältöjen kesken että käytännön opetussisältöjen ja luovan työn ja kulttuu-
rituotannon varsinaisten sisältöjen välillä. Tähän sopii se ohje, jonka eräs
asiantuntija suositti tehokkaan koulutuksen periaatteeksi:

*"Erilaiset rohkeat yllättävät tutkinto-/ koulutusyhdistelmät voisivat
auttaa eteenpäin! Jokaisella pitäisi olla oma erikoistumisstrategiansa!"*

Edellä esitetyt ennakkoehdot nousivat esiin myös edellisessä luvussa, jossa
pohdittiin yleisempien yhteiskunnallisten tavoitteiden saavuttamista taide-
ja kulttuurialalla ja niiden koulutusta kehittämällä. Luvun lopussa esitetyt
esteet ja niiden poistaminen esimerkiksi kansainvälistymisen, yrittäjyyden
ja aluekehityksen osalta edistäisivät myös skenaariomme toteutumista. Jos
taas luovan taiteellisen työn keskeinen asema yhteiskunnassa johtaa ylei-
seen taloudelliseen ja yhteiskunnalliseen kehitykseen, skenaariomme ja sitä
tukevien uusien osaamistarpeiden toteutuminen johtaa kehitystä kohden
tavoitteita, joita edellisessä luvussa tarkasteltiin.

Voimme vielä palata Johdanto-lukumme viimeiseen lauseeseen, jossa
totesimme, että tavoitteemme on:

*"...tuottaa ensisijaisesti poliittiselle päätöksentekojärjestelmälle,
mutta myös paikallistasolle ja yksittäisille toimijoille vaihtoehtoisia
tulevaisuudenkuvia oman päämäärätietoisien toiminnan pohjaksi."*

Toivomme, että tutkimuksemme tulokset toteuttavat riittävästi tätä ta-
voitetta.

Lähteet

- Ahokas, Asko, Nuoren muotoilun imussa, Arttu 3/2003.
- Ammattiluokitus 2001. Käsikirjoja 14, Tilastokeskus, Helsinki 2001.
- Arpo, Robert (toim.), Taiteilija Suomessa. Taiteellisen työn muuttuvat edellytykset, Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja n:o 28, Helsinki 2004.
- Eteläpelto, Anneli, Päivi Tynjälä (toim.), Oppiminen ja asiantuntijuus. Työelämän ja koulutuksen näkökulmia, WSOY, Porvoo 1999.
- F&L Management Services Ltd., Yrittäjyys musiikkiteollisuudessa. Suomalaisen musiikkiteollisuuden kilpailukyvyn kehittäminen, Helsinki 1998.
- Florida, Richard, The Rise of the Creative Class- And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life, Basic Books, New York 2002.
- Halonen, Katri, Huomisen rientoja tuottamassa. Tapahtumatuottajien ammatin kehitystrendejä tuottajia kouluttavien ammattikorkeakoulujen näkökulmasta, Cupore, Julkaisuja 5, Helsinki 2004.
- Halonen, Katri, Visioita ja valintoja. Tapahtumatuotannon tulevaisuus helsinkiläisten tuottajien arvioimana, Cupore, Julkaisuja 10, Helsinki 2005.
- Hanhijoki, Ilpo, Seppo Kantola, Mervi Karikorpi, Jukka Katajisto, Matti Kinari ja Hannele Savioja, Koulutus ja työvoiman kysyntä 2015. Valtakunnallisia ja alueellisia laskelmia, Opetushallitus, Helsinki 2004.
- Hansén, Aino-Maria, Tulevaisuuden tekijät. Viestintäalan kehitystrendit, ammatit, osaamisvaateet ja työvoiman tarve 2000-luvun kynnyksellä, Turun kauppakorkeakoulu, Yritystoiminnan tutkimus- ja koulutuskeskus, Mediaryhmä, Turku 2000.
- Havusela, Raimo, Kulttuuri- yrittäjyyden kehto, Acta Wasaensia N:o 66, Liiketaloustiede 25, Vaasa 1999.

- Heiskanen, Ilkka, Pertti Ahonen ja Lasse Oulasvirta, Taiteen ja kulttuurin rahoitus ja ohjaus: kipupisteet ja kehitysvaihtoehdot, Cupore, Julkaisuja 6, Helsinki 2005.
- Ilmonen, Kari, Soittajille soppaa. Koulutuksen haasteet rytmimusiikissa, Like, Helsinki 2003.
- KAMUT 2. Muistiorganisaatioiden tietovarannot ja yhteiskäyttö. Toteuttamismahdollisuudet ja toimenpidesuositus. Museovirasto 26.1.2004.
- Karttunen, Sari, Taiteilijoiden lukumäärän kehitys 1950-luvulta 2000-luvulle – kasvaako työvoima työllisyyttä nopeammin?, teoksessa Arpo, Robert (toim.), Taiteilija Suomessa. Taiteellisen työn muuttuvat edellytykset, Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja n:o 28, Helsinki 2004.
- Kautonen, Mika, Marja Hyypiä, Riku Mulari ja Liina Penttilä, Tietointensiivisten liike-elämän palvelujen ennakointi Pirkanmaalla FORE-KIBS, Pirkanmaan TE- keskuksen julkaisuja 4, 2004.
- Kirjastostrategia 2010. Tiedon ja kulttuurin saatavuuden politiikka, Opetusministeriön julkaisuja 2003:1, Helsinki 2003.
- Korpelainen, Päivi, Uudistuva kulttuurituotanto ja kulttuuriyrittäjyys. Raportti Uudistuva kulttuurituotanto-projektin kokemuksista. Taideteollinen korkeakoulu. Koulutuskeskus 11.12.2002.
- Korvenmaa, Pekka, Muotoiltu etu I, Muotoilu, teollisuus ja kansainvälinen kilpailukyky, Sitra, Helsinki 1998.
- Korvenmaa, Pekka (toim.), Muotoiltu etu II, Muotoilu, teollisuus ja kansainvälinen kilpailukyky, Sitra, Helsinki 2004.
- Kulttuuri työllistäjänä. Työllisyys kulttuuriteollisuuden toimialoilla ja ammateissa Suomessa vuonna 1995, Opetusministeriön työryhmien muistioita 4:1999, Opetusministeriö, Helsinki 1999.
- Kulttuuritilasto 2003. Kulttuuri ja viestintä 2004:1 Tilastokeskus 2005, 256.
- Kumpulainen, Timo (toim.), Koulutuksen määrälliset indikaattorit 2004, Opetushallitus 2004.
- Kuusi, Osmo & Hannu Linturi Delfoi asiantuntijamenetelmänä, Internetix, 2002.

- Kuusi, Osmo, Asiantuntijatiedon jalostaminen tulevaisuudentutkimuksessa, Futura. Vsk. 15, no. 4, 1994.
- Lagerström, Samu, Suomen kulttuuri- ja taideammatit tilastollisessa tarkastelussa, Cupore, Julkaisuja 3, Helsinki 2004.
- Lagerström, Samu, Suomen kulttuuri- ja taideammatit tilastollisessa tarkastelussa maakunnittain, Cupore, Julkaisuja 4, <http://www.cupore.fi>.
- Luukkanen, Olli, Opettaja vuonna 2010. Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen ennakointihanke (Opero) selvitys 15. Loppuraportti, Opetushallitus, Helsinki 2000.
- Luutonen, Marketta, Anne Äyväri, Käsin tehty tulevaisuus. Näkökulmia käsityörittäjyyteen, Sitran raportteja 24, Sitra, Helsinki 2002.
- Mannermaa, Mika, Tulevaisuuden hallinta – skenaariot strategiatyöskentelyssä, WSOY , Porvoo 1999.
- Mannermaa, Mika, Heikoista signaaleista vahva tulevaisuus, WSOY, Helsinki 2004.
- Mitchell, Ritva, Anna Kanerva, Onko sukupuolella merkitystä onko toimenpiteillä vaikutusta taiteissa ja kulttuurissa, Cupore, Julkaisuja 2, Helsinki 2004.
- Muotoilu 2005! Valtioneuvoston periaatepäätös muotoilupoliitikasta 15.06.2000.
- Paasio, Kaisu, Piia Nurmi, Jarna Heinonen, Yrittäjyys yliopiston tehtävänä, Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:10, Helsinki 2005.
- Raittila, Pentti, Nina Olin, Viestintäammatit tulevaisuuden Suomessa. Arvioita työvoimatarpeen ja koulutustarjonnan kohtaamisesta, luonnosversio, maaliskuu 2005.
- Rensujeff, Kaija, "Taiteellinen työ ja toimeentulo – taiteilijan työmarkkinat, sosiaaliturva ja verotus", teoksessa, Arpo, Robert, (toim.), Taiteilija Suomessa, Taiteellisen työn muuttuvat edellytykset, Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja, N:o 28, Helsinki 2004.
- Routio, Pentti, Ennustaminen / Delfoi-menetelmä. Taideteollinen korkeakoulu 2004, <http://www2.uiah.fi/projects/metodi/090.htm>

- Sotarauta, Markku, K-J Kosonen, Yksilö, kulttuuri, innovaatioympäristö. Avauksia aluekehityksen näkymättömään dynamiikkaan, Tampere, Yliopistopaino 2004.
- Stenvall, Sari, Sisältötuotantoalan osaamistarveskenaario 2005–2010. Turun kauppakorkeakoulu, Yritystoiminnan tutkimus- ja koulutuskeskus. Mediaryhmä, Turku 2001.
- Stenvall-Virtanen, Sari, Viestinnän koulutusohjelmat ammattikorkeakouluissa. Koulutusohjelman suuntautumisvaihtoehdot, nykytilanne ja resurssit, Turun kauppakorkeakoulu, Yritystoiminnan tutkimus- ja koulutuskeskus, Mediaryhmä, Turku 5.3.2004.
- Suomalaisen elokuvan tavoiteohjelma 2003–2005. Suomen elokuvasäätiö 11.4.2002.
- Suutari, Minna, Korkeakoulutettujen työelämäurien alkuvuodet. LAASER-projektin loppuraportti, Akava, Helsinki 2003.
- Tiedon ja osaamisen Suomi: Kehittämisstrategia. Valtion tiede- ja teknologianeuvosto 1993.
- Toimialaluokitus TOL 2002, Käsikirjoja 4, Tilastokeskus, Helsinki 2002.
- Toivonen, Marja, Expertise as Business. Long-term development and future prospects of knowledge-intensive business services(KIBS), HUT, Monikko Oy, Espoo 2004.
- Työministeriö, Työvoima 2020, Osaamisen ja täystyöllisyyden Suomi. Loppuraportti, Työpoliittinen tutkimus nro 245, Helsinki 2003.
- Työministeriön ammattialakuvaus, Työministeriö 2004.
- Työttömyys ja työllisyys tilastoissa. Tilastokeskuksen ja työministeriön tilastojen vertailua, Tilastokeskus, Helsinki 2003.
- Vehmas, Hanna, Matti Kontsas, Tomi Koskinen, Katariina Kämppi, Kari Puronaho, Liikunta-alan elinkeinorakenne ja osaamistarpeet, Cupore Julkaisuja 11, Helsinki 2005.
- Wilenius, Markku, Luovaan talouteen. Kulttuuriosaaminen tulevaisuuden voimavarana, Edita, Helsinki 2004.

Liite 1. Internet- haastattelujen ensimmäisen kierroksen kyselylomake

AV-ALA, ERITYISESTI ELOKUVA

A. ELINKEINORAKENTEEN MUUTOKSESTA

1. AV-alan toiminnot ja ammatit ovat perinteisesti määrittyneet elokuvan tuotannon pohjalta. Kun suomalaisen elokuvan perinteiset tuotantoyhtiöt rapautuivat 1960-luvulla television tuloon ja pääoman puutteeseen, koko alan yritys rakenne hajosi niiden luhistumisen myötä. Kuitenkin parin viime vuosikymmenen aikana alalle on syntynyt melko laaja uusi audiovisuaalinen ala, joka on rakentunut mainonnan ja televisio-ohjelmien tuotannon ja viime vuosina myös uusmediateollisuuden varaan. Jos jätämme tarkastelun ulkopuolelle radio- ja televisiotoiminnan ja jakeluyhtiöt, AV-alan rakenne on vielä heikko: neljän miljoonan liikevaihtoon yltää vain kolme yritystä.

Näetkö heikosta tuotantorakenteesta ja suurempien yritysten puuttumisesta olevan haittaa alalle? Millaisena näet radion- ja televisioyhtiöiden ja Suomen Elokuvasäätiön merkityksen alalle?

2. Mitkä valtion viime vuosien elinkeinopoliittiset toimet (esim. verotus, tuotekehittäminen, tietoyhteiskuntapolitiikka) ovat edistäneet AV-alan kehitystä, mitkä taas olleet sille haitaksi?

3. Suomalaisen elokuvan tavoiteohjelman (2003–2005) mukaan pitkien elokuvien rahoitusta tulisi tuntuvasti lisätä. Elokuvan/SESin tuki onkin 2002–2004 kasvanut 2,1 miljoonalla eurolla (eli 14,3%). Kokonaistuesta 87 prosenttia on valtion tukea, joka kanavoituu SESin kautta, loput rahoituksesta tulee televisioyhtiöiltä. Onko tämä teatterielokuvan ja muiden elokuvien (dokumentit, animaatiot, lyhytelokuvat) rahoitusjärjestelmä mielestäsi riittävä elokuvan ja siihen liittyvän audiovisuaalisen työn kannalta?

4. Digitelevision tulon myötä kanavien määrä ja ohjelmatarjonta tulee moninkertaistumaan. Samalla julkisen palvelun television ja kaupallisen television keskinäinen rooli tulee muuttumaan. Miten nämä muutokset tulevat mielestäsi vaikuttamaan elokuvatuotantoon ja koko AV-alaan?

5. Suomalaisen elokuvan asema on viime vuosina vahvistunut, nyt yleisö haluaa taas nähdä kotimaisia elokuvia. Voidaanko mielestäsi nykyiseltä perustalta kehittää myös myyntimenestyksiä vientiin? Millä edellytyksillä ja millaisilla tuotteilla?

B. NYKYISESTÄ TYÖTILANTEESTA JA AMMATTIKUVISTA

1. Audiovisuaalinen sektori työllistää täyspäiväisesti noin 9 200 henkeä, joista lähes 40 prosenttia on töissä Ylessä. Varsinaisen audiovisuaalisen alan (elokuva- ja videotuotanto, elokuvateatterit) työllistää vähän yli 2000 (22 %), loput ovat yksityisten radio-, televisio ja kaapelitelevisioyhtiöiden palveluksessa. Kausityöttömyys on elokuva-alalla yleistä, elokuva-alan ammattijärjestöjen jäsenten työttömyys on lähes 30 prosenttia. Millaisena näet maamme audiovisuaalisen sektorin työvoimatilanteen:

- a) Voiko ala laajentua ja työllistää nykyistä enempi, huolimatta radio- ja televisioyhtiöiden säästötoimista?
- b) Onko kausiluoteinen työttömyys alalle normaalia, vai voidaanko sitä vähentää?

2. Tavallisimpia ammattinimikkeitä ovat tuottaja, ohjaaja, käsikirjoittaja, kuvaussihteeri, kuvaaja, äänisuunnittelija, äänittäjä, äänitarkastaja, editoija, käyttömestari, nauhoittaja, leikkaaja, lavastaja ja kuva- valaistus- ja äänitarkkailija. Digitaalitekнологia, erikoiseffektien korostunut merkitys ja animaatio ovat viime vuosina kuitenkin muuttaneet tuotantoiminnan luonnetta ja ammattien työtehtäviä. Ovatko ne muuttaneet:

- a) ohjaajan ja näyttelijän työtä
- b) muiden edellä lueteltujen ammattien tehtäviä ja työkuva?

3. Onko audiovisuaaliselle alalle syntynyt – digitaalitekнологian tulon seurauksena tai muista syistä – uusia ammatteja? Onko mitään ammatteja kokonaan kadonnut?

4. Yleiset työvoimakehityksen arvioinnit esittävät, että kulttuurialalle koulutetut kykenevät helposti soveltamaan koulutustaan ja alan kokemuksiaan myös muilla nyky-yhteiskunnan luovuutta ja monipuolisuutta edellyttävillä ammattialoilla ja ammateissa. AV-alalla muutokset tapahtuvat tavallisesti alan sisällä tehtävistä toisiin siirtyen. Tapahtuuko siirtymistä kuitenkin myös muualle? Miltä aloilta ja mille aloille?

C. KOULUTUKSEN NYKYISESTÄ TILASTA JA TULEVASTA KOULUTUSTARPEESTA

1. AV-alan koulutusta kuvataan seuraavasti: (osittainen lähde: Työministeriö 2004).

”Audiovisuaalisen alan korkeinta opetusta annetaan Helsingin Taideteollisessa korkeakoulussa elokuva- ja lavastustaiteen osastolla, Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnassa ja Tampereen yliopiston tiedotusopin koulutusohjelmassa. Monen ammattikorkeakoulun viestinnän koulutusohjelmassa voi opiskella medianomiksi, joka valmistaa av-alan tuotanto-, suunnittelu- ja käsikirjoitustehtäviin. Ne järjestävät myös täydennyskoulutusta alalla jo työskenteleville”.

Miten kommentoisit täten kuvattua tilannetta:

- a) Uskotko, että koulutus on määrällisesti oikein mitoitettu, eli löytyykö työmarkkinoilla tilaa kaikille koulutetuille?
- b) Onko koulutusputki alemmilta ylemmille tasoille riittävän avoin?
- c) Entä sitten sisällöllisesti, onko riittävästi valinnan varaa ja onko koulutus kaikilta osin laadukasta? Missä (millä tasoilla, aloilla ja aihepiirissä) näet suurimmat puutteet?

2. AV-alalla toimiminen vaatii alan edellyttämien teknisten ja taiteellisen ammattitaitojen lisäksi monia muita tietoja ja taitoja. Kuinka tärkeänä pitäisit koulutuksen antamista / lisäämistä seuraavilla aloilla asteikolla 1–5.

1 = Opetusta ei tarvitse lisätä / antaa

5 = Opetusta tarvitsee lisätä / antaa välittömästi.

Vastaa myös pitäisikö koulutusta lisätä / antaa varsinaiseen alan taiteelliseen koulutukseen (V1), vai järjestää erilliskursseina, tai täydennyskoulutuksena (V2).

AIHEPIIRI

ASTEIKKO 1–5 V1 / V2

2.1 Liiketalouden tuntemus, ml. oman yrityksen perustaminen ja yritysverotus.

2.2 Palkkalaskenta jne.

2.3 Tekijänoikeuslainsäädäntö ja -järjestelmät

2.4 Sopimuslainsäädäntö ja sopimuskäytännöt

2.5 Sponsorointi yhteistyö

2.6 Yleisöanalyysi ja mainonta

2.7 Internetin käyttö mainonnassa ja myynnissä (e-kauppa)

3. Tuleeko mieleesi jotain muita kuin edellä esitettyjä aihepiirejä, joita pitäisit tärkeänä koulutuksen suunnittelussa?

4. Kun tarkastelet AV-alaa (erityisesti elokuvaa) kaikkien edellä esitettyjen kehitysnäkymien ja -pohdiskelujen kannalta, niin mitkä ovat mielestäsi kolme kaikkein tärkeintä muutosta, jotka sen eri ammattialat joutuvat vielä digitalisoitumisen, Internetvälityksen ja tekijänoikeuslainsäädännön ja käytäntöjen kehityksen myötä lähivuosina kokemaan?

D. TAIDE- JA KULTTUURIALOJEN YLEISTÄ KEHITYSTÄ KOSKEVIA KYSYMYKSIÄ

1. Miten näet taide- ja kulttuurialojen taloudellisen ja yhteiskunnallisen aseman muuttuvan lähitulevaisuudessa?

Olemmeko siirtymässä ns. 'luovien ammattien' yhteiskuntaan?

2. Millaisena näet edustamasi AV-alan aseman tähän yleiseen kehitykseen verrattuna?

Mitkä ovat sen

- a) vahvuudet?
- b) heikkoudet?
- c) uhat ?
- d) mahdollisuudet?

3. Mihin suuntaan uskot kulttuurin kulutuksen kehittyvän lähitulevaisuudessa:

- a) taide- ja kulttuurialoilla yleensä
- b) edustamallasi AV-alalla

4. Mitä keskeisiä osaamistarpeiden muutoksia voidaan olettaa lähitulevaisuudessa:

- a) taide- ja kulttuurialoilla yleensä
- b) edustamallasi AV-alalla

5. Onko AV-alan (erityisesti elokuva) koulutusjärjestelmä mielestäsi vastannut uusiin haasteisiin riittävästi? Mikä koulutusjärjestelmän taso tässä on onnistunut parhaiten (yliopisto, ammattikorkeakoulu, toisen asteen koulutus, ammattitutkinto)?

6. Kuinka tärkeänä näet taiteen perusopetuksen kehittämisen AV-alan kannalta?

7. Taide- ja kulttuurialojen työpaikat keskittyvät tilastojen mukaan pääosin Uudellemaalle. Miten arvioit tilanteen kehittyvän lähitulevaisuudessa:

- a) taide- ja kulttuurialoilla yleensä
- b) edustamallasi AV-alalla

8. AV-ala on – elokuvan julkisesta tuesta huolimatta – melko puhtaasi kulttuuriteollisuutta, eli markkinaehdoin toimivaa. Viime vuosina on puhuttu paljon ns. uuden kolmannen sektorin eli yhdistys-, säätiö-, tai osuuskunta-perusteisen toiminnan lisääntymisestä. Onko tätä mielestäsi tapahtumassa myös AV-alalla?

KIRJASTOALA, erityisesti julkiset kirjastot

A. ELINKEINORAKENTEEN MUUTOKSESTA

1. Suomalaisen yhteiskunnan katsotaan muuttuneen viime vuosikymmenellä tietoyhteiskunnaksi. Kirjastolaitos– niin tieteelliset ja erikoiskirjastot kuin yleiset kirjastot – on maassamme perinteisesti ollut keskeisin tutkijoiden, asiantuntijoiden ja kansalaisten tiedonlähde. Yleisillä kirjastoilla on ollut keskeinen asema suomalaisen kirjallisuuden ja kirjallisen kulttuurin ylläpitämisessä. Miten näet kirjastojen – edellä mainittujen eri kirjastojärjestelmien – aseman ja merkityksen muuttuneen viimeisten kymmenen vuoden aikana? Mitkä muut tekijät kuin informaatioteknologia ovat aiheuttaneet muutoksia?

2. Kirjastolaitoksen toiminnoissa tehdään ero valtakunnallisten ja alueellisten tehtävien ja itse palveluyksiköiden, kirjastojen ja tietopalvelujen välillä. Millä näistä tasoista tietoyhteiskuntamuutokset ovat eniten ravistelleet kirjastolaitosta?

3. Kirjastoala on perinteisesti suuntautunut julkiseen palvelutoimintaan, mutta toisaalta myös kytkeytynyt tukemaan yksityisen sektorin tietopalveluja. Miten näet julkisten kirjastojen ja yksityisen sektorin tietopalvelujen välisen

suhteen muuttuneen viimeisten viiden vuoden aikana, ja mitä muutoksia odotat seuraavan viiden vuoden aikana?

4. Kirjastolaitos on 1990-luvun puolivälin jälkeen kärsinyt julkisen rahoituksen pysähtyneisyydestä. Mitä kirjastolaitoksen järjestelmiä ja toimintoja tämä on eniten haitannut? Millaisena näet seuraavan viiden vuoden kehityksen kirjastojen rahoituksen ja talouden suhteen? Pääsevätkö ne ulostästä lamasta, jatkuuko taloudellinen kasvu nykyisellä kehitysuralla, nopeutuuko kasvu vai tapahtuuko pysähdystä? Voivatko kirjastot olla edelleen ihmisten ilmaisia palvelupisteitä, vai tunkeutuuko "business-ajattelu" ja tuloksen tekemisen tarve myös kirjastoalalle? Jos niin missä muodossa?

5. Kirjastojen roolin uskotaan tulevaisuudessa muuttuvan ns. yhdistelmäkirjastoksi (hybridikirjasto). Miten yhdistelmäkirjasto tulee mielestäsi muuttamaan yleisen kirjastolaitoksen luonnetta? Millä aikavälillä uskot muutoksen tapahtuvan?

6. Museoita, arkistoja ja kirjastoja kutsutaan ns. muistiorganisaatioiksi (kulttuurihistoriallista tietoa varastoivia ja jakavia yksiköitä), joissa tietovarantojen yhteiskäyttöön ja tiedonhakuun soveltuva teknologiaa pystytään keskenään hyödyntämään. Tämänhetkistä hyödynnettävyyttä on selvitetty mm. KAMUT2 Muistiorganisaatioiden tietovarannot yhteiskäyttöön loppuraportissa (Museovirasto 26.1.2004) , sekä Kirjastopalvelut kaikilla mausteilla julkaisussa (Opetusministeriö 2004). Selvitysten perusteella yhteiskäytölle löytyy nykyteknologian avulla useita toteuttamismahdollisuuksia.

a) Missä vaiheessa tietovarantojen yhteiskäyttö kirjastoalalla on mielestäsi tällä hetkellä?

b) Mitkä ovat mielestäsi keskeiset ongelmat suunniteltaessa tietovarantojen yhteiskäyttöä hallintotasolla?

7. Kirjastoammattilaisten ikääntyessä alalla tapahtuu ennen pitkää ns. sukupolvenvaihdos. Yksi sukupolvenvaihdoksen perusongelmista on se, miten käytännön ammattitaito pystytään siirtämään uusille tuleville ammattilaisille.

a) Miten sukupolvenvaihdos tulee vaikuttamaan alan kehitykseen?

b) Onko mahdollisiin ongelmiin varauduttu mielestäsi riittävästi, jos ei niin miten pitäisi varautua? Miten on varauduttu / miten pitäisi varautua?

8. Kirjastoala on kauttaaltaan hyvin naisvaltainen ala. Esim. tilastojemme mukaan kirjastonhoitajista ja informaatioista yli 74 prosenttia on naisia. Näetkö, että kehitys jatkuu samansuuntaisena myös tulevaisuudessa?

B. NYKYISESTÄ TYÖTILANTEESTA JA AMMATTIKUVISTA

1. Millaisena näet kirjastoalan nykyisen ja tukevan työllisyystilanteen? Löytyykö uusille alan koulutuksen ja käytännön ammattitaidon saaneille nyt työtä? Entä viiden vuoden kuluttua?

2. Kirjastopalvelut kaikilla mausteilla selvityksen mukaan koulutetusta työvoimasta tulee olemaan julkisissa kirjastoissa pulaa lähitulevaisuudessa. Tämä johtuu mm. siitä, että kirjastoalan korkeakoulutetut hakeutuvat usein yksityiselle sektorille erilaisiin informaatioalan tuntemusta vaativiin paremman palkkatason tehtäviin.

a) Miten arvioit julkisten kirjastojen pärjäävän osaavan ja ammattitaitoisen työvoiman hankkimisessa tulevaisuudessa?

b) Miten julkisen kirjastolaitoksen tulisi korottaa imagoaan kilpailukykyisenä työnantajana. Pohdi kysymystä myös koulutusnäkökulmasta?

3. Onko edustamallesi kirjastoalalle syntynyt uusia ammattinimikkeitä ja tehtäviä viimeisen viiden vuoden aikana, tai ovatko vanhojen ammattien tehtävät kenties muuttuneet? Entä miten arvioit kehitystä tässä suhteessa seuraavan viiden vuoden aikana?

4. Mitkä tehtävät ja osaamistarpeet ovat vastaavasti kadonneet, tai muuttuneet viimeisen viiden vuoden aikana? Entä miten arvioit kehitystä tässä suhteessa seuraavan viiden vuoden aikana?

5. Yksi uusista kulttuurin kentän ammateista on tuottaja. Onko tuottajan tehtäviä syntynyt myös kirjastoalalle tai sen toimesta (esim. tapahtumien, näyttelyiden järjestämisessä)?

C. KOULUTUKSEN NYKYISESTÄ TILASTA JA TULEVASTA KOULUTUSTARPEESTA

1. Kirjasto- ja informaatiopalvelualan koulutusta kuvataan seuraavasti:

Informaatio- ja kirjastoalan koulutusta on kaikilla koulutusjärjestelmän tasoilla, alkaen näyttötutkintona suoritettavasta ammattitutkinnosta toisella asteella. Yliopistoissa (Tampere, Turku, Oulu, Åbo Akademi) informaatiotutkimusta voi opiskella joko pää- tai sivuaineena. Teknillisessä korkeakoulussa voi korkeakoulututkinnon omaava pätevyitä informaatikoksi suorittamalla tietopalvelu- koulutusohjelman. Myös ammattikorkeakouluissa annetaan kirjastoalan opetusta.

Miten kommentoisit täten kuvattua tilannetta? Onko eri tahoilla ja tasoilla annettu koulutus riittävän yhtenäistä ja toisiinsa nivoutuvaa? Onko koulutusputki alemmilta ylemmille tasoille riittävän avoin? Mitä rakenteellisia muutoksia tarvitaan. Miten Bolognan prosessin luomat uudet vaatimukset kaksiportaisista korkeakoulututkinnoista tulevat vaikuttamaan kirjastoalan koulutukseen? Olisiko koulutuksen eri vaiheiden vaatimaa aikaa lyhennettävä tai pidennettävä?

2. Uskotko, että koulutus on määrällisesti oikein mitoitettu, eli löytyykö työmarkkinoilla tilaa kaikille koulutetuille? Minkä alojen taitajista on ylitarjontaa, minkä taas puutetta?

3. Onko koulutukseen valitseminen ja valikoituminen mielestäsi oikea koulutuksen edellyttämien perustietojen kannalta? Entä sitten sisällöllisesti, mitä sisältöjä koulutuksessa mielestäsi nyt korostetaan liikaa, mitä taas liian vähän? Onko itse koulutuksessa painotus alan teknisen osaamisen ja sisältöjen tuntemisen osalta oikein painotettu? Mitä nykyisistä opetussisällöistä tulisi korostaa, mitä uusia sisältöjä tulisi lisätä?

4. Jos asiaa katsotaan kirjastoalan rakennemuutoksen ja työmarkkinoiden kannalta, minkä alan koulutuksen omaavia osaajia informaatio- ja kirjastoala tarvitsee seuraavan viiden vuoden aikana? Mitä uusia ammattitaitoja ja ammatteja on syntymässä ja mitkä vanhat ammattitaidot – ja kenties myös ammatit – ovat taantumassa ja katomassa?

5. Yhteiskunnan markkinoistuessa myös kirjastoalan ammattilainen tarvitsee työssään liiketaloudellista osaamista. Kiinnittääkö nykyinen koulutusjärjestelmä mielestäsi tarpeeksi huomiota tähän osaamiseen?

6. Kun tarkastelet kirjasto- ja informaatioalaa kaikkien edellä esitettyjen kehitysnäkymien ja -pohdiskelujen kannalta, mitkä ovat mielestäsi kolme kaikkein tärkeintä muutosta, jotka ammattiala joutuu kokemaan seuraavan viiden vuoden aikana?

D. TAIDE- JA KULTTUURIALOJEN YLEISTÄ KEHITYSTÄ KOSKEVIA KYSYMYKSIÄ

1. Edellä on jo viitattu kirjastoalan yhteyksiin muihin muistiorganisaatioihin. Kaikki nämä alat ovat kuitenkin sidoksissa myös muihin kulttuurialan toimintoihin: kirjailijoiden ja taitelijoiden työhön, teatteriin, musiikkiin, elokuvaan, arkkitehtuuriin, jne. Millaisena näet tämän taiteen ja kulttuurin koko kirjon

nykyisen tilan maassamme? Miten ne tulevat kehittymään seuraavan viiden vuoden aikana ja miten niiden kehitys tulee vaikuttamaan kirjastoalaan?

2. Millaisena näet kirjasto- ja informaatioalan kehityksen tässä yhteydessä ja verrattuna edellä lueteltuihin taiteen ja kulttuurin osa-alueisiin? Mitkä ovat sen :

- a) vahvuudet
- b) heikkoudet
- c) uhat
- d) mahdollisuudet?

3. Minne taiteiden ja kulttuurialojen uusia työpaikkoja tulee syntymään? Missä määrin niitä syntyy yksityiselle, julkiselle ja kolmannelle sektorille? Entä kirjasto- ja informaatioalalla, onko suuntana vain siirtyminen markkinaperusteisen toiminnan suuntaan? Syntykö uusia ammatteja ja työpaikkoja lainkaan kolmannelle sektorille?

4. Miten eri sektoreiden tarpeet tulisi ottaa huomioon kun organisoidaan koulutusta ja koulutukseen valintaa:

- a) taide- ja kulttuurialoilla yleensä
- b) kirjasto- ja informaatioalalla?

5. Taide- ja kulttuurialan työpaikat keskittyvät tilastojen mukaan pääosin Uudellemaalle ja varsinkin syrjäseuduilla ongelmana nähdään pysyvän ja ammattitaitoisen henkilökunnan löytäminen. Miten arvioit tilanteen kehittyvän lähitulevaisuudessa? Miten koulutetun työvoiman tarve Helsingin ja muiden suurten kaupunkikeskittymien ulkopuolelle tulisi ottaa huomioon kun organisoidaan koulutusta ja koulutukseen valintaa:

- a) taide- ja kulttuurialoilla yleensä
- b) kirjasto- ja informaatioalalla

6. Miten lisääntyvä markkinoistuminen näkyy / tulee näkymään:

- a) taide- ja kulttuurialoilla yleensä
- b) kirjasto- ja informaatioalalla.

KUSTANNUSALA (kirjan kustannustoiminta, erityisesti kustannustoimittajien näkökulmasta)

A. ELINKEINORAKENTEEN MUUTOKSESTA

1. Kustannusala on kaikkein suurin kulttuuriteollisuuden ala Suomessa, joskin kirjankustannus on vain osa koko toiminnasta ja kaunokirjallisuus tästäkin vain melko kapea lohko. Alalla on kymmenen viime vuoden aikana tapahtunut keskittymistä, keskisuurten yritysten vähenemistä ja pienkustantamojen määrän kasvua. Uusi teknologia on vaikuttanut alan kehitykseen, ei vain kirjanpainoissa vaan myös kustannustoiminnassa ja kirjakaupassa. Miten tapahtunut kehitys on ilmennyt alan taloudellisessa kehityksessä ja miten se on vaikuttanut varsinaiseen kirjankustannustoimintaan?

2. Maamme kirjakauppaverkostossa on tapahtunut myös keskittymistä ja kirjakauppojen määrän vähentymistä. Internet on noussut tärkeäksi kirjojen mainonnan ja myynnin välineeksi. Miten tämä kehitys on mielestäsi vaikuttanut kustannusalalla yleensä ja kirjankustannuksessa erityisesti ja mitä seurauksia odotat sillä olevan seuraavan viiden vuoden aikana?

3. Kansainvälinen Internet-myynti on kohonnut merkittäväksi tekijäksi kirjojen kansainvälisen kaupan ja kustannustoiminnan kannalta. Mitä vaikutuksia tällä on ollut suomalaisen kirjankustannukseen ja mitä voidaan odottaa olevan seuraavan viiden vuoden aikana?

4. Jos kirjojen ns. sähköinen julkaiseminen yleistyy, mitä seurauksia näet tällä olevan kustannusalalla yleensä ja kirjankustannuksessa erityisesti? Entäpä vaikutukset kirjakauppaan, agentuuritoimintaan ja kirjalliseen työhön ja kirjailijan asemaan?

5. Kirjankustannus on hyötynyt kirjastojen kirjahankinnoista ja koulukirjojen kustantamisesta. Tietokirjat ja suurteokset ovat myös olleet kannattavia tuotteita. Onko näillä kustannustoiminnan aloilla tapahtunut viime vuosina muutoksia ja mitä mahdollisia muutoksia voidaan odottaa seuraavan viiden vuoden aikana?

6. Suomalainen kaunokirjallisuus ja lasten ja nuorten kirjallisuus on säilyttänyt hyvin asemansa kilpailussa käännöskirjallisuuden kanssa. Toisaalta lasten ja nuorten lukemisharrastus on vähenemässä? Millaisena näet suomalaisen kirjallisuuden tulevaisuuden seuraavan viiden vuoden aikajaksolla ja miten sen kehitys vaikuttaa kustannusalan kehitykseen?

B. NYKYISESTÄ TYÖTILANTEESTA JA AMMATTIKUVISTA

1. Ennen kuin käsikirjoituksesta tulee kirja, se on kulkenut monen ammattilaisen käsien kautta. Kirjailija ja kustannustoimittaja/kustannuspäällikkö ovat tässä "luovuuden tuotteistamisessa" keskeisimmät ammattiroolit jo työprosessin keston vuoksikin. Muita kustannusalan keskeisiä ammatteja ovat mm. piirtäjä, kuvittaja, graafinen suunnittelija, ja kääntäjä. Kustannustalojen ilmoituksissa etsitään usein myös markkinoinnin ja uusmedian osaajia.

Kuinka hyvin edellä kuvattu kattaa mielestäsi kustannustalojen työprosessin tärkeimmät toteuttajat? Miten korjaisit kuvausta?

2. Edellä on kysytty niistä muutoksista, joita katsot tapahtuneen ja tapahtuvan lähitulevaisuudessa kustannusalalla. Mitä kustannusalan eri ammattiryhmien aseman muutoksia ja uusia pätevyysvaatimuksia katsot tästä havaitsemastasi kehityksestä seuraavan?

3. Työministeriön ammattialakuvauksen mukaan kirjankustannusalalla vallitsee kova kilpailu työpaikoista. Koska virallisia koulutusvaatimuksia ei yleensä ole, "talo" tavallaan valitsee tarpeensa ja työkäytäntöjensä perusteella. Onko järjestelmä mielestäsi toimiva?

4. Onko edustamallesi/tuntemallesi kustannusalalle syntynyt uusia ammattinimikkeitä ja tehtäviä viimeisen viiden vuoden aikana? Jos on, niin mitä? Entä miten arvioit uusien ammattinimikkeiden ja tehtävien syntymistä seuraavan viiden vuoden aikana?

5. Mitkä tehtävät ja osaamistarpeet ovat vastaavasti kadonneet, tai muuttuneet viimeisen viiden vuoden aikana? Entä miten arvioit tehtävien ja osaamistarpeiden katoamista ja muuttumista seuraavan viiden vuoden aikana?

6. Yksi uusista kulttuurialan ammateista on tuottaja. Tuottajat ovat tulleet myös kustannusalalle uusien audiovisuaalisten ja digituotteiden myötä. Miten näet tuottajan ammattikuvan kehittyvän kustannustoiminnassa?

C. KOULUTUKSEN NYKYISESTÄ TILASTA JA TULEVASTA KOULUTUSTARPEESTA

1. Kustannusalan koulutustoimikunta järjestää vuosittain alalla toimiville ja siellä eteenpäin pyrkiville kustannustoimittajille 8–10 koulutuskurssia.

Lisäksi alueelliset taidetoimikunnat ovat alkaneet järjestää alan koulutusta yhdessä ammattikorkeakoulujen kanssa.

Pitäisikö mielestäsi kustannustoimittajien koulutusta nykyisestään kehittää? Jos pitäisi, niin miten? Tarvitaanko uusia koulutusohjelmia ja uusia sisältöjä?

2. Kirjailijakoulutus on samoin kurssien ja vapaaehtoisten mentor-ohjaajien -työn varassa. Usein kustannustoimittajat joutuvatkin mentorin asemaan. Pitäisikö kirjailijakoulutusta nykyisestään parantaa, jos pitäisi, niin miten?

3. Kääntäjäkoulutusta on ollut yliopistoissa eri laitosten yhteydessä tai erillisinä yksikköinä, osin sitä ollaan nyt myös siirtämässä ammattikorkeakouluihin. Piirtäjät, kuvittajat, graafisen työn tekijät, taittajat, mainostoiminnan työntekijät jne. saavat ammatillisen koulutuksensa kukin oman alansa koulutusyksiköissä. Katsotko, että koulutusta tulisi joillakin näistä aloista erityisesti kehittää juuri kustannusalan ja kustannustoimittajien työn näkökulmasta. Jos pitäisi, niin miten?

4. Kirjankustannukseen liittyy aina laaja sopimustoimintojen kenttä. Sopimuksia tehdään tietysti kirjailijoiden ja kääntäjien kanssa, mutta teoksen kirjanmuotoon saattamiseen, välitykseen ja jakeluun sekä eri kanavien kautta tapahtuvaan kauppaan liittyy suuri joukko muita sopimuksia. Sopimusketju saattaa myös jatkua kirjan toisiin julkaisumuotoihin ja siihen liitettyjen merchandise tuotteiden osalta.

Suurkustantamoilla on luonnollisesti omat asiantuntijansa kaikkiin näihin tehtäviin. Pienkustantamoissa nämä asiat opitaan kantapään kautta. Myös kirjailijat ovat usein näistä asioista huonosti informoituja ja luottavat kustannustalojensa johtoon ja muuhun henkilökuntaan. Tarvittaisiinko näillä aloilla erityistä koulutusta pienkustantajille ja kirjailijoille? Entä miten tämä koulutus voitaisiin mielekkäimmin järjestää?

D. TAIDE- JA KULTTUURIALOJEN YLEISTÄ KEHITYSTÄ KOSKEVIA KYSYMYKSIÄ

1. Kustannusala ei vain palvele kirjailijoita ja kirjallista työtä vaan on monin sitein kytköksissä taiteen ja kulttuurin eri alueisiin: teatteriin, musiikkiin, elokuvaan, arkkitehtuuriin, jne. Millaisena näet tämän taiteen ja kulttuurin koko kirjon nykyisen tilan maassamme? Miten ne tulevat mielestäsi kehittymään seuraavan viiden vuoden aikana ja miten niiden kehitys tulee vaikut-

tamaan kirjankustannusalaan? Olemmeko siirtymässä ns. 'luovien ammattien' yhteiskuntaan?

2. Millaisena näet kirjankustannusalan aseman tähän yleiseen kehitykseen verrattuna?

Mitkä ovat sen:

- a) vahvuudet
- b) heikkoudet
- c) uhat
- d) mahdollisuudet?

3. Lasten ja nuorten lukemisharrastusten väheneminen saattaa tulevaisuudessa johtaa lukijakunnan supistumiseen. Oletko samaa mieltä?

4. Mihin suuntaan uskot kulttuurin kulutuksen kehittyvän muilla kulttuurin aloilla: teatterissa, oopperassa, musiikissa, elokuvissa jne.?

5. Olet jo edellä esittänyt näkemyksesi kustannusalan ammattien uusista osaamistarpeista. Uskallatko ennakoida, mitä vastaavia tai muita osaamistarpeiden muutoksia voidaan olettaa lähitulevaisuudessa:

- a) taide- ja kulttuurialoilla yleensä?
- b) kirjan kustannusalalla?

6. Kirjankustannus on keskittynyt Helsinkiin, taide- ja kulttuurialojen työpaikat pääosin Uudellemaalle. Miten arvioit tämän tilanteen muuttuvan lähitulevaisuudessa?

7. Kirjankustannukseen syntyy jatkuvasti uusia kustannusyhtiöitä. Eräät niistä ovat osuuskuntia tai kolmannen sektorin toimijoita. Mitä menestymismahdollisuuksia näet niillä? Valtiolla ja yliopistoilla on myös omia "kustannustalojaan", millaisena näet niiden aseman ja tulevan vaikutuksen kustannusalan kehitykseen?

KUVATAIDEALA

A. ELINKEINORAKENTEEEN MUUTOKSESTA

1. Parin viime vuosikymmenen aikana kuvataiteen kenttä on toisaalta eriytynyt, toisaalta sen rajat muihin taiteisiin, kuvaa ja väriä teknisesti käsitteleviin ammatteihin ja käsityöammatteihin ovat hämärtyneet. Miten itse määrittäisit

- a) kuvataiteen "ytimen", sen keskeiset taiteilijaryhmät
- b) tärkeimmät lähitaiteet ja ammattialueet?

2. Jos katsomme kuvataiteita laajasti, väljärajaisena ammattialana, sen elinkeinorakenne koostuu useista toisiinsa löyhästi liittyvistä osioista. Näitä ovat taidemarkkinat, yksityiset taiteen keräilijät ja taiteeseen sijoittajat, yritysten ja julkisen vallan (valtio, kunnat) taideostot, taidegalleriat ja taidemuseot. Viime vuosikymmenen alun lama ja sitä seurannut taidemarkkinoiden romahdus sekä julkisen tuen leikkaukset rankaisivat kuvataiteita monessa suhteessa voimakkaammin kuin muita taidealoja.

Ovatko kuvataiteet mielestäsi nyt selviytyneet taloudellisesti takaisin lamaa edeltäneelle tasolle? Mitä rakenteellisia muutoksia tapahtui ja mihin lama ja taantuma jättivät pahimmat jälkensä?

3. Esitä lyhyesti mitä heikkouksia ja vahvuuksia näet nykytaiteilijoiden ja heidän ammattiuransa kannalta nykyisessä:

- a) taidemarkkinoiden tilassa
- b) taidegalleriatoiminnassa
- c) kuntien ja valtion taideostoissa
- d) sponsorointitoiminnassa
- e) taidemuseoiden toiminnassa
- f) näyttelyorganisaatioiden toiminnassa ja näyttelyiden järjestämisessä?

g) Odotatko, että millään näistä alueista tapahtuisi mitään ratkaisevia muutoksia seuraavan viiden vuoden aikana?

4. Suomalainen kuvataide on viime vuosina niittänyt kansainvälisiä laakeita, erityisesti video- ja mediataiteissa. Mihin tämä on perustunut ja jatkuuko kehitys suotuisana?

5. Internetin rooli myyntikanavana ja markkinointivälineenä alkaa olla keskeinen kaikilla taiteenaloilla. Millaisena näet sen kuvataiteissa?

6. Uusien medioiden myötä tekijänoikeuskysymykset ovat nousseet keskeiseen asemaan myös kuvataiteissa. Miten kommentoisit tekijänoikeusjärjestelmien viimeaikaista kehitystä kuvataiteiden kannalta?

B. NYKYISESTÄ TYÖTILANTEESTA JA AMMATTIKUVISTA

1. Kuvataiteilijoiden ammattiura on monivaiheinen ja taloudellisista syistä usein myös moniammattinen. Pelkästään taiteellista työtä tekevien osuus on vain vähän yli 30 prosenttia. Miten luonnehtisit kuvataiteilijoiden urakehityksen viime vuosien muutoksia? Onko puhtaan taiteellisen uran luominen tai sillä eteneminen viime vuosina helpottunut vai vaikeutunut?

2. Kuvataiteilijoiden määrä on viime vuosina nopeasti lisääntynyt. Alan järjestöihin kuuluu (laskutavasta riippuen 1500–2000 jäsentä. Koulutetaanko/tuleeko alalle mielestäsi liikaa väkeä? Jos kyllä, niin nimenomaan mille osa-alueille?

3. Kuvataiteilijoiden työttömyysprosentti on 1990-luvulta lähtien ollut kaikista taiteenaloista korkein (työttömiä työnhakijoita vuosittain keskimäärin lähes 40 prosenttia). Millaisena näet kuvataiteen työllisyystilanteen? Missä ammateissa se on vaikein? Mitkä tekijät siihen vaikuttavat ja mihin suuntaan kehitys on kulkemassa?

4. Yleiset työvoimakehityksen arvioinnit esittävät, että kulttuurialalle koulutetut kykenevät helposti soveltamaan koulutustaan ja alan kokemuksiaan myös muilla nyky-yhteiskunnan luovuutta ja monipuolisuutta edellyttävillä ammatialoilla ja ammateissa. Pitääkö tämä paikkansa kuvataiteiden suhteen? Mille aloille olet havainnut / uskot siirtymistä tapahtuvan kuvataiteista?

5. Onko edustamallesi kuvataiteialalle syntynyt uusia ammattinimikkeitä ja tehtäviä viimeisten viiden vuoden aikana? Mitä? Entä miten arvioit kehitystä tässä suhteessa seuraavan viiden vuoden aikana?

6. Mitkä tehtävät ja osaamistarpeet ovat vastaavasti kadonneet, tai muuttuneet viimeisen viiden vuoden aikana? Entä miten arvioit kehitystä tässä suhteessa seuraavan viiden vuoden aikana?

7. Yksi uusista kulttuurin ammateista on tuottaja ja nimenomaan tapahtumatuottaja. Onko tuottajan ammatti vakiintunut myös kuvataiteisiin? Jos on, niin miten hyödyllisenä näet sen perinteisempiin vastaaviin ammatteihin (galleristi, kuraattori) verrattuna?

C. KOULUTUKSEN NYKYISESTÄ TILASTA JA TULEVASTA KOULUTUSTARPEESTA

1. Kuvataidealan koulutusta kuvataan seuraavasti:

”Kuvataiteilijaksi valmistutaan nykyään lähes poikkeuksetta taidekoulujen kautta. Vuonna 2000 kaikista kuvataiteilijoista 93 %:lla oli jokin taidealan ammattitutkinto, 41 %:lla heistä korkeakoulutasoinen. Kuvataideakateмиassa on maalaustaiteen, kuvanveiston, taidegraafikan ja tila-aikataiteen osastot. Niistä voi valmistua kuvataiteen kandidaatiksi tai maisteriksi. Myös Taideteollisen korkeakoulun taidekasvatuksen osastolla järjestetään kuvataiteen opetusta ja visuaalisen kulttuurin osastolla opetusalueet ovat taide, erityisesti ympäristötaide, graafinen suunnittelu sekä valokuvataide. Myös ammattikorkeakouluissa voi suorittaa kuvataiteen koulutusohjelmassa kulttuurialan ammattikorkeakoulututkinnon. Eri puolilla maata on myös oppilaitoksia, mm. taideoppilaitoksia ja kansanopistoja, jotka järjestävät kuvataideaineiden opetusta.”

Miten kommentoisit täten kuvattua tilannetta:

- a) Uskotko, että koulutus on määrällisesti oikein mitoitettu, eli löytyykö työmarkkinoilla tilaa kaikille koulutetuille?
- b) Onko koulutusputki alemmilla ylemmille tasoille riittävän avoin?
- c) Entä varsinainen taiteellinen koulutus, onko riittävästi valinnan varaa ja onko se kaikilla tasoilla sisällöllisesti laadukasta? Missä (millä tasoilla, aloilla ja aihepiireissä) näet suurimmat puutteet?

2. Kuvataiteen ammateissa toimiminen vaatii taiteellisen ammattitaidon lisäksi monia muita tietoja ja taitoja. Kuinka tärkeänä pitäisit koulutuksen antamista / lisäämistä seuraavilla aloilla asteikolla 1–5.

1 = Opetusta ei tarvitse lisätä / antaa

5 = Opetusta tarvitsee lisätä / antaa välittömästi.

Vastaa myös pitäisikö koulutusta lisätä / antaa varsinaiseen alan taiteelliseen koulutukseen (V1), vai järjestää erilliskursseina, tai täydennyskoulutuksena (V2).

- 2.1 Liiketalouden tuntemus, ml. oman yrityksen perustaminen, yritysveroitus, palkkalaskenta jne.
 - 2.2 Tekijänoikeuslainsäädäntö ja -järjestelmät
 - 2.3 Sopimuslainsäädäntö ja sopimuskäytännöt
 - 2.4 Sponsorointi yhteistyö
 - 2.5 Uusmedia-alan erityisesti interaktiivisen viestinnän ja digitaaliteknologian tuntemus.
 - 2.6 Yleisöanalyysi ja mainonta
 - 2.7 Internetin käyttö mainonnassa ja myynnissä (e-kauppa)
3. Tuleeko mieleesi jotain muita kuin edellä esitettyjä aihepiirejä, joita pitäisit tärkeänä koulutuksen suunnittelussa?
4. Omaavatko galleristi, taidemuseoiden johtajat ja henkilökunta ja / tai taidealan järjestöjen johto ja henkilökunta mielestäsi riittävästi tietotaitoa edellä mainituilla aloilla? Jos ei, niin kommentoi puutteita.

D. TAIDE- JA KULTTUURIALOJEN YLEISTÄ KEHITYSTÄ KOSKEVIA KYSYMYKSIÄ

1. Miten näet taide- ja kulttuurialojen taloudellisen ja yhteiskunnallisen aseman muuttuvan lähitulevaisuudessa? Olemmeko siirtymässä ns. 'luovien ammattien' yhteiskuntaan?
2. Millaisena näet kuvataidealan aseman tähän yleiseen kehitykseen verrattuna?

Mitkä ovat sen:

- a) vahvuudet
- b) heikkoudet
- c) uhat
- d) mahdollisuudet.

3. Mihin suuntaan uskot kulttuurin kulutuksen kehittyvän tulevaisuudessa:

- a) taide- ja kulttuurialoilla yleensä
- b) kuvataidealoilla.

4. Mitä keskeisiä osaamistarpeiden muutoksia voidaan olettaa lähitulevaisuudessa

- a) taide- ja kulttuurialoilla yleensä
- b) edustamallasi kuvataidealalla

5. Kykeneekö maamme taide- ja kulttuurialojen koulutusjärjestelmä vastamaan riittävästi uusiin haasteisiin? Mikä koulutusjärjestelmän taso tässä on onnistunut parhaiten (yliopisto, ammattikorkeakoulu, toisen asteen koulutus, ammattitutkinto)? Kuinka hyvin järjestelmä palvelee kuvataiteita?

6. Taide- ja kulttuurialan työpaikat keskittyvät tilastojen mukaan pääosin Uudellemaalle. Miten arvioit tilanteen kehittyvän lähitulevaisuudessa:

- a) taide- ja kulttuurialoilla yleensä
- b) kuvataidealoilla

7. Miten lisääntyvä markkinointuminen näkyy / tulee näkymään:

- a) taide- ja kulttuurialoilla yleensä
- b) kuvataidealoilla

8. Minne taiteiden ja kulttuurialojen uusia työpaikkoja tulee syntymään? Missä määrin niitä syntyy yksityiselle, julkiselle ja kolmannelle sektorille? Entä kuvataidealoilla?

MUOTOILUALA

A. ELINKEINORAKENTEEEN MUUTOKSESTA

1. Muotoilun toimialoiksi katsotaan tavallisesti teollinen muotoilu, taideteollinen muotoilu, taidekäsiyö, muotoilujohtaminen ja sisustusarkkitehtuuri. Taideteolliseen muotoiluun sisältyvät mm. keramiikka, lasitaide, tekstiili- ja muotitaide. Lähialana pidetään käsityötä. Kaikkia näitä aloja pidetään osaa-
misintensiivisinä tuotanto- ja palvelualoina, joiden kehityksestä koko elinkeinoelämä hyötyy. Millaisena näet muotoilun nykytilan:

- a) Voidaanko muotoilusta puhua yhtenäisenä elinkeinona ja onko sen ammateilla yhteisiä nimittäjiä?
- b) Voidaanko muotoilua elinkeinona ja muotoilua ammattina kehittää millään yleisillä toimenpiteillä?

2. Muotoilu 2005-ohjelma luetteli vuonna 1999 suomalaisen muotoilun heikkoudet. Elinkeinoelämälle palveluja tarjoavia muotoilijoita on maassamme vain nelisensataa, ja vain harvat heistä saavat enää palkintoja kansainvälisissä kilpailuissa, kansainvälisillä markkinoilla toimivia muotoilutoimistoja on vain muutamia yrityksiä ja yrityksiä, jotka pitävät muotoilua yritystoiminnan ydintoimintona on harvoja. Ohjelma esitti runsaasti toimenpiteitä muotoilun rahoittamisen, koulutuksen ja elinkeinoelämään suuntautuvien suhteiden kehittämiseksi. Miten arvioisit muotoilun kehittyneen viiden viime vuoden aikana ja missä määrin juuri Muotoilu 2005-ohjelma on saanut alalla aikaan pysyvämpiä muutoksia?

3. Muotoilu 2005! -ohjelman (Opetusministeriö 2004) seurantaryhmän raportin mukaan:

”Muotoilu tulee jatkossa nähdä entistä selkeämmin osaamisintensiivisenä palvelualana, jonka liikevaihdosta merkittävä osa muodostuu kansainvälisistä toimeksiannoista.”

a) Millaisena näet edustamasi muotoilualan kansainvälisyyden nyt ja onko Suomen muotoilu ja muotoilijat mielestäsi kansainvälisen kehityksen kärjessä?

b) Miten arvioit edustamasi muotoilualan kansainvälistymisen kehittyvän lähitulevaisuudessa?

4. Muotoilu 2005! -ohjelman (Opetusministeriö 2004) seurantaryhmän raportin mukaan:

”Muotoilutoimistojen liiketoiminnan kansainvälistyminen muodostaa jatkossa ison haasteen. Kansainvälistämisen edellytyksenä on kotimaisen muotoilukentän rakennemuutos, joka merkitsee toimistojen ja eri alojen toimijoiden nykyistä merkittävästi laajempaa keskinäistä verkottumista.”

a) Onko tätä keskinäistä verkottumista mielestäsi todella tapahtumassa?

b) Entäpä mitä verkottumisessa tapahtuu seuraavan viiden vuoden aikana?

5. Mitkä muut keskeiset tekijät ovat mielestäsi viime vuosina muokanneet muotoilualan ammatti- ja elinkeinorakenteita? Mitä uusia muutoksia tulee mielestäsi näistä syistä tapahtumaan muotoilussa seuraavan viiden vuoden aikana.

B. NYKYISESTÄ TYÖTILANTEESTA JA AMMATTIKUVISTA

1. Vastavalmistuneiden muotoilijoiden on usein vaikeaa luoda uraa, tunnettavuutta sekä kansainvälisiä suhteita (Arttu 3/2003. Ahokas Askon: Nuoren muotoilun imussa).

Miten arvioit heidän pärjäävän lähitulevaisuudessa? Mitä eroja näet tässä suhteessa muotoilun eri alueiden kesken?

2. Yleiset työvoimakehityksen analyysit esittävät, että kulttuurialalle koulutetut kykenevät helposti soveltamaan koulutustaan ja alan kokemuksiinsa myös muilla nyky-yhteiskunnan luovuutta ja monipuolisuutta edellyttävillä ammattialoilla ja ammateissa. Pitääkö tämä paikkansa muotoilualan ammattillisen koulutuksen saaneiden henkilöiden suhteen? Mille aloille olet havainnut / uskot siirtymistä tapahtuvan?

3. Onko edustamallesi muotoilualalle syntynyt uusia ammattinimikkeitä ja tehtäviä viimeisten viiden vuoden aikana? (Mitä?) Entä miten arvioit niiden syntymistä seuraavan viiden vuoden aikana?

4. Mitkä tehtävät ja osaamistarpeet ovat mahdollisesti kadonneet tai muuttuneet viimeisten viiden vuoden aikana? Entä mitä muutoksia odotat tässä suhteessa tapahtuvan seuraavan viiden vuoden aikana?

5. Yksi uusista kulttuurin ammateista on tuottaja, miten näet tuottajan ammattikuvan kehittyvän omalla alallasi?

C. KOULUTUKSEN NYKYTILASTA JA TULEVISTA KOULUTUSTARPEISTA

1. Muotoilualan koulutusta kuvataan seuraavasti: (osittainen lähde: Työministeriön ammattikuvaus 2004).

Taideteollisen alan korkea-asteen opetusta järjestetään Taideteollisessa korkeakoulussa, jossa korkeakoulututkinnon voi suorittaa: keramiikka- ja lasitaiteen, teollisen muotoilun, sisustusarkkitehtuurin ja huonekalusuunnittelun, tilasuunnittelun, kalustesuunnittelun, vaatesuunnittelun ja pukutaiteen, tekstiilitaiteen, sekä taideteollisen muotoilun koulutusohjelmissä. Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnassa on tekstiili- ja vaatetus suunnittelun koulutusohjelma sekä teollisen muotoilun koulutusohjelma. Ammattikorkeakoulutasoisen artonomin tutkinnon voi suorittaa muotoilun koulutusohjelmissä,

suuntautumisvaihtoehtoina mm. kalustemuotoilu, muoti- ja vaatetus suunnittelu, pakkausmuotoilu, sisustusarkkitehtuuri, teollinen muotoilu, koru- ja hopeamuotoilu, sekä muotoilu ja taidepedagogiikka. Ammatillista opetusta järjestetään maamme lähes 40:ssä käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksessa, joissa voi suorittaa artesaanin tutkinnon.

a) Miten kommentoisit täten kuvattua tilannetta? Uskotteko, että muotoilualankoulutus on määrällisesti oikein mitoitettu, eli löytyykö taide- ja työmarkkinoilla tilaa kaikille koulutetuille?

b) Onko koulutus alemmilla ylemmille tasoille riittävän avoin?

c) Entä sitten sisällöllisesti, onko riittävästi valinnan varaa ja onko koulutus kaikilta osiltaan laadukasta?

2. Muotoilualan ammateissa toimiminen vaatii taiteellisen koulutuksen antaman ammattitaidon lisäksi monia muita tietoja ja taitoja, varsinkin jos muotoilija toimii itsenäisenä ammattilaisena tai omassa pienyrityksessään. Kuinka tärkeänä pidät koulutuksen antamista / lisäämistä seuraavilla aloilla asteikolla 1–5.

1 = Opetusta ei tarvitse lisätä / antaa

5 = Opetusta tarvitsee lisätä / antaa välittömästi.

Vastaa myös pitäisikö koulutusta lisätä / antaa varsinaisen alan taiteelliseen koulutukseen (V1), vai järjestää erilliskursseina, tai täydennyskoulutuksena (V2).

AIHEPIIRI

ASTEIKKO 1–5 V1 / V2

2.1 Liiketalouden tuntemus, ml. oman yrityksen perustaminen, yritysvero, palkkalaskenta jne.

2.2 Tekijänoikeuslainsäädäntö ja -järjestelmät

2.3 Sopimuslainsäädäntö ja sopimuskäytännöt

2.4 Sponsorointi yhteistyö

2.5 Uusmedia-alan, erityisesti interaktiivisen viestinnän ja digitaalitekniikan tuntemus

2.6 Yleisöanalyysi ja mainonta

2.7 Internetin käyttö mainonnassa ja myynnissä (e-kauppa)

3. Tuleeko mieleesi jotain muita kuin edellä esitettyjä aihepiirejä, joita pitäisi pitää tärkeänä koulutuksen suunnittelussa?

4. Kun tarkastelet muotoilualaa kaikkien edellä esitettyjen kehitysnäkymi- en ja -pohdiskelujen kannalta, mitkä on mielestäsi kolme kaikkein tärkeintä muutosta, jotka ammattialat joutuvat kokemaan seuraavan viiden vuoden aikana?

D. TAIDE- JA KULTTUURIALOJEN YLEISTÄ KEHITYSTÄ KOSKEVIA KYSYMYKSIÄ

1. Miten näet taide- ja kulttuurialojen taloudellisen ja yhteiskunnallisen aseman muuttuvan lähitulevaisuudessa? Olemmeko siirtymässä ns. 'luovien ammattien' yhteiskuntaan?

2. Millaisena näet muotoilun aseman tähän yleiseen kehitykseen verrattuna?

Entä mitkä ovat suomalaisen muotoilualan:

- a) vahvuudet
- b) heikkoudet
- c) uhat
- d) mahdollisuudet?

3. Mihin suuntaan uskot kulttuurin kulutuksen kehittyvän tulevaisuudessa:

- a) taide- ja kulttuurialoilla yleensä
- b) muotoilualalla

4. Mitä keskeisiä osaamistarpeiden muutoksia voidaan olettaa lähitulevai- suudessa

- a) taide- ja kulttuurialoilla yleensä
- b) muotoilualalla

5. Onko muotoilualan koulutusjärjestelmä mielestäsi vastannut uusiin haastei- siin riittävästi? Mikä koulutusjärjestelmän taso tässä on onnistunut parhaiten (yliopisto, ammattikorkeakoulu, toisen asteen koulutus, ammattitutkinto)?

6. Taide- ja kulttuurialan työpaikat keskittyvät tilastojen mukaan pääosin Uudellemaalle. Sama pätee muotoiluunkin. Muotoilu 2005 ohjelma koros- taa sitä, että muotoiluosaamista tulisi keskittää kolmelle paikkakunnalle,

Helsinkiin, Lahteen ja Rovaniemelle? Edistäisikö tällainen alueellinen keskittäminen muotoilun kehittymistä ja kansainvälistymistä? Jos katsot että näitä hyötyjä saataisiin, niin millä muilla taiteen ja kulttuurin alueilla tarvittaisiin samanlaista keskittämistä?

7. Minne taiteiden ja kulttuurialojen uusia työpaikkoja tulee syntymään tulevaisuudessa? Viime aikoina on puhuttu uuden kolmannen sektorin noususta. Uskotko että tällaista on tapahtumassa? Entä sitten muotoilussa – yleensä tai joillakin sen erikoisalueilla – onko muotoilijalle tarjolla muitakin vaihtoehtoja kuin taiteilijan tai teollisen muotoilijan urat?

MUSEOALA

A. ELINKEINORAKENTEN MUUTOKSESTA

1. Museoita, arkistoja ja kirjastoja kutsutaan ns. muistiorganisaatioiksi, kulttuurihistoriallista tietoa varastoiviksi, esittäviksi ja jakaviksi yksiköiksi. Kaikki nämä alat ovat tietotekniikan nopean kehityksen myötä kokeneet 1990-luvulla toiminnoissaan muutoksia, jotka ovat vaikuttaneet niiden asemaan, rahoitukseen ja rakenteisiin. Mitkä ovat mielestäsi keskeisimmät muutokset, joita museoala on viime vuosikymmenen aikana kokenut?

2. Museolaitos on hyvin monimuotoinen. Museot luokitellaan tavallisesti kulttuurihistoriallisiin museoihin, taidemuseoihin, erikoismuseoihin ja luonnontieteellisiin museoihin? Erityisesti taidemuseot sitoutuvat usein voimakkaammin taidemaailmaan kuin muuhun museoalaan. Kehittyvätkö taidemuseot eri tahdissa kuin muut museot. Jos näin on, niin miten tämä pitäisi ottaa huomioon museopolitiikassa?

3. Kaikkien muistiorganisaatioiden kohdalla voidaan tehdä ero valtakunnallisten ja alueellisten tehtävien sekä varsinaisten yleisöpalvelujen osalta. Millä näistä tasoista 1990-luvun "tietoyhteiskuntamuutokset" ja taloudelliset olosuhteet ovat eniten ravistelleet museolaitosta?

4. Museo-, arkisto- ja kirjastoaloilla on viime vuosina kiinnitetty erityistä huomiota tietovarantojen ja tiedonhakuun soveltuvan teknologian yhteen käyttöön. Tämänhetkistä yhteistyötä on selvitetty mm. KAMUT2 Muistiorganisaatioiden tietovarannot yhteiskäyttöön loppuraportissa (Museovirasto 2004). Hankkeessa tehtyjen selvitysten perusteella yhteiskäytölle löytyy nykyteknologian avulla useita toteuttamismahdollisuuksia.

Miten mielekkäänä näet tietovarantojen yhteiskäytön kehittämisen nykyisessä resurssi- ja tieto-taito (digitointi) tilanteessa? Kuinka onnistuneena näet tähän liittyvän Suomen museot online-hankkeen?

5. Tiukasta taloudellisesta tilanteesta ja niukasta julkisesta tuesta huolimatta museotoiminta on viime vuosina laajentunut ja uusia museoita on perustettu eri aloille ja eri puolille maata. Tilastokeskuksen tilastojen mukaan ammattimaisten kaupunki-, maakunta- ja taidemuseoiden määrä on kymmenessä vuodessa noussut kolmanneksella. Lisäksi harrastelijapohjalta perustettujen museoiden määrä on jo lähes 900. Ammattitilastojen mukaan museoalan erityisasiantuntijoiden määrä lisääntyi 1995–2000 peräti 28 prosentilla. Samalla julkinen tuki, erityisesti valtionosuusrahoitus on museokohtaisesti supistunut kun yksikköhintaa ei ole korotettu ja yhä useammat museot jakavat kokonaismäärää. Museoiden on entistä enemmän tultava toimeen omillaan ja lisättävä omaa tulonhankintaansa.

Millaisena näet tältä perustalta seuraavan viiden vuoden kehityksen:

- a) Voiko maamme museolaitos tästä vielä laajentua?
- b) Missä määrin oman tulonhankinnan lisääminen on mahdollista? Pystyvätkö museot omalla tulonhankinnallaan pitämään yllä riittävän ammattimaista ja laadukasta toimintaa?
- c) Mitkä museot joutuvat suurimpiin vaikeuksiin, millä taas on parhaat selviytymismahdollisuudet?

B. NYKYISESTÄ TYÖTILANTEESTA JA AMMATTIKUVISTA

1. Alan jatkuvasta laajenemisesta huolimatta museoalan työtilanne on pysynyt heikkona. Ammatillisen koulutuksen saaneiden työttömyys on pysytellyt yli kymmenessä prosentissa ja tehtäviä hoidetaan pätkätöillä, projektityönä tai tilapäistyövoimaa käyttäen. Onko tilanteeseen syynä vain museoiden talousongelmat, vai löytyykö myös muita syitä?

2. Museoalan koulutus on kymmenen viime vuoden aikana yhtenäistynyt ja ammattimaistunut museologian koulutusohjelmien kehityksen myötä. Onko tämä näkynyt myös palkkauksessa, palkitaanko parempi ammattitaito? Voivatko museot lähitulevaisuudessa kilpailla hyvin koulutetusta työvoimasta, vai siirtykö sitä tosille ammattialueille?

3. Museoammattilaisten ikääntyessä alalla tapahtuu ennen pitkää suuri sukupolvenvaihdos. Yksi sen perusongelmista on se, miten käytännön ammattitaito siirretään siirtämään uusille tuleville ammattilaisille.

- a) Miten sukupolvenvaihdos koetaan museoalalla?
- b) Onko mahdollisiin ongelmiin varauduttu mielestäsi riittävästi?
- c) Miten on varauduttu / miten pitäisi varautua?

4. Museoala on kauttaaltaan hyvin naisvaltainen ala. Näetkö, että kehitys jatkuu samansuuntaisena myös tulevaisuudessa?

5. Yleiset työvoimakehityksen analyysit esittävät, että kulttuurialalle koulutetut kykenevät helposti soveltamaan koulutustaan ja alan kokemuksiinsa myös muilla nyky-yhteiskunnan luovuutta ja monipuolisuutta edellyttävillä ammattialoilla ja ammateissa. Pitäkö tämä paikkansa museoalan ammattilaisen koulutuksen ja alan ammattikokemusta omaavien henkilöiden suhteen? Mille aloille olet havainnut / uskot siirtymistä tapahtuvan?

6. Onko edustamallesi museoalalle syntynyt uusia ammattinimikkeitä ja tehtäviä viimeisen viiden vuoden aikana? Mitä? Entä miten arvioit kehitystä tässä suhteessa seuraavan viiden vuoden aikana?

7. Mitkä tehtävät ja osaamistarpeet ovat vastaavasti kadonneet tai muuttuneet viimeisen viiden vuoden aikana? Entä miten arvioit kehitystä tässä suhteessa seuraavan viiden vuoden aikana?

8. Yksi uusista kulttuurin ammateista on tuottaja, erityisesti tapahtumatuottaja. Löytyykö tuottajille käyttöä myös museoalalla?

C. KOULUTUKSEN NYKYISESTÄ TILASTA JA TULEVASTA KOULUTUSTARPEESTA

1. Työministeriö kuvaa ammattialakuvauksessaan (2004) museoalan koulutusta seuraavasti:

Museoalan ammattilaiset ovat suorittaneet yliopistollisen loppututkinnon pääaineenaan kansatiedettä, Suomen ja Skandinavian historiaa, yleistä historiaa, taidehistoriaa, kulttuurihistoriaa ja arkeologiaa. Aineyhdistelmään suositellaan liitettäväksi museologiaa. Perustutkinnon voi suorittaa Helsin-

gin, Turun, Jyväskylän, Oulun, Tampereen ja Joensuun yliopistoissa sekä Åbo Akademiassa. Konservattoreita koulutetaan ammattikorkeakoulussa. (Nykyisessä museolaissa ei ole määritelty museoammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksia).

Miten kommentoisit täten kuvattua tilannetta:

- a) Onko eri tahoilla, tasoilla ja oppiaineissa annettu koulutus riittävän yhtenäistä ja toisiinsa nivoutuvaa nykyaikaisen museotoiminnan kannalta?
- b) Miten Bolognan prosessin luomat uudet vaatimukset kaksiportaisista korkeakoulututkinnoista tulevat vaikuttamaan museoalan koulutukseen?
- c) Mitä muita sisällöllisiä ja rakenteellisia muutoksia mielestäsi tarvittaisiin?

2. Museologian koulutusohjelmat ovat tuoneet museoalan koulutuksen lähemmäksi museoiden käytännön toimintoja Silti voidaan kysyä, tulisiko koulutukseen lisätä taloutta, teknologiaa ja lainsäädäntöä koskevaa opetusta. Miten arvioisit opetuksen tarvetta seuraavilla aloilla asteikolla 1–5.

1 = Opetusta ei tarvitse lisätä / antaa

5 = Opetusta tarvitsee lisätä / antaa välittömästi.

Vastaa myös pitäisikö koulutusta lisätä / antaa varsinaisen alan taiteelliseen koulutukseen (V1), vai järjestää erilliskursseina, tai täydennyskoulutuksena (V2).

AIHEPIIRI

ASTEIKKO 1–5 V1 / V2

2.1 Liiketalouden tuntemus, ml. oman yrityksen perustaminen, yritysverotus, palkkalaskenta jne.

2.2 Tekijänoikeuslainsäädäntö ja –järjestelmät

2.3 Sopimuslainsäädäntö ja sopimuskäytännöt

2.4 Sponsorointi yhteistyö

2.5 Uusmedia-alan, erityisesti interaktiivisen viestinnän ja digitaalitekniikan tuntemus

2.6 Interaktiivisen viestinnän ja digitaalitekniikan erikoissovellukset museoalalla

2.7 Yleisöanalyysi ja mainonta

2.8 Internetin käyttö mainonnassa ja myynnissä (e-kauppa)

3. Tuleeko mieleesi jotain muita kuin edellä esitettyjä aihepiirejä, joita pitäisit tärkeänä koulutuksen suunnittelussa?

4. Kun tarkastelet museoalaa kaikkien edellä esitettyjen kehitysnäkymien ja -pohdiskelujen kannalta, mitkä ovat mielestäsi kolme kaikkein tärkeintä muutosta, jotka ammattiala joutuu kokemaan seuraavan viiden vuoden aikana?

D. TAIDE- JA KULTTUURIALOJEN YLEISTÄ KEHITYSTÄ KOSKEVIA KYSYMYKSIÄ

1. Miten näet taide- ja kulttuurialojen taloudellisen ja yhteiskunnallisen aseman muuttuvan lähitulevaisuudessa? Olemmeko siirtymässä ns. 'luovien ammattien' yhteiskuntaan?

2. Millaisena näet museoalan aseman tähän yleiseen kehitykseen verrattuna?

Mitkä ovat sen:

- a) vahvuudet,
- b) heikkoudet
- c) uhat
- d) mahdollisuudet?

3. Mihin suuntaan uskot kulttuurin kulutuksen kehittyvän tulevaisuudessa:

- a) taide- ja kulttuurialoilla yleensä
- b) museoalalla

4. Mitä keskeisiä osaamistarpeiden muutoksia voidaan olettaa lähitulevaisuudessa

- a) taide- ja kulttuurialoilla yleensä
- b) museoalalla

5. Kykeneekö maamme taide- ja kulttuurialojen koulutusjärjestelmä vastamaan riittävästi haasteisiin? Mikä koulutusjärjestelmän taso tässä on onnistunut parhaiten? (yliopisto, ammattikorkeakoulu, toisen asteen koulutus, ammattitutkinto). Kuinka hyvin järjestelmä palvelee museoalaa?

6. Taide- ja kulttuurialan työpaikat keskittyvät tilastojen mukaan pääosin Uudellemaalle. Miten arvioit tilanteen kehittyvän lähitulevaisuudessa:

- a) taide- ja kulttuurialoilla yleensä
- b) museotalalla

7. Miten lisääntyvä markkinapainotteisuus näkyy / tulee näkymään:

- a) taide- ja kulttuurialoilla yleensä
- b) museotalalla

8. Minne taiteiden ja kulttuurialojen uusia työpaikkoja tulee syntymään? Missä määrin niitä syntyy yksityiselle, julkiselle ja kolmannelle sektorille?. Yksityistyykö ja markkinoistuu kulttuuri? Kehittyykö uusia työpaikkoja järjestöihin tai muuhun kolmannen sektorin toimintaan?

9. Entä museotala, mistä löytyvät sen tulevat uudet työpaikat?

MUSIIKKIALA

1. ELINKEINORAKENTEEN MUUTOKSESTA

1. Suomi tunnetaan kansainvälisesti kehittyneen musiikkielämän maana. Klassinen musiikki sekä muut keskeiset musiikin osa-alueet (erityisesti jazz ja folk) ovat kyenneet tuottamaan lahjakkuuksia sekä luovan että esittävän säveltaiteen alueilla. Suomalainen populaarimusiikki on pysynyt pitkälti kansallisena, mutta tuottanut viime vuosina myös kansainvälisiä eri maiden listoilla huipulle nousseita kappaleita. Kansainvälistä menestystä, musiikkiharrastuksen laajuutta ja korkeita yleisölujuja selitetään tavallisesti maamme laajalla, eri tasoisella ja hyvin kehittyneellä musiikkiopetuksella ja amatillisella ja yliopistotasoisella koulutuksella.

Onko tämä ainoa selittävä tekijä, mitä muuta voit mainita? Voimmeko odottaa, että musiikin kansallinen suosio ja kansainvälinen menestys tulee jatkumaan lähitulevaisuudessakin?

2. Maamme ääniteteollisuutta on Fazer Musiikki Oy:n markkinoilta katoamisen jälkeen hallinneet suuret kansainväliset levy-yhtiöt, joiden osuus kustantajaportaan liikevaihdosta on noin 60 prosenttia. Toisaalta suomalaisten pienyhtiöitten määrä on jatkuvasti kasvanut: kansallisia levy- ja kustannusyhtiöitä ja äänitysstudioita on jo pitkälti yli 300. Miten nämä muutokset ovat mielestäsi vaikuttanut suomalaisten säveltäjien, sanoittajien ja muusikkojen asemaan? Onko vaikutus ollut erilainen klassisien ja kevyen muusiikin kohdalla?

3. Musiikki-Fazerin äänitteiden myynnin 1997 vähittäiskauppa on siirtynyt tavaratalojen musiikkiosastoille, vähittäiskaupan telinemyynniksi ja erikoisliikkeiden myynniksi. Samoin Internet sekä e-kauppana että musiikin suorana downloadingina on alkanut vaikuttaa äänitteiden jakeluportaan toimintaan? Miten nämä muutokset ovat mielestäsi vaikuttanut suomalaisten säveltäjien, sanoittajien ja muusikkojen asemaan? Onko vaikutus ollut erilainen klassisen ja kevyen muusikin kohdalla?

4. Suomessa on radiokanavilla laaja ja monipuolinen musiikkitarjonta; toisaalta myös piraattiaänitteiden tuonti lähialueilta on yleistä. Samoin suomalaiset tietokonekansana ovat myös aktiivisia musiikin Internetistä tallentajia. Musiikin levytys ja levitys elävät tällä hetkellä voimakasta murroskautta lähinnä juuri Internet-levityksen ongelmista ja piratismista johtuen. Miten näet tämän kehityksen, uuden tekijänoikeuslain ja suurten levy-yhtiöiden hinnoitteluongelmien vaikuttavan Suomen musiikkielämään ja musiikin talouteen?. Miten nämä muutokset ovat mielestäsi vaikuttaneet suomalaisten säveltäjien, sanoittajien ja muusikkojen asemaan? Onko vaikutus ollut erilainen klassisen ja kevyen muusikin kohdalla?

5. Kotimaisen ja ulkomaisen klassisen musiikin äänitemyynti on jo yli kymmenen vuoden ajan pysytellyt 9–10 prosentin paikkeilla, kotimaisen kevyen musiikin taas on noin 40 prosenttia. Ulkomaisen pop-musiikin myynti on täten noin 50 prosenttia. Onko perusteltua uskoa, että kotimaisten äänitteiden osuus tulee säilymään näin korkeana seuraavan viiden vuoden aikana?

6. Musiikista elantonsa saavien kohdalla tärkein tulonlähde on elävän musiikin vapaat kaupalliset esittämistilaisuudet (konsertit, keikat jne.), toisella sijalla on julkisesti tuettu orkesteritoiminta ja vasta kolmantena äänitemyyntistä saadut tulot. Näetkö, että tässä järjestyksessä tulee tapahtumaan muutoksia seuraavan viiden vuoden aikana?

B. NYKYISESTÄ TYÖTILANTEESTA JA AMMATTIKUVISTA

1. Millaisena näet musiikkialan työllisyystilanteen? Missä ammateissa se on vaikein? Mitkä tekijät vaikuttavat musiikkialan työllisyyteen ja mihin suuntaan kehitys on kulkemassa?

2. Yleiset työvoimakehityksen arvioinnit esittävät, että kulttuurialalle koulutetut kykenevät helposti soveltamaan koulutustaan ja alan kokemuksiinsa myös

muilla nyky-yhteiskunnan luovuutta ja monipuolisuutta edellyttävillä ammattialoilla ja ammateissa. Musiikin alalla muutokset tapahtuvat tavallisesti alan sisällä tehtävistä toisiin, esimerkiksi esittävästä taiteilijasta opettajaksi siirtyen. Eräs trendi on myös cross-over musiikin suosion lisääntyminen. Tapahtuuko siirtymistä kuitenkin myös muille kuin varsinaisiin musiikin ammatteihin tai musiikin lajista toiseen? Miltä musiikin aloilta ja muille aloille?

3. Uusi informaatio- ja viestintäteknologia ja viime vuosina erityisesti digitalisoituminen ovat vaikuttaneet musiikin säveltämisen, esittämisen, äänitetuotannon ja -jakelun kehitykseen vallankumouksellisesti. Mutta onko tämän kehityksen myötä syntynyt viime vuosien aikana myös uusia ammattitehtäviä ja -nimikkeitä? Jos on niin mitä? Miten ennakoisit uusien ammattitehtävien ja -nimikkeiden syntymistä seuraavan viiden vuoden aikana? Mitä uusia tehtäviä ja nimikkeitä ja miksi?

4. Mitkä tehtävät ja osaamistarpeet ovat vastaavasti kadonneet, tai muuttuneet viime vuosien aikana? Entä millaiseksi ennakoisit tätä seuraavan viiden vuoden aikana?

5. Kulttuurin muille alueille on viime vuosina syntynyt uusi ammattiryhmä, tuottajat. Miten näet tuottajan, erityisesti tapahtumatuottajan ammattikuvan kehittyvän omalla musiikkialueellasi?

C. KOULUTUKSEN NYKYTILASTA JA TULEVISTA KOULUTUSTARPEISTA

1. Musiikkialan koulutusta kuvataan seuraavasti:

Muusikon koulutus vaihtelee paljon musiikinaloittain. Klassisen musiikin puolella on yleistä, että muusikoilla on pitkälle viety muodollinen koulutus. Kevyen musiikin tekijät ja esittäjät ovat paljolti itseoppineita. Kevyen musiikin koulutusta onkin ollut Suomessa tarjolla varsin vähän. Sibelius-akatemiassa voi suorittaa musiikin kandidaatin ja musiikin maisterin tutkinnon seuraavissa koulutusohjelmissa: esittävän säveltaiteen ko., jazzmusiikin ko., kirkkomusiikin ko., laulumusiikin ko., musiikkikasvatuksen ko., musiikkiteknologian ko., orkesterin- ja kuoronjohtajan ko., sävellyksen ja musiikinteorian ko., taidehallinnon ko. Yliopistoissa voi opiskella filosofian maisteriksi musiikkiteieteestä. Ammattikorkeakouluissa voi musiikin tai Pop/jazz- musiikin koulutusohjelmissa opiskella mm. muusikoksi (AMK) tai musiikkipedagogiksi (AMK).

Tämä koulutusjärjestelmä on kaikista taide- ja kulttuurialoista kehittynein ja parhaiten resursoitu ulottuen musiikkikouluista opistojen kautta korkeakoulutasolle yliopistoihin ja ammattikorkeakouluihin.

- a) Voisiko tätä järjestelmää, tai sen painopistealueita vielä parantaa ja jos voi niin miten?
- b) Uskotko, että koulutus on määrällisesti oikein mitoitettu, eli löytyykö työmarkkinoilla tilaa kaikille koulutetuille?

2. Musiikin tekijät (säveltäjät, sanoittajat, esittävät taitelijat/muusikot) tarvitsevat ammatissaan toimimiseen taiteellisen ammattitaidon lisäksi monia muita tietoja ja taitoja. Kuinka tärkeänä pitäisit koulutuksen antamista / lisäämistä seuraavilla aloilla asteikolla 1–5.

1 = Opetusta ei tarvitse lisätä / antaa

5 = Opetusta tarvitsee lisätä / antaa välittömästi.

Vastaa myös pitäisikö koulutusta lisätä / antaa varsinaiseen alan taiteelliseen koulutukseen (V1), vai järjestää erilliskursseina, tai täydennyskoulutuksena (V2).

AIHEPIIRI

ASTEIKKO 1–5 V1 / V2

2.1 Liiketalouden tuntemus, ml. oman yrityksen perustaminen, yritysveroitus, palkkalaskenta jne.

2.2 Tekijänoikeuslainsäädäntö ja -järjestelmät

2.3 Sopimuslainsäädäntö ja sopimuskäytännöt

2.4 Sponsorointi yhteistyö

2.5 Uusmedia-alan, erityisesti interaktiivisen viestinnän ja digitaalitekniikan tuntemus

2.6 Interaktiivisen viestinnän ja digitaalitekniikan erikoissovellutukset musiikkialalla

2.7 Yleisöanalyysi ja mainonta

2.8 Internetin käyttö mainonnassa ja myynnissä (e-kauppa)

3. Tuleeko mieleesi jotain muita kuin edellä esitettyjä aihepiirejä, joita pitäisit tärkeänä koulutuksen suunnittelussa?

4. Musiikin tuotannon ja jakelun prosesseissa keskeistä osaa näyttelevät tuottajat, kustantajat, managerit, jakelijat/tukkuportaalan toimintojen toteuttajat ja musiikin vähittäiskauppiat. Näiden koulutus on maassamme

aina viime vuosiin saakka ollut suurelta osin oppimista kantapään kautta ja erityiskursseja käymällä. Toisaalta kaikissa sopimuskäytännöissä sopimuslainsäädännön, tekijänoikeuslainsäädännön ja niihin liittyvät käytännöt tuntevat lakimiehet ovat näytelleet keskeistä osaa musiikin mekanisoinnin ja elävän esittämisen organisoinnissa ja niistä koituvien etujen jakamisessa.

Vasta viime vuosina ja erityisesti ammattikorkeakoululaitoksen piirissä on alettu antaa pitkäjänteisempää tutkintoon johtavaa koulutusta tuottajille ja managereille.

Katsotko, että nykyinen tilanne on tyydyttävä näillä koulutusaloilla? Jos et, niin mitä tilanteen parantamiseksi tulisi tehdä?

5. Kun tarkastelet musiikkialaa kaikkien edellä esitettyjen kehitysnäkymien ja -pohdiskelujen kannalta, mitkä ovat mielestäsi kolme kaikkein tärkeintä muutosta, jotka ammattiala joutuu kokemaan seuraavan viiden vuoden aikana?

D. TAIDE- JA KULTTUURIALOJEN YLEISTÄ KEHITYSTÄ KOSKEVIA KYSYMYKSIÄ

1. Miten näet taide- ja kulttuurialojen taloudellisen ja yhteiskunnallisen aseman muuttuvan lähitulevaisuudessa?

Olemmeko siirtymässä ns. 'luovien ammattien' yhteiskuntaan?

2. Millaisena näet edustamasi musiikin alan aseman tähän yleiseen kehitykseen verrattuna?

Mitkä ovat sen

- a) vahvuudet
- b) heikkoudet
- c) uhat
- d) mahdollisuudet?

3. Mihin suuntaan uskot kulttuurin kulutuksen kehittyvän lähitulevaisuudessa:

- a) taide- ja kulttuurialoilla yleensä
- b) edustamallasi musiikin alalla?

4. Mitä keskeisiä osaamistarpeiden muutoksia voidaan olettaa lähitulevaisuudessa:

- a) taide- ja kulttuurialoilla yleensä
- b) edustamalla musiikin alalla?

5. Onko musiikin koulutusjärjestelmä mielestäsi vastannut uusiin haasteisiin riittävästi? Mikä koulutusjärjestelmän taso tässä on onnistunut parhaiten (yliopisto, ammattikorkeakoulu, toisen asteen koulutus, ammattitutkinto)?

6. Taide- ja kulttuurialojen työpaikat keskittyvät tilastojen mukaan pääosin Uudellemaalle. Miten arvioit tilanteen kehittyvän lähitulevaisuudessa:

- a) taide- ja kulttuurialoilla yleensä
- b) klassisen musiikin alalla
- c) kevyen- ja viihdemusiikin alalla

7. Miten lisääntyvä markkinoituminen näkyy / tulee näkymään:

- a) taide- ja kulttuurialoilla yleensä
- b) klassisen musiikin alalla
- c) kevyen- ja viihdemusiikin alalla

8. Minne taiteiden ja kulttuurialojen uusia työpaikkoja tulee syntymään? Missä määrin niitä syntyy yksityiselle, julkiselle ja kolmannelle sektorille? Entä musiikissa?

TEATTERI- JA TANSSIALA

A. ELINKEINORAKENTEEN MUUTOKSESTA

1. Maassamme toimii yli 130 erityyppistä ammattiteatteria ja melkein kaikissa 25 000 asukkaan kaupungeissa on oma kiinteä ammattiteatterinsa. Lisäksi eri puolilla maata toimii lukuisat teatteri- ja tanssiryhmät. Ruotsinkielisiä lakisääteistä tukea saavia teattereita maassamme on viisi, lisäksi kymmenisen vapaata ryhmää. Ammattiteattereiden kokonaiskatsojamäärä vuonna 2002 oli noin 3,5 miljoonaa, ja lippuja puheteattereiden, musiikkiteattereiden, tanssiteattereiden sekä oopperan esityksiin myytiin yli 2,6 miljoonaa.

Edellä esitetty kuvaa maamme teatterin ja tanssin ydinrakennetta, sen laitosjärjestelmää, vapaita tanssi- ja teatteriryhmiä. Teatteri ja tanssi, samoin kuin muutkin laitossidonnaiset taiteenalat, ovat kärsineet 1990-luvun jälkipuoliskon tiukasta finanssipolitiikasta ja rahoituksen pysähtyneisyydestä. Miten kommentoisit järjestelmän nykytilaa? Entä onko suomalaisella teatterilla tulevaisuutta? Mitä ratkaisevia muutoksia, jos mitään, katsot tapahtuvan lähitulevaisuudessa?

2. Teatterin ja tanssin työllisyys ja ammattiurat eivät määrity vain laitospäätösten piirissä. Aloja tuetaan myös julkisen taiteilijatuken kautta ja elokuvat, radio- ja televisio- sekä erilaiset yksityiset tuotannot ja esiintymistilaisuudet määräävät teatterin ja tanssin aloilla toimivien uraa, työmahdollisuuksia ja työllisyyttä. Miten näiden kolmen osa-alueen merkitys on viime vuosina mielestäsi muuttunut verrattuna varsinaiseen teatteri- ja tanssityöhön laitoksissa ja ryhmissä? Mihin suuntaan kehitys tässä suhteessa tulee mielestäsi kulkemaan seuraavan viiden vuoden aikana?

3. Monilla taide- ja kulttuurialoilla tapahtuu jatkuvaa teknistymistä ja kaupallistumista, mikä voi muuttaa alaa hyvinkin voimakkaasti.

a) Ovatko myös teatteri- ja tanssialat näiden kehityssuuntien vaikutuksen alaisia?

b) Jos ovat niin mitä ongelmia ja/tai mahdollisuuksia näet tässä kehityksessä?

4. Teatteri on aina ollut lähellä suomalaisten sydäntä ja katsojamäärät ovat pysyneet korkeina. Tanssi, erityisesti moderni tanssi, on jatkuvasti lisännyt suosiotaan. Millaisena näet tulevaisuuden tässä suhteessa, säilyykö nykyinen yleisöjen mielenkiinto, vai onko siihen odotettavissa muutoksia? Jos on, niin millaisia ja mistä syistä?

5. Suomalainen tanssitaide on viime vuosina niittänyt kansainvälisiä laakeita, teatteri vähemmässä määrin. Mitkä tekijät ovat edistäneet tai ehkäiset alojen kansainvälistä näkyvyyttä?

6. Millaisena näet suomalaisen näytelmäkirjallisuuden ja näytelmäkirjoittajien roolin suomalaisen teatterin ja teatteritaiteen kehityksessä?

B. NYKYISESTÄ TYÖTILANTEESTA JA AMMATTIKUVISTA

1. Vakituisten työsopimusten väheneminen ja määräaikaisten ja tilapäisten lisääntyminen on jo vuosia ollut kehityssuuntana tanssi- ja teatterialalla. Mitä hyviä ja huonoja puolia näet tässä kehityksessä ja millaisena näet tulevaisuuden alojen työllistävyyden ja työllisyyden kannalta?

2. Teatterialan ja tanssin työllisyysnäkyviä pidetään nyt yleisesti varsin huonoina, alalla tapahtuukin työministeriön ammattialakuvausten mukaan ns. reserviin kouluttamista. Miten kommentoisit tätä näkemystä?

3. Yleiset työvoimakehityksen arvioinnit esittävät, että kulttuurialalle koulutetut kykenevät helposti soveltamaan koulutustaan ja alan kokemuksiinsa myös muilla nyky-yhteiskunnan luovuutta ja monipuolisuutta edellyttävillä ammattialoilla ja ammateissa. Pitääkö tämä paikkansa teatteri- ja tanssialan ammatillisen koulutuksen ja alan ammattikokemusta omaavien henkilöiden suhteen? Mille aloille olet havainnut / uskot siirtymistä tapahtuvan?

4. Onko teatteri- ja/tai tanssialalle syntynyt viime vuosina uusia ammattinimikkeitä ja tehtäviä? Entä miten arvioit tätä kehitystä seuraavan viiden vuoden aikana?

5. Mitkä tehtävät ja osaamistarpeet ovat vastaavasti kadonneet, tai muuttuneet viimeisinä vuosina? Entä miten arvioit tehtävien tätä kehitystä seuraavan viiden vuoden aikana?

6. Yksi uusista kulttuurin ammateista on tuottaja, miten näet tuottajan ammattikuvan kehittyvän teatterin ja tanssin alueilla?

C. KOULUTUKSEN NYKYISESTÄ TILASTA JA TULEVASTA KOULUTUSTARPEESTA

1. Työministeriö kuvaa ammattialakuvauksessaan (2004) teatteri- ja tanssialan koulutusta seuraavasti:

”Teatterikorkeakoulu kouluttaa näyttelijöitä (suomen- ja ruotsinkielisiä), ohjaajia, dramaturgeja, tanssitaiteilijoita (koreografeja ja tanssijoita) sekä tanssi- ja teatterialan opettajia. Sen Tampereella sijaitsevalta valo- ja äänisuunnittelun laitokselta valmistuu valo- ja äänisuunnittelijoita. Tampereen yliopiston näyttelijäntyönlaitos (Näty) ottaa uusia opiskelijoita teatteritaitteen koulutusohjelmaan joka toinen vuosi.

Lavastusta ja pukusuunnittelua voi opiskella Taideteollisessa korkeakoulun elokuva- ja lavastustaiteen osastolla.

Helsingin, Keski- Pohjanmaan ja Turun ammattikorkeakouluissa voi suorittaa esittävän taiteen koulutusohjelmassa tutkinnon teatteri-ilmaisun ohjaaja (AMK). Suuntautumisvaihtoehtoja (sv) ovat draamakouluttaja, esiintyjä, käsikirjoittaja-ohjaaja, nukketeatteri ja tanssi.

Tanssin opetusta antavat Turun ammattikorkeakoulu, Pohjois-Savon ammattikorkeakoulu (Kuopio) ja Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Kaikissa kolmessa opinnot tähtäävät tanssinopettajan ammattikorkeakoulututkintoon. Turussa keskitytään tanssitaiteeseen laajasti ja edetään opettajaopintoihin tanssijuuden kautta. Kuopiossa suuntautumisvaihtoehtoina ovat tanssikasvatus (pääaineena nykytanssi) tai klassisen baletin opettajakoulutus. Oulun suuntautumisvaihtoehdot ovat kansantanssin, klassisen baletin tai kilpa- ja seuratanssin opettajan koulutus.

Toisen asteen ammatillista koulutusta tarjoavat Turun konservatorio, Outokummun oppimiskeskus, Tampereen konservatorio sekä Suomen Kansallisoopperan balettioppilaitos, joissa opiskelijat suorittavat tanssijan ammatillisen perustutkinnon.

Kansalaisopistoissakin järjestetään teatteri- ja tanssialan koulutusta. Ammatillisista perustutkinnoista voi suorittaa tanssialan perustutkinnon sekä teatterialan ammatti- ja erikoisammattitutkinnon (Pohjois-Karjalan ammatतिopisto). Myös kansanopistoissa järjestetään teatteri- ja puheilmaisuksen, kirjoittamisen ja luovan toiminnan kursseja.”

Miten kommentoisit täten kuvattua tilannetta? Onko varsinaisen taiteellisen työn koulutus kansainvälisellä tasolla? Ottaako koulutus kaikilla aloilla riittävästi huomioon työmarkkinoiden ja eri työnantajatahojen odotukset? Millä alueilla on mielestäsi puutteita?

2. Onko teatteri- ja tanssialan koulutusjärjestelmä mielestäsi vastannut riittävän ripeästi uusiin haasteisiin riittävästi? Mikä koulutusjärjestelmätasossa on onnistunut parhaiten? (yliopistokorkeakoulut, ammattikorkeakoulut vai toisen asteen koulutus).

3. Pitäisikö koulutusta mielestäsi:

a) yhtenäistää

b) laajentaa muitakin ammattitehtäviä ajatellen kuin vain laitosteatteria ja tanssiryhmytyötä varten?

c) tehostaa, laajentaa ja syventää, jotta teatterin ja tanssin alalle koulutettujen työmarkkinat laajenisivat?

4. Teatterin ja tanssin alueilla henkisten resurssien käytön perustana ovat perinteisesti olleet "talon" ja henkilökunnan väliset kiinnitys- ja työsopimukset, joita eri alojen ammattiliitot ovat omilla sopimuksillaan normittaneet. Näiden sopimusten merkitys on viime vuosina vähentynyt, samalla kun laitosten ulkopuolisen työn tuomien ansioiden osuus kokonaistuloista on lisääntynyt. Tämä on merkinnyt sitä, että alan ammattilaisten on tunnettava hyvin freelance-työn sopimuskäytännöt. Monilla teatterialalla työskentelevillä on myös omia yrityksiä ja alalla työskentelevät joutuvat entistä tehokkaammin "mainostamaan" itseään medioissa ja viestimään myös uusmedian, erityisesti Internetin kautta. Kuinka tärkeänä pitäisit seuraavien sisältöjen sisällyttämistä teatterialan koulutukseen asteikolla 1–5.

1 = Opetusta ei tarvitse lisätä / antaa

5 = Opetusta tarvitsee lisätä / antaa välittömästi.

Vastaa myös pitäisikö koulutusta lisätä / antaa varsinaiseen alan taiteelliseen koulutukseen (V1), vai järjestää erilliskursseina, tai täydennyskoulutuksena (V2).

AIHEPIIRI

ASTEIKKO 1–5 V1 / V2

2.1 Liiketalouden tuntemus, ml. oman yrityksen perustaminen ja yritysverotus.

2.2 Tekijänoikeuslainsäädäntö ja -järjestelmät

2.3 Sopimuslainsäädäntö ja sopimuskäytännöt

2.4 Sponsorointi yhteistyö

2.5 Uusmedia-alan, erityisesti interaktiivisen viestinnän ja digitaaliteknologian tuntemus

2.6 Yleisöanalyysi ja mainonta

2.7 Internetin käyttö mainonnassa ja myynnissä (e-kauppa)

5. Tuleeko mieleesi jotain muita kuin edellä esitettyjä aihepiirejä, joita pitäisit tärkeänä koulutuksen suunnittelussa?

6. Kaikki teatterin ja tanssin ammattiryhmät eivät tietysti näiden alojen tietämystä tarvitse. Mille ammattiryhmille ja missä vaiheissa uraa lisätiedot näillä alueilla ovat erityisen tärkeitä?

7. Mitä uusia ammattityön alueita ja ammatteja on syntynyt tai syntymässä teatterin ja tanssin kentille? Ovatko mitkään vanhat ammattitaidot – ja kenties myös ammatit – taantumassa tai katoamassa?

8. Kun tarkastelet teatteri- ja tanssialaa kaikkien edellä esitettyjen kehitysnäkymien ja -pohdiskelujen kannalta, mitkä ovat mielestäsi kolme kaikkein tärkeintä muutosta, jotka teatteri ja tanssi ja näillä toimivat alan ammattilaiset joutuvat kokemaan seuraavan viiden vuoden aikana?

D. YLEISIÄ TAIDE- JA KULTTUURIALOJEN KEHITYKSEEN LIITTYVIÄ KYSYMYKSIÄ

1. Miten näet taide- ja kulttuurialojen taloudellisen ja yhteiskunnallisen aseman muuttuvan lähitulevaisuudessa? Olemmeko siirtymässä ns. 'luovien ammattien' yhteiskuntaan?

2. Millaisena näet teatterin ja tanssin aseman tähän yleiseen kehitykseen verrattuna?

Mitkä ovat suomalaisen teatterin:

- a) vahvuudet,
- b) heikkoudet
- c) uhat
- d) mahdollisuudet

Mitkä ovat suomalaisen tanssin:

- e) vahvuudet,
- f) heikkoudet
- g) uhat
- h) mahdollisuudet?

4. Mihin suuntaan uskot kulttuurin harrastustoiminnan ja kulutuksen kehittyvän tulevaisuudessa:

- a) maamme taide- ja kulttuurialoilla yleensä?
- b) teatterin alalla
- c) tanssin aloilla?

5. Miten keskeisiä osaamistarpeiden muutoksia voidaan olettaa lähitulevaisuudessa

- a) taiteen ja kulttuurin kokonaiskentässä
- b) teatterialalla
- c) tanssin aloilla

6. Taide- ja kulttuurialan työpaikat keskittyvät tilastojen mukaan pääosin Uudellemaalle. Miten arvioit tilanteen kehittyvän lähitulevaisuudessa:

- a) taide- ja kulttuurialoilla yleensä
- b) teatterialalla
- c) tanssin aloilla

7. Miten lisääntyvä markkinoituminen näkyy / tulee näkymään:

- a) taide- ja kulttuurialoilla yleensä
- b) teatterialalla
- c) tanssin aloilla

8. Taiteen ja kulttuurin alueelle on kehittymässä uutta kolmannen sektorin toimintaa, esimerkiksi yhdistys- tai osuuskuntamuotoista toimintaa. Tanssi- ja teatteriryhmät ovat perinteisesti olleet kolmannen sektorin toimijoita. Onko niillä tulevaisuutta tällaisina, vai pitäisikö niiden pyrkiä kehittymään yritystoiminnan suuntaan?

9. Entä syntyykö kolmannelle sektorille vielä uusia teatterin ja tanssin organisaatioita ja työpaikkoja?

VALOKUVAUSALA

A. ELINKEINORAKENTEEN MUUTOKSESTA

1. Valokuvaus on toisaalta liiketoiminnan sektori, joka palvelee ammattivalokuvaajia ja harrastajia, toisaalta se on taiteenala. Alan ammattilaisia ovat lehtikuvaajat, muotokuvaajat, mainoskuvaajat ja erikoisalojen kuvaajat. Teknologinen kehitys (erityisesti Internet ja digitekniikan kehitys) ja kansainvälistyminen ovat muuttaneet alaa voimakkaasti. Mitä mahdollisuuksia ja ongelmia näet tässä kehityksessä?

- a) alan liiketoiminnan kannalta
- b) alan ammattilaisten kannalta
- c) alan harrastajien kannalta
- d) valokuvataiteen kannalta?

2. Miten edellä mainittu kehitys tulee muuttamaan valokuva-alan yritysra-kennetta: tuleeko se keskittymään, vai kehittykö lisää tehokkaita ja jous-tavia pieniä ja keskisuuria yrityksiä. Jos muutoksia tapahtuu, millä osa-alu-eilla, tuotteiden valmistuksessa, laboratoriotyössä, kaupassa vai palveluissa odotat niiden tapahtuvan?

3. Suomalaiset lehtikuvaajat, luontokuvaajat ja taidevalokuvaajat ovat niit-täneet viime vuosina laakereita kansainvälisissä näyttelyissä ja kilpailuissa. Mihin tämä mielestäsi perustuu ja uskotko menestyksen jatkuvan? Mitä ovat jatkumisen suurimmat uhat?

4. Suomessa on hyvin laaja valokuvauksen harrastustoiminta, jota tukevat myös alueelliset valokuvakeskukset. Millaisena näet:

- a) valokuvakeskusten toiminnan kehityksen
- b) harrastajien valokuvauksen kehityksen.

5. Miten valokuvausala voitaisiin mielestäsi kehittää elinkeinoelämän loh-kona?

6. Edelliset ammattikysymykset koskevat lähinnä kaupallista sektoria, mitä muutoksia näet tapahtuvan valokuvataiteilijoiden asemassa ja toimeentu-lossa? Tarvitaanko julkisen vallan toimenpiteitä niiden turvaamiseen?

B. NYKYISESTÄ TYÖTILANTEESTA JA AMMATTIKUVISTA

1. 5600 valokuvaajan joukosta (Finfoto Ry) noin 400 on lehtikuvaajia, muotokuvaajina työskentelee saman verran. Mainoskuvaajia on 120–150 ja erikoisalojen kuvaajia alle sata; luontokuvaajia 20–30 ja koulukuvaajia viitisenkymmentä. Valokuvaajat toimivat kaikilla aloilla pääasiassa itsenäisi-nä rittäjinä. Näiden lisäksi maassamme on yli 200 valokuvataiteilijaa.

Arvioi työmarkkinoiden muuttumista näiden ammattivalokuvaajaryhmien kohdalla?

2. Työministeriön ammattialakuvauksen (2004) mukaan:

”Digitaalitekniikan myötä valokuvankäsittelystä on jäänyt monia työvaihei-ta pois (esim. reprovaihe).”

Tilastanalyysimme mukaan valokuvaalaboratorioiden työntekijöiden määrä onkin vähentynyt tarkasteluajavälillä vuodesta 1995 vuoteen 2000 yli 50 prosentilla. Miten näet tulevaisuudessa valokuvausalan näiden ja teknisten työntekijöiden työllisyyden kehittyvän?

3. Onko edustamallesi valokuvausalalle syntynyt uusia ammattinimikkeitä ja tehtäviä viimeisten viiden vuoden aikana? Mitä? Entä miten arvioit kehitystä tässä suhteessa seuraavan viiden vuoden aikana?

4. Mitkä tehtävät ja osaamistarpeet ovat vastaavasti kadonneet, tai muuttuneet viimeisen viiden vuoden aikana? Entä miten arvioit kehitystä tässä suhteessa seuraavan viiden vuoden aikana?

5. Yksi uusista kulttuurin ammateista on tuottaja, miten näet tuottajan ammattikuvan kehittyvän kentälläsi?

C. KOULUTUKSEN NYKYISESTÄ TILASTA JA TULEVASTA KOULUTUSTARPEESTA

1. Valokuvausalan koulutusta kuvataan seuraavasti: (osittainen lähde Työministeriön ammattialakuvaus 2004).

Valokuvauksen korkeinta opetusta Suomessa antaa Helsingin Taideteollinen korkeakoulu, jonka visuaalisen kulttuurin osastolla voi opiskella valokuvataidetta / valokuvailmaisua. Ammattikorkeakouluissa valokuvausta voi opiskella viestinnän ja kuvataiteen koulutusohjelmissä. Virallisiin tutkintoihin tähtäävien opintojen lisäksi valokuvausta opetetaan lukuisissa kansanopistoissa ympäri maata. Nykyään alan oppisopimuskoulutukseen on vaikea päästä, jollei takana ole jonkin verran valokuvauksen opintoja. Ammatissa jo toimivat voivat suorittaa valokuvaajan ammatti- tai erikoisammattitutkinnon Pirkanmaan taitokeskuksessa. Ammattitutkinnon voi suorittaa myös Voionmaan opistossa Ylöjärvellä sekä Vantaan aikuisopistossa.

a) Miten kommentoisit täten kuvattua tilannetta? Uskotko, että koulutus on määrällisesti oikein mitoitettu, eli löytyykö työmarkkinoilla tilaa kaikille koulutetuille?

Pitäisikö koulutusta mielestäsi

b) Laajentaa, supistaa vai syventää, jotta tarjonta kohtaisi kysynnän?

c) Miten tämä voitaisiin tehdä?

2. Kilpailun kansainvälistyessä ja kiristyessä perusvalokuvaaminen (tekninen ja taiteellinen osaaminen) ei välttämättä enää riitä, vaan valokuvaaja tarvitsee työssään myös monenlaista muuta tieto-taitoa. Kuinka tärkeänä pitäisit koulutuksen antamista / lisäämistä seuraavilla aloilla asteikolla 1–5.

1 = Opetusta ei tarvitse lisätä / antaa

5 = Opetusta tarvitsee lisätä / antaa välittömästi.

Vastaa myös pitäisikö koulutusta lisätä / antaa varsinaiseen alan taiteelliseen koulutukseen (V1), vai järjestää erilliskursseina, tai täydennyskoulutuksena (V2).

AIHEPIIRI

ASTEIKKO 1–5 V1 / V2

2.1 Liiketalouden tuntemus, ml. oman yrityksen perustaminen, yritysverotus, palkkalaskenta jne.

2.2 Tekijänoikeuslainsäädäntö ja –järjestelmät

2.3 Sopimuslainsäädäntö ja sopimuskäytännöt

2.4 Sponsorointi yhteistyö

2.5 Uusmedia-alan, erityisesti interaktiivisen viestinnän ja digitaalitekniikan tuntemus

2.6 Interaktiivisen viestinnän ja digitaalitekniikan erikoissovellukset valokuvassa

2.7 Käyttäjänalyysi ja mainonta

2.8 Internetin käyttö mainonnassa ja myynnissä (e-kauppa)

3. Tuleeko mieleesi jotain muita kuin edellä esitettyjä aihepiirejä, joita pitäisit tärkeänä koulutuksen suunnittelussa?

D. TAIDE- JA KULTTUURIALOJEN YLEISTÄ KEHITYSTÄ KOSKEVIA KYSYMYKSIÄ

1. Miten näet taide- ja kulttuurialojen taloudellisen ja yhteiskunnallisen aseman muuttuvan lähitulevaisuudessa? Olemmeko siirtymässä ns. 'luovien ammattien' yhteiskuntaan?

2. Millaisena näet valokuvausalan aseman tähän yleiseen kehitykseen verrattuna?

Mitkä ovat sen:

- a) vahvuudet
- b) heikkoudet
- c) uhat
- d) mahdollisuudet.

3. Mihin suuntaan uskot kulttuurin kulutuksen kehittyvän tulevaisuudessa:

- a) taide- ja kulttuurialoilla yleensä
- b) valokuvausalalla

4. Mitä keskeisiä osaamistarpeiden muutoksia voidaan olettaa lähitulevaisuudessa

- a) taide- ja kulttuurialoilla yleensä
- b) valokuvausalalla

5. Onko valokuvausalan koulutusjärjestelmä mielestäsi vastannut uusiin haasteisiin riittävästi?

Mikä koulutusjärjestelmätaso tässä on onnistunut parhaiten (yliopisto, ammattikorkeakoulu, toisen asteen koulutus, ammattitutkinto)?

6. Taide- ja kulttuurialan työpaikat keskittyvät tilastojen mukaan pääosin Uudellemaalle. Miten arvioit tilanteen kehittyvän lähitulevaisuudessa:

- a) taide- ja kulttuurialoilla yleensä
- b) valokuvausalalla

7. Miten lisääntyvä markkinoituminen näkyy / tulee näkymään:

- a) taide- ja kulttuurialoilla yleensä
- b) valokuvausalalla

8. Minne taiteiden ja kulttuurialojen uusia työpaikkoja tulee syntymään? Missä määrin niitä syntyy yksityiselle, julkiselle ja kolmannelle sektorille? Entä valokuvausalalla?

Liite 2. Internet- haastattelujen toisen kierroksen kyselylomake

Vastaaja edustaa seuraavaa koulutuslaitosta (valitse X)

- Ammattikorkeakoulu
- Yliopisto / taidekorkeakoulu
- Muu, mikä?

Vastaaja edustaa seuraavaa taidealaa (valitse X)

- Teatteriala
- Tanssiala
- Kuvataideala (ml. valokuvaus)
- Musiikkiala
- Kustannusala
- Muotoiluuala
- Museoala
- Kirjastoala
- Elokuva-ala

Muu, mikä?

Kysymyksiä koulutusjärjestelmästä ja osaamistarpeista

KYSYMYS 1

Tutkimusprojekti KLEROT (Kulttuurin- ja liikunnan elinkeinorakenne ja osaamistarpeet) kartoitti keväällä 2004 osaamistarpeita, joita vastaajat ennakoivat edustamansa taide- ja kulttuurialan tarvitsevan nyt ja lähitulevaisuudessa. Vastauksissa esiintyivät mm. seuraavaksi luetellut osaamistarpeet.

Ovatko esitetyt koulutustarpeet mielestäsi riittäviä tällä hetkellä.

Vastaa annetun asteikon mukaisesti.

Asteikko:

- koulutus on tällä hetkellä riittävää
- koulutus ei ole tällä hetkellä riittävää
- koulutusta on tällä hetkellä liikaa

1. Liiketalouden tuntemus, ml. oman yrityksen perustaminen, yritysverotus, palkkalaskenta jne.
2. Mainonta- ja markkinointiosaaminen
3. Tekijänoikeuslainsäädäntö ja -järjestelmät
4. Sopimuslainsäädäntö ja sopimuskäytännöt
5. Sponsorointi yhteistyö
6. Uusmedia-alan ja uuden teknologian entistä parempi tuntemus
7. Yleisöanalyysi,
8. vuorovaikutustaidot (ml. yhteistyöosaaminen)
9. Internetin käyttö markkinoinnissa ja myynnissä (e-kauppa)
10. Tuotanto-osaamisen
11. Perinteiset kädentaidot ja niiden ylläpitäminen
12. Kielitaidot
13. Kansainvälistymistaidot
14. Muu?

KYLLÄ / EI

KYSYMYS 2

Arvioi koulutustarvemäärää myös *lähitulevaisuudessa*).

Tulisiko koulutusmäärää *lisätä, vähentää, vai pitää ennallaan* seuraavilla osaamisalueilla.

Vastaa annetun asteikon mukaisesti.

Asteikko:

koulutusta tulisi lisätä erittäin paljon
koulutusta tulisi lisätä jonkin verran
koulutusta on sopivasti
koulutusta tulisi vähentää jonkin verran
koulutusta tulisi vähentää erittäin paljon

1. Liiketalouden tuntemus, ml. oman yrityksen perustaminen, yritysverotus, palkkalaskenta jne.
2. Mainonta- ja markkinointiosaaminen
3. Tekijänoikeuslainsäädäntö ja -järjestelmät
4. Sopimuslainsäädäntö ja sopimuskäytännöt
5. Sponsorointi yhteistyö

6. Uusmedia-alan ja uuden teknologian entistä parempi tuntemus
7. Yleisöanalyysi,
8. vuorovaikutustaidot (ml. yhteistyöosaaminen)
9. Internetin käyttö markkinoinnissa ja myynnissä (e-kauppa)
10. Tuotanto-osaamisen
11. Perinteiset kädentaidot ja niiden ylläpitäminen
12. Kielitaidot
13. Kansainvälistymistaidot
14. Muu?

KYSYMYS 3

Katsotko, että edustamasi kulttuuri- / taideala kykenee kouluttamaan kentälle kilpailukykyistä (muut oppilaitokset) osaajakuntaa taide- ja kulttuuri-alan vaativiin tehtäviin *tällä hetkellä*?

- 1=kykenee kouluttamaan heikosti
- 2=kykenee kouluttamaan välttävästi
- 3=kykenee kouluttamaan tyydyttävästi
- 4=kykenee kouluttamaan hyvin
- 5=kykenee kouluttamaan erinomaisesti

Mahdollisuus kommentointiin:

KYSYMYS 4

Katsotko, että edustamasi kulttuuri- / taideala kykenee kouluttamaan kentälle kilpailukykyistä (muut oppilaitokset) osaajakuntaa taide- ja kulttuuri-alan vaativiin tehtäviin *lähitulevaisuudessa*?

- 1=kykenee kouluttamaan heikosti
- 2=kykenee kouluttamaan välttävästi
- 3=kykenee kouluttamaan tyydyttävästi
- 4=kykenee kouluttamaan hyvin
- 5=kykenee kouluttamaan erinomaisesti

Mahdollisuus kommentointiin:

KYSYMYS 5

Kykeneekö edustamasi kulttuuri- / taideala reagoimaan *tällä hetkellä* tarpeeksi nopeasti kentällä tapahtuviin muutoksiin ja saamaan tätä kautta uudet osaamistarvevaatimukset nopeasti mukaan opetukseen?

- 1=kykenee reagoimaan heikosti
- 2=kykenee reagoimaan välttävästi
- 3=kykenee reagoimaan tyydyttävästi
- 4=kykenee reagoimaan hyvin
- 5=kykenee reagoimaan erinomaisesti

Mahdollisuus kommentointiin:

KYSYMYS 6

Arvioi kykeneekö edustamasi kulttuuri- / taideala reagoimaan tarpeeksi nopeasti kentällä tapahtuviin muutoksiin ja saamaan tätä kautta uudet osaamistarvevaatimukset nopeasti mukaan opetukseen *lähitulevaisuudessa*?

- 1=kykenee reagoimaan heikosti
- 2=kykenee reagoimaan välttävästi
- 3=kykenee reagoimaan tyydyttävästi
- 4=kykenee reagoimaan hyvin
- 5=kykenee reagoimaan erinomaisesti

Mahdollisuus kommentointiin:

KYSYMYS 7

Työministeriöiden tilastojen mukaan kulttuuri- ja taidealoilta valmistuneiden työttömyysaste on muilta aloilta valmistuneiden työttömyysastetta korkeampi. Vastaavasti KLEROT -tutkimusprojektin ensimmäisellä kyselykierroksella monet vastaajat katsoivat kentällä tapahtuvan turhan paljon ns. "reserviinkouluttamista".

Kuitenkin esim. ammattikorkeakouluissa kulttuurialan tutkintojen lukumäärä on kasvanut 2000 -luvulla edelleen räjähdysmäisesti. Taidekorkeakouluissa OPM:n asettamat tutkintotavoitteet ovat myös kasvaneet 1.1.2004 alkaneella kaudella edellisestä kaudesta 2001–2003 varsin runsaasti. (Ilkka Heiskanen, Pertti Ahonen, Lasse Oulasvirta. Taiteen ja kulttuurin rahoitus ja ohjaus: kipupisteet ja kehitysvaihtoehdot. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäitiö 2005).

Kiinnittääkö edustamasi kulttuuri- / taideala mielestäsi edelleenkin tarpeeksi huomiota alan työllisyyden kasvuennusteisiin ja odotuksiin mm. opiskelijavalinnoissaan?

- 1=kiinnittää huomiota heikosti
- 2=kiinnittää huomiota välttävästi
- 3=kiinnittää huomiota tyydyttävästi
- 4=kiinnittää huomiota hyvin
- 5=kiinnittää huomiota erinomaisesti

Mahdollisuus kommentointiin:

KYSYMYS 8

Miten arvioit tilanteen muuttuvan lähitulevaisuudessa?
(vrt. edellinen kysymys)

- 1=kiinnittää huomiota heikosti
- 2=kiinnittää huomiota välttävästi
- 3=kiinnittää huomiota tyydyttävästi
- 4=kiinnittää huomiota hyvin
- 5=kiinnittää huomiota erinomaisesti

Mahdollisuus kommentointiin:

KYSYMYS 9

Koetaanko edustamasi kulttuuri- / taidealan imago (arvostus) mielestä riittävän vahvana monipuolisen ja potentiaalisen opiskelijamateriaalin houkuttelemiseksi *tällä hetkellä*?

- 1=imago koetaan heikkona
- 2=imago koetaan välttävänä
- 3=imago koetaan tyydyttävänä
- 4=imago koetaan hyvänä
- 5=imago koetaan erinomaisena

Mahdollisuus kommentointiin:

KYSYMYS 10

Miten uskot tilanteen muuttuvan lähitulevaisuudessa?
(vrt. edellinen kysymys)

- 1=imago koetaan heikkona
- 2=imago koetaan välttävänä
- 3=imago koetaan tyydyttävänä
- 4=imago koetaan hyvänä
- 5=imago koetaan erinomaisena

Mahdollisuus kommentointiin:

KYSYMYS 11

Kykeneekö käytettävissä oleva opiskeluaika antamaan tarpeeksi työelämän odottamia valmiuksia kulttuuri- ja taidealan vastavalmistuneille?

- 1=kykenee antamaan heikosti
- 2=kykenee antamaan välttävästi
- 3=kykenee antamaan tyydyttävästi
- 4=kykenee antamaan hyvin
- 5=kykenee antamaan erinomaisesti

Mahdollisuus kommentointiin:

KYSYMYS 12

Kykeneekö edustamasi *tämän hetken* kulttuuri- / taidealan koulutusjärjestelmä mielestäsi kansainväliseen tasoon?

- 1=kykenee kv-tasoon heikosti
- 2=kykenee kv-tasoon välttävästi
- 3=kykenee kv-tasoon tyydyttävästi
- 4=kykenee kv-tasoon hyvin
- 5=kykenee kv-tasoon erinomaisesti

Mahdollisuus kommentointiin:

KYSYMYS 13

Miten arvioit tilanteen muuttuvan lähitulevaisuudessa?
(vrt. edellinen kysymys)

- 1=kykenee kv-tasoon heikosti
- 2=kykenee kv-tasoon välttävästi
- 3=kykenee kv-tasoon tyydyttävästi
- 4=kykenee kv-tasoon hyvin
- 5=kykenee kv-tasoon erinomaisesti

Mahdollisuus kommentointiin:

KYSYMYS 14

KLEROT – tutkimusprojektin ensimmäisessä kyselyvaiheessa oli kysymys, jossa vastaaja pyydettiin arvioimaan koulutusjärjestelmän onnistuneisuutta uusiin haasteisiin. Koulutusjärjestelmä sai kritiikkiä mm. siitä, että eri ammattikorkeakoulujen välinen työnjako oli kirjavaa ja koulut eivät olleet riittävän

erikoistuneita, erikoistumisen hidasteena on ainakin osittain nähty "koko amk-sektorin uutuuksien, tietty vielä kesken oleva kiteytymättömyys" (Ilkka Heiskanen, Pertti Ahonen, Lasse Oulasvirta. Taiteen ja kulttuurin rahoitus ja ohjaus: kipupisteet ja kehitysvaihtoehdot. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö 2005).

Kritiikkiä sai osakseen myös tiettyjen tutkintojen kirjavat sisällöt. Erikoistumisen katsottiin kuitenkin olevan pohja erityisosaamisella.

Oletko esitettyjen väitteiden kanssa samaa mieltä?

- 5=täysin samaa mieltä
- 4=jokseenkin samaa mieltä
- 3=en osaa sanoa
- 2=jokseenkin eri mieltä
- 1=täysin eri mieltä

Mahdollisuus kommentointiin:

KYSYMYS 15

Onko työnjako ja yhteistyö taidekorkeakoulujen ja ammattikorkeakoulujen välillä mielestäsi nykyisellään onnistunut ?

- 1=työnjako on onnistunut heikosti
- 2=työnjako on onnistunut välttävästi
- 3=työnjako on onnistunut tyydyttävästi
- 4=työnjako on onnistunut hyvin
- 5=työnjako on onnistunut erinomaisesti

Mahdollisuus kommentointiin:

KYSYMYS 16

Miten uskot tilanteen muuttuvan lähitulevaisuudessa?
(vrt. edellinen kysymys)

- 1=työnjako on onnistunut heikosti
- 2=työnjako on onnistunut välttävästi
- 3=työnjako on onnistunut tyydyttävästi
- 4=työnjako on onnistunut hyvin
- 5=työnjako on onnistunut erinomaisesti

Mahdollisuus kommentointiin:

KYSYMYS 17

Onko opintojen keskinäinen hyväksiluettavuus esim. opiskelijan siirtyessä ammattikorkeakoulusta taideyliopistoon mielestäsi nykyisessä muodossa onnistunut?

- 1=hyväksiluettavuus on onnistunut heikosti
- 2=hyväksiluettavuus on onnistunut välttävästi
- 3=hyväksiluettavuus on onnistunut tyydyttävästi
- 4=hyväksiluettavuus on onnistunut hyvin
- 5=hyväksiluettavuus on onnistunut erinomaisesti

Mahdollisuus kommentointiin:

KYSYMYS 18

KLEROT -tutkimusprojektin ensimmäisen kyselykierroksen vastauksissa tuli esiin, että työharjoittelun kautta voidaan solmia jo valmiiksi mm. tarvittavia työelämän kontakteja.

Katsotko, että edustamasi taidealan ja koulutuslaitoksen tämän hetkinen työharjoittelumäärä on sopiva?

KYLLÄ / EI

Mahdollisuus kommentointiin:

KYSYMYS 19

Onko koulutus mielestäsi liikaa sijoittunut vain tietyille paikkakunnille?

KYLLÄ / EI

Mahdollisuus kommentointiin:

KYSYMYS 20

Onko koulutuksen laadun arviointijärjestelmät mielestäsi riittäviä?

- 5=Täysin riittäviä
- 4=jokseenkin riittäviä
- 3=keskinkertaisia
- 2=jokseenkin huonoja
- 1=täysin huonoja

Mahdollisuus kommentointiin:

KYSYMYS 21

Onko opettavan henkilöstön ammattitaito edustamallasi kulttuuri- / taidealalla riittävän korkeatasoista?

- a) ammattikorkeakoulusektorilla
- b) yliopisto- /taidekorkeakoulusektorilla

- 1=ammattitaito on heikkoa
- 2=ammattitaito on välttävää
- 3=ammattitaito on tyydyttävää
- 4=ammattitaito on hyvää
- 5=ammattitaito on erinomaista

Mahdollisuus kommentointiin:

KYSYMYS 22

Miten arvioit tilanteen kehittyvän lähitulevaisuudessa (vrt. edellinen kysymys)

- a) ammattikorkeakoulusektorilla
- b) yliopisto- /taidekorkeakoulusektorilla

- 1=ammattitaito on heikkoa
- 2=ammattitaito on välttävää
- 3=ammattitaito on tyydyttävää
- 4=ammattitaito on hyvää
- 5=ammattitaito on erinomaista

Mahdollisuus kommentointiin:

KYSYMYS 23

Koulutustaso mitataan peruskoulun jälkeen suoritetun korkeimman koulutuksen keskimääräisellä pituudella henkeä kohden (VKTM -indeksi). Koulutustaso ilmoitetaan 3-numeroisella luvulla. Esimerkiksi pisteluku 347 kertoo, että kyseessä oleva ryhmä on suorittanut tutkintoon saakka keskimäärin 3,47 vuotta peruskoulun jälkeen.

Taide- ja kulttuuriammateissa (ammatit. Lagerström: Suomen kulttuuri- ja taideammatit tilastollisessa tarkastelussa 1995–2000) työskentelevien yhteenlaskettu VKTM -indeksi on noussut 39 yksikköä. Onko kyse taide- ja kulttuurialojen professionalisoitumisesta?

KYLLÄ / EI

Mahdollisuus kommentointiin:

KYSYMYS 24

Uskotko professionalisoitumista tapahtuvan lähitulevaisuudessa?

1=tapahtuu heikosti

2=tapahtuu välttävästi

3=tapahtuu tyydyttävästi

4=tapahtuu paljon

5=tapahtuu erittäin paljon

Mahdollisuus kommentointiin:

Liite 3. Tarkasteluun valittujen kulttuuri- ja taidetoimialojen sisällöt¹

Tilastoinnissa sivulla 32 olevassa taulukossa on Tilastokeskukselta saatujen tietojen mukaan käytetty vuosien 1995 ja 2000 osalta vuoden 1995 toimialaluokitusta (TOL95) ja vuoden 2002 osalta uutta vuoden 2002 toimialaluokitus (TOL2002).

Tässä liitteessä luokkien sisällöt on esitetty vuoden 2002 toimialaluokituksen (TOL2002) mukaisina numerojärjestyksessä.

22110 Kirjojen kustantaminen

Kirjojen, myös sanakirjojen, tietosanakirjojen, oppi- ja karttakirjojen kustantaminen, painotuotteina tai sähköisessä muodossa. Kustantamisen ohella tapahtuva pääasiallisesti toimipaikan itse kustantamien kirjojen painaminen.

Esitteiden, nuottien, lentolehtisten, karttojen, merikorttien ja niiden kaltaisten paino- tai sähköisessä muodossa olevien tuotteiden kustantaminen sekä näiden kustantamiseen liittyvä painaminen.

Tähän ei kuulu:

- pelkkä kirjojen painaminen (22220)
- julkaiseminen ainoastaan verkossa (72401)
- kirjailijat, säveltäjät, insinöörit, arkkitehdit ja muut alkuperäismateriaalin tuottajat kuuluvat joko siihen teollisuuden luokkaan, jossa kyseinen toiminta tapahtuu tai tavallisesti luokkaan 74 tai 92.

22120 Sanomalehtien kustantaminen

Sanomalehtien, myös ilmaisjakelulehtien, kustantaminen painotuotteina tai sähköisessä muodossa.

Sanomalehtien kustantamisen ohella tapahtuva pääasiassa toimipaikan itse kustantamien sanomalehtien painaminen.

Tähän ei kuulu:

- yksinomainen tai pääasiallinen kustannustoiminnasta erillinen sanomalehtien painaminen (22210)
- julkaiseminen ainoastaan verkossa (72401)

¹ Lähde: TOL 2002 -käsikirja. Tilastokeskuksen Internet-sivuilla osoitteessa: http://tilastokeskus.fi/tk/tt/luokitukset/toimiala_02_index.html.

22130 Aikakauslehtien kustantaminen

Aikakauslehtien kustantaminen, painotuotteina tai sähköisessä muodossa.

Aikakauslehtien kustantamisen ohella tapahtuva pääasiassa toimipaikan itse kustantamien aikakauslehtien painaminen.

Tähän ei kuulu:

- yksinomainen tai pääasiallinen kustannustoiminnasta erillinen aikakauslehtien painaminen (22220)
- julkaiseminen ainoastaan verkossa (72401)

22140 Äänitallenteiden kustantaminen

Musiikkia sisältävien levyjen, nauhojen ym. äänitallenteiden (voivat sisältää myös kuvaa) kustantaminen.

Tähän ei kuulu:

- äänitallenteiden jäljentäminen (monennus) (22310)
- äänitysstudiot (92110)
- elokuvien, videoiden ja muiden kuvatallenteiden kustantaminen (92110)
- atk-ohjelmatuotteiden kustantaminen (72210)

22150 Muu kustannustoiminta

Kalentereiden, valokuvien, posti- ja onnittelukorttien, kuvapiirrosten, julisteiden ja taidejäljennösten, aikataulujen, lomakkeiden ja kaavakkeiden sekä muiden painotuotteiden kustantaminen, kuten mekaanisesti tai valomekaanisesti jäljennetyt postikortit. Tuotteet voivat olla myös sähköisessä muodossa.

Tähän ei kuulu:

- julkaiseminen ainoastaan verkossa (72401)

22210 Sanomalehtien painaminen

Sanomalehtien painaminen palkkiotyönä tai tilaustyönä kustantamoille tai muille tilaajille.

Lehtikustantamon paino, joka tekee merkittävän osan painotöistään ulkopuolisille, erotetaan erilliseksi painopaikaksi.

22220 Muu painaminen

Aikakauslehtien, kirjojen, etikettien, lomakkeiden, esitteiden, mainospainotuotteiden, nuottien, lentolehtisten, karttojen, karttapallojen, julisteiden, postikorttien, arvo- ja osakepaperien, sekkilomakkeiden, konttorikirjojen, keräilykansioiden, päiväkirjojen, kalenterien, kaupallisten painotuotteiden, henkilökohtaisten kirjelomakkeiden ja -kuorien ja muiden painotuotteiden (muoviset lipukkeet, muovikassit, lasilevyt, metalliesineet jne.) painaminen palkkiotyönä tai tilaustyönä kustantamoille tai muille tilaajille. Muille kuin kustantamoille tapahtuvasta painamisesta voidaan mainita painaminen teollisuuden toimeksiannosta sekä postimerkkien, setelien, vero- ja leimamerkkien painaminen viranomaisille.

Kaikenlaisen materiaalin painaminen sellaisten kirjapainojen omaan lukuun, jotka eivät ole sidoksissa kustantamoihin.

Kustannusliikkeen kirjapaino, joka tekee merkittävän osan painotöistään ulkopuolisille, erotetaan erilliseksi painopaikaksi.

Painaminen voidaan suorittaa kohopainossa, offset-, syvä-, flekso- tai seripainossa tai muissa painokoneissa. Painamiseen kuuluu myös eri menetelmillä tapahtuva materiaalin jäljentäminen: monistuskoneilla, tietokoneen kirjoittimilla, korkopainossa, valo- ja lämpökopiokoneilla.

Kirjojen sidonta painamisen yhteydessä.

Tähän ei kuulu:

- erillinen sidonta (22230)
- nimi- ja osoitelappujen painaminen (21250)
- kustantaminen (221)

22230 Kirjansidonta

Painettujen arkki- ja viimeistely esim. kirjoiksi, esitteiksi, aikakauslehdiksi, luetteloiksi jne. taittamalla, kokoamalla, nitomalla, liimaamalla, keräämällä, ompelemalla, liimanidonnalla, puhtaaksileikkauksella tai kultapainatuksella erillisissä sitomoissa.

Tähän ei kuulu:

- painolaattojen ja muun painoissa käytettävän materiaalin valmistus kuuluu valmistusaineen mukaiseen teollisuuden luokkaan
- kirjasimien ja ladontakehikkojen valmistus (29560)

22240 Painamista edeltävä toiminta

Tekstinvalmistus- ja reprodusointitöet:

Ladonta, valoladonta, tiedon syöttö mukaan luettuna skannaus ja optinen luku, sähköinen taitto. Sivuntaitto ja graafinen suunnittelu tietokoneella ja kaikki muu originaaleihin liittyvä toiminta. Digitaalitiedon valmistelu, esim. tiedostojen avaaminen, valinta ja linkitys. Tietokoneavusteinen suunnittelu ja valmistus, sähköiset tulostusprosessit. Digitaalinen arkkiasemointi.

Levynvalmistuspalvelut mukaan luettuna sivu- ja levytulostus (kohopaino ja offsetpaino varten). Painosylintereiden kaiverrus ja etsaus. Levynvalmistusprosessit suoraan levyille (myös valopolymeerilaatoille). Levyjen ja meistien valmistelu teräskaiverrusta tai painamista varten.

Taiteellinen työ mukaan luettuna kivipaino ja puukaiverrus.

22250 Muu painamiseen liittyvä toiminta

Reproduktiovalmistus.

Havaintovälineiden valmistelu, esim. piirtoheitinkalvojen painaminen ja digitaaliset esitysmuodot.

Painotuotteiden suunnittelu, esim. luonnokset, taittosuunnitelmat, sidontamallit.

Muu graafinen toiminta, kuten teräspainatus, pistekirjoituksen kopiointi, rei'ittäminen ja poraaminen, korkopainanta, lakkaaminen ja laminointi, arkkien kerääminen ja liittäminen, nuuttaus.

22310 Äänitallenteiden jäljentäminen

Alkuperäisten musiikkia sisältävien levyjen, nauhojen ja muiden äänitallenteiden jäljentäminen. Myös tällaisten esineiden välituotteiden valmistus (esim. äänilevyjen matriisit).

Tähän ei kuulu:

- valmiiden äänittämättömien äänen tallenteiden valmistus (24650)

22320 Kuvatallenteiden jäljentäminen

Alkuperäisten elokuvia sisältävien levyjen, nauhojen ja muiden videotallenteiden jäljentäminen.

Tähän ei kuulu:

- alkuperäisten elokuvien tai videofilmien tuotanto (92110, 92200)

- jäljentämättömien videonauhojen valmistus (24650)

32300 Televisio- ja radiovastaanottimien, äänen- ja kuvantallennus- ja -toistolaitteiden valmistus

Radiovastaanottimien ja televisioiden (myös videonauhurin sisältävien) valmistus. Nämä voivat olla yhteen rakennettuja ja niissä voi olla esim. kellolaite yhdistettynä.

Nauhuriin, levysoittimien yms. äänentaltiointi- ja äänentoistolaitteiden (mm. puhelinvastaajat) valmistus.

Videolaitteiden valmistus: videomonitorit, -kamerat ja -nauhurit.

Radio- ja televisiovastaanottimien sekä toisto- ja tallennuslaitteiden erikoisosien, kuten antennien valmistus.

Mikrofonien, kaiuttimien, kuulokkeiden ja vahvistimien ym. vastaavien laitteiden valmistus käyttötarkoitukseen katsomatta.

Äänivarsien, äänipäiden, levylautasten, antennien, lautasantennien ja antennimoottorien, kaapelimuuntimien, TV-decoderien valmistus.

Tähän kuuluu myös sähköakustisten laitteiden, kuten sisäpuhelinten, simultaanitulkkuslaitteiden, elektronisten äänestyslaitteiden, neuvottelujärjestelmien, hakulaitteiden ja kannettavien kuulutusjärjestelmien valmistus.

Tähän ei kuulu:

- nauhoittamattomien ääni- ja kuvatalennevälineiden valmistus (24650)
- elektronisten piirien ja muiden elektronisten osien valmistus (32100)
- radio- ja televisiovastaanottimien, levysoittimien, kuva- ja ääni- nauhureiden ym. viihde-elektroniiikan korjaus, huolto ja asennus (52720)

33400 Optiikka- ja valokuvausvälineiden valmistus

Optisten elementtien valmistus lasista tai muusta aineesta: kehystämättömät ja kehystetyt linssit, särmiöt, peilit ja muut optisesti työstetyt esineet.

Työstämättömät optiset elementit muusta aineesta kuin lasista.

Silmälasien, lornjettien, suojasilmälasien yms. esineiden kehysten valmistus.

Silmälasien, piilolinssien, lornjettien yms. näön parantamiseen ja silmien suojaamiseen tarkoitettujen esineiden valmistus.

Kiikareiden, kaukoputkien ja tähtitieteellisten kojeiden, kuten peiliteleskooppien, ohikulkukojeiden, ekvatoriaaliteleskooppien ja niiden jalustojen valmistus.

Optisten mikroskooppien valmistus.

Muiden edellä mainitsemattomien optisten kojeiden ja laitteiden valmistus: valonheittimet, laserit (ei kuitenkaan laseriodit), ovisilmät jne.

Valokuvauskameroiden valmistus. Elokvakameroiden, myös äänentallennuslaittein varustettujen, valmistus.

Projektorien valmistus. Valokuvan suurennus- ja pienennyslaitteiden valmistus.

Valokuvaussalamalaitteiden valmistus.

Valokuvaus- ja elokuva-laboratorioissa käytettävien laitteiden ja varusteiden valmistus. Valkokankaiden valmistus.

Optiset kuidut ja optiset kuitukimput. Pääasiassa optisissa laitteissa käytetyt optiset kuitukaapelit, joiden yksittäisillä kuiduilla ei ole omaa kuortansa.

Tähän ei kuulu:

- valokuvaussalamavalolamppujen valmistus (31500)
- lasisten työstämättömien optisten elementtien valmistus (26150)
- televisiokameroiden valmistus (32200)
- videokameroiden valmistus (32300)
- muiden kuin optisten mikroskooppien valmistus (33200)
- valokuvaustarvikkeiden valmistus, kuten valokuvauslevyjien, filmien, valoherkän paperin ja muiden valoherkkien valottamattomien tuotteiden valmistus, sekä valokuvien kehittämiseen tarkoitettujen kemiallisten tuotteiden valmistus (24640)
- kameroiden korjaus (52740)

- pääasiassa tietoliikenteessä käytettävien optisten kuitukaapelien valmistus (31300)

36300 Soitinten valmistus

Pianojen ja muiden koskettimistolla soitettavien kielisoitinten valmistus, myös automaattipianot.

Viulujen ja muiden jousisoittimien valmistus.

Kitaroiden ja muiden kielisoitinten valmistus.

Torvi- ja kieliurkujen valmistus. Harmonien ja muiden koskettimistolla soitettavien, vapaasti värähtelevin metallikielin varustettujen soitinten valmistus.

Harmonikkojen ja huuliharppujen valmistus.

Puu- ja vaskipuhaltimien sekä muiden puhallinsoitinten valmistus.

Rumpujen, ksylofonien ja muiden lyömäsoitinten valmistus.

Sähkömagneettisten, sähköstaattisten, elektroni- ja niiden kaltaisten soitinten valmistus.

Soittorasioiden, posetiivien, soitinsahojen, mekaanisten laululintujen, houkutuspillien ja niiden kaltaisten houkutusvälineiden, suulla puhallettavien äänenmerkinantovälineiden jne. valmistus.

Soittimien osien ja tarvikkeiden valmistus. Myös mekaanisten soittimien korttien, levyjen ja rullien sekä soittorasioiden mekanismien valmistus. Metronomien, äänirautojen ja virityspillien valmistus.

Soitinten korjaaminen valmistuksen yhteydessä.

Tähän ei kuulu:

- leikkikaluiksi katsottavien soittimien valmistus (36500)
- mikrofoniin, vahvistimien, kuulokkeiden ym. komponenttien valmistus (32300)
- levysoittimien, nauhureiden ja vastaavien tuotteiden valmistus (32300)
- pianon viritys (52740)

36500 Pelien ja leikkikalujen valmistus

Nukkien, niiden osien, vaatteiden ja muiden tarvikkeiden valmistus.

Leikkieläinten tai -olioiden valmistus.

Pyörillä varustettujen lasten leluajoneuvojen valmistus: lasten kolmipyöräiset polkupyörät, nukenvaunut ja -rattaat, polkuautot jne.

Lapsille ja aikuisille tarkoitettujen seurapelivälineiden valmistus: noppa- ja palapelit, pelikortit yms.

Yleiseen käyttöön tarkoitettujen mekaanisten pelilaitteiden valmistus: ruletit ja peliautomaatit; myös erityisesti pelejä varten suunnitellut huonekalut, esim. biljardipöydät.

Elektronisten pelien valmistus: videopelit, shakkipelit jne.

Pienoismallien ja niiden osien valmistus: leikkiautot, -junat, rakennussarjat yms.

Muiden lelujen valmistus.

Tähän ei kuulu:

- muiden kuin kolmipyöräisten lasten polkupyörien valmistus (35420)
- pienoismallien valmistus esittelytarkoituksiin (36630)
- karusellien, keinujen ja muiden huvipuistovälineiden valmistus (36630)
- leikkikenttävälineiden valmistus (36400)
- tietokonepelien ohjelmistojen julkaiseminen (72210)

51432 Viihde-elektroniikan tukkukauppa

Viihde-elektroniikan ja tarvikkeiden tukkukauppa, kuten esim. äänen- ja kuvantallennus- ja toistolaitteet, radiot (myös autoradiot), televisiot, videot, vahvistimet, virittimet, kovaääniset, audiovisuaaliset laitteet.

Kuvaa tai ääntä sisältävät nauhat, kasetit ja levyt (myös CD- ja DVD-levyt) sekä näiden puhdistustarvikkeet.

Tähän ei kuulu:

- matka- ja autopuhelimien tukkukauppa (51862)
- valokuvausvälineiden ja -tarvikkeiden tukkukauppa (51475)

51474 Kirjatukkukauppa

Kaikenlaisten kirjojen tukkukauppa.

Tähän ei kuulu:

- muiden paperituotteiden, painotuotteiden sekä koulu- ja konttoritarvikkeiden tukkukauppa (51473)
- lehtien, vihkojen, kynien, askarteluvälineiden, nitojen, julisteiden, postikorttien yms. tuotteiden tukkukauppa (51473)

51475 Valokuvausvälineiden ja -tarvikkeiden tukkukauppa

Sellaisten kuvantallennuslaitteiden ja niiden tarvikkeiden tukkukauppa, joissa kuva tallentuu jollekin muulle materiaalille kuin magneettiselle nauhalle.

Valokuvaus- ja kaitafilmikamerat, -filmit ja -varusteet; projektorit; filmin kehitys- ja kopion valmistuslaitteet ja -tarvikkeet.

Tähän ei kuulu:

- magneettinauhalle kuvan tallentavien laitteiden ja varusteiden (videokamerat, -laitteet) tukkukauppa (51432)
- filmin kehitys ja kopioiden valmistus (74812)

51481 Musiikkitarvikkeiden tukkukauppa

Yksityiseen ja ammattimaiseen käyttöön tarkoitettujen soittimien (piano, kitara yms.) ja muiden musiikkitarvikkeiden tukkukauppa.

Tähän ei kuulu:

- kuvaa tai ääntä sisältävien nauhojen, levyjen ja kasettien sekä näiden puhdistusarvikkeiden tukkukauppa (51432)

51483 Lelujen ja pelien tukkukauppa

Lelujen ja pelien tukkukauppa ml. pelikonsolit.

52451 Kodinkoneiden ja viihde-elektroniikan vähittäiskauppa

Kodinkoneiden, viihde-elektroniikan ja niiden tarvikkeiden vähittäiskauppa.

Audiovisuaalisten laitteiden vähittäiskauppa.

Myös ompelukoneet; tallentamattomat ääni- ja kuvanauhut ja kasetit; autoradiot.

Kodinkoneiden ja viihde-elektroniikan sivutoiminen korjaus vähittäiskaupan yhteydessä. Autoradioiden korjaus.

Tähän ei kuulu:

- matkapuhelimien vähittäiskauppa (52493)
- videokasettien tai viihde-elektroniikan vuokraukseen erikoistuneet liikkeet (7140)
- päätoiminen äänilevyjen ja tallennettujen nauhojen ja kasettien vähittäiskauppa (52452)
- kodinkoneiden ja viihde-elektroniikan erikoistunut korjaus (52720)

52452 Soittimien ja musiikkitarvikkeiden vähittäiskauppa

Soittimien (piano, kitara yms.) ja muiden musiikkitarvikkeiden vähittäiskauppa.

Myös erikoistunut äänilevyjen ja tallennettujen nauhojen ja kasettien sekä CD- ja DVD-levyjen (musiikki tai video) vähittäiskauppa.

Tähän ei kuulu:

- tallentamattomien nauhojen, kasettien ja levyjen vähittäiskauppa (52451)
- viihde-elektroniikan erikoistunut vähittäiskauppa (52451)
- videokasettien tai viihde-elektroniikan vuokraukseen erikoistuneet liikkeet (7140)

52472 Kirjojen vähittäiskauppa

Uusien kirjojen vähittäiskauppa.

Tähän ei kuulu:

- antikvariaatit (52502)

52473 Aikakausjulkaisujen ja lehtien vähittäiskauppa, lehtikioskit

Lehtien ja muiden aikakausjulkaisujen vähittäiskauppa.

52484 Taideliikkeet

Taide-esineiden vähittäiskauppa; myös sivutoiminen taulujen kehystäminen myynnin yhteydessä.

Tähän ei kuulu:

Antiikkiliikkeet kuuluvat luokkaan 52501.

Taidehuutokaupat kuuluvat agentuuritoiminnan luokkaan 51190.

52485 Valokuvausalan vähittäiskauppa

Uusien ja käytettyjen kameroiden, filmien ja muiden valokuvaustarvikkeiden vähittäiskauppa sekä laitteiden sivutoiminen vuokraus.

Sivutoiminen filmien kehitys ja kopiointi sekä kehitysvälitys.

Sivutoiminen passi- ja muotokuvaus.

Tähän ei kuulu:

- filmien erikoistunut kehitys ja kopiointi (74812)

- erikoistuneet valokuvaamot ja erilliset valokuvausautomaatit yms. (74811)

52501 Antiikkiliikkeet

Antiikkiesineiden vähittäiskauppa.

Tähän ei kuulu:

Taideliikkeet ja -galleriat kuuluvat luokkaan 52484.

Antiikkiesineiden huutokaupat kuuluvat luokkaan 51190.

52502 Antikvariaattikauppa

Vanhon kirjojen, lehtien ja äänilevyjen vähittäiskauppa.

52611 Kirjojen postimyynti ja verkkokauppa

Kirjojen, levyjen ja kasettien postimyynti ja verkkokauppa.

Postimyyntiä harjoittavat kirjakerhot.

64203 Ohjelmansiirtopalvelut

Radio- ja televisio-ohjelmien (ml. kaapeliteleviio) välittäminen. Yhteisantennijärjestelmät, suuryhteisantennijärjestelmät, kaapeliteleviiojärjestelmät, ohjelmien siirto lähetysasemille ja lähetysasemilta vastaanottajille sekä kansainvälinen ohjelmansiirto. Kaapeliteitse tapahtuva ohjelma- ja lähetystoiminta.

Tähän ei kuulu:

- radio- ja televisio-ohjelmatoiminta sekä sen aputoimintana tapahtuva ohjelmansiirto (92200)
- antenniasennus (45310)

71401 Videofilmiin vuokraus

Video- ja DVD-filmiin vuokraus; toimintaan voi liittyä sivutoimintana videolaitteiden vuokraus.

Tähän ei kuulu:

- päätoiminen videolaitteiden vuokraus (71409)
- kirjastojen lainaustoiminta (92510)

74203 Arkkitehtipalvelu

Rakennusten ja rakennusryhmien suunnittelu, vanhojen rakennusten ja rakennusryhmien saneeraus- ja restaurointisuunnittelu.

Tähän ei kuulu:

- sisustussuunnittelu (74871)
- maisema-arkkitehtuuri (74201)

74401 Mainostoimistot

Mainostoimistoihin kuuluvat ns. täyden palvelun ja osapalvelun mainostoimistot, jotka suunnittelevat mainontaa pääasiassa lehtiin ja sähköisiin viestimiin ja/tai välittävät mainostilaa ja -aikaa mainosvälineistä. Radiomainosten teko.

Täyden palvelun mainostoimistojen palveluja ovat mainonnan suunnittelu ja konsultointi, mainosten suunnittelu ja valmistelu (luova työ ja tuotantopalvelujen välitys) sekä mainostilan ja -ajan välitys.

Osapalvelun mainostoimistot ovat erikoistuneet esim. mainosten suunnitteluun ja konsultointiin (suunnittelutoimistot) tai mainostilan ja -ajan välittämiseen (mediatoimistot).

Tähän ei kuulu:

- yritysten itselleen tekemä mainonta sisältyy yrityksen päätoimintaan
- ulko-, liikenne- ja suoramainosten suunnitteluun erikoistuneet yritykset (74402)
- markkinoinnin, viestinnän ja suhdetoiminnan konsultointi (74140)
- markkinatutkimus ja mielipideselvitykset (74130)
- mainospainotuotteiden painaminen (22220)
- mainoselokuvien kuvaaminen (92110)

- tavaroiden muotoilu ja pakkausten suunnittelu (74871)
- taideteollinen muotoilu ja suunnittelu (74871)

74402 Suora- ja ulkomainonta

Suoramainontaan ja -mainosten suunnitteluun erikoistunut palvelu sekä siihen liittyvä konsultointi.

Ulko- ja liikennemainosten teko, pystyttäminen ja hoito. Tällaiset mainokset voivat olla esim. julisteita, tarroja, kylttejä tai valomainoksia ja sijaita esim. tienvarsilla tai autojen ja linja-autojen kyljissä.

Tähän ei kuulu:

- yritysten itselleen tekemä mainonta sisältyy yrityksen päätoimintaan
- mainostoimistot, jotka suunnittelevat mainoksia pääasiassa lehtiin ja sähköisiin viestimiin (74401)
- suoramainosten jakelu postin välityksellä (64110)
- suoramainosten jakelu muuten kuin postin välityksellä (64120)
- postituspalvelut (74852)
- mainospainotuotteiden painaminen (22220)
- neonputkikuvien valmistus (31500)
- markkinatutkimus ja mielipideselvitykset (74130)

74409 Muu mainospalvelu

Mainosten hankinta lehtiin, televisioon, radioon, ulkotiloihin yms.

Mainostilan vuokraus ja myynti.

Näyteikkunoiden somistus ja näyttelytilojen suunnittelu.

Mainosten, näytteiden yms. jakelu kadulla.

Sponsoreiden hankinta (urheilumainonta).

Puhelinmainonta, ilmamainonta jne.

Tähän ei kuulu:

- yritysten itselleen tekemä mainonta sisältyy yrityksen päätoimintaan
- mainostilan myynti Internetistä www-isäntien toimesta (72402)
- messujen yms. tuote-esittelytilaisuuksien järjestäminen (74873)
- tavaroiden muotoilu ja pakkausten suunnittelu (74871)
- taideteollinen muotoilu ja suunnittelu (74871)
- puhelinpalvelukeskusten (call center) toiminta (74860)

74811 Valokuvaamotoiminta

Studioissa tai muualla tapahtuva henkilöiden, esineiden, rakennusten yms. valokuvaaminen yksityiseen (passikuvat, koulukuvat, hääkuvat, ylioppilaskuvat ym.), kaupalliseen (mainos-, julkaisu-, kiinteistönvälitys- tai matkailu-tarkoituksiin sekä muotokuvaus ym.) tai muuhun käyttöön.

Freelance-valokuvaajien toiminta.

Myös ilma-, vedenalainen yms. erityistekniikkaa vaativa kuvaus.

Erialaisten tapahtumien (muotinäytökset, häät, ylioppilasjuhlat yms.) ääni- ja kuvataallennenuhoitus (esim. videointi).

Valokuvausautomaatit.

Valokuvaamoissa ja valokuvausautomaateissa tapahtuva kehittäminen.

Tähän ei kuulu:

- valokuvien erillinen kehittäminen ja kopioiden valmistaminen (74812)
- valokuvausvälineiden ja -tarvikkeiden tukkukauppa (51475) ja vähittäiskauppa (52485)
- ilmakuvaus maastokartoitusta, satoennusteita ja metsien inventointia varten (74201)

74812 Valokuvien kehittäminen

Asiakkaan laskuun tapahtuva filmien ja valokuvien kehittäminen, kopioiden ja suurennosten valmistaminen. Digitaalikuvien muuntaminen paperikuviksi.

Vanhoiden valokuvien restaurointi. Asiakkaan ottamien kaitafilmiä siirtäminen videonauhalle tai dvd-levylle.

Tähän ei kuulu:

- valokuvaustarvikemyymälöiden yhteydessä tapahtuva sivutoiminen valokuvien kehittäminen (52485)
- elokuvien kehittäminen elokuvatoiminnan yhteydessä (92110) ja televisio-toiminnan yhteydessä (92200)

74841, 74871 Taideteollinen muotoilu ja suunnittelu

Asiakkaan laskuun suoritettava tekstiilien, vaatteiden, jalkineiden, huonekalujen, korujen ja nahkatavaroiden (laukut, rahapussit yms.) muotoilu ja suunnittelu. Diplomien ja kunniakirjojen tekstausta sekä kirjojen ja äänilevyjen kansien suunnittelu.

92110 Elokuvien ja videoiden tuotanto

Elokuvien tuotanto filminä tai videonauhana elokuvateattereissa esitettäväksi tai televisiossa lähetettäväksi, kuten elokuvien, dokumenttifilmien, lyhytelokuvien yms. tuotanto elokuvastudiossa tai erityisessä animaatiofilmejä valmistavassa laboratorioissa viihde-, mainos- tai opetustarkoituksiin.

Viihde-, asia- ja mainosfilmien tuotanto.

Elokuvien tuottaminen; myös elokuvasäätö.

Elokuvien kehittäminen, leikkaus, tekstitys ja jälkiäänitys.

Äänitysstudioiden toiminta.

Elokuvastudioiden kaluston, lavasteiden ja puvuston vuokraus.

Tähän ei kuulu:

- elokuvien monistaminen ja alkuperäisten ääni- tai videotallenteiden jäljentäminen (22320)
- muu kuin elokuvateollisuuteen liittyvä filmin kehitys (74812)
- agenttien toiminta (74879)
- sellaisten filmien tai nauhojen tuotanto, jotka yleensä tuotetaan televisio-studioissa (92200)
- omaan lukuun toimivien näyttelijöiden, pilapiirtäjien, ohjaajien, lavastajien, valaistusestarien jne. toiminta (92311)
- elokuva-arkisto (92510)
- Valtion elokuvatarkastamo (75121)

92120 Elokuvien ja videoitten levitys

Elokuvien ja videofilmien jakelu muille kuin suurelle yleisölle; elokuvien ja videofilmien vuokraus esittäjille, kuten elokuvateattereille tai televisioasemille; videofilmien jakelu vähittäismyyntiin ja videovuokraamoille.

Elokuvien ja videofilmien levitykseen liittyvät toiminnot, kuten filmien ja videoiden varaus, toimitus sekä varastointi. Elokuvien ja videoitten levitysoikeuksien ostojen ja myyntien.

Tähän ei kuulu:

- kopioiden teko mastereista (22320)
- elokuvien esittäminen televisiossa (92200)
- videofilmien vuokraus kotitalouksille (71401)
- videofilmien tukkukauppa (51432)
- videofilmien myynti kotitalouksille (5212, 52452)

92130 Elokuvien esittäminen

Elokuvien esittäminen elokuvateattereissa tai muissa tiloissa.

Myös elokuvakerhot.

92200 Radio- ja televisiotuotanto

Radio- ja televisio-ohjelmien tuottaminen sekä niihin kuuluvat tekniset palvelut (radio- ja televisioasemien). Nämä toimipaikat voivat myös lähettää radio- ja televisiosignaaleja ja ylläpitää lähettämiseen tarpeellisia linkkiasemia.

Tuotetut ja lähetetyt ohjelmat voivat olla tarkoitettuja viihde-, mainos-, opetus- tai uutisointitarkoituksiin. Ohjelmien tuotannon tuloksena voi olla pysyvä tallenne, joka voidaan myydä, vuokrata tai varastoida lähetettäväksi tai lähetettäväksi uusintana.

Tähän ei kuulu:

- tiedonvälityskanavien vuokraus sekä pääasiassa ohjelmansiirtoa harjoittavat kaapelitelevisioyhtiöt (64203)
- elokuvastudioissa tuotettavat elokuvat ja video-ohjelmat (92110)
- uutistoimistot (92400)

92311 Taiteilijatoiminta

Palkkio- ja sopimus pohjalla tai omaan laskuun (freelance-pohjalla) toimivat taiteilijat ja taiteilijoiden yritykset. Nämä voivat olla kuvanveistäjiä, taidegraafikoita, taidemaalareita, sarjakuvapiirtäjiä tai muita kuvataiteilijoita; kirjailijoita, runoilijoita; kriitikoita; journalisteja; radio- ja TV-ohjelmatoimittajia; säveltäjiä, sanoittajia, sovittajia, muusikoita (ml. katumuusikot); lavataiteilijoita; näyttelijöitä; tanssijoita; valokuvaajia; teatteri- ja elokuvaohjaajia; taidekäsityöläisiä, jonglöörejä, taikureita, akrobaatteja tai muita esiintyviä taiteilijoita; myös freelance-luennoitsijat, freelance-toimittajat ja disc jockeyt.

Huomautus:

Työsopimuksella taiteellista työtä tekeviä ei eroteta työnantajansa toiminnasta esim. mainostoimistossa toimiva graafikko tai mainostekstien kirjoittaja, kustannusyhtiössä toimiva valokuvaaja tai kriitikko, oppilaitoksessa toimiva taideopettaja jne..

Tähän ei kuulu:

Esiintyjien välityspalvelu kuuluu luokkaan 74849.

Taiteilijoiden ammattialajärjestöt kuuluvat järjestötoiminnan luokkaan 91120.

92312 Näyttämö- ja konserttitoiminta

Laitosteatterit, teatteriryhmät, ooppera-, tanssi- ja konserttitoiminta näyttämöllä.

Tähän ei kuulu:

- ooppera-, tanssi- ja konserttitoiminta radiossa ja televisiossa (92200)

92320 Kulttuurin ja viihteen tukipalvelut

Teatteri- yms. tilojen (kiinteistöjen) omistus, vuokraus ja huolto.

Teknisten palvelujen tuottaminen em. esityksiin, mm. lavasteiden teko sekä valaistus- ja äänilaitteiden asennus.

Esiitystilojen varauspalvelu.

Lippupalvelutoiminta ja muu lippujen myynti teatterinäytäntöihin, konsertteihin, urheilutilaisuuksiin, elokuvaesityksiin jne.

Tähän ei kuulu:

- elokuvateattereiden toiminta (92130)

92330 Huvipuistot

Huvipuistojen ja puuhamaiden toiminta sekä kiinteissä tiloissa toimivat (ei kiertävät) tivolit.

Näkötornit. Museorautateiden toiminta.

Tähän ei kuulu:

- kiertävät huvittelupaikat, kuten sirkukset ja tivolit (92340)

92340 Muut viihdepalvelut

Tanssisalit, -lavat ja -paviljongit yms. sekä tanssikoulut.

Kiertävät sirkukset ja tivolit. Nukketeatterit, ampumaratojen toiminta, ilotulitukset, pienoisrautatiet jne.

Pelihallit: kolikoilla toimivat (video-)pelit.

Tähän ei kuulu:

- tanssiravintolat (55100, 55301, 55401)

- tanssijoiden ammatillinen koulutus (80)

- viihdetaitelijat (92311)

92400 Uutistoimistot

Tietotoimistojen ja muiden yritysten harjoittama uutisten, uutiskuvien seostusten yms. toimittaminen ja välittäminen sanoma- ja aikakauslehdistölle sekä radio- ja televisiotoimintaa harjoittaville yrityksille. Myös lehtikuvaajat ja kuvatoimistot.

Tähän ei kuulu:

- freelance-journalismi (92311)

- lehti- ja kustannusyhtiöissä tapahtuva toimitustyö (221)

92510 Kirjastot ja arkistot

Yleiset kirjastot: kunnallisten kirjastojen pääkirjastot, sivukirjastot, kirjastobussit yms., siirtokokoelmat ja niiden muu lainaustoiminta. Kirjojen, äänilevyjen ja videoiden lainaaminen.

Erikois- ja laitoskirjastot: korkeakoulujen, tutkimuslaitosten yms. yksiköiden kirjastot edellyttäen, että toiminta on huomattavaa (enemmän kuin yksi henkilö toimii päätoimisesti kirjastossa).

Arkistot, mm. maakunta-arkistot ja yksityisarkistot.

Elokuva- ja kuva-arkistot.

92520 Museot, näyttelyt sekä historiallisten paikkojen ja rakennusten suojelu

Kaikenlaiset museot, kuten tieteelliset museot, Kansallismuseo, luonnontieteelliset museot, historialliset museot, maakuntamuseot, ulkomuseot.

Taidemuseot, taidehallit ja -näyttelyt.

Historialliset nähtävyydet ja rakennukset.

Tieteelliset ja popularisoivat näyttelyt, esim. Tiedekeskus Heureka ja planeetaariot.

Tähän ei kuulu:

- museorautatiet (92330)
- museoviraston (pl. Kansallismuseo) toiminta (75121)
- messut, maatalousnäyttelyt ym. kaupalliset näyttelyt (74873)
- taide-esineiden vähittäiskauppa (52484)

92530 Kasvitieteelliset puutarhat, eläintarhat ja luonnonpuistot

Eläin- ja kasvitarhat. Myös kotieläintarhat, akvaariot ja delfinaariot.

Luonnonpuistot ja eläinpuistot.

92710 Rahapeli- ja vedonlyöntipalvelu

Lotto, veikkaus, bingo, raha-automaattiyhdistys, ruletit, ravipelit, totalisaattoripeli, V5-peli, pelikasinot, rahapeliautomaatit yms.

Arpojen myynti.

92720 Muualla luokittelemattomat virkistyspalvelut

Virkistyspuistojen ja uimarantojen palvelutoiminnat. Vesipuistot ja -troiikit.

Virkistyskalastuspalvelut.

Ratsastustallit (ei kilpahevostallit).

Vauvauinti.

Tähän ei kuulu:

- urheiluvälineiden vuokraus (71402)
- ammattimaisen kalanviljelyn yhteydessä järjestetty virkistyskalastus (05020)
- elämysmatkailu, seikkailut ja safarit (63302)
- kilpahevostallit ja kilpakennelit (92620)
- koirien täysihoidolat, koirakoulut ja trimmaus (93050)
- kennelit (01259)
- rahapelihallit, joissa voiton mahdollisuus (92710)

Liite 4. Taidealan ammattijärjestöjen jäsenmäärät 1969–2004²

Järjestö	Perustamisvuosi	1969	1989	2004	Muutos 1969–2004		Naisia 2004
		lkm	lkm	lkm	lkm	%	%
Suomen Arkkitehtiliitto SAFA	1892	829	2 000	2 706	1 877	226	38
Suomen Maisema-arkkitehtiliitto ¹	1997	25	65	95	70	280	75
Suomen Kirjailijaliitto	1897	400	515	508	108	27	46
Finlands Svenska Författareförening	1919	168	188	180	12	7	48
Suomen Nuorisokirjailijat	1946	115	138	114	- 1	- 1	81
Suomen Näytelmäkirjailijaliitto	1921	201	323	389	188	94	38
Taidemaalariiliitto	1929	260	638	1 279	1 021	396	57
Suomen Kuvanveistäjäliitto	1910	84	179	343	259	308	42
Suomen Taidegraafikot	1931	108	240	334	226	209	59
Muu	1987	-	328	357	65
Taideteollisuusliitto Ornamo	1911	649	1 140	1 581	932	144	73
Muotitaitelijat MTO	1965	..	200	234	94
Sisustusarkkitehdit SIO	1949	..	300	372	60
Taidekäsityöläiset TAIKO	1983	-	170	288	77
Tekstiilitaiteilijat TEXO	1956	..	260	355	98
Teolliset Muotoilijat TKO	1966	..	210	332	40
Käsi- ja taideteolliset suunnittelijat	1978	-	..	122	96
ARTENO ²							
Grafia	1933	207	835	778	571	276	49
Freelance-graafikot	1977	-	117	100	79
Kuvittajat	2002	-	-	140	59
Sarjakuvantekijät	1995	-	-	92	17
Suomen Näyttelijäliitto ³	1913	947	1 606	1 679	732	77	49
Suomen Teatteriohjaajien Liitto	1968	152	250	313	161	103	52
Suomen Teatterinjohtajaliitto ²	1968	65	75	64	44
Suomen Lavastustaiteilijoiden Liitto	1943	87	171	242	155	178	70
Suomen valo- ja	1992	-	-	78	28
Äänisuunnittelijoiden liitto							
Esiintyvät Taiteilijat	1946	138	14
Suomen Taikapiiri	1945	25	..	34	9	36	-
Suomen Muusikkojen Liitto	1917	1 736	3 137	3 332	1 596	92	39
Suomen Solistiyhdistys	1951	127	307	332	205	161	44
Suomen Säveltäjät	1945	49	89	131	82	167	7
Säveltäjät ja Sanoittajat ELVIS	1954	..	257	570	15
Solo	1975	-	96	72	38
Suomen Elokuva- ja	1972	-	..	492	47
Videotyöntekijöiden liitto SET							
Suomen Elokuvaohjaajaliitto SELO	1982	-	..	91	37
Suomen Elokuvaajien Yhdistys	1983	-	..	34	-
Suomen Tanssitaiteilijain Liitto ⁴	1937	171	629	630	459	268	86
Suomen Valokuvaajain Liitto	1919	328	420	307	- 21	- 6	49
Suomen Lehtikuvaajat	1947	111	350	379	255	230	13
Suomen Mainosvalokuvaajat	1959	33	90	84	51	155	12
Valokuvataiteilijoiden Liitto	1988	-	61	247	49

² Lähde: Taiteilija Suomessa. Taiteellisen työn muuttuvat edellytykset. Arpo, Robert (toim.). Taiteen keskus toimikunta 2004.

¹ Vuoden 1969 tieto koskee 1946 perustettua Suomen Puutarha-arkkitehdit ry:tä, joka vaihtoi nimensä 1979 Suomen Maisema-arkkitehdeiksi (SMAFLA). Vuoden 1989 luvussa on mukana myös samana vuonna perustetun Uuden Maisema-arkkitehtiiton (MAL) 8 jäsentä. SMAFLA ja MAL yhdistyivät 1997.

² Vuoden 2004 sarakkeessa vuoden 2000 tiedot.

³ Vuoden 1969 lukuun on laskettu mukaan 115 Finlands Svenska Skådespelarförbundin jäsentä.

⁴ Vuoden 1989 luku sisältää 1971 perustetun Suomen Tanssipedagogiliiton 120 jäsentä.

Liite 5. Tarkasteluun valittujen kulttuuri- ja taideammattien sisällöt³

Tarkastelun kohteena olevat ammattiluokat ammattinumerojärjestyksessä.

1143 Muiden järjestöjen johtajat

Johtavat humanitaaristen tai muiden järjestöjen toimintaa.

Ryhmään kuuluvat esim. hyväntekeväisyys-, ympäristö-, liikunta- ja kulttuurijärjestöjen johtajat.

Esimerkkejä:

- piiripäällikkö (järjestö)
- toiminnanjohtaja (järjestö)

12294 Kulttuurijohtajat

Johtavat kulttuuri- ja taidelaitoksia, tuottavat ohjelmia, elokuvia ym.

Esimerkkejä:

- elokuvatuottaja
- ohjelmajohtaja
- teatterinjohtaja
- museonjohtaja

1234 Mainos- ja tiedotusjohtajat

Vastaavat yritysten ja muiden toimintayksiköiden mainos- ja tiedotusosastojen toiminnasta.

Esimerkkejä:

- osastopäällikkö (mainonta)
- tietopalvelujohtaja
- tietopalvelupäällikkö

1319 Muut pienyritysten johtajat

Ryhmään luokitellaan pienyritysten johtajat, joita ei ole luokiteltu muihin ammattiryhmän 131 luokkiin.

Ryhmään kuuluvat esim. kulttuuri-, urheilu- ja vapaa-aikatoimintaa järjestävien pienyritysten johtajat.

³ Lähde: Ammattiluokitus 2001 -käsikirja. Käsikirjoja 14. Tilastokeskus 2001.

Esimerkkejä:

- elokuvateatterin johtaja
- taidegallerian johtaja
- toimitusjohtaja (muu pienyritys)

24191 Mainonnan ja markkinoinnin erityisasiantuntijat

Suunnittelevat ja hoitavat markkinointia ja mainontaa, tekevät markkinatutkimuksia ym.

Esimerkkejä:

- mainossuunnittelija
- markkinointisuunnittelija

Tähän ei kuulu:

- copywriter (mainostoimisto) (24514), markkinatutkimushaastattelija (3434)

24192 Tiedottajat

Suunnittelevat ja hoitavat yritysten ym. sisäistä ja ulkoista tiedottamista.

Esimerkkejä:

- lehdistösihteeri
- tiedotuspäällikkö
- tiedotussihteeri

Tähän ei kuulu:

- tiedotusjohtaja (1234)

24311 Arkistonhoitajat

Tutkivat, analysoivat ja luokittelevat arkistomateriaalia sekä suunnittelevat arkistojen käyttöä. Hoitavat tietopalvelua, kehittävät asiakirjahallintoa ym.

Esimerkkejä:

- arkistopäällikkö
- arkistos sihteeri
- tutkija (arkisto)
- ylläpitäjä (arkisto)

24312 Museoalan erityisasiantuntijat

Tutkivat taide-, käyttö- ym. esineiden alkuperää, leviämistä ja käyttöhistoriaa. Järjestävät, ylläpitävät ja luetteloivat kokoelmia museoissa ym.

Esimerkkejä:

- intendentti (museo)
- konservaattori (museo)
- museoamanuessi

2432 Kirjastonhoitajat, informaattikot ym.

Vastaavat kirjallisuuden hankinnasta, luetteloinnista, lainauksesta ja neuvonnasta. Vastaavat teknisistä tai tieteellisistä kirjallisuuspalveluista, luovat ja ylläpitävät tietokantoja ja tiedonhakujärjestelmiä ym.

Esimerkkejä:

- kirjastoamanuessi
- kirjastonjohtaja

24511 Päällikkötoimittajat

Vastaavat julkaisun tai sen merkittävän osan sisällöstä.

Esimerkkejä:

- julkaisupäällikkö
- päätoimittaja (lehdistö, radio, tv)
- toimituspäällikkö (lehdistö, radio, tv)

Tähän ei kuulu:

- ohjelmajohtaja (12294)

24512 Lehden- ja kustannustoimittajat sekä kriitikot

Toimittavat aikakaus- ja päivälehtiä kokoamalla uutis- ym. aineistoa, tekemällä haastatteluja ja kirjoittamalla artikkeleita. Osallistuvat kirjojen ja muiden julkaisujen kustannustoimintaan. Arvostelevat kirjoja, radio- ja tv-ohjelmia, teatteriesityksiä ym.

Esimerkkejä:

- julkaisusihteeri
- kriitikko
- kustannusvirkailija
- toimittaja (lehdistö)

Tähän ei kuulu:

- kustantaja (kirjan) (1312)

24513 Radio- ja tv-toimittajat

Suunnittelevat ja toimittavat radio- ja televisio-ohjelmien lähetyksiä ja nauhoituksia. Hankkivat ja muokkaavat uutisaineistoa.

Esimerkkejä:

- musiikkitoimittaja (radio, tv)
- uutistoimittaja (radio, tv)

Tähän ei kuulu:

- radiokuuluttaja (3472)

24514 Mainostoimittajat

Kirjoittavat myynnin edistämiseksi tarkoitettuja mainostekstejä.

Esimerkkejä:

- copywriter (mainostoimisto)
- tekstinsuunnittelija (mainostoimisto)

Tähän ei kuulu:

- mainossuunnittelija (24191)

24515 Kirjailijat ja dramaturgit

Kirjoittavat romaaneja, näytelmiä, runoja ja muita kaunokirjallisia tekstejä. Muokkaavat ja kirjoittavat tekstejä elokuvien ja teatteriesitysten käsikirjoituksiksi.

Esimerkkejä:

- lyyrikko
- näytelmäkirjailija
- pakinoitsija

24521 Kuvataiteilijat

Suunnittelevat ja tekevät taideteoksia piirtämällä, maalaamalla, veistämällä ym.

Esimerkkejä:

- etsaaja
- kuvataiteilija
- mediataiteilija
- taidegraafikko
- valokuvataiteilija

Tähän ei kuulu: kuvittaja (24522), valokuvaaja (3131)

24522 Graafiset suunnittelijat

Tekevät graafista suunnittelua. Luovat ja piirtävät mainoskuvia.

Esimerkkejä:

- ad (mainostoimisto)
- kuvittaja
- mainosgraafikko
- taittaja (kuvataide)
- visuaalinen suunnittelija (mainostoimisto)

Tähän ei kuulu:

- graafinen tekniikko (31192)
- mainossuunnittelija (24191)

24523 Taideteollisen alan suunnittelijat ja taiteilijat

Suunnittelevat ja toteuttavat taideteoksia ja käsi- ja taideteollisia tuotteita käyttäen materiaalinaan esim. tekstiiliä, savea tai lasia. Suunnittelevat yksityisten ja julkisten tilojen sisustuksia, lavastavat näyttämöitä ym.

Esimerkkejä:

- lasitaiteilija
- lavastaja (teatteri, elokuva, tv)
- taidekäsityöläinen
- teollinen muotoilija
- vaatetussuunnittelija

Tähän ei kuulu:

- lasinpuhaltaja (7322)

2453 Klassisen musiikin säveltäjät, muusikot ja laulajat

Säveltävät ja sovittavat kirkko- tai klassista musiikkia. Johtavat ja soittavat orkestereissa. Osallistuvat laulajina esityksiin tai esiintyvät soololaulajina tai -soittajina.

Esimerkkejä:

- kanttori
- kapellimestari
- oopperalaulaja
- orkesterinjohtaja
- viulutaiteilija

Tähän ei kuulu:

- iskelmälaulaja (3473)
- viihdemuusikko (3473)

2454 Tanssitaiteilijat

Suunnittelevat ja luovat tanssiesityksiä. Esittävät tansseja yksin tai ryhmässä.

Esimerkkejä:

- balettitanssija
- koreografi
- tanssinopettaja

Tähän ei kuulu:

- yökerhotanssija (3473)

24551 Näyttelijät

Näyttelevät teattereissa, televisio- ja radio-ohjelmissa ja elokuvissa. Lausuvat runoja, toteuttavat pantomiimi- ja nukketeatteriesityksiä ym.

Esimerkkejä:

- lausuja
- näyttämötaiteilija (näyttelijä)

24552 Teatteri- ja elokuvaohjaajat

Ohjaavat teatteriesityksiä ja elokuvia. Pitävät harjoituksia sekä osallistuvat teatterin ohjelmiston ja elokuvien suunnitteluun ja valmisteluun.

31192 Graafisen tekniikan asiantuntijat

Osallistuvat graafisen alan tuotannon suunnitteluun ja tuotantomenetelmien kehittämiseen. Johtavat töitä latomossa ja kirjapainossa ja tekevät niihin liittyviä teknisiä tehtäviä.

Esimerkkejä:

- faktori
- graafinen teknikko
- kirjapainoteknikko

Tähän ei kuulu:

- latoja (7341)
- painopinnan valmistaja (kirjapaino) (7342)

3131 Kuvaajat, kuvanauhoittajat ja äänittäjät

Kuvaavat valokuva-, elokuva-, televisio- tai videokameroilla. Valvovat elokuva- ja videokameroita sekä muita kuvien ja äänen tallennus- ja editointilaitteita.

Esimerkkejä:

- elokuvaaja
- karttakuvaaja
- valokuvaaja
- videokuvaaja

Tähän ei kuulu:

- elokuvatuottaja (12294)
- graafinen kuvaaja (7342)

3132 Radio- ja tv-tarkkailijat

Työskentelevät radiossa ja televisiossa kuvan ja äänen lähetyksen ja tarkkailutehtävissä.

Esimerkkejä:

- kuvatarkkailija (tv)
- mikseri
- tarkkailija (radio, tv)

Tähän ei kuulu:

- elektroniikkamekaanikko (72423)
- viestitekniikko (3114)

34711 Taide- ja taideteollisen alan asiantuntijat

Huolehtivat esim. näyttämö- ja näyttelyvarusteiden hankinnoista, huollosta ja hoidosta. Säätelevät valo- ja värитеhosteita tai neuvovat sisustamisessa.

Esimerkkejä:

- lavastemies (teatteri, elokuva, tv)
- näyttelymestari (museo)
- sisustusneuvoja

Tähän ei kuulu:

- lavastaja (teatteri, elokuva, tv) (24523)
- sisustussuunnittelija (24523)

34712 Kuvaussihteerit ym.

Huolehtivat elokuvien, tv-ohjelmien ja videokuvausten kuvauspaikoista ja -aikatauluista sekä rekvisiitan ja avustajien hankkimisesta. Tarkkailevat kuvauksen kulkua, laativat kuvausraportteja ym.

Esimerkkejä:

- elokuvasihteeri
- tuotantoassistentti

3472 Juontajat, kuuluttajat ym.

Tekevät haastatteluja, juontavat esityksiä ja ohjelmia. Toimivat kuuluttajina radiossa ja televisiossa ym.

Esimerkkejä:

- disc jockey
- kuuluttaja (radio, tv)

3473 Viihdemuusikot, laulajat, tanssijat ym.

Viihdyttävät yleisöä erilaisissa tilaisuuksissa soittamalla, laulamalla ja tanssimalla.

Esimerkkejä:

- iskelmälaulaja
- muusikko (viihde)

Tähän ei kuulu:

- oopperalaulaja (2453)

3474 Klovnit, taikurit, akrobaatit ym.

Viihdyttävät yleisöä sirkuksissa, teattereissa ja muissa tilaisuuksissa.

Esimerkkejä:

- jonglööri
- sirkustaitelija

4141 Kirjasto-, arkisto- ja museotyöntekijät

Hoitavat asiakas- ja informaatiopalvelua ja tekevät yleisiä tehtäviä kirjastoissa, arkistoissa ja museoissa.

Esimerkkejä:

- arkistovirkailija
- kirjastovirkailija
- museoapulainen

Tähän ei kuulu:

- arkistonhoitaja (24311)
- kirjastonhoitaja (2432)
- museoassistentti (24312)

7312 Soittimien tekijät ja virittäjät

Valmistavat, korjaavat ja virittävät kieli-, puhallin- ja lyömäsoittimia käsin tai konetyökaluin.

Esimerkkejä:

- pianovirittäjä
- viulunrakentaja

7330 Puu-, tekstiili-, nahka- ym. käsityötuotteiden tekijät

Valmistavat käsityönä koriste- ja käyttöesineitä esim. puusta, kivistä, savesta, kankaasta tai nahasta.

Esimerkkejä:

- matonkutoja (käsityö)
- nahkakäsitöiden tekijä
- paperintekijä (käsin)

Tähän ei kuulu:

- harjantekijä (7424)
- kankaankutoja (7432)

7341 Latojat ja asemoijat

Asemoivat ja järjestävät painoladellat käsin tai koneella.

Esimerkkejä:

- arkkiasemoija
- kopisti (graafinen työ)

Tähän ei kuulu:

- painokoneenhoitaja (8251)

7342 Painopinnan valmistajat

Valmistavat painolaatat ladelmista laaka- tai sähköpainomenetelmällä.

Esimerkkejä:

- kohopainolevyn valmistaja
- syväpainsylinterin valmistaja

7343 Kaivertajat ja syövyttäjät

Kaivertavat erilaisin menetelmin litografiakiviä, painolaattoja, kehilöteloja, muotteja tai kuvalaattoja.

Esimerkkejä:

- pinnoittaja (kirjapaino)
- syväpainosyövyttäjä

7344 Valokuvalaboratorioiden työntekijät

Kehittävät ja käsittelevät filmiä ja valmistavat paperivalokuvia tai diapositiiveja.

Esimerkkejä:

- retusoija (valokuvaus)
- valokuvalaborantti

Tähän ei kuulu:

- filminkehittäjä (8224)

7345 Kirjansitomotyöntekijät

Sitovat kansia kirjoihin ja tekevät muita kirjan viimeistelyyn liittyviä tehtäviä.

Esimerkkejä:

- kirjansitoja
- taittaja (kirjansitomo)

Tähän ei kuulu:

- sitomokoneenhoitaja (8252)

7346 Silkki- ja tekstiilipainajat

Koristelevat tekstiilejä, paperia ym. erilaisilla painomenetelmillä.

Esimerkkejä:

- kankaanpainaja
- seripainaja (kirjapaino)

8224 Valokuvatuotteiden teolliset valmistajat

Käyttävät ja valvovat koneita ja laitteita, joilla valmistetaan valokuvafilmiä ja -paperia ym. valokuvatuotteita.

Esimerkkejä:

- filminkehittäjä
- kuvanvalmistaja

Tähän ei kuulu:

- kuvanvalmistaja (kirjapaino) (7341)
- suurentaja (valokuvaus) (7344)

8251 Painokoneen hoitajat

Hoitavat ja valvovat koneita, jotka painavat merkkejä ja kuvioita paperille, tinalevyille ja muille materiaaleille.

Esimerkkejä:

- rotaatiotyöntekijä
- tapetinpainaja

Tähän ei kuulu:

- latoja (7341)

8252 Jälkikäsittelijät

Hoitavat ja valvovat paperituotteiden jälkikäsittelyosastolla koneita, jotka sitovat kirjoja, tekevät kohokuvioita ym.

Esimerkkejä:

- kirjatyöntekijä
- sitomokoneenhoitaja

Tähän ei kuulu:

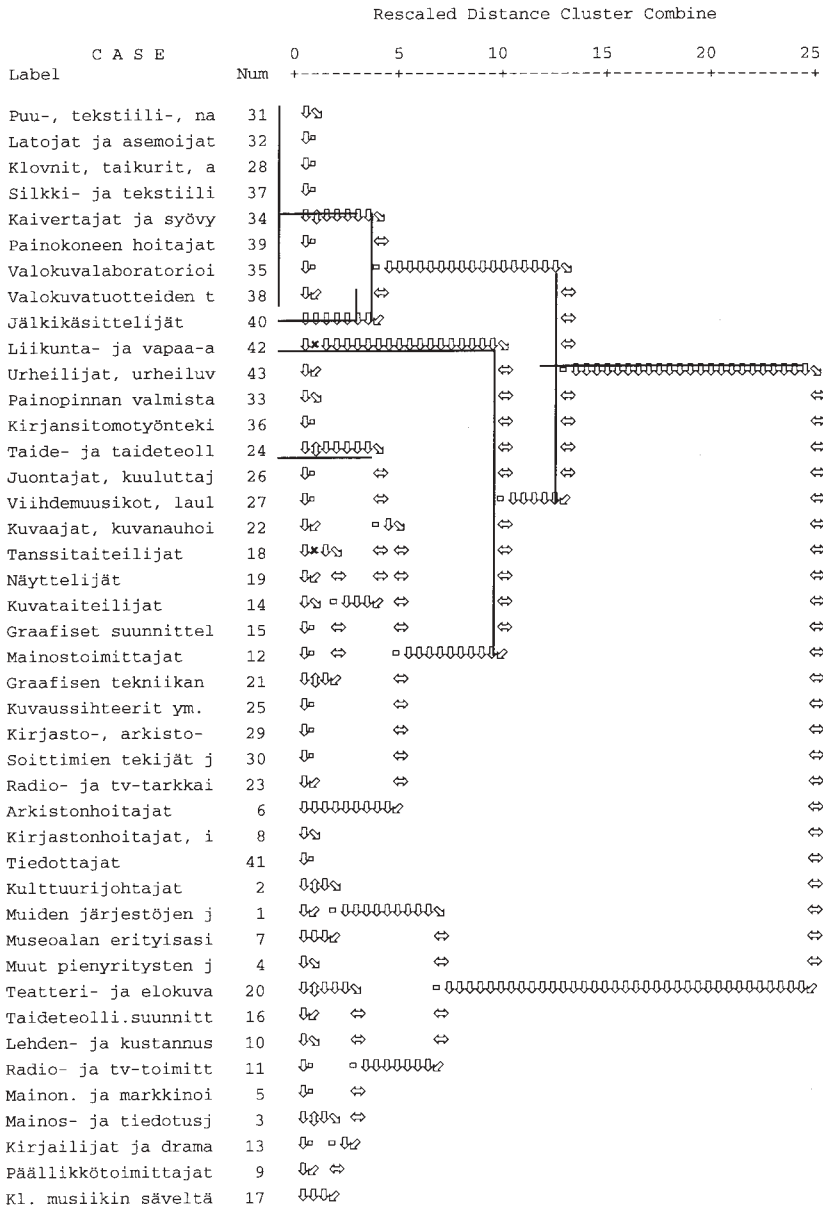
- kirjansitoja (7345)

Liite 6. Ryhmittelyanalyysi

Kuvio 1. Koulutus 1995

* * * * * H I E R A R C H I C A L C L U S T E R A N A L Y S I S * * * * *

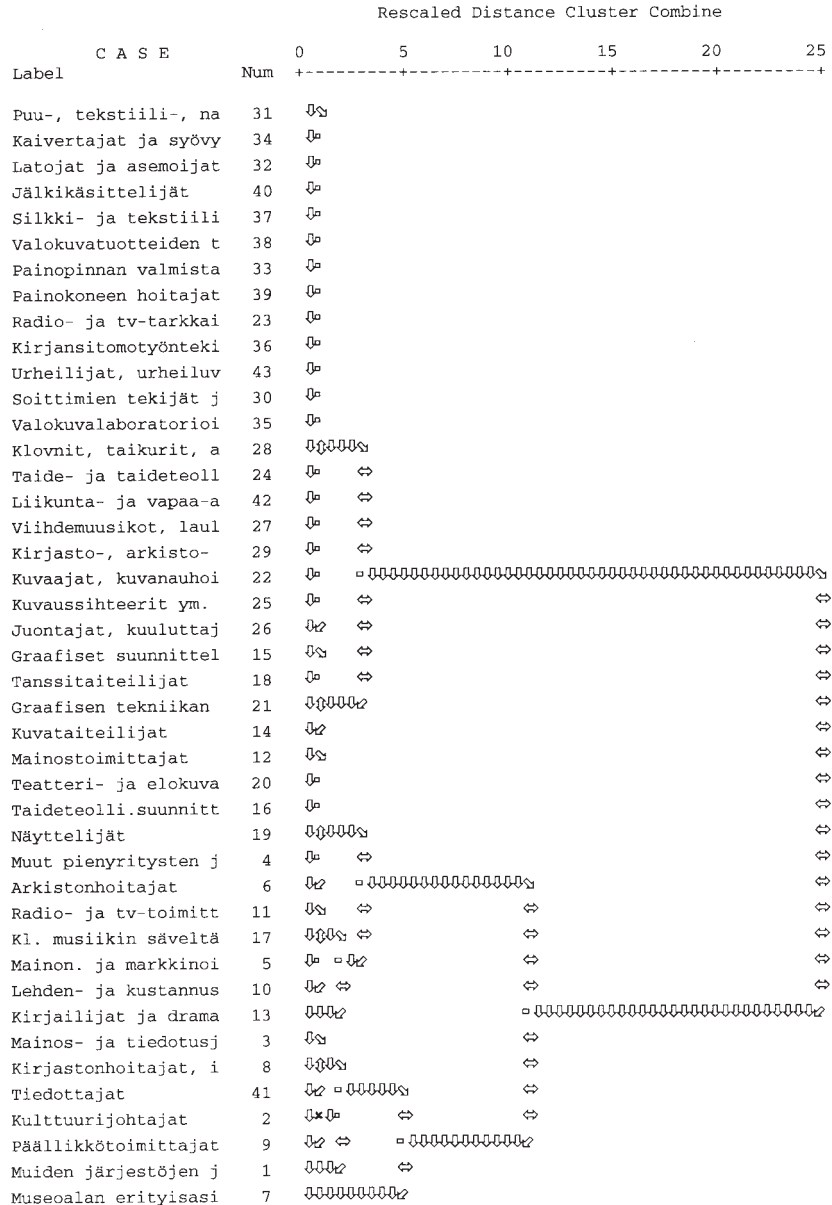
Dendrogram using Average Linkage (Between Groups)

Kuvio 2. Koulutus 2000

* * * * * H I E R A R C H I C A L C L U S T E R A N A L Y S I S * * * * *

Dendrogram using Average Linkage (Between Groups)

Kuvio 3. Palkkataso 1995

***** H I E R A R C H I C A L C L U S T E R A N A L Y S I S *****

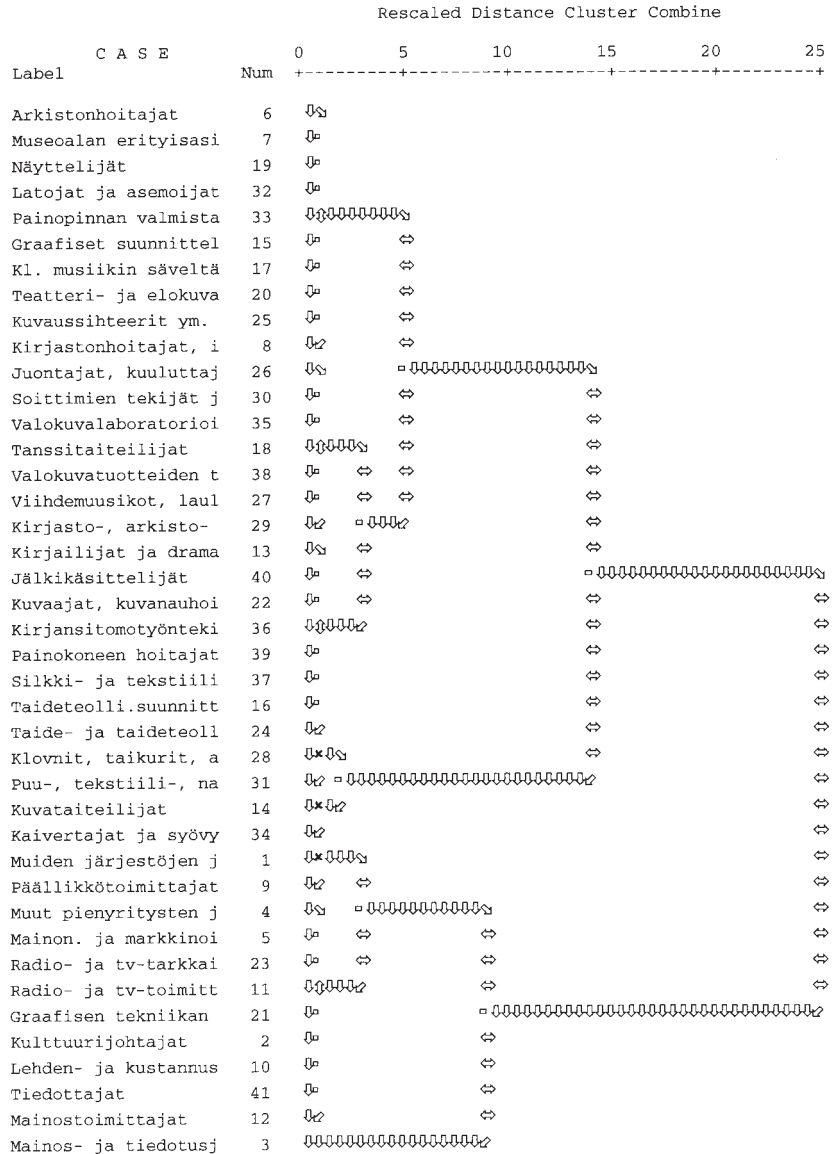
Dendrogram using Average Linkage (Between Groups)

		Rescaled Distance Cluster Combine					
Label	C A S E Num	0	5	10	15	20	25
Museoalan erityisasi	7	U					
Kuvaajat, kuvanauhoi	22	U					
Jälkikäsitteijät	40	U					
Kirjailijat ja drama	13	U					
Arkistonhoitajat	6	U					
Kirjansitomotyönteki	36	U					
Kuvaussihteerit ym.	25	U	U				
Painokoneen hoitajat	39	U	U				
Latojat ja asemoijat	32	U	U				
Painopinnan valmista	33	U	U				
Mainostoimittajat	12	U	U				
Näyttelijät	19	U	U	U			
Kirjastonhoitajat, i	8	U	U	U			
Kaivertajat ja syövy	34	U	U	U			
Graafiset suunnittel	15	U	U	U			
Kl. musiikin säveltä	17	U	U	U			
Kulttuurijohtajat	2	U	U	U			
Teatteri- ja elokuva	20	U	U	U	U		
Lehden- ja kustannus	10	U	U	U	U		
Tiedottajat	41	U	U	U	U		
Muut pienyritysten j	4	U	U	U	U	U	
Radio- ja tv-tarkkai	23	U	U	U	U	U	
Soittimien tekijät j	30	U	U	U	U	U	
Puu-, tekstiili-, na	31	U	U	U	U	U	
Silkki- ja tekstiili	37	U	U	U	U	U	
Valokuvatuotteiden t	38	U	U	U	U	U	
Tanssitaiteilijat	18	U	U	U	U	U	
Viihdemuusikot, laul	27	U	U	U	U	U	
Taideteollisuunnitt	16	U	U	U	U	U	
Juontajat, kuuluttaj	26	U	U	U	U	U	U
Valokuvaalaboratorioi	35	U	U	U	U	U	U
Taide- ja taideteoll	24	U	U	U	U	U	U
Klovnit, taikurit, a	28	U	U	U	U	U	U
Kirjasto-, arkisto-	29	U	U	U	U	U	U
Kuvataiteilijat	14	U	U	U	U	U	U
Mainos- ja tiedotusj	3	U	U	U	U	U	U
Mainon. ja markkinoi	5	U	U	U	U	U	U
Radio- ja tv-toimitt	11	U	U	U	U	U	U
Graafisen tekniikan	21	U	U	U	U	U	U
Muiden järjestöjen j	1	U	U	U	U	U	U
Päällikkötoimittajat	9	U	U	U	U	U	U

Kuvio 4. Palkkataso 2000

***** H I E R A R C H I C A L C L U S T E R A N A L Y S I S *****

Dendrogram using Average Linkage (Between Groups)

Kuvio 5. Yrittäjyys 1995

***** H I E R A R C H I C A L C L U S T E R A N A L Y S I S * * * * *

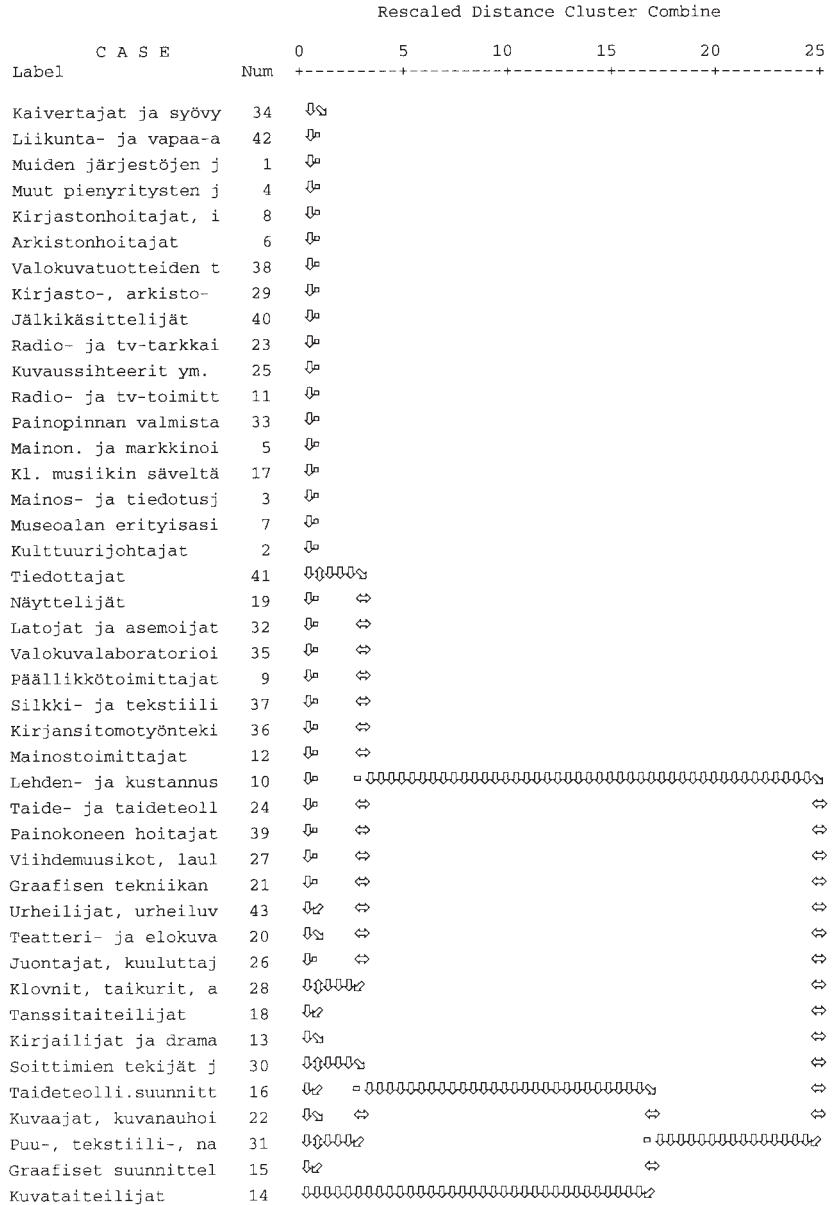
Dendrogram using Average Linkage (Between Groups)

		Rescaled Distance Cluster Combine				
C A S E	0	5	10	15	20	25
Label	Num	+-----+-----+-----+-----+-----+				
Muiden järjestöjen j	1	0				
Radio- ja tv-tarkkai	23	0				
Muut pienyritysten j	4	0				
Kirjasto-, arkisto-	29	0				
Liikunta- ja vapaa-a	42	0				
Kirjastonhoitajat, i	8	0				
Museoalan erityisasi	7	0				
Kl. musiikin säveltä	17	0				
Radio- ja tv-toimitt	11	0				
Valokuvatuotteiden t	38	0				
Arkistonhoitajat	6	0				
Kuvaussihteerit ym.	25	0				
Jälkikäsitteijät	40	0				
Näyttelijät	19	0				
Kulttuurijohtajat	2	0				
Kirjansitomotyönteki	36	0				
Painopinnan valmista	33	0				
Tiedottajat	41	0				
Latojat ja asemoijat	32	0				
Kaivertajat ja syövy	34	0	0	0	0	0
Päällikkötoimittajat	9	0	0			
Valokuva-laboratorioi	35	0	0			
Silkki- ja tekstiili	37	0	0			
Mainostoimittajat	12	0	0			
Urheilijat, urheiluv	43	0	0			
Tanssitaiteilijat	18	0	0			
Teatteri- ja elokuva	20	0	0			
Juontajat, kuuluttaj	26	0	0			
Viihdemuusikot, laul	27	0	0	0	0	0
Painokoneen hoitajat	39	0	0	0	0	0
Mainos- ja tiedotusj	3	0	0			
Lehden- ja kustannus	10	0	0			
Graafisen tekniikan	21	0	0			
Taide- ja taideteoll	24	0	0			
Mainon. ja markkinoi	5	0	0			
Graafiset suunnittel	15	0	0			
Klovnit, taikurit, a	28	0	0			
Kirjailijat ja drama	13	0	0			
Kuvaajat, kuvanauhoi	22	0	0	0	0	0
Taideteollisuunnitt	16	0	0			
Soittimien tekijät j	30	0	0			
Kuvataiteilijat	14	0	0			
Puu-, tekstiili-, na	31	0	0	0	0	0

Kuvio 6. Yrittäjyys 2000

* * * * * H I E R A R C H I C A L C L U S T E R A N A L Y S I S * * * * *

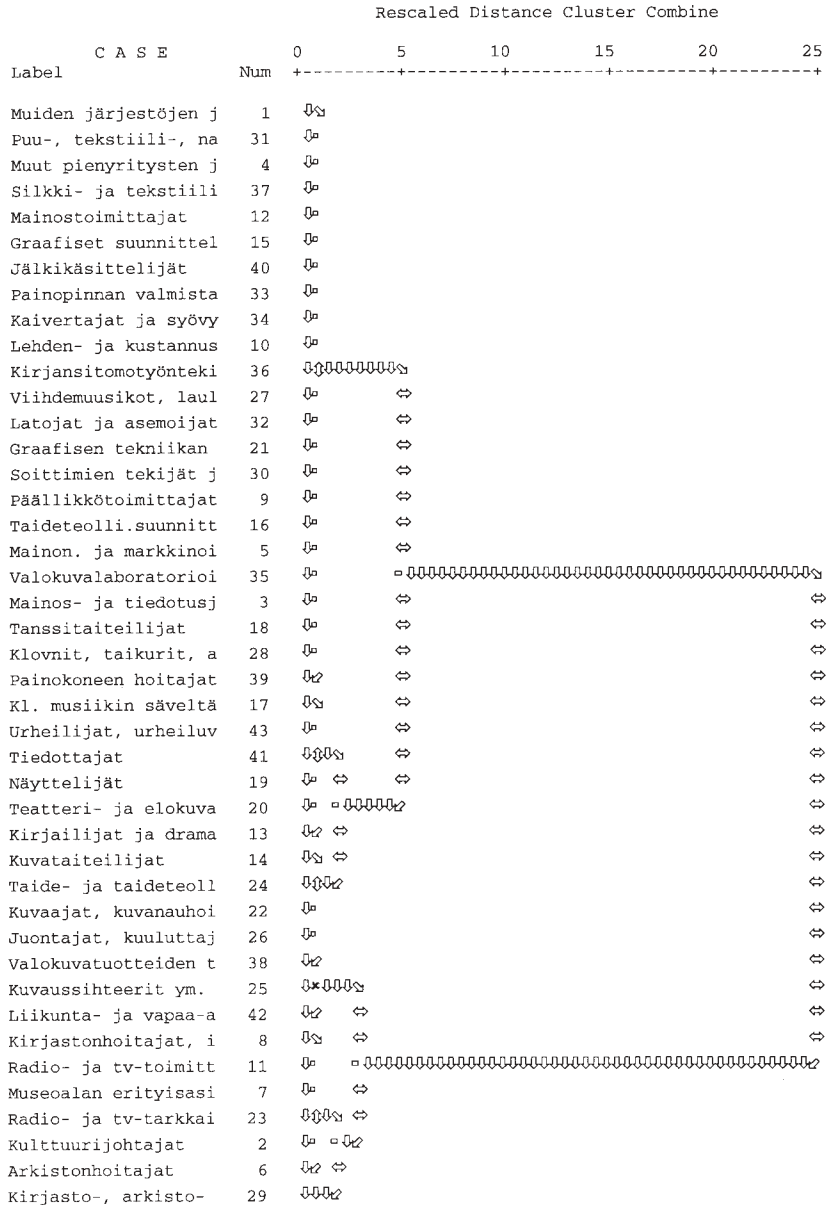
Dendrogram using Average Linkage (Between Groups)

Kuvio 7. Yksityissektorin palkansaajat 1995

***** H I E R A R C H I C A L C L U S T E R A N A L Y S I S * * * * *

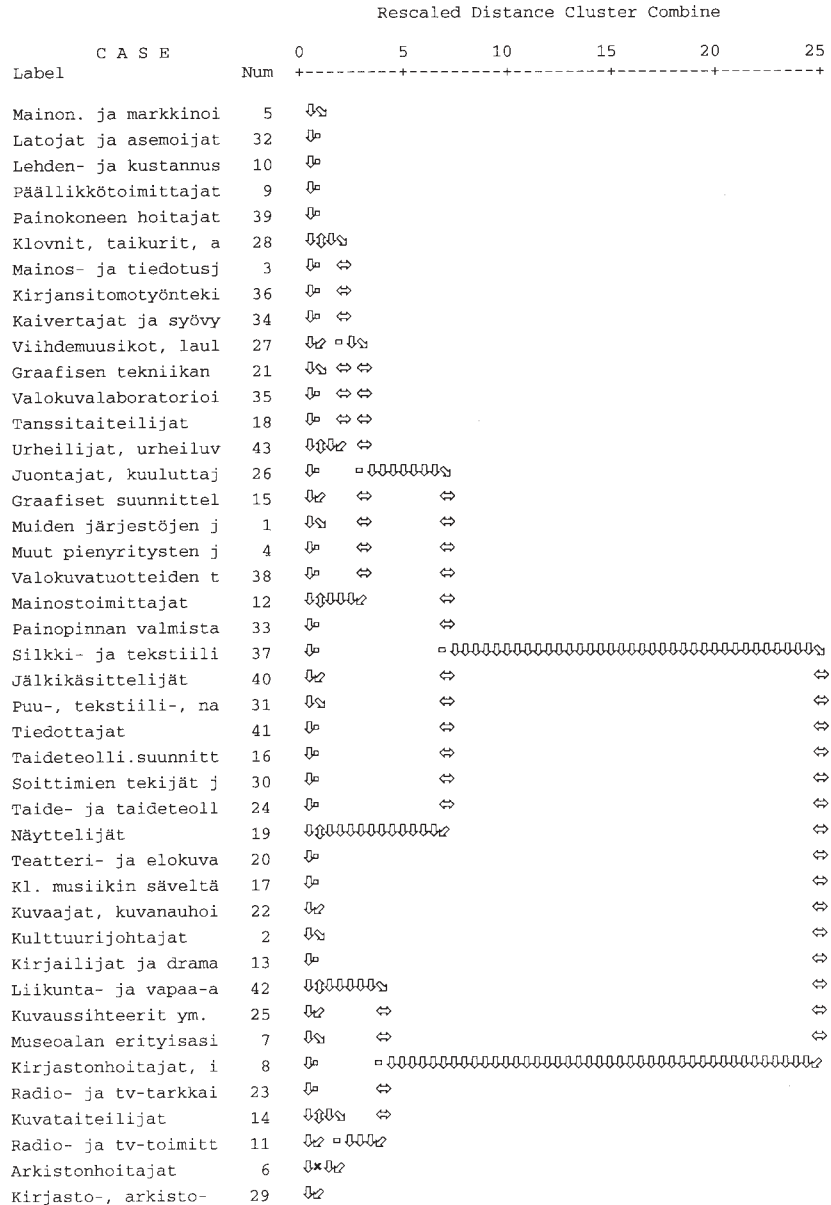
Dendrogram using Average Linkage (Between Groups)

Kuvio 8. Yksityissektorin palkansaajat 2000

* * * * * H I E R A R C H I C A L C L U S T E R A N A L Y S I S * * * * *

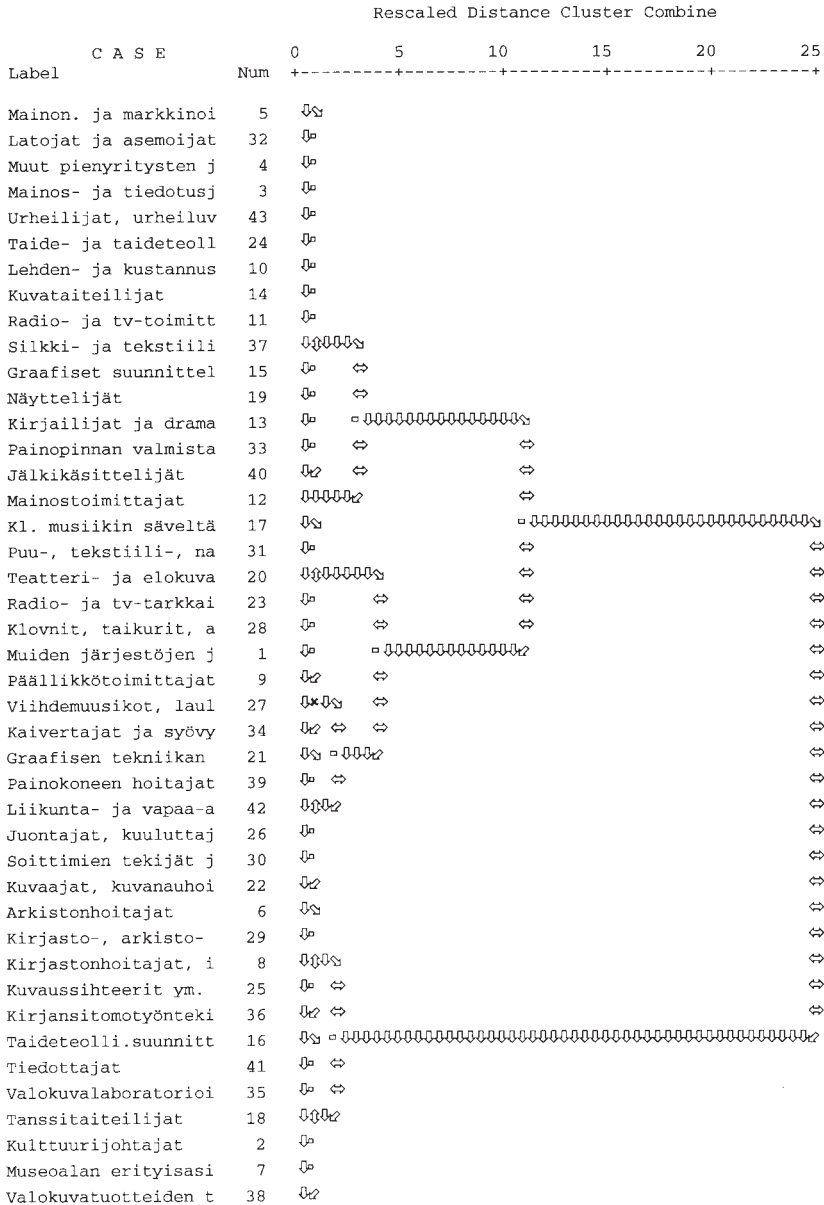
Dendrogram using Average Linkage (Between Groups)

Kuvio 9. Naisten osuus 1995

* * * * * H I E R A R C H I C A L C L U S T E R A N A L Y S I S * * * * *

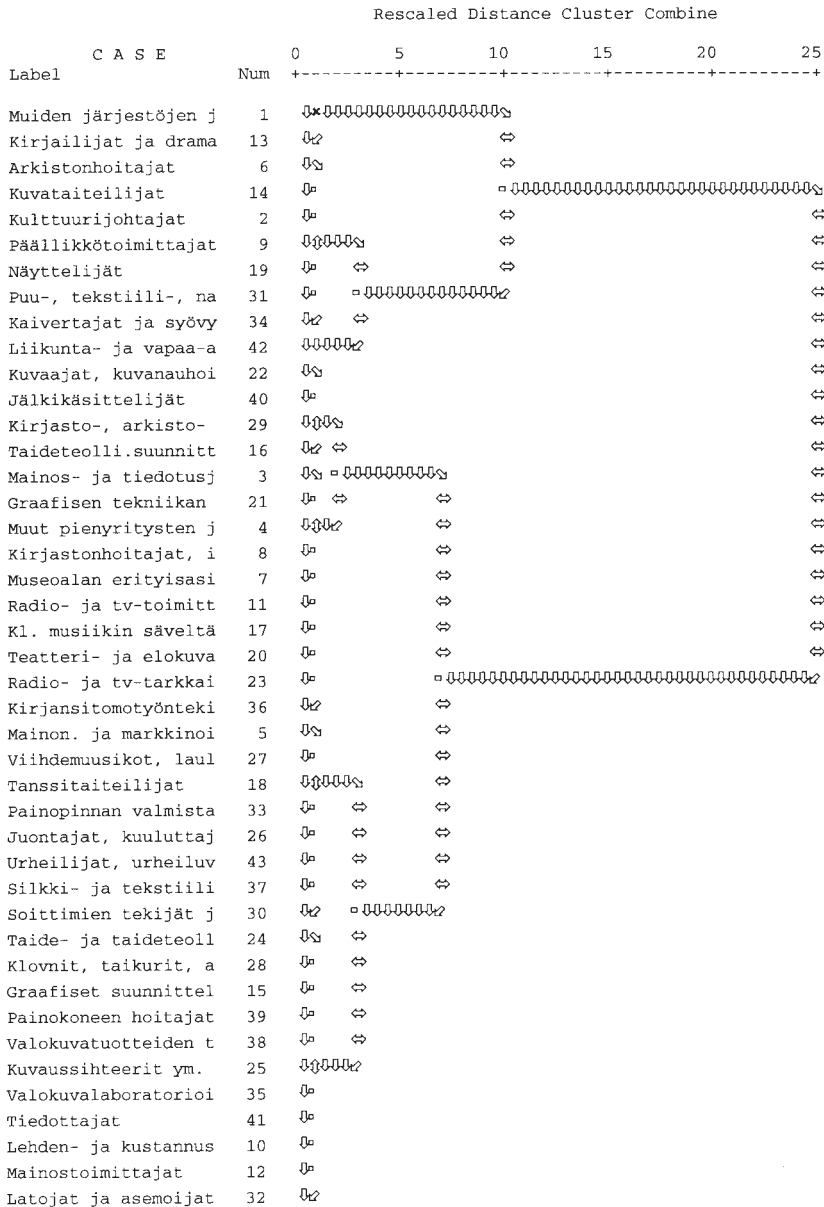
Dendrogram using Average Linkage (Between Groups)

Kuvio 11. Ikkääntyvien osuus 1995

***** H I E R A R C H I C A L C L U S T E R A N A L Y S I S *****

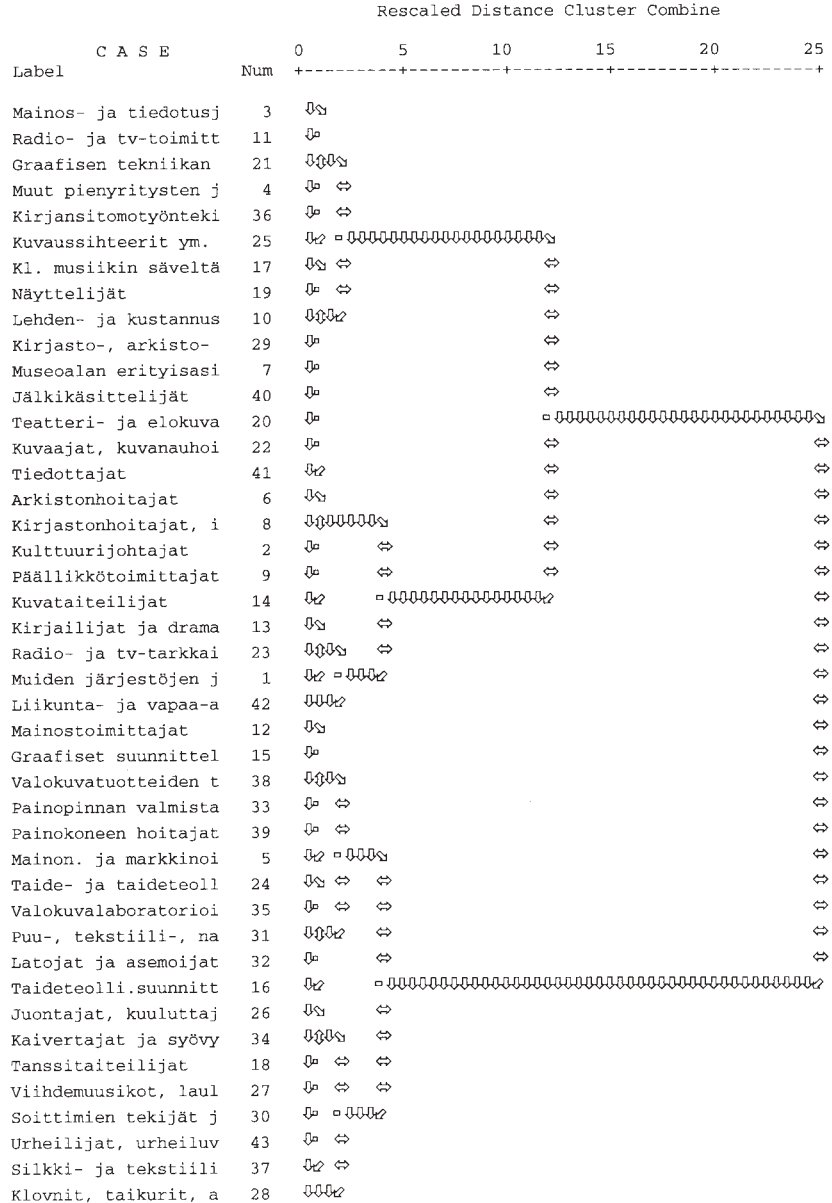
Dendrogram using Average Linkage (Between Groups)

Kuvio 12. Ikääntyvien osuus 2000

***** H I E R A R C H I C A L C L U S T E R A N A L Y S I S *****

Dendrogram using Average Linkage (Between Groups)

Liite 7. VKTM tarkastelua

Tilastokeskuksen määritelmä ja esimerkki (2005) työvoiman koulutustasoindeksin (VKTM) laskemisesta⁴.

Työvoiman koulutustaso (VKTM)

”Väestön koulutustasomittain (VKTM) osoittaa jonkin väestöryhmän koulutustasoa – tässä tapauksessa työvoiman koulutustasoa. Indikaattoriperiaatteiden mukaisesti VKTM -indeksiä voidaan käyttää erilaisiin vertailuihin. Ne voivat olla eri väestöryhmien vertailua, ajallista tai alueellista vertailua jne.

Koulutustaso mitataan peruskoulun jälkeen suoritetun korkeimman koulutuksen keskimääräisellä pituudella henkeä kohti. Koulutustaso ilmoitetaan 3-numeroisella luvulla. Esimerkiksi indeksin pisteluku 347 kertoo, että kyseessä oleva ryhmä on suorittanut koulutusta tutkintoon saakka keskimäärin 3,47 vuotta peruskoulun jälkeen, ks. esimerkki alempana.

Koulutustasomittaimen pisteluvun laskenta perustuu koulutusluokituksen (*Koulutusluokitus, Käsikirjoja 1, Tilastokeskus*) koulutusastetietoon siten, että kullekin koulutusasteelle on määritetty koulutuksen suunniteltu (teoreettinen) pituus peruskoulun jälkeen. Jos henkilö on suorittanut useita eri asteisia tutkintoja, otetaan koulutustasomääritykseen vain korkein viimeksi suoritettu tutkinto.”

Esimerkki. Työllisen työvoiman (15–74 v.) koulutustaso 1999

Koulutusluokituksen koulutusaste	Paino (tutkinnon-suorittaneita)	Koulutuksen teoreettinen pituus perusasteen jälkeen (vuosia)	Tulo
Perusaste	521 399	0	0
3 Keskiaste	924 874	3	2 774 622
5 Alin korkea-aste	388 147	5	1 940 735
6 Alempi korkeakouluaste	142 656	7	998 592
7 Ylempi korkeakouluaste	178 898	9	1 610 082
8 Tutkijakoulutus	17 911	12	214 932
Työllinen työvoima 1999	2 173 885		7 538 963
VKTM-indeksi = $(7\,538\,963 / 2\,173\,885) * 100 = 347$ (painotettu keskiarvo)			

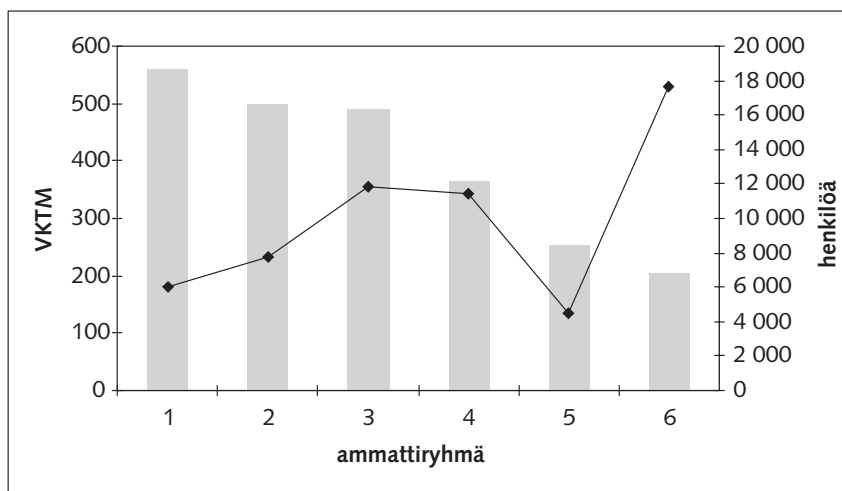
⁴ <http://www.stat.fi/tk/he/kjt/kasitteet.html>.

Koska työvoiman koulutustasoindeksi (VKTM) on keskeinen indeksi mitattaessa koulutuksen keskimääräistä pituutta henkilöä kohden, toteutetaan VKTM-vertailu myös kulttuuri- ja taideammateissa vuosien 1995 ja 2000 tilastotietojen osalta. Tarkastelussa kannattaa huomioida, että yhteenlasketut ammattiryhmäkohtaiset VKTM-luvut eivät ole ryhmän keskiarvoja, vaan painotettuja keskiarvoja edellisen Tilastokeskuksen käsitteistön mukaisesti.

Työvoiman koulutustaso eri ammattiryhmissä on noudattanut samaa hierarkiaa koko tarkasteluperiodin. Toisin sanoen ne ammattiryhmät, joiden koulutustaso oli korkea vuonna 1995 olivat sitä myös vuonna 2000. Yksittäisten ammattien osalta muutosta on tietysti jossain määrin tapahtunut. Ammattiryhmien koulutustasoa vuonna 1995 ja 2000 havainnollistavat seuraavat kuviot, joissa huomiota tulee kiinnittää myös työllisten lukumäärän muutoksiin tarkastelun kohteena olevissa ammattiryhmissä.

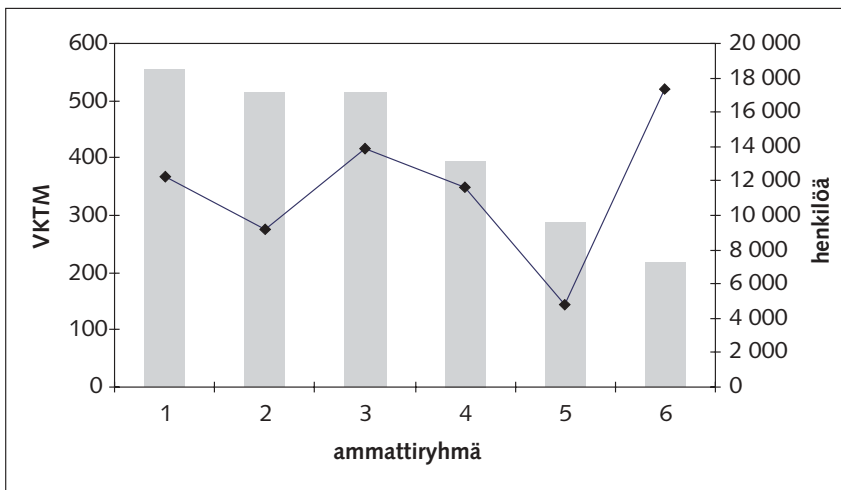
Kuvio 1. Työvoiman koulutustaso ammattiryhmittäin 1995

VUOSI 1995	VKTM	Työlliset ammattiryhmässä yht. henkilöä
1 Mainonta	561	6 045
2 Toimitustyö	498	7 797
3 Kulttuuritoimi, sekä kirjasto-, arkisto ja museotyö	490	11 807
4 Taide, muotoilu ja taidekäsityö	365	11 379
5 Valokuvaus, elokuvaus sekä radio- ja tv-tekniikka	254	4 513
6 Graafinen työ	206	17 613

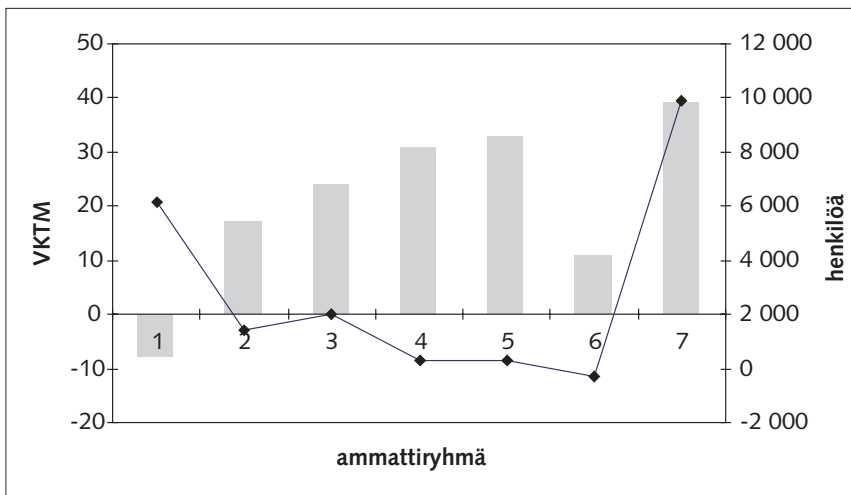
Kuvio 2. Työvoiman koulutustaso ammattiryhmittäin 2000

VUOSI 2000	VKTM	Työlliset ammattiryhmässä yht. henkilöä
1 Mainonta	553	12 206
2 Toimitustyö	515	9 187
3 Kulttuuritoimi, sekä kirjasto-, arkisto ja museotyö	514	13 839
4 Taide, muotoilu ja taidekäsiyö	396	11 678
5 Valokuvaus, elokuvaus sekä radio- ja tv-tekniikka	287	4 824
6 Graafinen työ	217	17 345

Kuvio 3. Työvoiman koulutustasoindeksin muutos ammattiryhmittäin 1995–2000

MUUTOS 1995 - 2000	VKTM	Työllisten muutos ammattiryhmässä yht. henkilöä
1 Mainonta	-8	6 161
2 Toimitustyö	17	1 390
3 Kulttuuritoimi, sekä kirjasto-, arkisto ja museotyö	24	2 032
4 Taide, muotoilu ja taidekäsiyö	31	299
5 Valokuvaus, elokuvaus sekä radio- ja tv-tekniikka	33	311
6 Graafinen työ	11	-268
7 Kaikki valitut kulttuuriammattit yhteensä	39	9925

Muutostarkastelussa havaitaan, että työvoiman koulutustaso on noussut tarkasteluperiodilla kaikissa muissa ammattiryhmissä *mainontaa* lukuun ottamatta. Toisaalta mainonta-ryhmän työllisten lukumäärä on noussut varsin rajusti verrattaessa ryhmää toisiin tarkastelun kohteena oleviin ammattiryhmiin. Ammattiryhmässä suurimman kasvun työllisten osalta "saalisti" ammatti *mainonnan ja markkinoinnin erityisasiantuntijat*⁵, jossa työllisten lukumäärä kasvoi 5246 henkilöllä. Vastaavasti ammatin peruskoulun jälkeen suoritetun korkeimman koulutuksen keskimääräinen pituus henkeä kohden putosi 5,54 vuodesta 5,23 vuoteen, mikä näkyy varsin voimakkaasti ammattiryhmän yhteenlasketussa painotetussa keskiarvossa. Muiden ammattiryhmään kuuluvien ammattien osalta koulutustaso kasvoi hienan, *mainos- ja tiedotusjohtajilla* jopa kaikista tässä tilastoinnissa tarkasteltavista ammateista voimakkaammin (VKTM muutos +123).

Painotettu työvoiman koulutustaso kasvoi kaikista ammattiryhmistä eniten *valokuvaus, elokuvaus sekä radio- ja tv-tekniikan* osalta (VKTM muutos koko ammattiryhmällä +33). Työllisten lukumäärä kasvoi ammattiryhmään kuuluneissa ammateissa kuitenkin vain 311 henkilöllä. VKTM-indeksin kasvu tapahtui itse asiassa kaikissa ammattiryhmän ammateissa. Suurinta muutos oli ammatissa *valokuvaalaboratorioiden työntekijät*, jossa ammatin peruskoulun jälkeen suoritetun korkeimman koulutuksen keskimääräinen pituus henkeä kohden nousi 1,91 vuodesta 2,46 vuoteen. Ammatissa toimivien henkilöiden lukumäärä laski 561 henkilöstä ainoastaan 250 henkilöön. Tässä yhteydessä VKTM-indeksin nousu työllisten lukumäärän laskiessa voi korreloida sitä, että ammatista poistuneet ovat olleet vähemmän koulutettuja.

Ammattiryhmissä tapahtuva painotettu työvoiman koulutustason kasvu oli lähes yhtä suurta myös ammattiryhmän: *taide, muotoilu ja taidekäsityö* kanssa. Koko ryhmän VKTM muutos oli tarkasteluperiodilla +31 ja työllisten lukumäärän muutos "vain" +299 henkilöä. Ammattiryhmän ammateista kaikki muut, paitsi *puu-, tekstiili-, nahka- ym. käsityötuotteiden tekijät* kasvoivat VKTM-indeksin osalta positiivisesti. Puu-, tekstiili-, nahka- ym. käsityötuotteiden tekijöiden peruskoulun jälkeen suoritetun korkeimman koulutuksen keskimääräinen pituus henkeä kohden laski 2,00 vuodesta 1,73 vuoteen (VKTM muutos -27). Ammatissa toimivien työllisten lukumäärä ei kuitenkaan vähentynyt kuin -4 henkilöllä. Suurin painotetun koulutustason nousu tapahtui ammattiryhmän sisällä ammatissa *näyttelijät*, jossa ammatin peruskoulun jälkeen suoritetun korkeimman koulutuksen keskimääräinen pituus henkeä kohden nousi 3,63 vuodesta 4,23 vuoteen (VKTM muutos +60). Ammatissa toimivien työllisten lukumäärä vähentyi tarkasteluperiodilla -46 henkilöllä.

Kun tarkastellaan erikseen kaikkien ammattiryhmien kesken ammatte-

⁵ Ammattikohtainen erittely taulukossa 1 sivulla 310.

ja, joissa työvoiman koulutustaso on vuonna 2000 ollut kaikkein korkeinta, nousee ensimmäiseksi *museoalan erityisasiantuntijat*. Museoalan erityisasiantuntijoilla VKTM-indeksi on peräti 706, eli kyseessä oleva ryhmä on suorittanut koulutusta tutkintoon saakka keskimäärin 7,06 vuotta peruskoulun jälkeen.

Toiseksi korkein työvoiman koulutustaso löytyi ammatista *muiden järjestöjen johtajat*, joilla koulutusta tutkintoon saakka kertyi keskimäärin 6,86 vuotta peruskoulun jälkeen. Muiden järjestöjen johtajat on kuitenkin sikäli eräänlainen "kaatoluokka", sillä siihen kuuluu myös muiden, kuin kulttuurijärjestöjen johtajia⁶.

Kolmanneksi korkein työvoiman koulutustaso vuonna 2000 oli ammattissa *tiedottajat*. Tiedottajien VKTM-indeksi oli 682, eli he olivat suorittaneet koulutusta tutkintoon saakka keskimäärin 6,82 vuotta peruskoulun jälkeen.

Matalin työvoiman koulutustaso vuoden 2000 tilastoinnin mukaan oli ammateissa:

Jälkikäsitteijät (VKTM 160), *puu-, tekstiili-, nahka- ym. käsityötuotteiden tekijät* (VKTM 173), sekä ammatissa *painokoneen hoitajat* (VKTM 190). Kaikissa näissä ammateissa koulutusta tutkintoon saakka (peruskoulun jälkeen) on kertynyt alle kaksi vuotta.

Ammattikohtaiset VKTM-indeksit muutoksineen on esitetty taulukossa 1.

⁶ Tarkasteluun valittujen ammattien sisällöt (ammattinumeroiden selkiennytykset). Katso liite 1.

Taulukko 1. VKTM 1995–2000 valituissa kulttuuri- ja taideammateissa.

Lähde: Tilastokeskus 2003

	VKTM 1995	henkilöä 1995	VKTM 2000	henkilöä 2000	VKTM muutos 95-00	henkilöä muutos 95-00
Taide, muotoilu ja taidekäsityö						
24515 Kirjailijat ja dramaturgit	577	305	591	200	14	-105
24521 Kuvataiteilijat	369	604	433	455	64	-149
24522 Graafiset suunnittelijat	332	1677	387	1647	55	-30
24523 Taideteollisen alan suunnittelijat ja taiteilijat	467	1162	512	1484	45	322
34711 Taide- ja taideteollisen alan asiantuntijat	250	2074	282	1955	32	-119
7312 Soittimien tekijät ja virittäjät	7312	320	267	164	14	-156
7330 Puu-, tekstiili-, nahka- ym. käsityötuotteiden tekijät	200	15	173	11	-27	-4
2453 Klassisen musiikin säveltäjät, muusikot ja laulajat	461	2534	480	2264	19	-270
2454 Tanssitaiteilijat	311	480	350	542	39	62
24551 Näyttelijät	363	1087	423	1041	60	-46
24552 Teatteri- ja elokuvaohjaajat	461	332	462	290	1	-42
3473 Viihdemuusikot, laulajat, tanssijat ym.	238	770	289	1551	51	781
3474 Klovnit, taikurit, akrobaatit ym.	189	19	232	74	43	55
<i>yhteensä</i>	<i>365</i>	<i>11379</i>	<i>396</i>	<i>11678</i>	<i>31</i>	<i>299</i>
Toimitustyö						
24511 Pääliikkötoimittajat	557	408	573	500	16	92
24512 Lehden- ja kustannustoimittajat ja kriitikot	506	5114	520	6047	14	933
24513 Radio- ja tv-toimittajat	504	1990	528	2295	24	305
3472 Juontajat, kuuluttajat ym.	242	285	254	345	12	60
<i>yhteensä</i>	<i>498</i>	<i>7797</i>	<i>515</i>	<i>9187</i>	<i>17</i>	<i>1390</i>
Valokuvaus, elokuvaus sekä radio- ja tv-tekniikka						
3131 Kuvaajat, kuvanauhoittajat ja äänittäjät	256	2582	293	2994	37	412
3132 Radio- ja tv-larkkailijat	276	691	297	616	21	-75
34712 Kuvaussihteerit ym.	328	443	345	433	17	-10
7344 Valokuvavalaboratorioiden työntekijät	191	561	246	250	55	-311
8224 Valokuvatuotteiden teolliset valmistajat	189	236	212	531	23	295
<i>yhteensä</i>	<i>254</i>	<i>4513</i>	<i>287</i>	<i>4824</i>	<i>33</i>	<i>311</i>
Graafinen työ						
31192 Graafisen tekniikan asiantuntijat	390	1925	393	1886	3	-39
7341 Latojat ja asemoijat	170	5233	214	3334	44	-1899
7342 Painopinnan valmistajat	230	1432	241	1397	11	-35
7343 Kaivertajat ja syövyttäjät	170	54	234	29	64	-25
7345 Kirjansitomotyöntekijät	308	1287	225	442	-83	-845
7346 Silkki- ja tekstiilipainajat	165	256	202	257	37	1
8251 Painokoneen hoitajat	173	5575	190	7266	17	1691
8252 Jälkikäsitteilyt	130	1851	160	2734	30	883
<i>yhteensä</i>	<i>206</i>	<i>17613</i>	<i>217</i>	<i>17345</i>	<i>11</i>	<i>-268</i>
Mainonta						
1234 Mainos- ja tiedotusjohtajat	509	444	632	613	123	169
24192 Tiedottajat	624	2 059	648	2708	24	649
24191 Mainonnan ja markkinoinnin erityisasiantuntijat	554	3 119	523	8365	-31	5246
24514 Mainostoimittajat	367	423	455	520	88	97
<i>yhteensä</i>	<i>561</i>	<i>6 045</i>	<i>553</i>	<i>12206</i>	<i>-8</i>	<i>6161</i>
Kulttuuritoimi, sekä kirjasto-, arkisto- ja museotyö						
1143 Muiden järjestöjen johtajat	675	295	686	495	11	200
12294 Kulttuurijohtajat	686	989	599	914	-87	-75
1319 Muut pienyritysten johtajat	487	1892	502	2824	15	932
24311 Arkistonhoitajat	422	753	473	584	51	-169
24312 Museoalan erityisasiantuntijat	692	475	706	610	14	135
2432 Kirjastonhoitajat, informaattikot ym.	663	2620	682	3272	19	652
4141 Kirjasto-, arkisto- ja museotyöntekijät	335	4783	362	5140	27	357
<i>yhteensä</i>	<i>490</i>	<i>11807</i>	<i>514</i>	<i>13839</i>	<i>24</i>	<i>2032</i>
Kaikki valitut kulttuuriammatit yhteensä	372	59154	411	69079	39	9925

Kun tarkastellaan lopuksi vielä ammatteja, joissa työvoiman koulutustason muutos (VKTM) on tarkasteluperiodilla 1995–2000 ollut kaikkein voimakkainta, havaitaan, että jo mainittu mainos- ja tiedotusjohtajat sijoittuu positiivisessa muutostarkastelussa melko ylhäiseen yksinäisyyteen (VKTM muutos +123 ja ammatissa toimivien työllisten muutos +169 henkilöä).

Toiseksi eniten työvoiman koulutustaso nousi ammatissa *mainostoimittajat*, VKTM muutoksen ollessa +88. Muutos jää peräti 35 yksikköä mainos- ja tiedotusjohtajien muutosta alhaisemmaksi. Mainostoimittajien lukumäärä kasvoi tarkasteluperiodilla +97 henkilöllä.

Kolmanneksi suurimman positiivisen muutoksen omaava ammatti ei sijoittunut enää ammattiryhmään mainonta, vaan löytyy ammattiryhmästä taide, muotoilu ja taidekäsityö ollen *kuvataiteilijat*. Kuvataiteilijoina toimivien VKTM muutos oli +64 yksikköä ja väestölaskenta-aineistossa tilastoitu työvoimamuutos -149 henkilöä. Samaiseen +64 yksikön VKTM kasvuun ylsi myös ammatti *kaivertajat ja syövyttäjät*, jossa toimivien työllisten lukumäärä väheni tarkasteluperiodilla -25 henkilöä.

Negatiivisen koulutustasomuutoksen omasi tarkasteluperiodilla ainoastaan neljä ammattia. Negatiivisin koulutustasomuutos oli ammatissa *kulttuurijohtajat*, jossa VKTM-indeksi laski peräti -87 yksikköä. Työllisyysmäärämuutos oli ammatissa samaisella tarkasteluperiodilla -75 henkilöä. Kulttuurijohtajat kuului itse asiassa vielä vuonna 1995 kolmen kärkeen tarkasteltaessa ammatteja, joissa työvoiman koulutustaso on kaikkein korkein. Vuonna 1995 kulttuurijohtajilla koulutusta tutkintoon saakka kertyi keskimäärin 6,86 vuotta peruskoulun jälkeen, kun taas vuonna 2000 keskimääräinen koulutuksen pituus oli peruskoulun jälkeen ”enää” 5,99 vuotta.

Toiseksi suurin negatiivinen muutos koulutustasossa tapahtui ammatissa kirjansitomotyöntekijät. Ammatin VKTM-indeksi laski -83 yksikköä. Ammatissa toimivien työllisten lukumäärä väheni 1 287 henkilöstä 442 henkilöön, eli peräti -845 henkilöllä. Työllisten lukumäärän prosentuaalinen lasku oli kaikista tarkastelun kohteeksi valituista kulttuuri- ja taideammateista suurin⁷.

Kolmanneksi suurin koulutustason negatiivinen muutos tapahtui jo edellä mainitussa ammatissa *mainonnan ja markkinoinnin erityisasiantuntijat*, jossa VKTM-indeksi laski -31 yksikköä. Tämäkin lasku on sikäli mielenkiintoinen, sillä ammatti kuuluu ammattiryhmään mainonta, jonka VKTM-indeksi taas oli noussut kaikista tarkasteltavista ammattiryhmistä eniten. Toisaalta ammatin työllisten lukumäärä oli kasvanut tarkasteluperiodilla ennätysellisesti 3 119 henkilöstä 8 365 henkilöön, eli peräti +5 246 henkilöä.

⁷ Ks. sivu 39. Taulukko 3. Työllisten määrän muutos valituissa kulttuuriammateissa 1995–2000.

Viimeinen negatiivisen koulutustasomuutoksen omaava ammatti oli myöskin jo edellä mainittu *puu-, tekstiili-, nahka- ym. käsityötuotteiden tekijät*. Ammatissa toimivien VKTM-indeksi laski tarkasteluperiodilla -27 yksikköä ja työllisten kokonaismäärä väheni -4 henkilöä.

Kaikissa muissa tarkastelun kohteena olevissa kulttuuri- ja taideammatteissa koulutustasoindeksi kehittyi valitulla tarkasteluperiodilla positiivisesti.

Liite 8. Kulttuuri- ja taidealan yliopistosektorin koulutusohjelmat 1998–2004⁸

Vuosi 1998

TAIDETEOLLINEN KOULUTUS

1033	kuvaamataidon opetuksen ko	TaiK, LY
1034	audiovisuaalisen mediakulttuurin ko	LY
1125	elokuvataiteen ko	TaiK
1147	graafisen suunnittelun ko	TaiK
1148	lavastustaiteen ko	TaiK
1149	valokuvataiteen ko	TaiK
1150	keramiikka- ja lasitaiteen ko	TaiK
1151	sisustusarkkitehtuurin ja huonekalusuunnittelun ko	TaiK
1152	tekstiilitaiteen ko	TaiK
1153	teollisen muotoilun ko	TaiK, LY
1154	vaatetussuunnittelun ja pukutaiteen ko	TaiK
1164	käsi- ja taideteollisen alan ko	TaiK
1175	muotoilunjohtamisen osin englanninkielinen design leadership ko	TaiK
1180	Pallas kuvataiteiden ko	TaiK
1181	uudet mediat	TaiK
1193	tekstiili- ja vaatetusalan ko	LY
1194	animaatioelokuvan ko	TaiK
1195	mainos- ja tiedotuselokuvan ko	TaiK
1196	kalustesuunnittelun ko	TaiK
1197	tilasuunnittelun ko	TaiK
1204	kuvatutkimuksen ko	TaiK
1205	sähköisten julkaisujen kuvajournalismin ko	TaiK
1206	valokuvan taidepainon ko	TaiK
1223	media- ja suunnitteluteknologian maisteriko	LY

⁸ Lähde: Opetusministeriö 2005.

MUSIIKKIALAN KOULUTUS

1113	sävellyksen ja musiikinteorian ko	SibA
1114	orkesterin- ja kuoronjohdon ko	SibA
1115	esittävän säveltaiteen ko	SibA
1116	musiikkikasvatuksen ko	SibA
1117	kirkkomusiikin ko	SibA
1129	jazzmusiikin ko	SibA
1130	kansanmusiikin ko	SibA
0001	oopperalaulajan ko	SibA
1210	taidehallinnon alan ko (Arts Management)	SibA
1221	musiikin teknologian ko	SibA

TEATTERI- JA TANSSIALAN KOULUTUS

1123	näyttelijäntyyön ko	TaY, TeaK
	- teatterityön ko	TaY
1127	ohjauksen ko	TeaK
1128	dramaturgin ko	TeaK
1131	tanssitaiteen ko	TeaK
1132	valo- ja äänisuunnittelun ko	TeaK
1185	koreografin ko	TeaK
1186	tanssinopettajan ko	TeaK
1187	tanssin ko	TeaK
1189	tanssijan ko	TeaK
1192	musiikkiteatterin ko	TeaK
1207	teatteri-ilmaisun opettajan ko	TeaK
1208	valo- ja ääni-ilmaisun opettajan ko	TeaK

HUMANISTINEN KOULUTUS

1071	kulttuurien tutkimuksen ko	
	- kulttuurien tutkimuksen ko	TY
	- kulttuurin tutkimuksen ko	OY, JoY
1104	taiteentutkimuksen ko	
	- taiteentutkimuksen ja kulttuuri- historian ko	TY
	- taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen ko	ÄÄ

YHTEISKUNTATIEETEELLINEN KOULUTUS

1085	kirjasto- ja informaatiopalvelualan ko - kirjastotieteen ja informatiikan ko	ÅÅ, OY
------	---	-----------

Vuosi 1999

TAIDETEOLLINEN KOULUTUS

1033	kuvaamataidon opetuksen ko	TaiK, LY
1034	audiovisuaalisen mediakulttuurin ko	LY
1125	elokuvataiteen ko	TaiK
1147	graafisen suunnittelun ko	TaiK
1148	lavastustaiteen ko	TaiK
1149	valokuvataiteen ko	TaiK
1150	keramiikka- ja lasitaiteen ko	TaiK
1151	sisustusarkkitehtuurin ja huonekalusuunnittelun ko	TaiK
1152	tekstiilitaiteen ko	TaiK
1153	teollisen muotoilun ko	TaiK, LY
1154	vaatetussuunnittelun ja pukutaiteen ko	TaiK
1164	käsi- ja taideteollisen alan ko	TaiK
1175	muotoilunjohtamisen osin englanninkielinen design leadership ko	TaiK
1180	Pallas kuvataiteiden ko	TaiK
1181	uudet mediat	TaiK
1193	tekstiili- ja vaatetusalan ko	LY
1194	animaatioelokuvan ko	TaiK
1195	mainos- ja tiedotuselokuvan ko	TaiK
1196	kalustesuunnittelun ko	TaiK
1197	tilasuunnittelun ko	TaiK
1204	kuvatutkimuksen ko	TaiK
1205	sähköisten julkaisujen kuvajournalismin ko	TaiK
1206	valokuvan taidepainon ko	TaiK
1223	media- ja suunnitteluteknologian maisteriko	LY
1228	valokuvailmaisun ko	TaiK

MUSIIKKIALAN KOULUTUS

1113	sävellyksen ja musiikinteorian ko	SibA
1114	orkesterin- ja kuoronjohton ko	SibA

1115	esittävän säveltaiteen ko	SibA
1116	musiikkikasvatuksen ko	SibA
1117	kirkkomusiikin ko	SibA
1129	jazzmusiikin ko	SibA
1130	kansanmusiikin ko	SibA
0001	oopperalaulajan ko	SibA
1210	taidehallinnon alan ko (Arts Management)	SibA
1221	musiikin teknologian ko	SibA

TEATTERI- JA TANSSIALAN KOULUTUS

1123	näyttelijäntyyön ko	TaY, TeaK
	- teatterityön ko	TaY
1127	ohjauksen ko	TeaK
1128	dramaturgin ko	TeaK
1131	tanssitaiteen ko	TeaK
1132	valo- ja äänisuunnittelun ko	TeaK
1185	koreografin ko	TeaK
1186	tanssinopettajan ko	TeaK
1187	tanssin ko	TeaK
1189	tanssijan ko	TeaK
1192	musiikkiteatterin ko	TeaK
1207	teatteri-ilmaisun opettajan ko	TeaK
1208	valo- ja ääni-ilmaisun opettajan ko	TeaK

HUMANISTINEN KOULUTUS

1071	kulttuurien tutkimuksen ko	
	- kulttuurien tutkimuksen ko	TY
	- kulttuurin tutkimuksen ko	OY, JoY
1104	taiteentutkimuksen ko	
	- taiteentutkimuksen ja kulttuuri-	
	historian ko	TY
	- taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen ko	ÅÅ

YHTEISKUNTATIEETEELLINEN KOULUTUS

1085	kirjasto- ja informaatiopalvelualan ko	ÅÅ,
	- kirjastotieteen ja informatiikan ko	OY

Vuosi 2000

TAIDETEOLLINEN KOULUTUS

1033	kuvaamataidon opetuksen ko	TaiK, LY
1034	audiovisuaalisen mediakulttuurin ko	LY
1125	elokuvataiteen ko	TaiK
1147	graafisen suunnittelun ko	TaiK
1148	lavastustaiteen ko	TaiK
1149	valokuvataiteen ko	TaiK
1150	keramiikka- ja lasitaiteen ko	TaiK
1151	sisustusarkkitehtuurin ja huonekalusuunnittelun ko	TaiK
1152	tekstiilitaiteen ko	TaiK
1153	teollisen muotoilun ko	TaiK, LY
1154	vaatetussuunnittelun ja pukutaiteen ko	TaiK
1164	käsi- ja taideteollisen alan ko	TaiK
1175	muotoilunjohtamisen osin englanninkielinen design leadership ko	TaiK
1180	Pallas kuvataiteiden ko	TaiK
1181	uudet mediat	TaiK
1193	tekstiili- ja vaatetusalan ko	LY
1194	animaatioelokuvan ko	TaiK
1195	mainos- ja tiedotuselokuvan ko	TaiK
1196	kalustesuunnittelun ko	TaiK
1197	tilasuunnittelun ko	TaiK
1204	kuvatutkimuksen ko	TaiK
1205	sähköisten julkaisujen kuvajournalismin ko	TaiK
1206	valokuvan taidepainon ko	TaiK
1223	media- ja suunnitteluteknologian maisteriko	LY
1228	valokuvailmaisun ko	TaiK

MUSIIKKIALAN KOULUTUS

1113	sävellyksen ja musiikinteorian ko	SibA
1114	orkesterin- ja kuoronjohton ko	SibA
1115	esittävän säveltaiteen ko	SibA
1116	musiikkikasvatuksen ko	SibA
1117	kirkkomusiikin ko	SibA
1129	jazzmusiikin ko	SibA
1130	kansanmusiikin ko	SibA
0001	oopperalaulajan ko	SibA

1210	taidehallinnon alan ko (Arts Management)	SibA
1221	musiikin teknologian ko	SibA

TEATTERI- JA TANSSIALAN KOULUTUS

1123	näyttelijäntyyön ko	TaY, TeaK
	- teatterityön ko	TaY
1127	ohjauksen ko	TeaK
1128	dramaturgin ko	TeaK
1131	tanssitaiteen ko	TeaK
1132	valo- ja äänisuunnittelun ko	TeaK
1185	koreografin ko	TeaK
1186	tanssinopettajan ko	TeaK
1187	tanssin ko	TeaK
1189	tanssijan ko	TeaK
1192	musiikkiteatterin ko	TeaK
1207	teatteri-ilmaisun opettajan ko	TeaK
1208	valo- ja ääni-ilmaisun opettajan ko	TeaK

HUMANISTINEN KOULUTUS

1071	kulttuurien tutkimuksen ko	
	- kulttuurien tutkimuksen ko	TY
	- kulttuurin tutkimuksen ko	OY, JoY
1104	taiteentutkimuksen ko	
	- taiteentutkimuksen ja kulttuuri- historian ko	TY
	- taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen ko	ÅÅ

YHTEISKUNTATIETEELLINEN KOULUTUS

1085	kirjasto- ja informaatiopalvelualan ko	ÅÅ,
	- kirjastotieteen ja informatiikan ko	OY

Vuosi 2001

TAIDETEOLLINEN KOULUTUS

1033	kuvaamataidon opetuksen ko	TaiK, LY
1034	audiovisuaalisen mediakulttuurin ko	LY
1125	elokuvataiteen ko	TaiK
1147	graafisen suunnittelun ko	TaiK
1148	lavastustaiteen ko	TaiK
1149	valokuvataiteen ko	TaiK
1150	keramiikka- ja lasitaiteen ko	TaiK
1151	sisustusarkkitehtuurin ja huonekalusuunnittelun ko	TaiK
1152	tekstiilitaiteen ko	TaiK
1153	teollisen muotoilun ko	TaiK, LY
1154	vaatetussuunnittelun ja pukutaiteen ko	TaiK
1164	käsi- ja taideteollisen alan ko	TaiK
1175	muotoilunjohtamisen osin englanninkielinen design leadership ko	TaiK
1180	Pallas kuvataiteiden ko	TaiK
1181	uudet mediat	TaiK
1193	tekstiili- ja vaatetusalan ko	LY
1194	animaatioelokuvan ko	TaiK
1195	mainos- ja tiedotuselokuvan ko	TaiK
1196	kalustesuunnittelun ko	TaiK
1197	tilasuunnittelun ko	TaiK
1204	kuvatutkimuksen ko	TaiK
1205	sähköisten julkaisujen kuvajournalismin ko	TaiK
1206	valokuvan taidepainon ko	TaiK
1223	media- ja suunnitteluteknologian maisteriko	LY
1228	valokuvailmaisun ko	TaiK

MUSIIKKIALAN KOULUTUS

1113	sävellyksen ja musiikinteorian ko	SibA
1114	orkesterin- ja kuoronjohton ko	SibA
1115	esittävän säveltaiteen ko	SibA
1116	musiikkikasvatuksen ko	SibA
1117	kirkkomusiikin ko	SibA
1129	jazzmusiikin ko	SibA
1130	kansanmusiikin ko	SibA
0001	oopperalaulajan ko	SibA

1210	taidehallinnon alan ko (Arts Management)	SibA
1221	musiikin teknologian ko	SibA

TEATTERI- JA TANSSIALAN KOULUTUS

1123	näyttelijäntyyön ko - teatterityön ko	TaY, TeaK TaY
1127	ohjauksen ko	TeaK
1128	dramaturgin ko	TeaK
1131	tanssitaiteen ko	TeaK
1132	valo- ja äänisuunnittelun ko	TeaK
1185	koreografin ko	TeaK
1186	tanssinopettajan ko	TeaK
1187	tanssin ko	TeaK
1189	tanssijan ko	TeaK
1192	musiikkiteatterin ko	TeaK
1207	teatteri-ilmaisun opettajan ko	TeaK
1208	valo- ja ääni-ilmaisun opettajan ko	TeaK

HUMANISTINEN KOULUTUS

1071	kulttuurien tutkimuksen ko - kulttuurien tutkimuksen ko - kulttuurin tutkimuksen ko	TY OY, JoY
1104	taiteentutkimuksen ko - taiteentutkimuksen ja kulttuuri- historian ko - taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen ko	TY ÅÅ

YHTEISKUNTATIEETEELLINEN KOULUTUS

1085	kirjasto- ja informaatiopalvelualan ko - kirjastotieteen ja informatiikan ko	ÅÅ, OY
------	---	-----------

Vuosi 2002

TAIDETEOLLINEN KOULUTUS

1033	kuvaamataidon opetuksen ko	TaiK, LY
1034	audiovisuaalisen mediakulttuurin ko	LY
1125	elokuvataiteen ko	TaiK
1147	graafisen suunnittelun ko	TaiK
1148	lavastustaiteen ko	TaiK
1149	valokuvataiteen ko	TaiK
1150	keramiikka- ja lasitaiteen ko	TaiK
1151	sisustusarkkitehtuurin ja huonekalusuunnittelun ko	TaiK
1152	tekstiilitaiteen ko	TaiK
1153	teollisen muotoilun ko	TaiK, LY
1154	vaatetussuunnittelun ja pukutaiteen ko	TaiK
1164	käsi- ja taideteollisen alan ko	TaiK
1175	muotoilunjohtamisen osin englanninkielinen design leadership ko	TaiK
1180	Pallas kuvataiteiden ko	TaiK
1181	uudet mediat	TaiK
1193	tekstiili- ja vaatetusalan ko	LY
1194	animaatioelokuvan ko	TaiK
1195	mainos- ja tiedotuselokuvan ko	TaiK
1196	kalustesuunnittelun ko	TaiK
1197	tilasuunnittelun ko	TaiK
1204	kuvatutkimuksen ko	TaiK
1205	sähköisten julkaisujen kuvajournalismin ko	TaiK
1206	valokuvan taidepainon ko	TaiK
1223	media- ja suunnitteluteknologian maisteriko	LY
1228	valokuvailmaisun ko	TaiK
1236	esittävän taiteen pukusuunnittelun ko	TaiK
1237	ammattikorkeakoulujen opettajien pätevyitysmiskoulutus maisteriohjelma	TaiK

MUSIIKKIALAN KOULUTUS

1113	sävellyksen ja musiikinteorian ko	SibA
1114	orkesterin- ja kuoronjohton ko	SibA
1115	esittävän säveltaiteen ko	SibA
1116	musiikkikasvatuksen ko	SibA

1117	kirkkomusiikin ko	SibA
1129	jazzmusiikin ko	SibA
1130	kansanmusiikin ko	SibA
0001	oopperalaulajan ko	SibA
1210	taidehallinnon alan ko (Arts Management)	SibA
1221	musiikin teknologian ko	SibA
1241	laulumusiikin ko	SibA

TEATTERI- JA TANSSIALAN KOULUTUS

1123	näyttelijäntyön ko	TeaK
	- teatterityön ko	TaY
1127	ohjauksen ko	TeaK
1128	dramaturgin ko	TeaK
1131	tanssitaiteen ko	TeaK
1132	valo- ja äänisuunnittelun ko	TeaK
1185	koreografin ko	TeaK
1186	tanssinopettajan ko	TeaK
1187	tanssin ko	TeaK
1189	tanssijan ko	TeaK
1192	musiikkiteatterin ko	TeaK
1207	teatteri-ilmaisun opettajan ko	TeaK
1208	valo- ja ääni-ilmaisun opettajan ko	TeaK

KUVATAIDEALAN KOULUTUS

1244	maalaustaiteen ko	KuvA
1245	kuvanveiston ko	KuvA
1246	taidegrafiikan ko	KuvA
1247	tila-aikataiteen ko	KuvA
1248	taideteoreettinen ko	KuvA

HUMANISTINEN KOULUTUS

1071	kulttuurien tutkimuksen ko	
	- kulttuurien tutkimuksen ko	TY
	- kulttuurin tutkimuksen ko	OY, JoY

1104	taiteentutkimuksen ko	
	- taiteentutkimuksen ja kulttuuri- historian ko	TY
	- taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen ko	ÅÅ

YHTEISKUNTATIETEELLINEN KOULUTUS

1085	kirjasto- ja informaatiopalvelualan ko	ÅÅ,
	- kirjastotieteen ja informatiikan ko	OY, TaY

Vuosi 2003

TAIDETEOLLINEN KOULUTUS

1033	kuvaamataidon opetuksen ko	TaiK, LY
1034	audiovisuaalisen mediakulttuurin ko	LY
1125	elokuvataiteen ko	TaiK
1147	graafisen suunnittelun ko	TaiK
1148	lavastustaiteen ko	TaiK
1149	valokuvataiteen ko	TaiK
1150	keramiikka- ja lasitaiteen ko	TaiK
1151	sisustusarkkitehtuurin ja huonekalusuunnittelun ko	TaiK
1152	tekstiilitaiteen ko	TaiK
1153	teollisen muotoilun ko	TaiK, LY
1154	vaatetussuunnittelun ja pukutaiteen ko	TaiK
1164	käsi- ja taideteollisen alan ko	TaiK
1175	muotoilunjohtamisen osin englanninkielinen design leadership ko	TaiK
1180	Pallas kuvataiteiden ko	TaiK
1181	uudet mediat	TaiK
1193	tekstiili- ja vaatetusalan ko	LY
1194	animaatioelokuvan ko	TaiK
1195	mainos- ja tiedotuselokuvan ko	TaiK
1196	kalustesuunnittelun ko	TaiK
1197	tilasuunnittelun ko	TaiK
1204	kuvatutkimuksen ko	TaiK
1205	sähköisten julkaisujen kuvajournalismin ko	TaiK
1206	valokuvan taidepainon ko	TaiK
1223	media- ja suunnitteluteknologian maisteriohjelma	LY
1228	valokuvailmaisun ko	TaiK

1236	esittävän taiteen pukusuunnittelun ko	TaiK
1237	ammattikorkeakoulujen opettajien pätevyitysmiskoulutus maisteriohjelma	TaiK
1255	elektronisen kuvajournalismin maisteriohjelma	TaiK
1257	multimedian maisteriohjelma	LY

MUSIIKKIALAN KOULUTUS

1113	sävellyksen ja musiikinteorian ko	SibA
1114	orkesterin- ja kuoronjohdon ko	SibA
1115	esittävän säveltaiteen ko	SibA
1116	musiikkikasvatuksen ko	SibA
1117	kirkkomusiikin ko	SibA
1129	jazzmusiikin ko	SibA
1130	kansanmusiikin ko	SibA
0001	oopperalaulajan ko	SibA
1210	taidehallinnon alan ko (Arts Management)	SibA
1221	musiikin teknologian ko	SibA
1241	laulumusiikin ko	SibA

TEATTERI- JA TANSSIALAN KOULUTUS

1123	näyttelijäntyön ko	TeaK
	- teatterityön ko	TaY
1127	ohjauksen ko	TeaK
1128	dramaturgin ko	TeaK
1131	tanssitaiteen ko	TeaK
1132	valo- ja äänisuunnittelun ko	TeaK
1185	koreografin ko	TeaK
1186	tanssinopettajan ko	TeaK
1187	tanssin ko	TeaK
1189	tanssijan ko	TeaK
1192	musiikkiteatterin ko	TeaK
1207	teatteri-ilmaisun opettajan ko	TeaK
1208	valo- ja ääni-ilmaisun opettajan ko	TeaK
1256	esitystaiteen ja -teorian ko	TeaK

KUVATAIDEALAN KOULUTUS

1244	maalaustaiteen ko	KuvA
1245	kuvanveiston ko	KuvA
1246	taidegrafiikan ko	KuvA
1247	tila-aikataiteen ko	KuvA
1248	taideteoreettinen ko	KuvA

HUMANISTINEN KOULUTUS

1071	kulttuurien tutkimuksen ko	
	- kulttuurien tutkimuksen ko	TY
	- kulttuurin tutkimuksen ko	OY, JoY
1104	taiteentutkimuksen ko	
	- taiteentutkimuksen ja kulttuuri- historian ko	TY
	- taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen ko	ÅA

YHTEISKUNTATIETEELLINEN KOULUTUS

1085	kirjasto- ja informaatiopalvelualan ko	ÅA,
	- kirjastotieteen ja informatiikan ko	OY, TaY

Vuosi 2004

TAIDETEOLLINEN KOULUTUS

1033	kuvaamataidon opetuksen ko	TaiK, LY
1034	audiovisuaalisen mediakulttuurin ko	LY
1125	elokuvataiteen ko	TaiK
1147	graafisen suunnittelun ko	TaiK
1148	lavastustaiteen ko	TaiK
1149	valokuvataiteen ko	TaiK
1150	keramiikka- ja lasitaiteen ko	TaiK
1151	sisustusarkkitehtuurin ja huonekalusuunnittelun ko	TaiK
1152	tekstiilitaiteen ko	TaiK
1153	teollisen muotoilun ko	TaiK, LY

1154	vaatetus suunnittelun ja pukutaiteen ko	TaiK
1164	käsi- ja taideteollisen alan ko	TaiK
1175	muotoilunjohtamisen osin englanninkielinen design leadership ko	TaiK
1180	Pallas kuvataiteiden ko	TaiK
1181	uudet mediat	TaiK
1193	tekstiili- ja vaatetusalan ko	LY
1194	animaatioelokuvan ko	TaiK
1195	mainos- ja tiedotuselokuvan ko	TaiK
1196	kalustus suunnittelun ko	TaiK
1197	tilasuunnittelun ko	TaiK
1204	kuvatutkimuksen ko	TaiK
1205	sähköisten julkaisujen kuvajournalismin ko	TaiK
1206	valokuvan taidepainon ko	TaiK
1223	media- ja suunnitteluteknologian maisteriohjelma	LY
1228	valokuvavilmaisun ko	TaiK
1236	esittävän taiteen pukusuunnittelun ko	TaiK
1237	ammattikorkeakoulujen opettajien pätevyyskoulutus maisteriohjelma	TaiK
1255	elektronisen kuvajournalismin maisteriohjelma	TaiK
1257	multimedian maisteriohjelma	LY

MUSIIKKIALAN KOULUTUS

1113	sävellyksen ja musiikinteorian ko	SibA
1114	orkesterin- ja kuoronjohdon ko	SibA
1115	esittävän säveltaiteen ko	SibA
1116	musiikkikasvatuksen ko	SibA
1117	kirkkomusiikin ko	SibA
1129	jazzmusiikin ko	SibA
1130	kansanmusiikin ko	SibA
0001	opperalaulajan ko	SibA
1210	taidehallinnon alan ko (Arts Management)	SibA
1221	musiikin teknologian ko	SibA
1241	laulumusiikin ko	SibA

TEATTERI- JA TANSSIALAN KOULUTUS

1123	näyttelijäntyön ko	TeaK
	- teatterityön ko	TaY
1127	ohjauksen ko	TeaK
1128	dramaturgin ko	TeaK
1131	tanssitaiteen ko	TeaK
1132	valo- ja äänisuunnittelun ko	TeaK
1185	koreografin ko	TeaK
1186	tanssinopettajan ko	TeaK
1187	tanssin ko	TeaK
1189	tanssijan ko	TeaK
1192	musiikkiteatterin ko	TeaK
1207	teatteri-ilmaisun opettajan ko	TeaK
1208	valo- ja ääni-ilmaisun opettajan ko	TeaK
1256	esitystaiteen ja -teorian ko	TeaK

KUVATAIDEALAN KOULUTUS

1244	maalaustaiteen ko	KuvA
1245	kuvanveiston ko	KuvA
1246	taidegrafiikan ko	KuvA
1247	tila-aikataiteen ko	KuvA
1248	taideteoreettinen ko	KuvA

HUMANISTINEN KOULUTUS

1071	kulttuurien tutkimuksen ko	
	- kulttuurien tutkimuksen ko	TY
	- kulttuurin tutkimuksen ko	OY, JoY
1104	taiteentutkimuksen ko	
	- taiteentutkimuksen ja kulttuuri- historian ko	TY
	- taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen ko	ÅA

YHTEISKUNTATIETEELLINEN KOULUTUS

1085	kirjasto- ja informaatiopalvelualan ko	ÅA,
	- kirjastot	

Kulttuuriammatteihin jakautuminen prosentteina maakunnittain sekä sukupuolen mukaan ammatin sisällä 2000

	Etelä-Karjala		Etelä-Savo		Pohjois-Savo		Pohjois-Karjala		Keski-Suomi		Etelä-Pohjanmaa		Pohjanmaa	
	sp.yht.	Nainen	sp.yht.	Nainen	sp.yht.	Nainen	sp.yht.	Nainen	sp.yht.	Mies	Nainen	sp.yht.	Mies	Nainen
Taide, muotoilu ja taideläisyö														
24515 Kirjalliset ja dramaturgit	1,50	0,00	2,83	0,50	1,06	0,00	0,00	1,00	0,00	1,89	2,83	0,00	0,00	4,00
24521 Kuvataiteilijat	1,10	0,85	1,37	3,30	4,66	1,83	3,65	2,86	2,97	2,74	2,86	2,12	3,65	1,98
24522 Graafiset suunnittelijat	0,67	0,56	0,80	1,15	2,12	1,07	1,52	2,12	2,37	2,79	1,87	0,55	0,67	0,40
34711 Taide- ja taidelaitosten alan suunnittelijat ja taiteilijat	1,15	1,04	1,23	1,82	1,74	1,84	3,58	4,05	3,35	1,64	1,11	3,64	3,73	3,56
34711 Taide- ja taidelaitosten alan asiantuntijat	2,10	2,13	2,05	1,64	1,87	1,33	3,02	3,02	1,69	1,78	1,57	1,18	0,98	1,45
7330 Soittimien tekijät ja virittäjät	0,00	0,00	0,00	1,83	2,14	0,00	5,49	6,43	0,00	1,83	1,43	4,17	2,44	2,86
7330 Puur-, tekstiili-, nahke- ym. kastyttöiden tekijät	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	18,18	33,33	0,00	0,00
2453 Klassisen musiikin säveltäjät, muusikot ja laulajat	2,69	2,91	2,34	2,61	2,70	2,46	4,88	5,18	4,33	2,52	2,55	2,46	4,55	5,04
2454 Tanssitaiteilijat	1,11	1,50	0,98	0,37	0,00	0,49	1,11	0,00	1,47	0,00	1,66	0,00	2,20	0,55
24551 Näyttelijät	1,92	1,60	2,30	1,83	1,96	1,67	3,36	3,34	2,69	3,20	2,09	1,83	1,42	2,30
24552 Teatteri- ja elokuvataiteilijat	2,07	1,53	3,19	0,34	0,51	0,00	1,38	1,53	1,06	0,69	0,51	1,06	0,34	0,00
3473 Viikkomusiikot, laulajat, tanssijat ym.	0,84	0,91	0,44	1,10	1,06	1,32	2,45	2,72	0,88	1,29	1,28	1,32	5,09	5,51
3474 Klorini, sakuri, akordeonit ym.	2,70	0,00	5,41	0,00	0,00	0,00	1,36	2,00	1,35	0,00	2,70	0,00	0,00	0,00
Yhteensä	1,58	1,54	1,65	1,67	1,79	1,51	3,58	2,78	1,66	1,83	1,42	3,13	3,46	2,68
Toimintusö														
24511 Pääläikkötoimittajat	1,00	1,60	0,00	2,80	3,19	2,14	2,60	3,19	1,60	2,00	1,92	2,14	3,20	3,19
24512 Lehden- ja kustannustoimittajat ja kriitikot	1,59	1,63	1,54	2,33	2,49	2,19	2,93	3,37	2,51	1,60	1,91	1,32	3,39	4,00
24513 Radio- ja tv-toimittajat	0,92	0,95	0,88	1,18	1,20	1,15	1,39	1,63	1,15	1,00	0,77	1,24	2,09	2,23
3472 Juontajat, kuuluttajat ym.	3,19	3,00	3,57	1,45	0,43	3,57	3,48	3,00	4,46	2,32	2,58	1,79	2,61	3,00
Yhteensä	1,45	1,53	1,37	2,04	2,11	1,96	2,55	2,91	2,18	1,50	1,66	1,34	3,03	3,47
Valokuvaus, elokuvauus sekä radio- ja tv-tekniikka														
3131 Kuvataiteilijat, kuvanvalotajat ja äänittäjät	1,14	1,25	0,85	1,57	1,57	1,57	2,10	1,98	2,42	1,37	1,34	1,45	2,94	2,81
3132 Radio- ja tv-tekniikallijat	0,81	0,89	0,60	0,49	0,67	0,00	1,14	0,89	1,81	1,46	1,33	1,81	1,95	2,44
34712 Kuvassaiteerit ym.	0,23	0,00	0,30	0,92	0,30	0,46	1,01	0,30	0,23	1,01	0,00	1,15	1,01	1,20
7344 Valokuvaamatoimittajien työntekijät	0,40	0,00	0,67	0,40	0,00	0,67	1,60	0,99	2,01	0,40	0,00	0,67	2,80	2,97
8224 Valokuvaamatoimittajien tekniset valmistajat	0,19	0,78	0,00	0,00	0,00	0,19	0,78	0,00	0,56	0,00	0,75	0,38	0,38	0,50
Yhteensä	0,87	1,09	0,53	1,14	1,36	0,80	1,60	1,70	1,44	1,14	1,22	1,01	2,28	2,51
Oraaminen työ														
3152 Oraamisen teknillinen asiantuntijat	0,74	0,68	0,95	2,55	2,59	2,38	1,86	2,11	0,95	1,54	1,77	0,71	4,51	4,98
7341 Laulajat ja aseenoijat	1,80	1,41	2,21	2,55	1,88	3,26	2,34	2,29	2,40	1,88	2,40	1,35	6,00	5,51
7342 Päänsäntötoimittajat	1,65	0,52	3,00	6,01	8,65	2,84	3,44	2,62	4,42	1,36	1,44	1,26	4,94	3,93
7343 Kaivertajat ja syyttäjä	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	3,45	0,00	11,11	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
7345 Kirjansito- ja syyttäjä	2,26	1,65	2,69	2,94	2,20	3,46	1,13	0,55	1,54	0,90	1,10	0,77	4,07	3,30
7346 Silikki- ja tekstiilipainajat	1,56	1,27	2,02	1,56	1,27	2,02	2,78	0,63	1,01	0,78	1,27	0,00	4,28	0,63
8251 Painokoneen ohjattajat	1,09	1,09	1,08	3,89	4,38	2,93	2,79	2,71	3,03	2,61	2,90	1,85	6,15	6,28
8252 Jätkäksittelijät	0,77	0,85	0,68	6,22	7,54	4,79	1,43	1,62	1,22	2,74	3,10	2,36	8,81	8,74
Yhteensä	1,22	1,02	1,55	4,00	4,37	3,36	2,37	2,35	2,41	2,20	2,54	1,62	6,17	6,00
Mainonta														
1234 Mainos- ja tiedotusohjattajat	0,98	1,03	0,93	0,16	0,34	0,00	0,49	0,69	0,31	0,82	1,37	0,31	1,96	3,09
24192 Tiedottajat	0,41	0,47	0,39	0,66	0,62	0,68	0,89	1,56	0,68	1,11	2,80	1,11	2,36	1,87
24191 Mainonnan ja markkinoinnin erityisasiantuntijat	1,36	1,06	1,75	0,88	1,02	0,71	1,49	1,68	1,26	0,85	1,00	0,66	2,98	3,74
24514 Mainostoimittajat	0,00	0,00	0,00	1,15	0,76	1,58	2,12	2,27	1,95	0,19	0,38	0,00	1,92	1,89
Yhteensä	1,07	0,95	1,19	0,81	0,93	0,70	1,34	1,64	1,05	0,97	1,19	0,76	2,75	3,42
Kulttuurilaitto sekä kirjasto-, arkkisto- ja museotyö														
1143 Muiden järjestöjen johtajat	1,41	1,37	1,48	2,22	2,40	1,97	3,23	1,71	5,42	1,82	1,37	2,46	3,64	3,77
12394 Kulttuurijohtajat	1,31	0,76	1,74	2,95	3,03	2,90	2,41	1,52	3,09	2,19	0,51	3,47	3,72	3,03
1319 Muut pienyritysten johtajat	1,77	1,70	1,95	1,84	1,61	2,46	3,54	3,36	4,02	2,20	1,90	2,98	3,43	3,50
24311 Arkkistohoijat	1,20	0,83	1,29	3,84	3,33	4,09	2,57	0,83	3,02	2,57	2,50	2,89	3,08	0,83
24312 Museualan erityisasiantuntijat	1,64	2,82	1,15	1,97	1,13	2,31	3,77	3,39	3,90	1,48	1,69	1,39	5,41	5,65
24312 Kirjastohoijat, informaatioit ym.	1,44	0,60	1,72	1,93	1,45	2,09	3,51	4,34	3,24	2,17	1,69	2,33	4,86	4,82
4141 Kirjasto-, arkkisto- ja museotyöntekijät	2,20	0,91	2,51	2,68	2,41	2,75	4,94	5,63	4,78	3,42	2,41	3,67	5,25	5,63
Yhteensä	1,78	1,28	2,05	2,36	1,93	2,58	3,94	3,68	4,08	2,62	1,83	3,04	4,55	4,11
Välittävät ammattitöitä														
1,37	1,21	1,55	2,25	2,46	2,02	2,59	2,61	2,57	1,81	1,87	1,74	4,04	4,24	3,82
1,58	1,52	1,65	1,58	1,52	1,65	1,58	1,52	1,65	1,58	1,52	1,65	1,58	1,52	1,65
1,37	1,21	1,55	2,25	2,46	2,02	2,59	2,61	2,57	1,81	1,87	1,74	4,04	4,24	3,82

Suurin %-osuus kyselyssä ammatissa/ammattiryhmässä

Pieni %-osuus kyselyssä ammatissa/ammattiryhmässä

0 havaittoe sisältävät

Kulttuuriammatteihin jakautuminen prosentteina maakunnittain sekä sukupuolen mukaan ammatin sisällä 2000

	Keski-Pohjanmaa		Pohjois-Pohjanmaa		Kainuu		Lappi		Itä-Uusimaa		Ahvenanmaa	
	sp.yht.	Mies Nainen	sp.yht.	Mies Nainen	sp.yht.	Mies Nainen	sp.yht.	Mies Nainen	sp.yht.	Mies Nainen	sp.yht.	Mies Nainen
Taide, muotoilu ja tekniöstyö	0,00	0,00	0,60	0,00	0,00	0,00	1,00	2,13	0,50	1,06	0,00	0,00
24615 Kirjailijat ja dramaturgit	0,44	0,42	3,52	4,86	2,28	0,00	3,30	4,24	3,08	3,59	2,74	0,66
24622 Graafiset suunnittelijat	0,36	0,33	3,04	2,46	3,73	0,30	4,05	1,13	1,28	1,56	0,93	1,46
24623 Taideiltoisen alan suunnittelijat ja taiteilijat	0,40	0,45	3,37	3,84	4,63	0,61	1,95	3,13	1,46	0,78	2,27	1,03
34711 Trade- ja taideiltoisen alan asiantuntijat	0,56	0,18	1,08	3,22	3,47	2,89	1,28	1,78	2,63	2,89	2,58	0,27
7312 Soittimien tekijät ja virittäjät	1,83	2,14	0,00	9,15	10,00	4,17	4,27	4,29	1,83	2,14	0,00	0,61
7330 Puu-, tekstiili-, nahke- ym. käsityöteiden tekijät	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
24653 Klassisen musiikin säveltäjät, muusikot ja laulajat	1,63	1,42	1,99	5,26	4,61	6,32	0,97	1,21	0,98	4,06	0,75	5,13
24654 Tanssitaiteilijat	0,18	0,00	0,24	3,14	3,18	0,74	0,00	0,98	0,40	0,20	0,82	0,71
24655 Näyttelijät	1,44	0,89	2,09	2,79	3,02	2,51	1,25	1,60	0,84	2,40	0,89	1,25
24652 Teatteri- ja elokuvajohtajat	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,06	1,03	0,31	1,72	1,02	0,31
3473 Viilindemusikot, laulajat, tennessijat ym.	0,97	0,98	0,88	7,03	7,78	2,64	0,45	0,38	0,88	6,71	6,95	5,29
3474 Klovnit, tekurit, akrobaattit ym.	0,00	0,00	0,00	5,41	5,41	1,35	2,70	2,70	2,70	5,41	0,00	0,00
Yhteensä	0,82	0,73	0,95	4,15	4,55	3,59	0,81	0,91	0,68	2,58	2,91	2,10
Taiteiden ala	0,80	1,28	0,00	4,80	4,47	5,35	0,20	0,32	0,00	0,60	0,86	0,00
24511 Päätöksentekijät	0,83	0,99	0,68	4,60	4,02	5,14	0,94	1,23	0,68	2,10	2,66	1,38
24512 Lehden- ja kustannustoimittajat ja kirkot	0,87	0,86	0,88	2,22	2,58	1,86	0,92	1,20	0,62	2,27	3,01	1,50
24513 Radio- ja tv-toimittajat	0,00	0,00	0,00	3,77	3,66	3,57	0,87	1,29	0,00	2,90	2,15	4,46
3472 Juontajat, kuuluttajat ym.	0,81	0,93	0,69	3,98	3,66	4,29	0,89	1,16	0,62	2,09	2,60	1,56
Valokuvaus, elokuvauus sekä radio- ja tv-tekniikka	0,60	0,55	0,73	3,44	3,55	3,14	0,70	0,69	0,73	1,87	1,80	2,06
3131 Kuvaajat, elokuvajohtajat ja äänittäjät	0,49	0,44	0,60	1,30	1,33	1,20	0,49	0,22	1,20	1,79	1,56	2,41
3132 Radio- ja tv-lankkailijat	0,00	0,00	0,00	1,15	1,01	1,20	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
34712 Kuvaussuhteet ym.	0,40	0,00	0,67	5,60	5,94	5,37	0,80	0,99	0,67	1,20	0,00	2,01
7344 Valokuvaboratorien työnkijat	0,00	0,00	0,00	0,38	0,78	0,25	0,00	0,00	0,00	0,75	0,78	0,75
8224 Valokuvateutoiden teolliset valmistajat	0,46	0,48	0,43	2,74	3,09	2,18	0,54	0,58	0,48	1,45	1,56	1,28
Yhteensä	0,27	0,27	0,24	3,45	3,82	2,14	1,01	0,55	2,62	1,01	0,95	1,19
Graafinen työ	1,20	1,11	1,29	5,07	5,86	4,24	0,39	0,53	0,25	1,44	1,76	1,11
31192 Graafisen tekniikan asiantuntijat	0,43	0,52	0,32	3,58	3,80	3,31	1,43	0,79	2,21	1,29	1,44	1,10
7341 Laulajat ja asennoijat	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
7342 Painopinnan valmistajat	0,45	1,10	0,00	2,94	3,30	2,69	0,00	0,00	0,00	1,58	2,20	1,15
7343 Kaiverajat ja syyryttäjät	1,56	1,90	1,01	8,56	10,13	6,06	1,17	1,27	1,01	0,00	0,00	0,00
7345 Kirjasto- ja tekstiilipainajat	0,58	0,58	0,56	3,78	3,44	4,73	0,44	0,43	0,46	2,37	1,90	3,65
8251 Painokoneen hoitajat	0,29	0,42	0,15	1,76	1,69	1,83	0,37	0,49	0,23	0,33	0,42	0,23
8252 Jätikkäsittelijät	0,62	0,63	0,60	3,70	3,75	3,61	0,56	0,50	0,67	1,57	1,50	1,70
Yhteensä	0,00	0,00	0,00	0,65	1,03	0,31	0,65	1,03	0,31	2,28	3,44	1,24
Mainonta	0,22	0,62	0,10	2,33	2,65	2,23	0,48	0,31	0,53	0,85	1,09	0,77
1234 Mainos- ja tiebussijoittajat	0,36	0,34	0,38	2,16	2,46	1,78	0,33	0,23	0,46	0,96	0,74	1,23
24192 Teodontit	0,19	0,00	0,39	3,65	5,30	1,95	0,00	0,00	0,00	0,58	0,00	1,17
24191 Mainonnan ja markkinoinnin erityisasiantuntijat	0,30	0,34	0,27	2,19	2,54	1,66	0,37	0,27	0,46	0,89	0,75	1,03
Yhteensä	1,62	1,71	1,48	3,03	2,74	3,45	1,41	1,03	1,97	1,21	1,71	0,49
Kulttuurinallito sekä kirjasto-, arkkisto- ja museotyö	0,98	0,76	1,16	5,58	3,54	7,14	1,64	1,52	1,74	3,39	3,28	3,17
1143 Muiden järjestöjen johtajat	1,24	1,46	0,65	3,90	3,99	3,63	0,81	0,88	0,65	1,74	1,41	2,59
12294 Kulttuurijohtajat	1,03	0,00	1,29	6,34	7,50	6,03	0,86	0,00	1,08	2,74	0,00	3,45
24311 Muut pienyritysten johtajat	0,33	0,00	0,46	3,93	4,52	3,70	0,66	1,13	0,46	3,11	2,82	3,23
24312 Museoiden erityisasiantuntijat	0,58	0,36	0,66	5,59	2,89	6,51	0,79	0,72	0,82	2,78	2,29	2,95
2432 Kirjastojohtajat, informaattorit ym.	1,17	0,30	1,37	6,95	7,34	6,85	1,81	1,87	2,01	1,36	1,57	1,60
4141 Kirjasto-, arkkisto- ja museotyöntekijät	1,00	0,90	1,06	5,61	4,48	6,23	1,27	1,13	1,35	3,03	1,93	3,62
Yhteensä	0,69	0,66	0,72	3,86	3,74	4,00	0,75	0,72	0,80	1,97	1,85	2,11
Vaihtuvien ammattien yhteensä	1,41	1,43	1,45	6,60	6,60	6,60	1,41	1,43	1,45	6,60	6,60	6,60
Yhteensä	0,50	0,50	0,50	2,11	2,11	2,11	0,50	0,50	0,50	2,11	2,11	0,50

Suurin %-osuus kyseisessä ammatissa/ammattiryhmässä

Pieni %-osuus kyseisessä ammatissa/ammattiryhmässä

0 havaittoja sisältävät

Kulttuuriammattien jakautuminen prosentteina maakunnittain sekä sukupuolen mukaan ammatin sisällä 1995

	Keski-Pohjanmaa		Pohjois-Pohjanmaa		Kainuu		Lappi		Itä-Uusimaa		Ahvenanmaa		
	sp.yht	Nainen	sp.yht	Nainen	sp.yht	Nainen	sp.yht	Nainen	sp.yht	Mies	sp.yht	Mies	Nainen
Taide, muotoilu ja taidekäsitys													
24515 Kirjalliset ja dramaturgit	0,00	0,00	0,00	0,00	0,33	0,00	0,63	3,61	3,40	3,80	1,31	2,04	0,63
24521 Kuvataiteilijat	0,33	0,00	0,68	0,30	0,00	0,00	0,68	2,48	2,59	2,37	1,99	2,27	1,69
24522 Graafiset suunnittelijat	0,36	0,43	0,27	2,21	0,40	0,42	0,76	0,00	1,37	1,19	1,60	2,09	1,94
24523 Taidealan alan suunnittelijat ja taiteilijat	0,77	0,63	0,63	3,63	4,38	3,21	1,03	0,63	1,19	2,32	2,50	2,26	1,81
34711 Taiteen- ja taidealan alan asiantuntijat	0,63	0,36	0,53	3,09	3,08	3,09	0,77	0,62	0,72	1,93	2,18	1,65	1,25
34712 Sottimien tekijät ja virittäjät	0,63	0,79	0,00	40,31	34,52	61,76	0,94	1,19	0,00	1,25	1,59	0,00	0,31
7330 Puh., teeskitt., näkha- ym. käsityöläisten tekijät	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2453 Käsityöläisten musiikin säveltäjät, muusikot ja laulajat	1,97	1,66	2,61	4,97	4,61	5,69	0,63	0,77	0,36	2,21	2,19	2,25	1,62
2454 Tanssitaiteilijat	0,63	0,00	0,84	2,71	2,42	2,81	0,21	0,00	0,28	1,88	0,00	0,84	0,00
24551 Näyttelijät	0,46	0,34	0,61	2,39	2,69	2,03	1,66	1,85	1,42	3,03	3,37	2,64	0,00
24552 Teatteri- ja elokuvajaajat	0,30	0,47	0,00	0,90	0,47	1,68	0,30	0,40	0,00	0,90	0,84	0,90	1,41
3473 Vihdemiesköt, laulajat, lauselijat ym.	1,56	1,32	3,37	4,42	4,70	2,25	0,26	0,29	0,00	5,71	6,17	2,25	0,91
3474 Klovnit, laikurit, akrobaattit ym.	0,00	0,00	0,00	10,53	14,29	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Yhteensä	0,91	0,81	1,02	4,50	4,81	4,10	0,69	0,75	0,62	2,33	2,52	2,08	1,39
Toimintus													
24511 Päällikkötoimijat	0,49	0,69	0,00	6,13	5,19	8,40	0,98	1,38	0,00	2,21	2,42	1,68	2,21
24512 Lehden- ja kustannustoimittajat ja kirjiltoit	1,08	1,20	0,95	4,73	4,23	5,24	1,02	1,17	0,87	2,41	3,07	1,73	2,07
24513 Radio- ja tv-toimittajat	0,90	0,89	0,93	1,91	2,13	1,62	0,80	0,71	0,93	2,61	3,01	2,09	1,76
3472 Jurnalistit, kuuluttajat ym.	0,00	0,00	0,00	5,26	5,29	5,17	0,70	0,88	0,00	1,75	1,32	3,45	1,40
Yhteensä	0,96	1,02	0,89	4,10	3,79	4,47	0,95	1,04	0,84	2,42	2,92	1,84	1,98
Valokuvaus, elokuvaus sekä radio- ja tv-tekniikka													
3131 Kuvaajat, kuvanauhottajat ja äänittäjät	0,62	0,55	0,86	3,91	3,65	4,81	1,12	1,00	1,55	2,17	2,20	2,06	1,90
3132 Radio- ja tv-tekniikallit	0,58	0,79	0,00	1,45	1,58	1,08	0,43	0,40	0,54	2,03	2,17	1,62	1,16
34712 Kuvauksenteemitt ym.	0,00	0,00	0,00	0,45	0,00	0,57	0,23	0,00	0,28	0,68	1,11	0,57	0,90
7344 Valokuvabioratorien työntekijät	0,18	0,00	0,25	4,28	6,33	3,47	0,36	0,00	0,50	1,43	1,90	1,24	1,43
8224 Valokuvatuotteen tekniset valmistajat	0,00	0,00	0,00	0,85	0,00	1,27	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,69
Yhteensä	0,47	0,53	0,36	3,08	3,21	2,66	0,78	0,78	0,77	1,79	2,08	1,31	1,62
Graafinen työ													
31192 Graafisen tekniikan asiantuntijat	0,10	0,13	0,00	2,60	2,56	2,77	0,62	0,75	0,00	0,99	1,06	0,62	3,06
7341 Laajat ja asemolijat	0,84	0,99	0,68	4,45	4,55	4,35	1,28	1,25	1,32	2,01	2,24	1,76	4,70
7342 Painonpinnan valmistajat	0,70	0,57	0,82	3,84	4,14	3,55	1,12	0,86	1,37	1,86	1,71	2,19	3,98
7343 Kaivertajat ja syövyttäjät	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
7345 Kirjansitomyyntiteknit	1,09	2,20	0,79	3,57	2,56	3,85	0,78	0,00	0,99	0,93	0,00	1,18	5,13
7346 Silkk- ja tekstiilipainajat	1,95	2,74	0,91	3,91	3,42	4,55	1,17	2,05	0,00	0,39	0,00	0,91	1,17
8251 Painokoneen hoitajat	0,61	0,69	0,21	2,51	2,64	1,89	0,59	0,48	1,16	1,13	1,17	0,95	3,73
8252 Häikkäsiiteijät	0,38	0,46	0,31	1,03	0,80	1,23	0,43	0,46	0,41	0,27	0,34	0,21	7,89
Yhteensä	0,66	0,72	0,56	3,14	3,05	3,30	0,85	0,74	1,03	1,33	1,35	1,30	4,46
Muut													
1234 Muut- ja tiedusohittajat	0,23	0,43	0,00	2,03	3,42	0,48	1,13	0,85	1,43	0,68	0,43	0,95	1,58
24192 Tiedottajat	0,19	0,70	0,00	1,75	2,27	1,55	0,24	0,00	0,34	0,78	0,87	0,74	1,41
24191 Maanoman ja maarkinnoin erityisasiantuntijat	0,32	0,25	0,40	1,80	1,72	1,88	0,58	0,55	0,60	0,77	0,98	0,54	1,86
24514 Maanostomittajat	0,24	0,00	0,40	4,26	5,88	3,16	0,47	0,00	0,79	0,95	0,69	1,19	0,71
Yhteensä	0,26	0,35	0,20	1,97	2,27	1,74	0,50	0,42	0,55	0,78	0,88	0,70	1,60
Kulttuuriallinto sekä kirjasto-, arkkisto- ja museoto													
1143 Muiden järjestöjen johtajat	0,68	0,98	0,00	3,39	4,88	0,00	0,68	0,98	0,00	1,69	2,44	0,00	1,02
12994 Kulttuurijohajat	2,02	1,35	2,31	6,47	4,05	7,50	1,42	2,36	1,01	4,65	5,74	4,18	1,82
1319 Muut pienryhysten johtajat	1,11	1,12	1,10	3,86	4,98	2,64	0,63	1,02	0,22	1,80	2,13	1,43	1,32
24311 Arkkistorhoitajat	0,93	0,00	1,14	5,31	5,67	5,23	0,93	0,00	1,14	3,72	2,84	3,92	1,30
24312 Museoiden erityisasiantuntijat	0,63	0,00	0,82	3,79	3,36	3,99	1,05	1,34	0,92	2,32	2,01	2,45	2,74
2432 Kirjastomittajat, informaatit ym.	0,38	0,39	0,36	6,07	4,66	6,41	0,84	0,39	0,95	2,71	2,14	2,85	1,53
4141 Kirjasto-, arkkisto- ja museoyhteisötekijät	1,17	0,33	1,37	8,03	8,66	7,88	2,26	2,55	2,19	4,83	4,55	4,89	1,19
Yhteensä	1,01	0,69	1,13	6,34	5,83	6,52	1,44	1,44	1,44	3,20	3,76	4,41	2,22
Vaihtu ammatt yhteensä	0,76	0,73	0,80	4,04	3,76	4,33	0,91	0,83	0,99	2,10	2,04	2,16	2,42

Suurin %-osuus kyseisessä ammattisammattiryhmässä

Pieni %-osuus kyseisessä ammattisammattiryhmässä poisluken 0 havaitto sisältävät

Suurin %-osuus kyseisessä ammatissa/ammattiryhmässä																		
Plein %-osuus kyseisessä ammatissa/ammattiryhmässä positiivien O havaintoa sisältävät																		
1234 Maanos- ja lehtiosuhoajat	0,00	0,00	0,00	0,65	1,03	0,31	0,65	1,03	0,31	0,49	0,69	0,31	2,28	3,44	1,24	0,16	0,34	0,00
24192 Tiedotajat	0,22	0,62	0,10	2,33	2,65	2,23	0,48	0,31	0,53	0,85	1,09	0,77	1,51	1,25	1,60	0,26	0,47	0,19
24191 Mainonnan ja markkinoinnin erityisasiantuntijat	0,36	0,34	0,38	2,16	2,46	1,78	0,33	0,23	0,46	0,96	0,74	1,23	1,75	1,89	1,56	0,11	0,13	0,08
24514 Maanostointijat	0,19	0,00	0,39	3,65	5,30	1,95	0,00	0,00	0,00	0,58	0,00	1,17	0,96	0,00	1,95	0,00	0,00	0,00
Yhteensä	0,30	0,34	0,27	2,19	2,54	1,86	0,37	0,27	0,46	0,89	0,75	1,03	1,69	1,81	1,57	0,14	0,17	0,11
Kulttuurihallinto sekä kirjasto-, arkisto- ja museotoiminta																		
1143 Muiden järjestöjen johtajat	1,62	1,71	1,48	3,03	2,74	3,45	1,41	1,03	1,97	1,21	1,71	0,49	1,82	1,03	2,96	1,41	1,03	1,97
12284 Kulttuurijohtajat	0,98	0,76	1,16	5,58	3,54	7,14	1,64	1,52	1,74	3,39	3,28	3,47	1,64	1,01	2,12	0,11	0,25	0,00
1319 Muut pienyritysten johtajat	1,24	1,46	0,65	3,90	3,99	3,63	0,81	0,88	0,65	1,74	1,41	2,59	1,70	1,75	1,56	1,52	1,70	1,04
24311 Aikisohtajat	1,03	0,00	1,29	6,34	7,50	6,03	0,86	0,00	1,08	2,74	0,00	3,45	1,54	0,83	1,72	0,17	0,00	0,22
24312 Museolan erityisasiantuntijat	0,33	0,00	0,46	3,93	4,52	3,70	0,66	1,13	0,46	3,11	2,82	3,23	2,62	4,52	1,85	1,31	2,26	0,92
2432 Kirjastonhoitajat, informaatioteknikat ym.	0,58	0,36	0,66	5,59	2,89	6,51	0,79	0,72	0,82	2,78	2,29	2,95	1,59	1,57	1,80	0,92	0,24	1,15
4141 Kirjasto-, arkisto- ja museoyhteiskäijät	1,17	0,30	1,37	6,95	7,34	6,85	1,87	2,01	1,83	4,03	2,31	4,44	1,36	1,01	1,45	0,62	0,40	0,68
Yhteensä	1,00	0,90	1,06	5,61	4,48	6,23	1,27	1,13	1,35	3,03	1,93	3,62	1,58	1,54	1,60	0,68	1,01	0,81
Valitut ammattiryhmät yhteensä	0,69	0,66	0,72	3,86	3,74	4,00	0,75	0,72	0,80	1,97	1,85	2,11	2,17	2,23	2,11	0,50	0,50	0,50

Suurin %-osuus kyseisessä ammatissa/ammattiryhmässä																		
Plein %-osuus kyseisessä ammatissa/ammattiryhmässä positiivien O havaintoa sisältävät																		
1143 Muiden järjestöjen johtajat	1,62	1,71	1,48	3,03	2,74	3,45	1,41	1,03	1,97	1,21	1,71	0,49	1,82	1,03	2,96	1,41	1,03	1,97
12284 Kulttuurijohtajat	0,98	0,76	1,16	5,58	3,54	7,14	1,64	1,52	1,74	3,39	3,28	3,47	1,64	1,01	2,12	0,11	0,25	0,00
1319 Muut pienyritysten johtajat	1,24	1,46	0,65	3,90	3,99	3,63	0,81	0,88	0,65	1,74	1,41	2,59	1,70	1,75	1,56	1,52	1,70	1,04
24311 Aikisohtajat	1,03	0,00	1,29	6,34	7,50	6,03	0,86	0,00	1,08	2,74	0,00	3,45	1,54	0,83	1,72	0,17	0,00	0,22
24312 Museolan erityisasiantuntijat	0,33	0,00	0,46	3,93	4,52	3,70	0,66	1,13	0,46	3,11	2,82	3,23	2,62	4,52	1,85	1,31	2,26	0,92
2432 Kirjastonhoitajat, informaatioteknikat ym.	0,58	0,36	0,66	5,59	2,89	6,51	0,79	0,72	0,82	2,78	2,29	2,95	1,59	1,57	1,80	0,92	0,24	1,15
4141 Kirjasto-, arkisto- ja museoyhteiskäijät	1,17	0,30	1,37	6,95	7,34	6,85	1,87	2,01	1,83	4,03	2,31	4,44	1,36	1,01	1,45	0,62	0,40	0,68
Yhteensä	1,00	0,90	1,06	5,61	4,48	6,23	1,27	1,13	1,35	3,03	1,93	3,62	1,58	1,54	1,60	0,68	1,01	0,81
Valitut ammattiryhmät yhteensä	0,69	0,66	0,72	3,86	3,74	4,00	0,75	0,72	0,80	1,97	1,85	2,11	2,17	2,23	2,11	0,50	0,50	0,50

Kulttuuriammatteihin jakautuminen prosentteina maakuntien mukaan ammattin sisällä 2000

	Etelä-Karjala		Etelä-Savo		Pohjois-Savo		Pohjois-Karjala		Keski-Suomi		Etelä-Pohjanmaa		Pohjanmaa	
	sp.yht.	Mies Nainen	sp.yht.	Mies Nainen	sp.yht.	Mies Nainen	sp.yht.	Mies Nainen	sp.yht.	Mies Nainen	sp.yht.	Mies Nainen	sp.yht.	Mies Nainen
Taide, muotoilu ja taidekäsitys														
24515 Kirjalliset ja draamatyöt	1,50	0,00	2,83	0,50	0,00	0,94	0,50	0,00	1,89	5,00	7,45	2,83	0,00	0,00
24521 Kuvataiteilijat	1,10	0,85	1,37	3,30	4,66	1,83	3,08	2,54	3,65	2,86	2,17	2,74	2,86	2,12
24522 Graafiset suunnittelijat	0,67	0,56	0,80	1,15	1,23	0,10	1,52	2,12	0,80	1,34	0,40	2,37	2,79	1,87
24523 Taideoikeuden alan suunnittelijat ja taiteilijat	1,15	1,04	1,23	1,82	1,79	1,84	3,84	3,58	4,05	1,35	1,64	1,11	3,64	3,73
34711 Taideoikeuden alan asiantuntijat	2,10	2,13	2,05	1,64	1,87	1,33	3,02	3,02	3,01	1,69	1,78	1,57	1,93	1,18
7312 Sottimien tekijät ja vinttaajat	0,00	0,00	0,00	1,83	2,14	0,00	5,49	6,43	0,00	1,83	1,43	4,17	2,44	0,00
7330 Puu-, tekstiili-, nahka-, ym. käsityötuotteiden tekijät	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	9,09	0,00	20,00	0,00	0,00	0,00	18,18	33,33
2453 Klassisen musiikin säveltäjät, muusikot ja laulajat	2,69	2,91	2,34	2,61	2,70	2,46	4,86	5,18	4,33	2,52	2,55	2,46	4,55	5,04
2454 Tanssitaiteilijat	1,11	1,50	0,98	0,37	0,00	0,49	1,11	0,00	1,47	1,00	0,00	0,00	1,66	0,00
2485 Näyttelijät	1,92	1,60	2,30	1,83	1,96	1,67	3,36	3,38	3,34	2,89	3,20	2,08	1,83	1,42
24852 Teatteri- ja elokuvataiteilijat	2,04	1,53	3,19	0,34	0,51	0,10	1,38	1,53	1,06	0,89	1,02	1,06	0,84	0,00
3475 Viimeisimusiikot, laulajat, tanssijat ym.	0,84	0,91	0,44	1,10	1,06	1,32	2,45	2,72	0,68	1,28	1,32	5,09	5,51	
3474 Kivonki, laukurit, akrobaattit ym.	2,70	0,00	5,41	0,00	0,00	1,35	2,70	0,00	1,35	0,00	2,70	2,70	2,70	4,05
Yhteensä	1,58	1,54	1,65	1,67	1,79	1,51	3,08	2,78	2,18	1,66	1,83	1,42	3,13	3,46
Toimintusö														
24511 Pääläikkötoimittajat	1,00	1,60	0,00	2,80	3,19	2,14	2,60	3,19	1,60	2,00	1,92	2,14	3,20	3,19
24512 Lehden- ja kustannustoimittajat ja kriitikot	1,59	1,63	1,54	2,33	2,49	2,19	2,93	3,27	2,51	1,60	1,91	1,32	3,09	2,22
24513 Radio- ja tv-toimittajat	0,92	0,95	0,88	1,18	1,20	1,15	1,39	1,63	1,15	1,18	0,77	1,18	1,18	0,77
3472 Juontajat, kuuluttajat ym.	3,19	3,00	3,57	1,45	0,43	3,57	3,48	3,00	4,46	2,32	2,58	1,79	2,81	3,00
Yhteensä	1,45	1,53	1,37	2,04	2,11	1,96	2,55	2,91	2,18	1,50	1,66	1,34	3,03	3,47
Valokuvaus, elokuvuus sekä radio- ja tv-tekniikka														
3131 Kuvataiteilijat, kuvanauhottajat ja äänittäjät	1,14	1,25	0,85	1,57	1,57	1,57	2,10	1,98	2,42	1,37	1,34	1,45	2,84	2,81
3132 Radio- ja tv-tekniikallit	0,81	0,89	0,60	0,49	0,67	0,00	1,14	0,89	1,81	1,95	2,44	0,60	0,65	0,44
34712 Kuvassahteeri ym.	0,23	0,00	0,30	0,92	3,03	0,30	0,46	1,01	0,30	1,20	1,01	0,23	1,15	1,01
7344 Valokuvabioratoroiden työntekijät	0,40	0,00	0,67	0,00	0,00	0,67	1,60	0,99	2,01	0,40	0,00	0,67	1,20	0,99
8224 Valokuvatuotteiden teolliset valmistajat	0,19	0,78	0,00	0,00	0,00	0,00	0,19	0,78	0,00	0,56	0,00	0,50	0,38	0,00
Yhteensä	0,87	1,09	0,53	1,14	1,36	0,80	1,60	1,70	1,44	1,14	1,22	1,01	2,28	2,51
Graafinen työ														
3192 Graafisen tekniikan asiantuntijat	0,74	0,68	0,95	2,55	2,59	2,38	1,86	2,11	0,95	1,54	1,77	0,71	4,51	4,98
7341 Lajotelt ja asemoijat	1,80	1,41	2,21	2,55	1,88	3,26	2,34	2,29	2,40	1,89	2,40	1,36	6,00	5,51
7342 Painonpainon valmistajat	1,65	0,52	3,00	6,01	8,65	2,84	3,44	2,62	4,42	1,36	1,44	1,26	4,94	3,93
7343 Kaiverajat ja syövyttäjät	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	3,45	0,00	11,11	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
7345 Kirjansitomyyntiteknikot	2,26	1,65	2,69	2,94	2,20	3,46	1,13	0,85	1,54	0,90	1,10	0,77	4,07	3,30
7346 Silti- ja tekstillipainajat	1,56	1,27	2,02	1,56	1,27	2,02	0,78	0,63	1,01	0,78	1,27	0,00	4,28	0,63
8251 Painokoneen hoitajat	1,09	1,09	1,08	3,99	4,38	2,93	2,79	2,71	3,03	2,61	2,90	1,85	6,15	6,28
8252 Jäljikkästeijät	0,77	0,85	0,68	6,22	7,54	4,79	1,43	1,22	2,24	2,74	3,10	2,36	8,81	8,74
Yhteensä	1,22	1,02	1,55	4,00	4,37	3,36	2,37	2,35	2,41	2,20	2,54	1,62	6,17	6,00
Mainonta														
1234 Mainos- ja tiedotuspohjat	0,98	1,03	0,93	0,16	0,34	0,00	0,49	0,69	0,31	0,82	1,37	0,31	1,96	3,09
24192 Tiedottajat	0,41	0,47	0,39	0,66	0,62	0,68	0,89	1,56	0,68	1,51	2,80	1,11	2,38	1,87
24191 Mainonnan ja markkinoinnin erityisasiantuntijat	1,36	1,06	1,75	0,88	1,02	0,71	1,49	1,68	1,26	0,85	1,00	0,66	2,99	3,74
24514 Mainostuottajat	0,00	0,00	0,00	1,15	0,76	1,56	2,12	2,27	1,95	0,19	0,38	0,00	1,92	1,89
Yhteensä	1,07	0,95	1,19	0,81	0,93	0,70	1,34	1,64	1,05	0,97	1,19	0,76	2,75	3,42
Kulttuurihallinto sekä kirjasto-, arkkitehto- ja museotyö														
1143 Muiden järjestöjen johtajat	1,41	1,37	1,48	2,22	2,40	1,97	3,23	1,71	5,42	1,82	1,37	2,46	3,64	3,77
12294 Kulttuuripohjat	1,31	0,76	1,74	2,95	3,03	2,80	2,41	1,52	3,09	2,19	0,51	3,47	3,72	3,03
1319 Muut pienyritysten johtajat	1,77	1,70	1,95	1,84	1,61	2,26	3,54	3,36	4,02	2,20	1,90	2,98	3,43	3,41
24311 Arkkitehtitoimittajat	1,20	0,83	1,29	3,94	3,33	4,09	2,57	3,03	3,02	2,57	2,80	3,63	3,08	0,83
24312 Musealan erityisasiantuntijat	1,64	2,82	1,15	1,97	1,13	2,31	3,77	3,39	3,93	1,48	1,69	1,39	5,41	5,65
2432 Kirjastonhoitajat, informaatit ym.	1,44	0,60	1,72	1,93	1,45	2,09	3,51	4,34	3,24	2,17	1,69	2,33	4,86	4,82
4141 Kirjasto-, arkkitehto- ja museotyöntekijät	2,20	0,91	2,51	2,68	2,41	2,75	4,94	5,63	4,78	3,42	2,41	3,67	5,25	6,83
Yhteensä	1,78	1,28	2,05	2,36	1,93	2,92	3,94	3,68	4,08	2,62	1,83	3,04	4,55	4,11
Valitut ammattiyhteisöt	1,37	1,21	1,55	2,25	2,46	2,02	2,59	2,61	2,57	1,81	1,87	1,74	4,04	4,24

Suurin %-osuus kyseisessä ammatissa/ammattiryhmässä

Pienin %-osuus kyseisessä ammatissa/ammattiryhmässä poislukien 0 havaituissa sisällät

Kulttuuriammatteihin jakautuminen prosentteina maakunnittain sekä sukupuolen mukaan ammattin sisällä 2000

	Keski-Pohjanmaa		Pohjois-Pohjanmaa		Kainuu		Lappi		Itä-Uusimaa		Ahvenanmaa	
	sp.yht	Mies Nainen	sp.yht	Mies Nainen	sp.yht	Mies Nainen	sp.yht	Mies Nainen	sp.yht	Mies Nainen	sp.yht	Mies Nainen
Taide, muotoilu ja taidelähtö												
24515 Kirjalliset ja dramaturgit	0,00	0,00	0,50	0,00	0,00	0,00	1,00	2,13	0,00	0,50	1,06	0,00
24521 Kuvataiteilijat	0,44	0,42	0,46	3,52	4,66	2,28	0,00	3,30	4,24	2,28	3,08	3,39
24522 Graafiset suunnittelijat	0,36	0,33	0,40	3,04	2,45	3,73	0,30	0,45	0,13	1,28	1,56	0,93
24523 Taideteollisen alan suunnittelijat ja taiteilijat	0,40	0,45	0,37	3,84	4,63	3,19	0,61	0,60	0,61	1,95	2,63	2,69
34711 Taideteollisen alan asiantuntijat	0,56	0,18	1,08	3,22	3,47	2,89	1,28	1,33	1,20	1,64	1,33	2,05
7312 Solittimen tekijät ja viittäjät	1,83	2,14	0,00	9,15	10,00	4,17	4,27	4,29	4,17	1,83	2,14	0,00
7330 Puu-, tekstiili-, nahka- ym. käsityötehtävien tekijät	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	9,09	16,67
2453 Klassisen musiikin säveltäjät, muusikot ja laulajat	1,63	1,42	1,99	5,26	4,61	6,32	0,97	1,21	0,98	1,99	1,49	2,81
2454 Transmittantit	0,18	0,00	0,24	3,14	3,01	3,18	0,74	0,00	0,98	4,06	0,75	5,13
24551 Näyttelijät	1,44	0,89	2,09	2,79	3,02	2,51	1,02	0,24	2,31	2,51	1,06	0,89
24552 Teatteri- ja elokuvajaajat	0,00	0,00	0,00	1,72	1,53	2,13	0,69	0,51	1,06	1,03	0,51	2,13
3473 Viihdemuusikot, laulajat, tanssijat ym.	0,97	0,98	0,88	7,03	7,78	2,64	0,45	0,38	0,88	6,71	6,95	5,29
3474 Klovnit, laulajat, akrobaattit ym.	0,00	0,00	0,00	5,41	5,41	5,41	1,35	2,70	0,00	2,70	2,70	5,41
Yhteensä	0,82	0,73	0,95	4,15	4,45	3,59	0,81	0,91	0,68	2,58	2,91	2,10
Toimintueto												
24511 Pääliiketoimittajat	0,80	1,28	0,00	4,80	4,47	5,35	0,20	0,32	0,00	0,60	0,96	0,00
24512 Lehden- ja kustannustoimittajat ja kriitikot	0,83	0,99	0,68	4,60	4,02	5,14	0,94	1,23	0,68	2,10	2,66	1,58
24513 Radio- ja tv-toimittajat	0,87	0,86	0,88	2,22	2,59	1,86	0,92	1,20	0,62	2,27	3,01	1,50
3472 Joulukalenteri, kuuluttajat ym.	0,00	0,00	0,00	3,77	3,86	3,57	0,87	1,28	0,00	2,90	2,15	4,46
Yhteensä	0,81	0,93	0,68	3,98	3,68	4,29	0,89	1,16	0,62	2,09	2,60	1,56
Välikouvuksen, edukouvuksen sekä radio- ja tv-tekniikka												
3131 Kuvataiteilijat, kuvanmuotoilijat ja äänittäjät	0,60	0,55	0,73	3,44	3,55	3,14	0,70	0,69	0,73	1,87	1,80	2,06
3132 Radio- ja tv-äänittäjät	0,49	0,44	0,60	1,30	1,33	1,20	0,49	0,22	1,20	1,79	1,56	2,41
34712 Kuvaneuvonhoitajat	0,00	0,00	0,00	1,15	1,01	1,20	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
7344 Välikouvuksena toimivat työntekijät	0,40	0,00	0,67	5,60	5,94	5,37	0,80	0,99	0,67	1,20	0,00	2,01
8224 Välikouvuksena toimivat työntekijät	0,00	0,00	0,00	0,38	0,78	0,25	0,00	0,00	0,00	0,00	0,75	0,78
Yhteensä	0,46	0,48	0,43	2,74	3,09	2,18	0,54	0,58	0,48	1,45	1,56	1,28
Graafinen työ												
31192 Graafisen tekniikan asiantuntijat	0,27	0,27	0,24	3,45	3,82	2,14	1,01	0,55	2,62	1,01	0,95	1,19
7341 Laitojen ja aseimien teknikot	1,20	1,11	1,29	5,07	5,86	4,24	0,39	0,53	0,25	1,44	1,76	1,11
7342 Painonpainon valmistajat	0,43	0,52	0,32	3,58	3,80	3,31	1,43	0,79	2,21	1,29	1,44	1,10
7343 Kaivertajat ja syövyttäjät	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
7345 Kirjansitomyyntiteknikot	0,45	1,10	0,00	2,94	3,30	2,69	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
7346 Silkkiteknikot ja tekstiilipainajat	1,56	1,90	1,01	8,56	10,13	6,06	1,17	1,27	1,01	0,00	0,00	0,00
8251 Painokoneiden hoitajat	0,58	0,58	0,56	3,78	3,44	4,73	0,44	0,43	0,46	2,37	1,90	3,65
8252 Jäljikkäsäläijät	0,29	0,42	0,15	1,76	1,76	1,83	0,37	0,49	0,23	0,33	0,42	0,23
Yhteensä	0,62	0,63	0,60	3,70	3,75	3,61	0,56	0,50	0,67	1,57	1,50	1,70
Muotoilu												
1234 Muotoilu- ja lietoisuusohjaukset	0,00	0,00	0,00	0,65	1,03	0,31	0,65	1,03	0,31	0,49	0,69	0,31
24192 Muotoilijat	0,22	0,62	0,10	2,33	2,65	2,23	0,48	0,31	0,53	0,65	1,00	0,77
24191 Muotoilijat ja markkinoinnin erityisasiantuntijat	0,36	0,34	0,38	2,16	2,48	1,78	0,33	0,23	0,46	0,96	0,74	1,23
24514 Muotoilijat	0,19	0,00	0,39	3,65	5,30	1,95	0,00	0,00	0,00	0,58	0,00	1,17
Yhteensä	0,30	0,34	0,27	2,19	2,54	1,86	0,37	0,27	0,46	0,89	0,75	1,03
Kulttuurialan ja muuseojen												
1143 Muuten järjestettävät ohjelmat	1,62	1,71	1,48	3,03	2,74	3,45	1,41	1,03	1,97	1,21	0,49	1,82
12294 Kulttuuripöytäkirjat	0,98	0,76	1,16	5,58	3,54	7,14	1,64	1,52	1,74	3,39	3,28	3,47
1319 Muut pienryhmien ohjelmat	1,24	1,46	0,65	3,90	3,99	6,63	0,81	0,88	0,66	1,74	1,41	2,59
24311 Arkkitehtit	1,03	0,00	1,29	6,34	7,50	6,03	0,86	0,00	1,06	2,70	3,45	1,54
24312 Museoiden erityisasiantuntijat	0,33	0,00	0,46	3,93	4,52	3,70	0,66	1,13	0,46	3,11	2,82	3,23
2432 Kirjastonhoitajat, informaattorit ym.	0,58	0,36	0,66	5,69	5,89	6,51	0,79	0,72	0,82	2,78	2,29	2,95
4141 Kirjasto-, arkkisto- ja museotyöntekijät	1,17	0,30	1,37	6,95	7,34	6,85	1,87	2,01	1,83	4,03	2,31	4,44
Yhteensä	1,00	0,90	1,05	5,07	4,46	5,23	1,27	1,03	1,35	3,03	2,93	3,26
Vainuoriammatit yhteensä	0,69	0,66	0,72	3,86	3,74	4,00	0,75	0,72	0,80	1,97	1,85	2,11

Suurin %-osuus kyseisessä ammattissa/ammattiryhmässä
 Pieni %-osuus kyseisessä ammattissa/ammattiryhmässä poislukien 0 havaintoa sisältävät

KLEROT I

Taide- ja kulttuurialojen elinkeinorakenteen muutos ja lähitulevaisuuden osaamistarpeet

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämiseksi CUPORE toteutti vuosina 2003–2005 ESR-rahoitteisen laajan ennakointihankkeen, joka eritteli kulttuurin ja liikunnan elinkeinorakenteen muutoksia ja paikansi niistä johtuvia ammattiryhmien uusia osaamistarpeita. Tämä julkaisu raportoi hankkeen kulttuurisektorille kohdentuneiden analyysien tulokset ja osaamistarve-ennakoinnit.

Tutkimuksen tilastolliset analyysit paikantavat muutoksia, joita viime vuosikymmenellä ja vuosituhaten käänteessä tapahtui kulttuurisektorin luovien ydinalueiden ja näihin liittyvien kulttuuripalvelujen ja kulttuuriteollisuuden eri toimialojen ammattiryhmissä. Kulttuurisen työvoiman määrällisten muutosten lisäksi analyysit kohdentuvat muutoksiin, joita on tapahtumassa kulttuurisektorin eri ammattiryhmien koulutus- ja palkkatasossa, yrittäjäsuuntautuneisuudessa ja sijoittumisessa eri työnantajasektoreille. Lisäksi eritellään eri ammattiryhmien kehityssuuntia sukupuolten tasa-arvon, käynnissä olevien ikääntymisprosessien ja alueellisen jakautuman suhteen. Näitä tilastoanalyysieja täydennetään kulttuurisektorin koulutusjärjestelmien toimivuuden, opiskelija- ja tutkintomäärien ja työmarkkinatilanteen analyysillä.

Tutkimuksen keskeisimmät tulokset perustuvat delfoityyppiseen Internetin-välitteiseen asiantuntijakyselyyn, jolla selvitetään, missä määrin taiteen ja kulttuurin eri osa-alueilla on tarvetta laajentaa opetusta sellaisille käytännön osaamisalueille kuin liike- ja yritystalouden tuntemus, mainonta ja markkinointi, sopimusoikeus ja sopimuskäytännöt, yleisöanalyysit ja kansainvälistymistaidot. Yleisesti asiantuntijat katsovat, että tällaisia uusia taitoja tarvitaan. Uudet osaamistarpeet kuitenkin vaihtelevat suurestikin kulttuurisektorin eri osa-alueita koskevissa arvioissa. Näitä taitoja tuottavan koulutuksen sijoittaminen osaksi vakiintuneita koulutusohjelmia nähdään kuitenkin vaikeana.

Tulevaisuuden ennakoinneissa päädytään siihen, että kulttuurisektorin tuleva kehitys ja kasvu tulevat riippumaan toisaalta luovien ydinalueiden ammattitoiminnan uudistumisesta, toisaalta koulutusjärjestelmien kyvystä vastata asiantuntijoiden esittämiin osa-aluekohtaisiin uusiin osaamistarpeisiin.

